Antonio
G. Iturbe

Auschwitz
Kütüphanecisi

PEGASUS

ULUSLARARASI ÇOKSATAN

Auschwitz Kütüphanecisi

Gerçek Bir Yaşam Öyküsü

Antonio
G. Iturbe

PEGASUS

"Elie Wiesel'ın *Gece* romanı ve *Anne Frank'ın Hatıra Defteri*'yle birlikte önerilecek bir roman ve bir kere okundu mu asla unutulmayacak satırlar. Yahudi Soykırımı'nın özgün, çarpıcı bir şekilde yeniden aktarımı; genç yetişkin kitapları koleksiyonu arasında mutlaka yer almalı."
School Library Journal

"Tıpkı Markus Zusak'ın *Kitap Hırsızı*'nda olduğu gibi, iyi düşünülmüş temasıyla, duygusal açıdan içinizi acıtacak bir okuma deneyimi sunan, çok yönlü bir roman. Yahudi Soykırımı döneminde yaşananlara ışık tutacak güçlü kanıtlardan biri."
Booklist

"*Auschwitz Kütüphanecisi*, hüzünlendiren, ilham verici bir sanat eseri."
Shelf Awareness

"Iturbe'nin muhteşem anlatımı, okurun, Auschwitz'de günlük yaşamı oluşturan şeylerle ilgilenirken bir yandan da kütüphanenin kitaplarını dağıtıp saklayarak her şeyi riske atan Dita'nın öyküsüne dalıp gitmesini sağlıyor."
The Horn Book

Pegasus Yayınları: 2203

Auschwitz Kütüphanecisi
Antonio G. Iturbe
Özgün Adı: La bibliotecaria de Auschwitz

Yayın Koordinatörü: Yusuf Tan
Editör: Gökçe Güngör
Düzelti: Halûk Kürşad Kopuzlu
Sayfa Tasarımı: Meral Gök

Baskı-Cilt: Alioğlu Matbaacılık
Sertifika No: 45121
Orta Mah. Fatin Rüştü Sok. No: 1/3-A
Bayrampaşa/İstanbul
Tel: 0212 612 95 59

1. Baskı: İstanbul, Ocak 2020
ISBN: 978-605-299-863-2

Türkçe Yayın Hakları © PEGASUS YAYINLARI, 2020
Copyright © Antonio G. Iturbe, 2012

Tüm hakları saklıdır. Bu kitapta yer alan fotoğraf/resim ve metinler Pegasus Yayıncılık Tic. San. Ltd. Şti.'den izin alınmadan fotokopi dâhil, optik, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla kopyalanamaz, çoğaltılamaz, basılamaz, yayımlanamaz.

Yayıncı Sertifika No: 45118

Pegasus Yayıncılık Tic. San. Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Mah. Osmanlı Sk. Alara Han
No: 11/9 Taksim / İSTANBUL
Tel: 0212 244 23 50 (pbx) Faks: 0212 244 23 46
www.pegasusyayinlari.com / info@pegasusyayinlari.com

pegasusyayinlari pegasusyayinevi pegasusyayinlari Pegasus Yayınları

Antonio G. Iturbe

Auschwitz Kütüphanecisi

İspanyolcadan çeviren:
Ceren Kıran

PEGASUS YAYINLARI

Dita Kraus'a

Savaş sürerken 31. blokta (Auschwitz toplama kampındaki) beş yüz çocuk ve "danışman" denilen birçok tutsak bulunuyordu, tabi oldukları sıkı denetime ve bütün imkânsızlıklara rağmen gizli bir çocuk kütüphanesi kurmuşlardı. Sekiz kitaptan oluşan ufacık bir kütüphaneydi bu; içinde H. G. Wells'in *Kısa Dünya Tarihi*, Rusça bir kitap ve analitik geometri kitabı da vardı (...) Her günün sonunda ilaç, yiyecek gibi hazinelerin yanı sıra kitaplar en büyük kız çocuğuna teslim edilirdi ve bu kızın görevi onları her gece farklı bir yere saklamaktı.

ALBERTO MANGUEL,
Geceleyin Kütüphane

Edebiyatın yaptığı şey, gece yarısı bir dağ başında yakılan kibritle eşdeğerdir. Bir kibrit çok az ışık verir ancak çevrenin ne kadar karanlık olduğunu görmemizi sağlar.

WILLIAM FAULKNER,
Javier Marias'ın aktarımıyla

1

Auschwitz-Birkenau, Ocak 1944

Ölümlere bir mezarcının kayıtsızlığıyla bakan o siyah üniformalı subaylar her şeyin dibe çöktüğü bu karanlık bataklıkta Alfred Hirsch'in bir okul kurduğundan habersizdiler. Bilmiyorlardı bunu ve bilmemeleri mühimdi. Auschwitz'de insan hayatının hiçbir ederi yoktu, öyle ki bir kurşun bile insandan daha değerli olduğundan kimseyi vurmaya tenezzül etmiyorlardı. Toplama odalarında Zyklon gazı kullanıyorlardı çünkü hem ucuzdu hem de sadece bir bidonla yüzlerce kişi öldürülebiliyordu. Bir endüstriye dönüşmüştü ölüm, ne kadar çok kişiyi içine alırsa o kadar kârlı sayılırdı.

Tahta kulübedeki sınıflar, koridorda sıkış tepiş duran taburelerden ibaretti. Duvar yoktu, kara tahta görünmezdi; öğretmenler ikizkenar üçgenleri, inceltme işaretlerini, hatta Avrupa'daki nehirlerin yönünü bile elleriyle havaya çizerlerdi. Öğrenciler yaklaşık yirmişer kişilik gruplara ayrılırdı, her birinin başında öğretmenleri olurdu, bazıları birbirine öyle yakın olurlardı ki Mısır'ın On Bela'sının anlatıldığı tarih dersiyle müzik dersi ve çarpım tablosu birbirine karışmasın diye öğretmenler fısıldamak durumunda kalırdı.

Bazıları bunun mümkün olacağına inanmamışlardı hiç, Hirsch'in ya deli ya da saf olduğunu düşünmüşlerdi: Her şeyin yasak olduğu korkunç bir toplama kampında çocuklara nasıl ders

verilebilirdi ki? O ise gülümserdi. Hirsch daima esrarengiz biçimde gülümserdi, sanki başka kimsenin bilmediği bir şeyi biliyor gibi.

Naziler kaç okul kapatırlarsa kapatsınlar, kim bir köşede bir şeyler anlatmak için durursa ve çocuklar da dinlemek için onun etrafını sararsa orada bir okul kurulmuş demektir, diye yanıt verirdi onlara.

Koğuşun kapısı aniden açıldı ve yardımcı gözcü, Hirsch'in blokundaki sorumlu odasına koştu. Attığı adımlar yerde ıslak toprak izleri bırakıyordu ve 31. bloktaki güvenli, hoş hava dağılıverdi. Dita Adlerova köşesinden hipnotize olmuş gibi bu ufak çamur lekelerine bakıyordu: Önemsiz gibi dursalar da gerçekliği kirletiyorlardı, tıpkı koca bir süt çanağındaki bir damla mürekkep gibi.

"Altı, altı, altı!"

Bu işaret SS subaylarının 31. bloka geldiklerini bildiriyordu, kulübenin içi uğultuyla doldu. Bu Auschwitz-Birkenau denen, ceset yakılan fırınların gece gündüz çalıştığı yaşam yok etme fabrikasında 31. blok olağan dışı, nadide bir yerdi. Daha doğrusu bir anomaliydi. Eskiden basit bir beden eğitimi öğretmeni olan Fredy Hirsch artık Auschwitz'de insanlık tarihinin en zorlu yarışında engellere karşı koşan bir atletti ve bu onun başarısıydı. Alman yetkililerini, bir kulübede çocukları oyalamanın ailelerin işini kolaylaştıracağına ikna etmişti. BIIb kampına "aile kampı" da denmesinin sebebi burada çocukların çok sayıda olmasıydı, diğer yerlerde ise çocuklar kuşlar kadar nadir görülen canlılardı. Auschwitz'de kuş bulunmazdı, elektrikli tellerde can verirlerdi.

*Lager*in* üst komutasındakiler bir çocuk koğuşunun yapılmasına razı oldular, belki en başından beri buna niyetleri vardı ama yalnızca eğlence faaliyetlerinin olduğu bir blok olacaktı burası: Herhangi bir okul müfredatının öğretilmesi kesinlikle yasaktı.

Hirsch, 31. bloktaki Blockältester odasının kapısından kafasını uzattı, gözlerini ona dikmiş asistanlara da öğretmenlere de bir şey demesine gerek yoktu. Belli belirsiz başını salladı. Bakışlarından

* (Alm.) Kamp. (yay. n.)

anlaşılıyordu talebi. O, her daim ne gerekiyorsa onu yapardı ve herkesin de aynısını yapmasını beklerdi.

Dersler yarıda kesildi ve sıradan Almanca şarkılara ya da tahmin etme oyunlarına dönüştü, sarışın Aryan kurtları gözlerini buraya çevirdiğinde her şey yolundaymış izlenimine kapılacaklardı. Genelde iki askerden oluşan devriye ekibi rutin olarak kulübeye gelir ama kapıdan içeri nadiren girerdi, birkaç saniye çocukları izler, bazen bir şarkıyı alkışlar ya da ufaklıklardan birinin başını okşarlardı ve hemen görevlerine dönerlerdi.

Ancak Jakopek alışılagelmiş uyarıya yenisini ekledi:

"Teftiş! Teftiş!"

Teftiş bambaşka bir şeydi. Sıraya dizilinir, arama yapılır, bazen de saflıklarından faydalanıp ağızlarından laf almak için en küçükler sorguya çekilirdi. Şimdiye dek hiç açık vermemişlerdi. En küçükleri bile sümüklü suratlarından beklenmeyecek kadar çok şeyi anlarlardı.

Biri, "Papaz!" diye fısıldadı ve kederle homurdandı. Tıpkı bir din adamı gibi elleri her daim savaş üniformasının yenleri içinde dolaşan SS subayına bu adı takmışlardı fakat onun bildiği tek din zulümdü.

"Hadi, hadi, hadi! Juda, sen 'gördüm, gördüm'e başla!"

"Ne gördüğümü söyleyeyim, Bay Stein?"

"Ne olursa! Tanrı aşkına, evladım, ne olursa!"

İki öğretmen endişeyle başlarını kaldırdı. Ellerinde Auschwitz'de katı kurallarla yasaklanan şeyler vardı ve eğer yakalanırlarsa ölüm cezası alabilirlerdi. Bulunması son derece tehlikeli olan ve ölümle cezalandırılan bu şeyler ne ateşli silahlar ne de kesici delici aletlerdi. Acımasız Reich muhafızlarının böylesine korktuğu şey, kitaplardan başkası değildi: eski, ciltleri yırtılmış, sayfaları kopmuş, hemen hemen dağılmış kitaplar. Ancak Naziler takıntılı biçimde bunların izini sürüyor, yok ediyor, yasaklıyordu. Tarih boyunca Aryan, siyahi, Asyalı, Arap, Slav ya da hangi ten renginden olursa olsun –ister halk devrimini ister soylu sınıflara imtiyaz sağlamayı

ister dinî ister askerî darbeyi ya da başka bir ideolojiyi savunsun– bütün diktatörlerin, tiranların ve baskıcı liderlerin hepsinin de ortak özelliği şuydu: Daima bir hışımla kitapların peşine düşmüş, bunların son derece sakıncalı olduklarını düşünmüşlerdi.

Gruplar yerlerini almış, muhafızların gelmesini bekleyerek şarkı söylüyorlardı ama bir kız eğlence koğuşunun huzurlu ahengini bozdu ve taburelerden oluşan çemberin arasında gürültüyle koşmaya başladı.

"Dursana!"

"Ne yapıyorsun sen? Delirdin mi?" diye seslendiler ona.

Öğretmenlerden biri onu durdurmak için kolundan tutmaya kalkışsa da kız kurtulmayı başardı ve göze batmamak için uslu durması gerekirken tökezleye tökezleye koşmayı sürdürdü. Koğuşu ikiye bölen bir metre yüksekliğindeki yatay şömineye tırmandı ve gürültülü biçimde diğer tarafa atladı. Sonra aniden durdu ve boş bir tabureyi devirdi, çıkan ses neredeyse bir an bütün faaliyetleri susturacaktı.

"Lanet olsun! Hepimizi ele vereceksin!" diye bağırdı ona öfkeden kıpkırmızı kesilen Bayan Krizková. Çocuklar arkasından ona "Bayan Ayyaş" diyorlardı. Az önce azarladığı kızın bu lakabı bizzat taktığından habersizdi. "Git asistanlarla arkada otur, sersem kız!"

Ama kız durmadı, kınayan bakışlara aldırmadan deli gibi koşturmaya devam etti. Yatay çizgili, uzun yün çorapların içindeki incecik bacaklarıyla koşmasını hayran hayran izliyordu çocuklar da. Oldukça ince yapılı bir kızdı ama görüntüsü hastalıklı gibi değildi, grupların arasından zikzak çizerek hızla geçerken kestane rengi küt saçları sağa sola savruluyordu. Dita Adlerova yüzlerce kişinin ortasındaydı ama bir başına koşuyordu.

Kıvrıla kıvrıla koğuşun ortasına geldi ve bir grubun arasından ittire kaktıra kendine yol açtı. Birden sandalyelerden birini çekti ve bir kız çocuğu yuvarlanıp yere düştü.

"Ne yaptığını sanıyorsun sen!" diye bağırdı ona çocuk düştüğü yerden.

Brnolu öğretmen hanım, karşısında biten bu nefes nefese genç kütüphaneciye şaşkınlıkla baktı. Durup soluklanacak ya da açıklama yapacak zaman yoktu, Dita kitabı elinden kaptı ve öğretmen tüy gibi hafiflediğini hissetti. Bir saniye sonra ona teşekkür etmeye kalkıştı ama Dita çoktan birkaç adım öteye gitmişti bile. Nazilerin gelmesine yalnızca birkaç saniye vardı.

Durumu gören mühendis Marody, çemberin dışında onu bekliyordu. Tıpkı bayrak yarışında olduğu gibi cebir kitabını havadan eline tutuşturdu. Dita koğuşun arka tarafında yerleri süpürür gibi yapan asistanlara doğru çaresizce koşuyordu.

Pencere açıldığında mum alevinin titreşmesi gibi, gruplardan çıkan seslerin de titrediğini fark ettiğinde yolun yarısındaydı. Kapının açıldığını ve SS subaylarının içeri girdiğini görmek için arkasına dönüp bakmasına gerek yoktu. Ok gibi fırladı ve on bir yaşındaki kızlardan oluşan grubun arasına daldı. Kitapları elbisesinin altına soktu, düşmesinler diye de kollarını göğsünde kavuşturdu. Kızlar göz ucuyla muzipçe ona bakıyorlardı, öğretmenleri ise çok gergindi, şarkı söylemeye devam etsinler diye çenesiyle işaret ediyordu. Kulübenin girişinde duran SS subayları birkaç saniye bu manzarayı izlediler ve sonra en sevdikleri sözcüklerden birini haykırdılar:

*"Achtung!"**

Sessizlik oldu. Çocuk şarkıları da "gördüm, gördüm" oyunu da kesiliverdi. Tüm hareketler durdu. Ve bu sessizliğin ortasında biri ıslıkla bariz biçimde Beethoven'ın 5. Senfonisi'ni çalmaya başladı. Papaz korkulan bir çavuştu ama o bile biraz gergin görünüyordu çünkü yanında ondan bile daha korkunç biri vardı.

"Tanrı yardımcımız olsun," diye fısıldadı öğretmen.

Savaştan önce Dita'nın annesi piyano çalardı, dolayısıyla Beethoven melodisini hemen tanıdı. Melodik açıdan senfonilerin

* (Alm.) Dikkat. (yay. n.)

ıslıkla bu kadar kusursuz çalındığını daha önce de duyduğunu fark etti. Prag'dan sürüldüklerinde bir yıl tutuldukları Terezin gettosundan kalkan kapalı bir yük vagonunda aç susuz geçirdikleri o üç günden sonra, Auschwitz-Birkenau'ya vardıkları geceydi. Demir geçidin açılırken çıkardığı sesi unutmak imkânsızdı. Yanık et kokan buz gibi havayı ilk kez ciğerlerine çektikleri o anı unutmak imkânsızdı. Gecenin karanlığında yanıp sönen parlak ışıkları unutmak imkânsızdı: Tren durağı ameliyathane misali aydınlatılmıştı. Sonra emirler, vagonun duvarlarına vurulan dipçik darbeleri, silah sesleri, ıslıklar, bağrışlar. Ve bu kargaşanın ortasında SS subaylarının bile korkuyla baktığı Hauptsturmführer'in, yani yüzbaşının ıslıkla müthiş bir soğukkanlılıkla ve kusursuz olarak çaldığı Beethoven'ın o senfonisi.

O gün subay, Dita'nın yakınından geçmiş, kız onun kusursuz üniformasını, lekesiz bembeyaz eldivenlerini ve yalnızca savaşta kazanılan o madalyayı, göğsündeki Demir Haç'ı görmüştü. Annelerle çocuklardan oluşan bir grubun önünde durup eldivenli eliyle ufaklıklardan birini dostça okşamış, hatta gülümsemişti adam. Ardından on dört yaşındaki erkek ikiz kardeşleri –Zdenek ve Jirka– işaret etmişti ve bir asker onları sıradan zorla çıkarmıştı. Anne, muhafızın savaş üniformasının eteklerine yapışmış, dizlerinin üzerine çöküp yalvarmıştı onları götürmemeleri için. Yüzbaşı müthiş bir soğukkanlılıkla araya girmişti.

"Kimse onlara Josef Amca'nın davranacağı gibi davranmaz."

Ve sahiden de öyle olacaktı. Auschwitz'de kimse Doktor Josef Mengele'nin, deneyleri için topladığı ikizlerin kılına bile dokunmazdı. Kimse onun korkunç genetik deneylerinde davrandığı gibi davranmayacaktı. Deneylerinin amacı Alman kadınlarına ikiz doğurma imkânı sağlamak, dolayısıyla Ari doğumları ikiye katlamaktı. Dita, keyifle ıslık çalarak ikizlerin ellerinden tutup uzaklaşan Mengele'yi hatırlıyordu.

Şimdi 31. blokta duyulan melodiyle aynı sesi.

Mengele...

Blok sorumlusunun odası hafif bir gıcırtıyla açıldı ve Blockältester Hirsch, SS subaylarının ziyaretine çok şaşırmış gibi yaparak küçücük odasından çıktı. Subayı selamlamak için sesli biçimde topuğunu yere vurdu; hürmetkâr bir askerî selamlamaydı bu ama aynı zamanda eğilip bükülmediği için bir cesaret göstergesiydi. Mengele ona bakmıyordu bile, ellerini arkasında bağlamış ıslık çalmaya devam ediyordu, kendisinin dışında hiçbir şey yokmuş gibi düşüncelere dalmıştı. Çavuş –herkesin taktığı ismiyle Papaz– âdeta şeffaf gözleriyle koğuşu tarıyordu, göğsünün altında birleştirdiği elleri yeninin içinde gizliydi ve silahının kınından pek uzakta değildi.

Jakopek yanılmamıştı.

"Teftiş," diye fısıldadı Oberscharführer.

Yanındaki SS subayları emri tekrarlaya tekrarlaya tutsakların kulaklarını tırmalayan bir bağrışa dönüştürdüler. Kız çemberinin ortasındaki Dita tüylerinin ürperdiğini hissetti, kollarını gövdesine bastırdı ve kaburgalarına batan kitapların hışırtısını duydu. Eğer kitapları üstünde yakalarlarsa her şey biterdi.

"Bu adil olmaz..." diye mırıldandı.

On dördündeydi, daha yapacak çok şeyi vardı. Hayatının başındaydı henüz. Yıllar önce kötü talihinden yakındığında annesinin söylediği sözler geldi aklına: "Savaş var, Edita... Savaş var."

O kadar küçüktü ki savaşsız dünyayı hemen hemen hiç hatırlamıyordu. Her şeyin altüst olduğu bu yerde elbisesinin içinde gizlediği kitaplar gibi kafasında da anılardan oluşan bir fotoğraf albümü saklıyordu. Gözlerini yumdu ve korkunun olmadığı bir dünyayı hayal etmeye çalıştı.

1939'un başlarında dokuz yaşındaki halini gördü, Prag'daki belediye meydanında bulunan astronomik saatin önünde duruyordu. Kara yumruklara benzer kocaman boş göz yuvarlarıyla şehrin çatılarını gözetleyen yaşlı iskelete göz ucuyla bakıyordu.

Büyük saatin beş asır önce Hanus Usta tarafından zararsız bir mekanik alet olarak tasarlandığı söylenmişti. Oysa ninelerin

anlattığı efsane ürkütüyordu onu: Kral, Hanus'a her saat başı geçit töreni yapan figürlerden oluşan astronomik bir saat yapmasını emretmişti ve sonra bir daha böylesi bir harikayı başka krallara yapmasın diye askerlerine onu kör etmelerini söylemişti. Saat ustası intikam için elini mekanizmanın arasına sokup saati bozmuştu. Çarklar elini koparınca makine durmuş, uzun yıllar boyunca tamir edilememişti. Bazı geceler kesik elin o mekanizma dişlilerinin arasında bir aşağı bir yukarı gezindiğini görürdü rüyasında. İskelet, çanı sallar ve mekanik festival başlardı: Yüzyıllardır o devasa müzik kutusundan telaşla bir içeri girip bir dışarı çıkan bu küçük figürler, sıra sıra başını uzatan otomatlar dakikaların dakikaları, saatlerin saatleri kovaladığını hatırlatıyordu vatandaşlara. Oysa dokuz yaşında bir kızken bunlara anlam verememiş olduğunu fark etti ve şimdi zamanın ağır bir tutkal misali yapış yapış, durgun bir deniz gibi, ilerlemeyen bir şey olduğuna inanıyordu. Dolayısıyla o yaşlarda saatler, yalnızca yanında küre olan iskeletler varsa ürkütücü bir şeydi onun için.

Onu gaz odasına götürebilecek eski kitaplara sıkı sıkı sarılmış haldeki Dita, bir zamanlar mutlu bir çocuk olduğunu özlemle hatırladı. Annesiyle alışveriş yapmak için şehir merkezine gittiklerinde belediye meydanındaki astronomik saatin önünde durmayı çok severdi ama mekanik aksamı görmek için değil –çünkü gerçekte o iskeletten ciddi manada korkuyordu– yolu başkente düşmüş, çoğu yabancı olan insanların pürdikkat otomatların çıkışını izlemesini yan gözle seyredip eğlenmek için dururdu orada. Seyre dalanların ağızlarından çıkan hayranlık dolu ifadelere ve şaşma nidalarına gülmemek için kendini zor tutar, hemen onlara isim uydururdu. En sevdiği eğlencelerden birinin herkese lakap takmak olduğunu anımsadı bir parça kederlenerek, özellikle komşulara ve aile dostlarına. Mesela kendini daha saygın göstermek için boynunu fazla uzatan Bayan Gottlieb'e "Bayan Zürafa" derdi. Aşağıdaki döşemeci dükkânının Hristiyan sahibi tamamen kel ve cılız bir adamdı, ona içinden "Bay Kabak Kafa" derdi. Birkaç

metre geriden tramvayı takip ettiğini hatırladı; tramvay, Staromestske Meydanı'na dönerken zili çalar, Josefov Mahallesi'nde kıvrıla kıvrıla gözden kaybolurdu, ardından Dita annesinin kışlık palto ve etek dikmek için kumaş aldığı Bay Ornest'in dükkânına doğru koşardı. Bu dükkânı ne kadar sevdiğini unutmamıştı, kapıdaki tabelanın rengârenk ışıkları tepeye kadar teker teker yanar, sonra baştan başlardı.

Çocuklara özgü o neşeyle koşturan bir kız olmasaydı belki gazete satıcısının yanından geçerken uzun kuyruğu görebilir, *Lidové Noviny* gazetesinin dört kolonunda ve kocaman harflerle yazılı olan, bilgiden ziyade çığlık gibi duran o manşeti görebilirdi: "Hükümet, Alman ordusunun Prag'a girmesini onayladı."

Dita bir an gözlerini açtığında koğuşun diğer ucunda tazı gibi etrafı koklayan SS subaylarını gördü. Telden yapılmış çivilerle duvara asılan resimleri bile kaldırıp gizli bir şey var mı diye altlarına bakıyorlardı. Kimseden çıt çıkmıyordu, o rutubet ve küf kokulu kulübeyi kolaçan eden muhafızların gürültüsü vardı sadece. Bir de koku. Savaşın kokusuydu bu. Az da olsa hatırlayabildiği kadarıyla, barış dendiğinde çocukken cuma gecesi pişmeye bırakılan ve buram buram kokan tavuk çorbası geliyordu aklına. İyi pişmiş kuzu etinin, cevizli eriştenin tadını hatırlamıyordu bile. Okulda geçen uzun günler, Margit ve hafızasından silinmeye başlayan diğer sınıf arkadaşlarıyla öğleden sonra oynadıkları seksek ve saklambaçlar... Ta ki her şey tepetaklak olana dek.

Değişiklikler birden değil, adım adım gerçekleşmişti. Yine de çocukluğu bir günde bitmiş, tıpkı Ali Baba'nın mağarası gibi kapanıp kuma gömülmüştü. O günü gayet net hatırlıyordu. Tarihi bilmiyordu ama takvimler 15 Mart 1939'u gösteriyordu. Prag sarsıntıyla uyanmıştı güne.

Salondaki avizenin kristalleri sallanıyordu ancak kimse sağa sola koşturmadığı ve kılını kıpırdatmadığı için bunun deprem olmadığını anlamıştı. Babası hiçbir şey olmamış gibi kayıtsızlık

maskesini takınmış, kahvaltıda çayını yudumlayarak gazetesini okumaya devam etmişti.

Annesiyle okula gitmek için çıkmışlardı, şehir sallanıyordu. Vaklav Meydanı'na yaklaşırken kulaklarına çalınan gürültü artıyor, yer öyle şiddetle sarsılıyordu ki ayak tabanları gıdıklanıyordu. Yaklaştıkça kulakları sağır eden ses de artıyordu, bu tuhaf durum karşısında Dita'nın aklı karışmıştı; tıklım tıklım insanla dolu caddenin karşısına geçemiyorlar, sırtlardan, paltolardan, enselerden ve şapkalardan örülü duvardan başka bir şey göremiyorlardı.

Annesi aniden durmuştu. Yüzü gerilmiş, bir anda yaşlanmıştı sanki. Geri dönüp okula giden diğer yoldan dolaşmak için kızının elinden tutmuştu ama Dita merakına yenilip bir çırpıda annesinin elinden kurtuluvermişti. Ufak tefek olduğundan yere mıhlanmış gibi duran kalabalığın arasına karışıp ön sıralara geçmekte zorlanmamış, el ele tutuşmuş polis kordonunun hemen yanına varmıştı.

Kulakları sağır eden bir sesti, birbiri ardına geçen sepetli gri motorlar parlak deri ceketli, boyunlarında motorcu gözlüğü asılı askerleri taşıyordu. Kaskları pırıl pırıldı, Almanya'nın göbeğindeki fabrikalardan yeni çıkmışlardı, henüz üzerlerinde tek bir çizik, tek bir savaş izi yoktu. Hemen arkalarından devasa mitralyözleriyle muharebe araçları, onların peşi sıra da fillerin tehditkâr ağırlığıyla ilerleyen tanklar geçiyordu.

Geçenleri belediyenin astronomik saatindeki otomatlara benzettiğini anımsadı, sanki saniyeler sonra arkalarındaki kapı kapanacak ve onlar da gözden kaybolacaklardı. Ve bu sarsıntı sona erecekti. Fakat bu kez sıra halinde geçenler mekanik aletler değil, insanlardı. Aralarında çok da bir fark olmadığını o yıllarda öğrenecekti.

Henüz dokuz yaşındaydı ama korkuyu hissetmişti. Ne müzik bandosu ne kahkaha ne uğultu ne de ıslık vardı... Sessiz bir geçit töreniydi. Bu üniformalı adamların orada ne işi vardı? Neden

kimse gülmüyordu? Birdenbire o sessiz geçit cenaze alayını hatırlatmıştı ona.

Annesinin güçlü eli onu kalabalığın arasından bulup çıkarmıştı. Ters yönde uzaklaşmışlardı ve Prag gözlerinin önünde her zamanki gibi hayat dolu şehir görüntüsüne bürünmüştü. Tıpkı kötü bir düşten uyanıp her şeyin yerli yerinde olduğunu görerek rahat bir nefes almak gibiydi.

Ancak yer ayaklarının altında sarsılmaya devam ediyor, şehir titriyordu. Annesi de titriyordu. Dita geçit törenini geride bırakmaya çalışarak onu çaresizce çekiştiriyor, süslü rugan ayakkabılarıyla ufak, telaşlı adımlar atarak savaşın dev pençesinden kaçıyordu. Çocukluktan çıktığı günün, ilk âdetini gördüğü gün değil de o gün olduğunu fark etti kederle zira eski hayalet hikâyelerinden, iskeletlerden korkmayı bırakmış ve insanlardan korkmaya başlamıştı.

2

SS subayları koğuştaki teftişe, tutsaklara hemen hemen hiç bakmadan doğrudan duvarları, yeri, eşyaları inceleyerek başlamışlardı. Almanlar işte böyle düzenliydiler: önce mekân, sonra içindekiler. Doktor Mengele tüm bu süre zarfında yerinden bir milim bile kıpırdamadan hazır ol pozisyonunda duran Fredy Hirsch'le konuşmasına döndü. Ne konuşuyorlardı acaba? Hirsch, SS subaylarının bile korktuğu o subaya ne anlatıyordu da adam hiçbir tepki vermeden –ama belli ki dikkatle– dinliyordu onu? Kimilerinin Doktor Ölüm adını taktığı o adama çok az Yahudi böylesine rahat yaklaşabilir, çok az kişi sesi titremeden ya da yaşadığı sinir bozukluğunu hareketlerine yansıtmadan bunu yapabilirdi. Ama bu mesafeden bakılınca Hirsch'in sokakta durmuş, komşusuyla sohbet eden birinin doğallığıyla konuşmayı sürdürdüğü görülüyordu.

Bazıları Hirsch'in korkusuz bir adam olduğunu söylerdi. Diğerleri ise kendisi de Alman olduğu için Almanlarla iyi geçindiğini belirtirdi, hatta bazıları işi bu kusursuz görüntüsünün ardında şüpheli şeyler olduğunu dillendirmeye bile vardırırdı.

Teftişi yöneten Papaz, Dita'nın anlamlandıramadığı bir işaret verdi. Eğer onları ayağa kaldırıp hazır ol pozisyonuna çağırırsa koynundaki kitapları düşürmeden nasıl tutacaktı?

Bir kıdemlinin yeni gelene verdiği ilk öğüt, hedefinin daima net olmasıydı: hayatta kalmak. Birkaç saat daha hayatta kalmak, böylece bir gün daha yaşamak, günleri birbirine ekleyince bir haftayı daha sağ çıkarabilmek. Ve böylece sürer giderdi: asla büyük planlar yapmadan, asla büyük hedefler koymadan, yal-

nızca her anı canlı atlatarak. Yaşamak sadece şimdiki zamanda çekimlenen bir fiildi.

Elini elbisesinin altına sokup gizlice kitapları bir metre ötedeki boş taburenin altına sokmak için son fırsatıydı bu. Altına bakmak için kaldırdıklarında ve kitapları bulduklarında kimse onu suçlayamazdı, suçlu herkes ve hiç kimse olacaktı. Ve hepsini birden gaz odalarına gönderemezlerdi. Yine de 31. bloku kesin kapatırlardı. Dita burasının kapanmasının gerçekten o kadar da önemli olup olmadığını sorguladı. Bazı öğretmenlerin ilk başta nasıl da karşı çıktıklarını duymuştu: Muhtemelen Auschwitz'den asla sağ çıkamayacak çocukları eğitmek neye yarardı? Az ötede yanan cesetlerin kara dumanını salan bacaları anlatmak yerine onlara kutup ayılarından bahsetmenin, kafalarını çarpım tablosuyla doldurmanın ne anlamı vardı? Hirsch onları yetkisi ve azmi konusunda ikna etmişti. 31. blokun, çocuklar için çölde bir vaha olacağını söylemişti.

Vaha mı, yoksa serap mı, diye soruyordu bazıları hâlâ kendi kendilerine.

En mantıklısı kitaplardan kurtulup hayatı için mücadele etmekti. Ama tereddüt etti.

Astsubay, komutanının yanına gidip kesin emirlerini aldı ve anında otoriter bir sesle duyurdu:

"Herkes ayağa! Hazır ol!"

Evet, şimdi insanlar telaşla ayağa kalkıyorlardı. Dita'nın kendini kurtarmak için gereken kargaşa anıydı bu. Kollarını gevşetince kitaplar elbisenin içinden kucağına düştü. Ama o anda kitapları tekrar sıkı sıkı tutup karnına bastırdı, öyle sıkı tuttu ki kemiklerin çatırdaması gibi çatırdadıklarını hissetti. Kitaplardan kurtulmadığı her saniye aleyhine işliyor, hayatını daha çok tehlikeye atıyordu.

SS subayları sessiz olmalarını, kimsenin yerinden kımıldamamasını emretti. Almanları en çok rahatsız eden şey düzensizlikti. Onlar için dayanılmaz bir şeydi bu. Başlangıçta Yahudi gibi düşman ırklara nihai çözümü faaliyete geçirdiklerinde çok

sayıda SS subayı kanlı infazları reddetmişti. Ölmek üzere olanlarla karışık ceset yığınlarına, hepsinin işini tek tek silahla bitirmek gibi zorlu görevlere, parçalanmış bedenlere basarken oluşan kan bataklığına, ölmekte olanların, asker botlarına sarmaşık gibi sarılmasına güç bela katlanıyorlardı. Auschwitz gibi merkezlerde olduğu gibi Yahudileri etkili ve kaosa yol açmadan öldürmenin yolunu bulduklarından beri Berlin'den gelen toplu katliam emirleri sorun olmaktan çıkmıştı. Sıradan bir savaş rutinine dönüşmüştü onlar için.

İnsanlar Dita'nın önünde duruyordu ve SS subayları onu göremiyorlardı. Sağ elini elbisesinin içine sokup geometri kitabını buldu. Dokununca sayfalarının pürüzlerini hissetti, parmaklarını yıpranmış sırtındaki zamkın çentiklerinde gezdirdi ve bir kitabın çıplak sırtının, sürülmüş bir tarla olduğunu fark etti.

O anda gözlerini yumdu ve kitaplara sımsıkı sarıldı. En başından beri biliyordu: Yapmayacaktı. O, 31. blokun kütüphanecisiydi. Fredy Hirsch'i hayal kırıklığına uğratmayacaktı çünkü bunu kendi istemiş, hatta kendisine güvenmesi konusunda ısrar etmişti. Ve Hirsch de öyle yapmıştı, yasaklı sekiz kitabı göstererek ona, "Bu senin kütüphanen," demişti.

Dita nihayet dikkatle ayağa kalktı. Kitapları, paldır küldür yere düşmesinler diye bir koluyla sıkıca göğsüne bastırıyordu. Fazla dikkat çekmemek için kız grubunun ortasına geçti ama aralarında en uzun oydu ve şüpheli duruşu fazla barizdi.

Tutsakların teftişine başlamadan önce çavuş yeni emirler verdi, SS subaylarından ikisi blok sorumlusunun odasına gidip gözden kayboldu. Dita, Hirsch'in odasındaki diğer gizli kitapları düşündü ve Blockältester'in büyük tehlikede olduğunu anladı. Eğer bulurlarsa onun için her şey bitecekti. Yine de gizli yerin sağlam olduğunu düşünüyordu. Oda karo zeminle kaplıydı ve bir köşedeki karo çıkarılabiliyordu. Altındaki toprak küçük kütüphaneyi içine alacak kadar kazılmıştı. Kitaplar öyle milimetrik ölçüde sığıyorlardı ki karonun üzerine basılsa ya da tıklansa bile

boş ses gelmiyor, altındaki ufak zulayı açığa çıkaracak kuşkulu bir sese mahal vermiyordu.

Sadece birkaç gündür kütüphanecilik yapıyordu Dita fakat ona haftalar, aylar gibi geliyordu. Auschwitz'de zaman akmıyor, âdeta sürükleniyordu. Dünyanın geri kalanından kesinlikle yavaş geçiyordu zaman. Auschwitz'de geçirilen birkaç gün çömezi kıdemliye dönüştürürdü. Bir genci ihtiyara çevirir, dinç birini de elden ayaktan düşürürdü.

Almanlar içeriyi kurcalarken Hirsch kımıldamadan duruyordu. Ellerini arkasında bağlamış olan Mengele ıslıkla Liszt bestesi çalarak ondan birkaç adım uzaklaştı. İki SS subayı odanın kapısında diğerlerinin işinin bitmesini bekliyordu, artık rahatladıkları için tembelce başlarını geriye atmışlardı. Hirsch bayrak direği gibi dimdik duruyordu. Bayrağın kendisiydi. Onlar yüz ifadesini ne kadar görmezden gelirlerse o kadar sert duracaktı. Bir Yahudi'nin gücünü göstermek için en ufak fırsatı bile değerlendirecekti. Nazilerden çok daha güçlü olduklarını, onların bu yüzden kendilerinden korktuklarını düşünüyordu. Bu yüzden onların işini bitirmek istiyorlardı. Sırf kendi orduları olmadığı için boyun eğdirmişlerdi onlara ama bir daha bu hataya düşmeyeceklerine emindi. Buna şüphe yoktu: Tüm bunlar bittiğinde bir ordu kuracaklardı ve gelmiş geçmiş en güçlü ordu olacaktı.

İki SS subayı odadan çıktı; Papaz'ın elinde birkaç kâğıt vardı. Görünüşe göre bulabildikleri tek kuşku uyandırıcı şey bunlardı. Mengele kâğıtlara şöyle bir baktı ve küçümser bir tavırla, neredeyse fırlatarak astsubaya geri verdi. Bunlar koğuş sorumlusu tarafından *lager* komutanına yazılan, 31. blokun işleyişiyle ilgili raporlardı.

Papaz, ellerini üniformasının yenlerinin içine biraz daha soktu. Alçak sesle emirler verdi ama muhafızlar avını arayan tazı misali ok gibi yerlerinden fırladılar. Önlerine çıkan bankları şiddetle tekmeleyip düşürerek iç kısma doğru ilerlediler. Çömez öğretmenler ile çocukları bir korku sardı ve dudaklarından endişe dolu çığlıklar ve hıçkırıklar döküldü. Deneyimlileri onlar kadar

telaşlı değillerdi. Hirsh yerinde mıh gibi duruyordu. Çok uzakta sayılmayan bir köşede Mengele, olan biteni izlemeye koyulmuştu.

Kıdemliler bunun basit bir Vandalizm faaliyeti olmadığını biliyorlardı, Naziler ne aniden akıllarını yitirmişlerdi ne de silahla sağa sola ateş açacaklardı. Bu, savaşın rutiniydi: Tabureleri tekmeleyerek devirmek prosedürün bir parçasıydı. Bağırıp çağırmak da öyle. Hatta tüfeğin dipçiğiyle vurmak da. Kişisel bir şey değildi. Tabureleri altüst etmek bir çeşit uyarıydı; kısa süre sonra aynı kolaylıkla hayatları da altüst etmeye başlayacaklarının göstergesiydi. Öldürmek de savaşın rutinlerinden biriydi.

Tazı sürüsü, ilk tutsak grubunun yanına varınca tak diye durdu. Komutanları da gelince âdeta ağır çekimde teftişe başladılar. Duraksayarak arıyorlardı tutsakları, bazılarının üstünü başını yokluyor, ne olduklarını tam olarak kendilerinin de bilmediği bir şey için tepeden tırnağa süzüyorlardı. Herkes karşıya bakıyor gibi yapıyor ama göz ucuyla yanındaki arkadaşını izliyordu.

Öğretmenlerden birini sıradan çıkardılar. Bu uzun boylu kadın el işi öğretiyor ve eski çer çöp, ip, kırık kaşık ve yırtık kumaşlarla çocukların mucizevi işler başarmasını sağlıyordu. Dita ne dediklerini duyamadığından anlamıyordu ama askerler kadına bağırıyordu, biri tutup öğretmeni sarstı. Muhtemelen sebebi yoktu bunun. Bağırmak ve itip kakmak da prosedüre dâhildi. Uzun boylu, ince yapılı öğretmen tek bir hamleyle yere yıkılacak saz kamışına benziyordu. Nihayet bir itiş kakış ve bağrış sonrası onu gruptaki yerine geri gönderdiler.

Muhafızlar yine ilerliyordu. Dita'nın kolu yorulmuştu ama şimdi kitapları göğsüne daha sıkı sıkı bastırıyordu. Yandaki grubun önünde, hemen üç metre ötesinde durdular. Papaz başını kaldırdı ve bir adama sıradan çıkmasını buyurdu.

Dita, Morgenstern Öğretmen'e ilk kez dikkatle baktı. Gevşek gıdısına bakılırsa bir zamanlar şişman olan, zararsız görünümlü bir adamdı. Kır, kıvırcık saçları vardı; ona bol gelen, eski püskü, çizgili bir takım elbise giymişti ve bilyeye benzeyen miyop gözlerine

yuvarlak gözlük takmıştı. Dita, Papaz'ın ona söylediklerini tam duyamıyordu ama Morgenstern Öğretmen'in gözlüğünü adama uzattığını gördü. Oberscharführer gözlüğü alıp inceledi; tutsakların kişisel eşya bulundurması yasaktı ama miyop bir adamın gözlüğünün lüks eşya olacağını kimse düşünmemişti. Yine de SS subayı, altından olmadığını, yaşlı mimarın görmesinden başka işlevi bulunmadığını bilmiyormuş gibi evirip çevirdiği gözlüğü geri uzattı ama öğretmen tam almak için elini uzattığında Papaz yere bıraktı; gözlük, zemine çarpmadan önce bir tabureye çarptı.

"Sakar! Geri zekâlı!" diye bağırdı subay.

Morgenstern Öğretmen kırık gözlüklerini almak için usulca yere eğildi. Tam kalkacakken cebinden bir çift, buruşuk kâğıttan kuş düşüverdi ve tekrar eğilmek durumunda kaldı. Eğilince gözlükleri yine düştü. Papaz onun sakarlığını, içinde zor tuttuğu öfkeyle izliyordu. Havalı bir topuk hareketiyle döndü ve teftişe devam etti.

Mengele arkada durmuş her şeyi ayrıntısıyla gözlemliyordu. Kafalarında gamalı haçlı şapkaları ve her şeyin üstüne bastıkları botlarıyla ağır ağır ilerlerken şiddete susamış, hırsla parlayan gözlerini tutsaklardan ayırmıyorlardı. Dita onların yaklaştığını hissetse de yan gözle bile bakmaya cesaret edemedi. Gel gör ki tam da onun grubunun önünde durdular, Papaz dört beş adım ötesinde bekliyordu. Dita kızların önünde, rüzgârda sallanan otlar gibi titreyecekti neredeyse. Sırtından soğuk terler akıyordu. Yapacak bir şey olmadığını biliyordu: Uzun boyuyla diğerlerinin arasından sıyrılıyordu ve kollarını hazır olda tutmak yerine göğsüne bastıran bir tek oydu. Tuhaf duruşuyla –koluyla bir şey sakladığı belliydi– hemen ayırt ediliyordu. Hitler gibi ağzına içki koymayan, yalnızca nefretle sarhoş olan Nazilerden olan Papaz'ın dikkatli bakışlarından kaçmasına imkân yoktu.

Gözlerini karşıya dikmesine rağmen Papaz'ın bakışlarının yaklaştığını hissediyordu. Korku boğazına bir yumru gibi otur-

muştu; Dita nefes alamıyor, boğuluyordu. Bir erkek sesi duydu ve grubun ortasından çıkmaya hazırlandı.

Her şey bitmişti...

Ama henüz değildi. Bunun ona seslenen Papaz'ın değil, çok daha çekingen bir ses olduğunu anlayınca yerinden kıpırdamadı. Morgenstern Öğretmen'in şaşkın sesiydi bu.

"Affedersiniz, efendim, sıradaki yerime dönmeme izin verir misiniz? Tabii sizin için sakıncası yoksa, aksi halde siz emir buyurana dek burada duracağım. Asla rahatsızlık vermek istemem..."

Papaz başını çevirdi ve izin almadan onunla konuşma cüretini gösteren zavallı, önemsiz adama doğru sinirli bir bakış attı. Yaşlı öğretmen tek camı çatlamış gözlüğünü tekrar takmıştı ve alışılmışın aksine SS subaylarına sersem sersem, sonsuz bir iyilikle bakıyordu. Papaz ona doğru birkaç adım attı, muhafızlar da onu takip etti. İlk kez sesini yükselterek şöyle dedi:

"Sersem, embesil Yahudi! Üç saniye içinde yerine geçmezsen mıhlayacağım seni!"

"Başüstüne, nasıl emrederseniz," diye yanıtladı öğretmen usulca. "Lütfen, affedin beni, rahatsız etmek istememiştim; emirlerin dışında, disiplinsiz bir harekette bulunmadan önce sorayım demiştim de çünkü uygunsuz bir şey yapmak istemem, tek arzum size doğru biçimde hizmet vermek ve..."

"Sıraya geç, sersem!"

"Evet, efendim. Emriniz olur, efendim. Tekrar özür dilerim. Bölmek istememiştim, sadece..."

"Kurşunu kafana yemeden kapa çeneni!" diye bağırdı Nazi öfkeden çılgına dönerek.

Öğretmen abartılı selamlamalar eşliğinde arkaya yürüyerek grubunun yanına döndü. Papaz kendi muhafızlarının peşinden geldiğini fark etmemişti, öfkeyle arkasına döner dönmez küt diye onlara çarptı. Tam komedi filmlerine layık bir sahneydi: bilardo topları misali çarpışan Naziler. Çocuklardan bazıları bıyık altın-

dan güldüler, öğretmenleri sessiz olmaları için endişeyle onları dürtükledi.

Bariz biçimde sarsılan çavuş, üstü olan ve loş köşede elleri arkasında duran korkunç doktor yüzbaşıya göz ucuyla baktı. Papaz onun yüzünü seçemese de küçümseyen ifadesini tahmin edebiliyordu. Şu dünyada Mengele'nin en tiksindiği şey bayağılık ve beceriksizlikti.

Astsubay sinirle bakışlarını çevirdi ve teftişe kaldığı yerden devam etti. Dita'nın bulunduğu sıranın önünden geçti, kız uyuşan kolunu iyice bastırdı. Dişlerini de bastırıyordu. Bastırabildiği her şeyi bastırıyordu. Yapabilse kulaklarını da bastıracaktı. Ancak Papaz'ın morali bozulduğundan ve bu grubun çoktan kontrol edildiğini düşündüğünden bir sonraki gruba geçti. Yine bağrış, itiş kakış, azarlama oldu... Ve sonra heyet yavaş yavaş onun alanından uzaklaştı.

Kütüphaneci derin bir nefes alsa da onlar koğuştan tamamen çıkmadan tehlikenin geçmeyeceğinin farkındaydı. Zehirli yılanlardı onlar, en beklemediğin anda sokarlardı. Kitapları bedenine sıkıca bastırdı ve dolgun göğüsleri olmadığına şükretti. Henüz olgunluğa erişmemiş göğüsleri kitapları gizlemesine yardımcı olmuştu. Uzun süredir aynı pozisyonda tuttuğundan kolu ağrıyordu. Karıncalandığını hissetti ama kitaplar pat diye yere düşer korkusuyla kımıldamaya cesaret edemiyordu. Acıyı düşünmemek için onu 31. bloka sürükleyen tesadüfler zincirini zihninde canlandırdı.

Aralık ayında onu kampa getiren aracın varışı, *Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler* tiyatrosunun son provalarına denk gelmişti. Şanlı Yahudi ordularının Greklere karşı ayaklanma bayramı olan Hanuka'yı kutlama biçimlerindendi bu. Sabah yoklamasından önce annesi Terezin'den bir tanıdığa rastlamıştı, Zlinli bir manav olan Bayan Turnovská'ya. Bu karşılaşma, onca zorluğun içinde ufak bir sevinç kaynağı olmuştu.

Savaşın başında dul kalan o iyi kalpli kadın, on üç yaşından küçük çocukların gönderildiği bir koğuş-okulun varlığından

bahsetmişti annesine. Annesi, Edita'nın on dördünde olduğunu söyleyince Bayan Turnovská okul müdürünün anlayışlı biri olduğunu ve koğuşa çekidüzen vermek için birkaç yardımcıya ihtiyacı olduğu konusunda Almanları ikna ettiğini anlatmıştı. Bu şekilde on dört ile on yedi yaşları arasında bazı çocukları yanına almıştı.

"Orada kapalı alanda duruyorlar, dışarıda ıslanmadıkları gibi sabah soğuğuna da çıkmıyorlar. Bütün gün çalışmak zorunda kalmıyorlar. Hatta yemek payları bile biraz olsun daha iyiymiş."

Bayan Turnovská tüm bunları Fredy Hirsch'e yardımcılık yapacak olan Miriam Edelstein'dan öğrenmişti.

"Miriam Edelstein'la aynı koğuşta kalıyoruz ve tanışıyoruz, onunla konuşalım."

Kampın başından sonuna kadar geçen ana yol *lagerstrasse*de hızlı adımlarla yürürken buldular onu. Kadının işi başından aşkındı ve keyifsizdi; eşi Yakub'un Yahudi Konseyi başkanı olduğu Terezin gettosundan geldiğinden beri hiçbir şey yolunda gitmemişti. Gelir gelmez eşini gruptan ayırıp Auschwitz I'deki siyasi tutsakların yanına koymuşlardı.

Bayan Turnovská erik satar gibi Dita'nın erdemlerini sıralamaya girişti fakat o henüz lafını bitirmeden Miriam Edelstein araya girdi.

"Asistan kadrosu doldu, sizden önce pek çok kişi de benden aynısını rica etti."

Ve aşırı bir telaşla yürümeye koyuldu.

Fakat tam *lagerstrasse*nin hengâmesinde gözden kaybolacakken durdu ve geri döndü. Üç kadın öyle hayal kırıklığına uğramışlardı ki yerlerinden bir milim bile kıpırdamamışlardı.

"Kızın kusursuz Çekçe ve Almanca bildiğini, çok iyi okuduğunu mu söylemiştiniz?"

O sabah seherinde başlayan rastlantı sayesinde aynı akşam 31. blokta sahnelenecek oyunun suflörü olmuştu.

"Acilen bir suflöre ihtiyacımız var... Bu işin altından kalkabilir mi?"

Bütün bakışlar Dita'nın üzerindeydi.

Elbette kalkabilirdi!

O öğlen ilk kez girmişti 31. bloka. Görünüşe bakılırsa burası BIIb'yi oluşturan otuz iki koğuştan biriydi, sağlı sollu on altışar barakadan oluşuyor ve arasından *lagerstrasse* denen ana yol geçiyordu, tabii bu çamur yığınına yol denebilirse. Ahırdan bozma diğer dikdörtgen kulübeler gibi toprak zeminini ikiye bölen yatay biçimli, kiremitten bir şöminesi bulunuyordu. Ancak 31. blokun temel bir farkı olduğunu görmüştü: Tutsakların yattığı üçlü ranzalar yerine sadece tabureler ve çürük tahta yerine duvarlarda Eskimolar ile Pamuk Prenses'in cücelerinin resimleri vardı.

Taburelerin yan yana dizilip geçici bir seyirci sırası oluşturması emredilmişti; coşkulu fikirler havada uçuşuyor, gelen gönüllüler o perişan koğuşu bir tiyatroya dönüştürüyorlardı. Kimisi oturma yerlerini yapıyor, kimisi renkli kumaşlar getirip götürüyordu ve bir grup da çocukların ezberlemekte zorlandığı paragrafları gösteriyordu. Koğuşun arka kısmında asistanlar ufak sahnenin minderlerini yerleştirmekle meşguldüler, yaşlarını tahmin etmesi imkânsız iki kadın da yeşil kumaşları Pamuk Prenses'in ormanına dönüştürüyordu. O anda Prag'dan ayrılmadan önce son okuduğu kitap geldi Dita'nın aklına: İsmi *Mikrop Avcıları* idi, yazarı ise Paul de Kruiff'ti, kitap bakteri ve mikrobik canlılar alanında çalışan büyük araştırmacıların yaşamlarını anlatıyordu. Ve o koğuşta Dita kendini bir damla su boyutundaki bir dünyada çılgınca koşuşturan minik canlıların telaşlı hareketlerini bir mercekten izleyen Koch, Grassi ya da Pasteur gibi hissetti. Tıpkı küçücük bir küf lekesi gibi tüm ihtimallere karşın bu delikte de yaşam inatla sürüyordu.

Sahnenin hemen karşısında siyaha boyalı, kartondan minik bir kabin hazırlamışlardı ona. Oyun yönetmeni Rubicheck'in yanına gitti ve küçük Sarah'ya dikkat etmesini, ne zaman heyecanlansa Almanca yerine farkında olmadan Çekçe konuştuğunu söyledi.

Nazilerin oyunun sahnelenmesine izin vermesinin şartlarından biri de her şeyin Almanca oynanacak olmasıydı.

Dita oyun başlamadan önce gerginliğini bastırmaya çalıştı, koğuşun seyirciyle tıklım tıklım dolu olmasının getirdiği sorumluluk ve Komutan Schwarzhuber ile Doktor Mengele gibi Auschwitz II'yi yöneten bazı subayların ilk sırada oturmasının verdiği huzursuzluk vardı. Karton kutudaki delikten bakıyordu ve hepsinin gülüp alkışladığını görünce şaşırmıştı. Oyundan keyif alıyor gibiydiler. Her gün binlerce çocuğu ölüme gönderenlerle bunlar aynı kişiler miydi? Öyleydiler.

31. blokta sergilenen tüm oyunlar içinde 1943 Aralık'taki Pamuk Prenses, sahnelenmesine yardım edip de sağ kalanlar arasında asla unutulmadı.

Oyunun başında üvey anneye krallığın en güzeli olduğunu söylemesi gereken sihirli ayna kekeledi.

"S... s... sizden g... g... güzeli yok, k... kraliçem..."

Seyirci kahkahaya boğuldu. Oyundan bir espri zannetmişlerdi. Dita kâğıttan kabuğunun içinde terliyordu. Kekeleme senaryoda yoktu, çocuk heyecanından yapmıştı bunu ama bir mizah kırıntısı bile coşkuyla karşılanıyordu çünkü Auschwitz'de kahkaha, ekmekten bile daha nadir bulunurdu. Ve gülmeye çaresizce ihtiyaç duyuyorlardı.

Pamuk Prenses ormanda terk edildiğinde kahkahalar kesildi. Pamuk Prenses'i hüzünlü bakışlı bir kız oynuyor, göz altına yapılan makyaj üzgün havasını daha da artırıyordu. Ormanda kaybolmuş yürürken ve incecik sesiyle yardım isterken öylesine kırılgan duruyordu ki Dita'nın göğsüne bir yumru oturdu; kendisinin, Polonya sınırında üniformalı kurtlarla dolu bir ormanda kaybolmuş halini anımsamıştı.

Bazı repliklerin unutulmasıyla ya da Pamuk Prenses'i ormanda kaderine terk eden avcının tökezlemesiyle (*öyle sakarlık yapmıştı ki neredeyse sahneden kafa üstü düşecekti*, diye hatırladı Dita) yükselen gülüşmeler minik Pamuk Prenses'in şarkı söylemeye başlamasıyla

bıçak gibi kesildi. Onlarca kız çocuğu arasından bu sıska, solgun, eski porselen bebek yüzlü kızın neden başrole seçildiğini anlayamayanlar cevaplarını o anda aldılar. Kızın sesi muhteşemdi, Walt Disney'nin filminden alınan tatlı şarkıları müzik aletsiz, tek enstrümanı olan ses telleriyle öylesine içten söylüyordu ki çoğu kişinin gönül yayları gevşemişti. İnsanların hayvanlar gibi kafeslere tıkıldığı, damgalandığı ve kurban edildiği bu zamanlarda herkes hayvan olduğuna inanmaya başlamıştı. Gülmek ve ağlamak ise onlara hâlâ insan olduklarını hatırlatıyordu.

Nihayet kahraman prens alkışlar eşliğinde ortaya çıktı, diğer oyuncuların yanında upuzun kalıyordu, sırtı genişti, ıslak saçları jölelenmiş gibi geriye taralıydı: Fredy Hirsch'in ta kendisiydi bu. Pamuk Prenses dünyanın en eski ilacıyla uyandı ve oyun çılgınca alkışlar, tezahüratlar eşliğinde sona erdi. Hatta beyaz eldivenlerini çıkarmamış olsa da ruhsuz Doktor Mengele bile alkışlıyordu.

Şimdi hiçbir şey olmuyormuş gibi elleri arkasından bağlı, 31. blokun bir köşesinden olan biteni izleyen de yine Doktor Mengele idi. Papaz, muhafızlardan oluşan cenaze alayını koğuşun arkasına doğru ilerletiyor, alay ilerlerken sandalyeleri tekmeleyip herkesin sinirlerini geriyor, bazı tutsakları onları aramaktan ziyade kızdırmak için sıradan çıkarıyordu. Neyse ki uzaklaşıyorlardı ve kimseyi alıkoyacak bir sebep bulamamışlardı, en azından şimdilik.

Naziler koğuş teftişini bitirmek üzereydiler. Sonuna gelmişlerdi. Çavuş, yüzbaşı doktora döndü ama doktor orada değildi, çoktan gitmişti. Muhafızlar firar tünelleri, silah ya da emirlere karşı gelecek herhangi bir şey bulamadıkları için memnun olmalıydılar fakat cezalandıracak kimseyi bulamadıkları için öfkeden kudurmuşlardı. Son çırpınış olarak bağırdılar, asistanlık yapan zavallı bir çocuğu şiddetle itip kaktılar, ölüm tehditleri yağdırdılar ve koğuşun arka kapısından çıktılar. Kurtlar bu kez burunlarını ine sokup koklamakla yetinmişlerdi. Gitmişlerdi fakat döneceklerdi.

Kapıyı arkalarından kapattıklarında herkes rahat bir nefes aldı. Fredy Hirsch her daim boynunda taşıdığı düdüğü dudak-

larına götürdü ve herkesin yerlerine dağılması için var gücüyle çaldı. Dita'nın kolu öyle uyuşmuştu ki bedeninden ayıramıyordu. Acıdan gözleri yaşarmıştı ama Naziler gitti diye öyle rahatlamıştı ki hem ağlıyor hem gülüyordu.

Herkesi bariz bir gerilim sarmıştı. Öğretmenler konuşmak, hislerini anlatmak, görmüş oldukları şeyleri birbirlerine aktarmak için can atıyorlardı. Çocuklar bu boşluktan faydalanıp koşturuyor, stres atıyorlardı. Dita, Krizková Öğretmen'in kendisine doğru yürüdüğünü gördü. Tıpkı bir gergedan gibi dosdoğru ona geliyordu. Sarkık gıdısı yürürken hindi gibi sallanıyordu. Birkaç santim önünde durdu.

"Sen kafayı mı yedin, kızım? Emir verildiğinde asistanların yanında durmak yerine çıldırmış gibi oradan oraya niye koşturuyorsun? Seni alıkoyup öldürebileceklerini bilmiyor musun? Hepimizi öldürebileceklerini bilmiyor musun?"

"Ben doğru olduğuna inandığım şeyi yaptım..."

"Kendi inandığın şeyi demek... Sen kim oluyorsun da herkesin ortak karar alarak oluşturduğu kuralları değiştiriyorsun? Her şeyi bildiğini mi sanıyorsun?" Kadının yüzü iyice buruşmuş, kırış kırış olmuştu.

"Özür dilerim, Bayan Krizková..."

Dita gözyaşlarını bastırmak için yumruklarını sıktı. Ona bu zevki tattırmayacaktı.

"Yaptığının cezasını vereceğim..."

"Buna gerek kalmayacak."

Koyu Alman aksanlı Çekçe konuşan, kelimeleri tane tane ama düzgün seçen bir erkek sesiydi bu. Arkalarını dönünce kusursuz tıraşlı ve saçları taralı Fredy Hirsch'i karşılarında buldular.

"Bayan Krizková, derslerin bitmesine henüz vakit var. Grubunuzla ilgilenmelisiniz, oldukça dağılmış haldeler."

Sert mizacı sayesinde her daim 31. blokun en disiplinli ve çalışkan kız grubuna sahip olduğunu düşünüyordu öğretmen. Bir şey demese de bir an koğuş sorumlusuna öfkeyle baktı. Arkasını

döndü; başı dimdik yukarıda, kibirli ve keyifsiz halde öğrencilerinin yanına gitti. Dita rahat bir nefes aldı.

"Teşekkürler, Bay Hirsch."

"Fredy diyebilirsin..."

"Emirlere uymadığım için üzgünüm."

Hirsch gülümsedi.

"İyi bir asker emir verilmesini beklemez çünkü görevinin ne olduğunu daima bilir."

Gitmeden önce bir anlığına kıza döndü ve kucağındaki kitaplara baktı.

"Seninle gurur duyuyorum, Dita. Tanrı seni korusun."

Dita onun enerjik adımlarla gidişini izlerken Pamuk Prenses'in sahnelendiği geceyi düşündü. Asistanlar sahneyi sökerken suflör kabininden çıkmış ve belki bir daha bu tiyatroya dönüşebilen koğuşa adım atmayacağını düşünerek çıkışa yönelmişti. Ancak hayal meyal tanıdık bir ses onu durdurmuştu.

"Kızım..."

Fredy Hirsch'in yüzü hâlâ tebeşirle yapılan makyajdan dolayı bembeyazdı. Onu hatırlamasına çok şaşırmıştı Dita. Terezin gettosunda Hirsch Genç Atölyesi'nden sorumluydu ama bu hapishane şehrindeki binalara el arabasıyla kitap taşımasına yardım ederken onu sadece bir iki kereliğine görmüştü.

"Senin kampa gelmen çok iyi oldu," demişti Hirsch ona.

"İyi mi oldu?"

"Kesinlikle!" Sahnenin arkasına doğru kendisini takip etmesi için bir işaret yapmıştı, sahne arkasında kimse kalmamıştı. Yakından bakınca Hirsch'in gözlerinde tatlılık ve vurdumduymazlığın tuhaf karışımını görmüştü ve ağzından çıkan Çekçe sözcüklerde koyu bir Alman aksanı vardı. "Çocuk koğuşumuz için acilen bir kütüphaneciye ihtiyacımız var."

Dita şaşkınlıktan donakalmıştı. Bazen yaşından büyük gözükmek için parmak uçlarında duran on dört yaşında bir kızdan fazlası değildi.

"Affedersiniz, efendim, sanırım yanlış anlaşılma oldu. Kütüphaneci Bayan Sittigová idi, ben sadece ona kitapları taşıması için birkaç kez yardım etmiştim."

31. blokun sorumlusu o kendine özgü, sevimli ve cana yakın tebessümüyle gülümsemişti.

"Birkaç kere dikkat ettim sana. Kitapla dolu el arabasını itiyordun."

"Evet çünkü ona ağır geliyordu ve tekerlekler taşların üzerinde doğru düzgün gitmiyordu. Hepsi bu."

"Kitapla dolu el arabasını taşıyordun. Öğleden sonrayı yatağında uzanarak, arkadaşlarınla dolaşarak ya da ne istiyorsan onu yaparak geçirmek yerine insanların kitabı olsun diye el arabasını itiyordun."

Dita şaşkın şaşkın ona bakmıştı fakat Hirsch lafı dolandırmıyordu. Sanki koğuşu değil, bir orduyu yönetiyordu. Tıpkı işgalci birliklere karşı ayaklanıp silahlanan bir halk devrimi generalinin sıradan bir köylüye "sen albaysın" demesi gibi, o öğleden sonra, o derme çatma barakada aynı ciddiyetle Dita'ya, "Sen kütüphanecisin," demişti.

Fakat şunu da eklemişti:

"Ama tehlikeli bir iş. Son derece tehlikeli. Burada kitapları çekip çevirmek oyuna benzemez. Eğer SS subayları birini üzerinde kitapla yakalarsa gözünün yaşına bakmadan infaz ederler."

Ve bunu söylerken başparmağıyla işaret parmağını kaldırmıştı ve bu hayalî tabancayı Dita'nın alnına nişan almıştı. Dita, pek aldırış etmiyor gibi görünse de aslında bu beklenmedik sorumluluk karşısında gerilmişti.

"Bana güvenebilirsiniz."

"Bu büyük bir risk."

"Hiç önemli değil benim için."

"Seni öldürebilirler."

"Umurumda değil."

Dita ağzından çıkan kelimelerin açık ve net olması için çabalamış ama bunu başaramamıştı. Tüm vücudunu da beraberinde sarsan bacaklarının titremesine engel olamamıştı. Blok sorumlusu uzun, yün çorapların içinde tir tir titreyen incecik bacaklarına dikkat etmişti.

"Kütüphaneyi çekip çevirmek için cesur birine ihtiyacımız var..."

Bacaklarının titremesini önleyemediği için kıpkırmızı kesilmişti Dita. Ne kadar durdurmaya çalışırsa o kadar çok titriyorlardı. Hem Nazileri düşününce hem de korktuğunu gören blok sorumlusunun onu kabul etmeyeceği korkusuyla elleri de titremeye başlamıştı. Korkudan korkmak yokuş aşağı koşmaktan farksızdı.

"O... o halde beni almayacak mısınız?"

"Bence sen çok cesur bir kızsın."

"Ama baksanıza, titriyorum!" diye yanıtlamıştı Dita perişan halde.

O anda Hirsch rahat koltuğundan dünyanın tüm zorluklarını izliyormuş gibi şahsına münhasır tebessümüyle gülümsemişti.

"İşte bu yüzden cesursun sen. Korkusuz olana cesur denmez. Cesur kişiler gözü pektir, riski görmezden gelip sonuçlarına aldırmadan kendilerini tehlikeye atarlar. Tehlikenin farkına varmayan biri, yanındaki herkesi tehlikeye atar. Öyle birini istemiyorum ekibimde. Benim ihtiyacım olan kişi, korksa da faaliyete geçmekten geri kalmayan, aldığı riskin farkında olan ve buna rağmen ileri atılan biri."

Dita bunu duyunca bacaklarının titremesinin azaldığını fark etmişti.

"Cesur kişiler kendi korkularının üstesinden gelmeyi becerenlerdir. Sen de onlardansın. İsmin ne?"

"İsmim Edita Adlerova, Bay Hirsch."

"31. bloka hoş geldin, Edita. Tanrı seni korusun. Lütfen bana Fredy de."

O tiyatro gecesi herkesin gitmesini nasıl da gizlice beklediklerini çok net hatırlıyordu. Sonrasında Dita, Fredy Hirsch'in eski püskü bir döşekle iki eski sandalyeden oluşan, dar, dikdörtgen odasına girmişti. Açık paketler, boş koliler, resmî mühürlü kâğıtlar, Pamuk Prenses dekorasyonundan kalan kumaş artıkları, birkaç çatlak çanak ve bir de birkaç parçadan oluşan, kusursuz katlanmış kıyafetleri vardı odada.

Hirsch, çocuklara verilen berbat öğünlerin iyileştirilmesini rica ettiğinde Doktor Mengele beklenmedik bir anlayışla çoktan ölmüş tutsaklara ailelerinin gönderdiği paketlerin 31. bloka götürülmesini emretmişti. Sıhhi koğuşa gelen çoktu ve her gün ölenler de oluyordu. Eylülde gelen 5007 sürgünün yaklaşık bini aralık sonuna doğru hayatını kaybetmişti. Bronşit ve zatürre gibi akciğer hastalıklarının yanı sıra yetersiz beslenme, hijyen eksikliğinden kaynaklanan erizipel ile sarılık da kol geziyordu. SS subaylarının ellerinden geçip 31. bloka ulaşan kimsesiz paketler öyle yağmalanmış oluyordu ki bazen içinden sadece ekmek kırıntısı ve boş ambalajlar çıkıyordu. Yine de kimi zaman bisküvi, biraz sosis, az buçuk şeker de geliyordu... Çocukların beslenmesinde çok önemliydi bunlar ve ödülün yarım soğan, bir parça çikolata, bir avuç irmik olduğu yarışmalarla festivaller düzenlenmesine vesile oluyordu.

Önce Hirsch ona ağzını açık bıraktıran bir şey anlatmıştı: Ayaklı kitapları vardı. Edebî bir metni derinlemesine bilen birçok öğretmen kitap-insana dönüşmüştü. Bir gruptan diğerine gidip neredeyse ezbere bildikleri hikâyeleri çocuklara anlatıyorlardı.

"Mesela Magda, *Nils Holgersson'un Serüvenleri*'nde çok iyidir, çocuklar kazlara tutunup İsveç'in göklerinde uçtuklarını hayal etmeye bayılırlar. Shasehk, Hint öyküleriyle Batılı maceraları çok güzel anlatır. Dezo Kovak ise atalarımızın hikâyelerini binbir ayrıntıyla aktarır, tıpkı konuşan bir kutsal kitap gibi."

Fakat Fredy Hirsch bununla yetinmeyecekti. Gizlice kampa sokulan kitaplardan bahsetmişti ona. Mietek adında Polonyalı

bir marangoz üç kitap getirmişti; Slovak bir elektrikçi bir, başka biri de iki kitap. Tamir işlerinde çalışan bu tip tutsaklar kampta en özgürce dolaşanlardı. Auschwitz'e gelen tutsakların eşyalarına el konulan ve Kanada denilen devasa depodan birkaç kitap getirmeyi başarmışlardı, Hirsch de bunun karşılığında onlara elindeki paketlerden erzak vermişti.

Dita hangi kitapların hangi öğretmenlere verildiğini takip edecek ve ders sonlarında geri alıp gün sonunda da gizli yerine götürecekti.

Oda tıkış tıkış olmasına rağmen dağınık değildi. Bilakis Hirsch tarafından gözden uzak tutulması gereken bazı şeyleri saklamak için titizlikle hesaplanmış bir düzensizlik hâkimdi. Blok sorumlusu ıvır zıvır yığınının bulunduğu köşeye gidip kitapları ayırmaya koyulmuş, bir sehpa çekip kitapları üstüne dizmeye başlamıştı. Dita sevincini gizleyemiyor, sihirbaz gösterisi izler gibi alkışlıyordu.

"Bu senin kütüphanen. Pek büyük sayılmaz." Kızda yaratacağı etkiyi görmek için göz ucuyla onu süzmüştü.

Geniş bir kütüphane değildi. Aslına bakılırsa sekiz kitaptan oluşuyordu ve bazı kitaplar fena yıpranmıştı. Ama eninde sonunda kitaptı işte. İnsanlığın kendi gölgesine yetiştiği bu karanlık yerde kitapların varlığı, kelimelerin makineli tüfeklerin sesini bastırdığı, daha az kederli, daha güzel zamanların işaretiydi. Çoktan yitmiş bir çağın. Dita yeni doğmuş bebeği tutar gibi özenle, tek tek ellerine alıyordu kitapları.

İlki, Avrupa'daki çoktan tarih olmuş imparatorluklar ile yıkılmış ülkeleri gösteren, bazı sayfaları eksik, ciltsiz bir atlastı. Siyasi haritaların canlı renkleriyle oluşan mozaik cümbüşü –lal kırmızısı, parlak yeşiller, turuncu, deniz mavisi– Dita'nın etrafını saran grilikle tezat oluşturuyordu; çamurun koyu kahve tonu, koğuşların dökük aşı boyası, küllerle kaplı gökyüzünün grisi. Atlasa göz gezdirmek âdeta dünyayı uçarak dolaşmaktı: Okyanusları aşıyor, egzotik isimli burunlardan –Ümit Burnu, Horn Burnu,

Tarifa Ucu– geçiyor, dağların üstünden uçuyor, iki yakası birbirine değecek kadar yakın boğazların üzerinden –Bering, Cebelitarık ya da Panama gibi– atlıyor, önce Tuna ve İdil'in, sonra da Nil'in üstünde parmağını gezdirerek süzülüyordu. Milyonlarca kilometrekare denizi, ormanı, yeryüzünün tüm dağlarını, nehirlerini, şehirlerini, ülkelerini böylesine minicik bir alana sığdırmak yalnızca bir kitabın gerçekleştirebileceği türden mucizeydi.

Fredy Hirsch sessizce onu izlemiş, atlası gözden geçirirkenki dalgın bakışlarını ve açık ağzını görünce sevinmişti. Bu küçük Çek kızıyla ilgili içinde herhangi bir şüphe kırıntısı vardıysa da o anda uçup gitmişti. Edita'nın kütüphaneye gözü gibi bakacağına emindi. Bazı insanların kitaplarla arasındaki özel bağa sahipti o. Kendisinin sahip olmadığı bir lükstü, sayfalara basılı satırlar arasında kaybolmaya vakti yoktu. Fredy eylemi, çalışmayı, şarkıları, konuşmayı tercih ederdi... Fakat Dita'nın, kimilerinin sayfalar arasında kendilerine has dünyayı yaratmasını sağlayan empati yeteneğine sahip olduğunu fark etmişti.

Geometrinin Temel Prensipleri bir nebze de olsa daha iyi muhafaza edilmişti, onun da sayfalarında bambaşka bir coğrafya gizliydi: ikizkenar üçgenlerden, sekizkenarlardan, silindirlerden, aritmetik ordusundaki sıra sıra rakamlardan, buluta benzeyen denklemlerden ve gizemli hücrelere sahip paralel kenarlardan oluşan bir manzara.

Üçüncü kitabı görünce gözleri fal taşı gibi açılmıştı. Bu, H. G. Wells'in *Kısa Dünya Tarihi* adlı eseriydi. İlkel insanlardan, Mısırlılardan, Romalılardan, Mayalardan, yani imparatorluk kurmuş ve yenilerine yer açmak için çökmüş medeniyetlerden bahsediyordu.

Dördüncü kitabın başlığı *Rusça Gramer*'di. Bir şey anlamasa da efsane anlatmak için yaratılmış gibi duran o gizemli harflere bakmak Dita'nın hoşuna gitmişti. Şimdi Almanya da Rusya'ya karşı savaşta olduğundan Ruslar onların dostuydu. Dita, Ausc-

hwitz'deki Rus savaş esirlerini ve Nazilerin onlara uyguladığı aşırı zulmü pek çok kez duymuştu. Yanılıyor olamazdı.

Diğer kitap oldukça yıpranmış, bazı sayfaları eksik, kalan sayfaları ise rutubetten lekelenmiş Fransızca bir romandı. Dita Fransızca bilmese de içindeki hikâyeyi bir şekilde çözebileceğini düşünmüştü. Bir de soyadı Freud olan bir profesörün *Psikanalitik Terapide Yeni Yollar* başlıklı kitabı vardı. Kapağı olmayan, yine Rusça bir roman vardı. Sekizinci kitap ise son derece yıpranmış halde, bir avuç sayfası üstünkörü bir cilde tutturulmuş Çekçe bir romandı. Dita bu kitabı tam eline alacakken Fredy Hirsch ondan önce davranıp kapmıştı. Sinirlenmiş bir kütüphanecinin bakışlarıyla bakmıştı kız ona. Ciddi kütüphaneciler gibi üstten bakmak için gözlükleri olmasını isterdi.

"Bu kitap çok yırtılmış. İşe yaramaz."

"Ben tamir ederim."

"Ayrıca... Küçüklerin okuması için uygun bir kitap değil. Hele kızların okuması hiç uygun değil."

Dita rahatsız olduğunu göstermek için iri gözlerini daha da kocaman açmıştı.

"Affedersiniz, Bay Hirsch ama ben on dört yaşındayım. Her gün kahvaltımızın piştiği kazanın yanından ölüleri taşıyan arabaların geçtiğini gördükten ve her gün onlarca insanın kampın ucundaki gaz odalarına sokulduğunu izledikten sonra gerçekten bir romanda yazılanlardan kötü etkileneceğimi mi düşünüyorsunuz?"

Hirsch hayretle ona bakmıştı ki normalde pek de hayrete düşen biri değildi. *Aslan Asker Şvayk* adlı kitabın siyaset ve din hakkında skandal görüşleri olan, ahlaki geçmişi karanlık, alkolik ve kâfir Jaroslav Hašek adında biri tarafından yazıldığını, onun yaşına uygun olmayacağını açıklamıştı. Fakat Hirsch başarısız bir girişimle sadece kendini ikna etmeye çalıştığını ve mavi-yeşil gözlü kızın derin bakışlarındaki kararlılığı fark etmişti o anda. Hirsch gün içinde çıkan sakalını silmek istercesine çenesini kaşıyıp

iç çekmişti. Saçını yine geriye doğru taradıktan sonra nihayet kabullenerek bu eski püskü kitabı da ona vermişti.

Dita kitaplara bakıyor, hepsini tek tek okşuyordu. Yırtık, eski püskü, yıpranmış, rutubet lekeli, bazısı parçalanmış olsa da hepsi birer hazineydi. Narinlikleri daha da kıymetli kılıyordu onları. Müthiş önemli oldukları için bu kitaplara afetten sağ çıkan ihtiyarlar gibi bakması gerektiğini fark etmişti: Kitaplar olmadan, asırlardır süregelen bir medeniyetin bilgeliği yok olup gidebilirdi. Dünyanın nasıl olduğunu anlatan coğrafya, okurun hayatını onlarca hayata çeviren edebiyat sanatı, matematikle katlanan bilimsel ilerleme, nereden geldiğimiz ve muhtemelen nereye gitmemiz gerektiğine karar vermemize yardımcı olan tarih, insanlar arası iletişimi ilmek ilmek örmemizi sağlayan dil bilgisi... O günden itibaren bir kütüphaneciden çok, kitap hemşiresi olacaktı.

3

Sürekli verilen turp çorbasını daha doyurucu olduğunu söyledikleri için yavaş yavaş içiyordu, yine de çorba ne karnını doyuruyor ne de kafasını dağıtıyordu. Koridorlarda iki lokma arasında öğretmenler Bay Morgenstern'in aptalca hareketlerini konuşuyorlardı.

"Çok tuhaf bir adam, bazen çok konuşuyor, bazense ağzını bıçak açmıyor."

"Konuşmasa daha iyi zaten. Ağzından çıkanların hepsi saçmalık. Bunamış."

"Papaz'ın önünde saygıyla başını eğmesi utanç vericiydi."

"Direniş kahramanı olduğu söylenemez."

"Kafasından birkaç tahta eksik bir adamın çocuklara ders anlatmasına Hirsch nasıl izin veriyor anlamıyorum."

Dita belli bir mesafeden dinliyor ve biraz büyükbabasını andıran bu ihtiyar adama acıyordu. Adamcağız koğuşun arka kısmında bir tabureye oturmuş tek başına yemek yiyor, kendi kendine konuşuyordu; bu ahırdan bozma barakaya hiç yakışmayacak incelikle küçük parmağını kaldırarak, bir tören havasında kaşığı ağzına götürüyordu, sanki sarayda soylularla dolu bir ziyafet masasında yemek yiyordu.

Öğleden sonrayı her zamanki gibi çocuklarla oyun oynayarak ve sportif faaliyetler yaparak geçirdiler ama Dita okul saatinin bir an önce bitmesini, günün son yoklamasının alınmasını arzuluyordu, sonra koşa koşa gidip anne babasını görecekti. Ailelerin bulunduğu kampta haberler koğuştan koğuşa çabucak yayılır, yayılırken de abartılarak değiştirilirdi.

Çıkabildiği ilk fırsatta, 31. bloktaki teftiş haberini herhangi birinden çoktan duymuş olan annesini sakinleştirmek için telaşla koşturdu. *Lagerstrasse*de koşarken arkadaşı Margit'le karşılaştı.

"Ditinka, 31. blokta size teftiş yapıldığını duydum!"

"Şu iğrenç Papaz yok mu..."

"Bu kadar çok küfretmek zorunda mısın?" diye sordu ve kendini tutamayıp hafifçe güldü.

"İğrenç kelimesi küfür değil, gerçektir. Tiksinti yaratana denir! Bir şey gerçekse nasıl küfür sayılabilir?"

"Bir şey buldular mı peki? Kimseyi aldılar mı?"

"Hayır, bulabilecekleri hiçbir şey yok orada." Arkadaşına göz kırptı. "Mengele de oradaydı."

"Doktor Mengele mi? Aman Tanrım! Çok şanslıymışsınız. O adamla ilgili korkunç şeyler anlatılıyor. Delirmiş. Mavi gözlü olsunlar diye otuz altı çocuğun gözüne mavi renkte boya enjekte etmeyi denemiş. Bu korkunç, Ditinka. Bazıları enfeksiyondan ölmüş, diğerleriyse kör olmuş."

İkisi de bir süre sessiz kaldı. Margit en yakın arkadaşıydı ve Dita'nın gizli görevinin kütüphanecilik olduğunu biliyordu ama Dita bundan annesine bahsetmemesini rica etmişti. Kesin yasaklamaya çalışır, fazlasıyla tehlikeli olduğunu söylerdi, belki de gözyaşları döker ve babasına anlatmakla tehdit ederdi; babası pek dindar bir adam olmasa da Tanrı'ya yalvarmaya başlardı. Hayır, en iyisi ona hiçbir şey anlatmamaktı. Babasına da öyle; zaten durumu kötüydü. Konuyu değiştirmek için Margit'e kahkahalar eşliğinde Morgenstern Öğretmen olayını anlattı.

"Ne olaydı ama! Her yere eğilişinde adamın cebindekiler dökülürken Papaz'ın yüzünü görmen lazımdı."

"O adamı biliyorum, çok yaşlı; ince çizgili takım elbise giyiyor ve ne zaman bir kadının yanından geçse başını eğiyor... Tabii etrafta bu kadar çok kadın olunca da boynu durmadan yaylı oyuncak gibi sallanıyor! Bana kalırsa o adam biraz kafayı sıyırmış."

"Burada kafayı sıyırmayan mı kaldı?"

Vardıklarında anne babalarını koğuşun yan kısmındaki dış mekânda oturmuş dinlenirken buldular. Hava soğuktu ama içerisi de tıklım tıklımdı. Yorgun görünüyorlardı, özellikle de babası.

Gün uzundu: Şafak sökmeden kalkar, uzun süre ayakta yoklama yapılmasını bekler, sonra da tüm gün atölyelerde çalışmaya zorlanırlardı. Babası, tüfekleri omuzda taşımak için kullanılan kemer imalathanesinde çalışıyordu ve bu yüzden genelde elleri kapkara olur, kullandıkları zehirli reçineler ve yapıştırıcılar sebebiyle su toplardı. Annesi bere konfeksiyon atölyesindeydi ve orada işi nispeten daha katlanılır gibiydi. Azıcık gıdayla uzun saatler geçirseler de en azından kapalı alanda oturarak çalışıyorlardı. Daha kötü durumda olanlar da vardı: el arabasıyla cesetleri toplayanlar, tuvalet çukurlarını temizleyenler, lağım çukuru kazanlar ya da tüm gün oradan oraya malzeme taşıyan işçi grupları...

Babası göz kırptı, annesi ise onu görür görmez ayağa fırladı.

"İyi misin, Edita?"

"Eveeet."

"Kandırmıyorsun ya beni?"

"Tabii ki kandırmıyorum. İyi olduğumu görmüyor musun?"

O anda yanlarından Bay Tomashek geçti.

"Hans, Liesl! Nasılsınız? Bakıyorum da kızınız hâlâ Avrupa'nın en güzel gülümsemesine sahip."

Dita kızara bozara Margit'le dolaşacaklarını söyledi ve iki kız, yetişkinleri yalnız bırakarak yanlarından ayrıldı.

"Bay Tomashek ne kibar biri!"

"Sen de tanıyor musun onu, Margit?"

"Evet, sık sık bizimkileri ziyaret eder. Burada herkes kendi derdine düşmüştür ama Bay Tomashek insanlarla ilgileniyor. Nasıl olduklarını soruyor, dertlerine ortak oluyor."

"Ve onları dinliyor..."

"İyi bir adam."

"Bu cehennemde hâlâ çürümemiş birilerinin olması ne güzel."

Margit sustu. Dita'dan iki yaş büyük olmasına rağmen onun bazı şeyleri böyle pat diye söylemesinden rahatsız oluyordu ama kızın haklı olduğunu da biliyordu. Ranza komşuları kaşıkları, giysileri, yani ne bulurlarsa onu çalarlardı. Annelerinin boş anında çocukların ekmeklerini çalarlar, bir kaşık fazla çorba için *kapo*lara* en ufak şeyleri bile ihbar ederlerdi. Auschwitz masumları öldürmekle kalmıyor, masumiyeti de öldürüyordu.

"Bu soğukta annen baban dışarıda, Dita. Zatürre olmasınlar sonra?"

"Annem döşek arkadaşıyla karşılaşmak istemiyor. Araları çok fena... Yine de benimkinden beter değil!"

"Ama siz şanslısınız, ranzaların yukarısında yatıyorsunuz. Biz hepimiz ranzaların aşağısında kalıyoruz."

"Yerden rutubet geliyordur."

"Ay, Ditinka, Ditinka. En fenası yerden gelen değil, yukarıdan düşenler. Üst komşularının mideleri bulanabilir, dikkat etmeden aşağı kusabilirler. Bazıları kanlı ishalden muzdarip ve altlarına yapıyorlar. Su gibi fışkırıyor, Ditinka. Diğer ranzalarda çok gördüm."

Dita bir an durdu ve çok ciddi bir ifadeyle arkadaşına döndü.

"Margit..."

"Ne?"

"Doğum günü hediyesi olarak şemsiye isteyebilirsin."

Ondan iki yaş büyük, daha uzun ama çocuk yüzlü arkadaşı başını sağa sola salladı. Annesi, Dita'nın haşarı olduğu konusunda haklıydı: Her şeyle dalga geçebiliyordu!

"Peki siz üst ranzaları almayı nasıl başardınız?" diye sordu Margit.

"Aralıkta buraya getirildiğimizde kampta çıkan kargaşayı biliyorsundur."

---

* Toplama kamplarında Naziler tarafından tutsaklar arasından seçilen koğuş sorumlusu. (ç. n.)

Bir an sessizliğe büründüler. Eylülde gelen kıdemliler hem Çeklerdi hem de onlar gibi Terezin gettosundan gelen tanıdıklar, dostlar, hatta akrabalardı. Ama kimse yeni gelenleri gördüğüne sevinmemişti. Beş bin yeni tutsağın kampa gelişi musluklardan çıkan iki yudum suyu paylaşacakları, bitmek bilmeyen yoklamaların iyice uzayacağı, koğuşların tıklım tıkış olacağı anlamına geliyordu.

"Annemle beraber bizi gönderdikleri koğuşta kıdemlilerle aynı yatağı paylaşmamız gerekiyordu ve içerisi tam bir curcunaydı."

Margit başını sallıyordu. Onların koğuşunda da battaniyeyi ya da pis bir yastığı paylaşamayan kadınlar arasında tartışmalar, bağrışmalar, kavgalar olmuştu.

"Bizim koğuşta sürekli öksüren, çok hasta bir kadın vardı," diye anlatmaya başladı Margit. "Döşeğin birine oturmak isteyince oradaki kadın onu yere ittiriverdi. O zaman hasta kadın daha çok öksürmeye başladı, yerden kalkamayacak kadar halsizdi ve inliyordu. 'İşe yaramazlar!' diye bağırdı onlara *kapo*. 'Sanki siz çok mu sağlıklısınız? Bulaşıcı hastalıklı biriyle aynı yatakta yatmak ile yan yana yataklarda yatmak arasında bir fark mı var sanıyorsunuz?'"

"Akıllı bir *kapo*ymuş yani."

"Ne demezsin! Bunu dedikten sonra sopasını çıkarıp önüne gelene vurmaya başladı. Sözde kayırmaya çalıştığı, yere düşen kadına da vuruyordu."

Dita bağrış, koşturmaca, ağlamayla geçen o kargaşayı anımsadı ve şöyle dedi:

"Annem içeride olaylar yatışana kadar koğuştan çıkmamızı istedi. Dışarısı soğuktu. Kadının biri hepimiz ikişer ikişer yatsak bile döşeklerin yetmeyeceğini, kadınlardan bazılarının toprak zeminde yatmak zorunda kalacağını söylemişti."

"Ee, siz ne yaptınız?"

"Ne yapalım, dışarıda tir tir titremeye devam ettik. Annemi bilirsin, dikkat çekmeyi hiç sevmez. Üstünden tramvay geçse

kimseye dert yanmamak için gıkını çıkarmaz. Ama benim içim içimi yiyordu. O yüzden annemden izin istemedim. Vermezdi yoksa. Harekete geçtim ve bana bir şey demesine fırsat vermeden içeri koştum. Ve bir şeyin farkına vardım..."

"Neymiş o?"

"Üstteki yatakların hemen hemen hepsi doluydu. Bu da onların daha iyi olduğu anlamına geliyordu. Nedenini tam bilmiyordum ama burası gibi yerlerde kıdemlilerin ne yaptıklarına dikkat etmek lazım."

"Karşılığında bir şey verirsen yanında yatmana izin veren bazı kıdemliler görmüştüm. Kadının biri bir elma karşılığında kendini kabul ettirmeyi başarmıştı."

"Bir elma servet demek," diye yanıtladı Dita. "Fiyatları bilmiyordu herhalde. Yarım elmayla bir sürü şey, bir sürü yardım satın alabilirdi."

"Senin verecek bir şeyin var mıydı?"

"Hiç yoktu. Tek başlarına yatan kıdemlilere göz gezdirdim. Halihazırda iki kişinin yattığı yataklarda kadınlar bölgelerini belirlemek için bacaklarını aşağı sarkıtarak oturuyorlardı. Bizimle birlikte gelen kadınlar bir yer bulma telaşıyla bir o yana bir bu yana koşturuyor, merhamet dileniyorlardı. Yataklarında yer açmaları için daha yumuşak kalpli görünen tutsakları gözlerine kestiriyorlardı. Ama zaten nazik kıdemliler çoktan yataklarını paylaşmayı kabul etmişlerdi."

"Aynısı bizde de oldu," dedi Margit. "Neyse ki sonunda Terezin'den bir komşumuzu bulduk da anneme, kız kardeşime ve bana yardım etti."

"Ben kimseyi tanımıyordum. Ve bir değil, iki yere ihtiyacım vardı."

"Sonunda merhametli bir kıdemli mi buldun?"

"Geç olmuştu. Sadece benciller ve öfkeliler kalmıştı geriye. Ne yaptım, biliyor musun?"

"Bilmiyorum."

"En beterini arayıp buldum."

"Neden?"

"Çaresizdim de ondan. Kısa saçları çalı süpürgesine benzeyen orta yaşlı bir kıdemli gördüm, üst ranzada oturuyordu. Sanki bakışlarıyla meydan okuyordu. Yüzünde büyük bir yara izi vardı. Elinin üstündeki mavi dövmeden hapse girip çıktığı anlaşılıyordu. Bir kadın yalvararak yanına yaklaşınca bağırarak onu kovaladı. Hatta kirli ayaklarıyla bir iki tekme de salladı. Hayatımda hiç o kadar pis ve çirkin ayaklar görmemiştim!"

"Ee, ne yaptın peki?"

"Kendimden emin bir şekilde karşısına dikildim ve şöyle dedim: 'Bana baksana sen!'"

"Hadi oradan! İnanmıyorum! Atıyorsun! Hapishane kaçkını tipli bir kıdemli görüyorsun ve onunla tanışmadan doğrudan yanına gidip rahat rahat, 'Bana baksana sen!' diyorsun, öyle mi?"

"Rahat olduğumu kim söyledi? Korkudan ölecektim az daha! Ama böyle bir kadının yanına gidip de ona, 'İyi geceler, saygıdeğer hanımefendi, sizce bu sene kayısılar zamanında olacak mı acaba?' diyemezsin. Tekme tokat kovalar seni! Beni dinlemesi için onunla kendi dilinden konuşmam gerekiyordu."

"Dinledi mi seni?"

"Önce öldürmek ister gibi baktı bana. Betim benzim atsa da belli etmemeye çalıştım. *Kapo*nun yer bulamamış kadınları rastgele yerleştireceğini söyledim. 'Dışarıda yirmi otuz kadın daha var ve herhangi birisi sana denk gelebilir. Bir tanesi çok şişman, uyurken seni ezer. Bir diğerinin nefesi leş gibi kokuyor. Bazıları da çok yaşlı, sindirim sistemleri bozuk ve berbat kokuyorlar,' dedim."

"Acayipsin, Dita! O ne dedi?"

"Kötü kötü bana baktı. O kadın istese bile iyi bakamazdı zaten. Yine de lafımı bitirmeme müsaade etti. 'Kırk beş kilo yokum. Grupta benden zayıfı yok. Horlamam, her gün yıkanırım ve ne zaman konuşup ne zaman susmam gerektiğini iyi bilirim.

Fellik fellik arasan da Birkenau'da benden daha iyi yatak arkadaşı bulamazsın,' dedim."

"Ee, ne yaptı?"

"Kafasını bana uzattı ve sineğe bakar gibi baktı bana. Sanki tek hamlede ezse mi, yoksa kendi haline mi bıraksa karar veremiyordu. Bacaklarım deli gibi titremeseydi anında koşarak uzaklaşırdım."

"Tamam ama ne yaptı?"

"'Sen benimle kalıyorsun, elbette,' dedi."

"Kendine yer buldun yani!"

"Hayır, henüz değildi. Ona, 'Gördüğün gibi yatağı paylaşmak için çok iyi bir adayım ama anneme de üst ranzalardan bir yatak bulmama yardım etmezsen seninle kalmam,' dedim. Ne kadar öfkelendi, bilemezsin! Kurnaz, küstah bir kızın çıkıp da ona ne yapması gerektiğini söylemesinden hiç hoşlanmamıştı, orası kesindi. Ancak koğuşa giren diğer kadınlara nasıl tiksinerek baktığını da görebiliyordum. Bana ciddi ciddi ne sordu biliyor musun?"

"Ne sordu?"

"'Altına işiyor musun?' 'Hayır, efendim. Asla,' diye yanıtladım. 'Daha da iyi,' dedi bana votka yüzünden borazan gibi olmuş sesiyle. Sonra yan tarafta bir başına duran komşu ranzaya döndü. 'Baksana, Boskoviç,' dedi ona, 'yatakları paylaşmamızın emredildiğini duymadın mı?' Diğer kadın oralı bile olmadı. 'Göreceğiz bakalım, sözlerin beni pek ikna etmedi,' dedi."

"Senin kıdemlinin tepkisi ne oldu?"

"Başka ikna yolları buldu. Elini döşeğin içindeki samanlara daldırdı ve ucu jilet gibi keskin, bükülü tel çıkardı. Tek elini komşusunun ranzasına dayadı, diğer eliyle teli kadının boynuna koydu. Böylesi daha ikna edici oluyordu sanırım. Kadın kafasını tamam anlamında hızlı hızlı salladı. Panikten gözleri öyle açılmıştı ki neredeyse yuvalarından fırlayacaktı!" Dita güldü.

"Bana komik gelmedi. Ne feci bir kadın! Tanrı cezasını verecek."

"Neyse, bir keresinde alt katımızdaki Hristiyan döşemecinin Tanrı'nın bükük tellerle düzgün yazdığını söylediğini duymuştum. Belki bükük tellerin de değeri vardır. Ona teşekkür ederek şöyle dedim: 'İsmim Edita Adlerova. Belki iyi dost oluruz.'"

"Ne cevap verdi?"

"Hiç. Benimle yeterince zaman kaybettiğini düşünmüş olsa gerek. Duvar tarafına döndü ve ayak tarafına başımı koyayım diye dört parmak yer bıraktı bana."

"Başka bir şey demedi mi?"

"Benimle hiç konuşmazdı, Margit. İnanabiliyor musun?"

"Ah, Ditinka. Her şeye inanırım artık. Tanrı bizi korusun."

Akşam yemeği saati gelmişti, kendi koğuşlarına gitmek üzere vedalaştılar. Gece hava kapalıydı ve kampı yalnızca turuncu ışıklar aydınlatıyordu. Koğuşlardan birinin kapısında sohbet eden iki *kapo* gördü. Anında anladı *kapo* olduklarını çünkü kıyafetleri daha iyiydi, özel tutsaklara ait kahverengi kollukları vardı ve Yahudi olmadıklarını belli eden üçgen işareti taşıyorlardı. Kırmızı üçgen çoğu komünist veya sosyal demokrat olan siyasi tutsaklara verilirdi. Kahverengi, Çingeneler içindi. Yeşil, ağır veya adi suç işlemiş olanlarındı. Siyah, toplumdan kopuklara, zekâ geriliği olanlara ya da lezbiyenlere verilirdi. Homoseksüeller ise pembe üçgen taşırlardı. Auschwitz'de siyah ya da pembe üçgen taşıyan *kapo*lara nadiren rastlanırdı zira bunlar da hemen hemen Yahudiler kadar en alt sınıfa ait görülürdü. BIIb'de istisnalar da kaideydi. Konuşmakta olan biri kadın biri erkek *kapo*lar siyah ve pembe üçgen taşıyorlardı, muhtemelen birbirleri dışında kimse onlarla konuşmak istemiyordu.

Dita sarı yıldızına dokundu ve birazdan alacağı bir parça ekmeği düşünerek koğuşuna doğru yürüdü. Ona göre ekmek günün spesiyali, tek gerçek yiyeceğiydi zira sulu çorba sadece susuzluğunu biraz olsun dindirmekten başka bir işe yaramıyordu.

Herkesinkinden daha kara bir gölge de *lagerstrasse*den aksi istikamette yürüyordu. Önüne çıkan insanlar ona yol vermek,

yürümesine engel olmamak için hemen kenara çekiliyordu. Bu sahneyi kim görse o gelenin ölüm olduğunu söylerdi. Öyleydi de. Wagner'in "Valküreler"inin melodisi çınlıyordu karanlıkta.

Doktor Mengele.

Tam yanına gelince Dita da diğerleri gibi başını eğip yana çekilmeye hazırlandı. Ama subay onu durdurdu ve bakışlarıyla âdeta nişan aldı.

"Seni arıyordum."

"Beni mi?"

Mengele onu pürdikkat süzdü.

"Yüzleri asla unutmam."

Ağzından çıkan kelimelerde ölüm sessizliği vardı. Eğer ölümün dili olsaydı kesinlikle bu buz gibi ritimle konuşurdu. Dita o öğleden sonra 31. blokta olanları hatırladı. Çatlak öğretmenin yarattığı karmaşa yüzünden Papaz onu pas geçmiş, kız da kurtulduğunu düşünmüştü. Ama Doktor Mengele aklına gelmemişti. Daha uzakta olmasına rağmen kesin görmüştü Dita'yı. Dikkatli adli tabip gözlerinden hiçbir şey kaçmıyordu, bir kolunu göğsüne bastırarak bir şeyler gizlediğini fark etmemesi imkânsızdı. Nazilerde pek bulunmayan kahverengi gözlerinden yansıyan soğuk rüzgârda görmüştü bunu.

"Numaran?"

"67894."

"Seni izleyeceğim. Sen beni görmeyeceksin ama seni gözlüyor olacağım. Seni duymadığımı sandığın anda seni dinliyor olacağım. Her şeyi bilirim ben. Kamp kurallarının bir milim bile dışına çıksan fark edeceğim ve kendini otopsi masamda bulacaksın. Canlı bedenlere yapılan otopsiler oldukça öğretici oluyor."

Ve bunu derken kendi kendine konuşur gibi başını salladı.

"Kalbin pompaladığı son kanın karna ulaşmasını izlersin. Olağanüstü bir görüntüdür."

En modern ekipmanla donatılmış 2. krematoryumdaki muhteşem otopsi laboratuvarını düşünerek dalıp gitmişti. Oranın

kırmızı beton zeminine, ortasında gideri ve nikel musluğu olan mermer otopsi masasına bayılıyordu. Bu, onun bilime adanmış kutsal sunağıydı. Kendisiyle gurur duyuyordu. Kafatası deneyini tamamlamak için birkaç Çingene çocuğun onu beklediğini hatırladı aniden ve onları bekletmenin kendisine hiç yakışmayacağını düşünerek uzun adımlarla gözden kayboldu.

Dita kampın ortasında donakalmıştı. Çırpı bacakları tir tir titriyordu. Kısa süre önce *lagerstrasse* tıklım tıklımken şimdi bir başına kalmıştı. Herkes kampın derinliklerinde kaybolmuştu. Kimse iyi mi, bir şeye ihtiyacı var mı diye bakmaya bile yanaşmıyordu. Doktor Mengele mimlemişti artık kızı. Olan biteni güvenli mesafeden izleyen bazı tutsaklar Dita'nın bu kadar korktuğunu, bu kadar şaşırdığını görünce ona acıdılar. Hatta kadınlardan biri onu Terezin gettosundan tanıyordu. Ama hepsi de adımlarını hızlandırıp ayakaltından çekilmeyi yeğledi. Hayatta kalmak her şeyden önde gelirdi. Bu, Tanrı'nın emriydi.

Dita kendine geldi ve ara sokaklardan birine doğru yürüdü. *Beni gerçekten izleyecek mi*, diye sordu kendi kendine. Cevap o buz gibi bakışlarda saklıydı. Yürürken kafasındaki sorular çoğaldı. O andan itibaren ne yapması gerekiyordu? En akıllıca hareket, kütüphanecilik görevinden istifa etmekti. Doktor Ölüm'ün nefesi ensesindeyken kitaplara nasıl sahip çıkacaktı? Son yıllarda bir sürü Nazi görmüştü ama bu adamda değişik bir şey vardı. Kötülük yapmak için özel bir gücünün olduğunu sezdi.

Annesine, derdini anlamasın diye aceleci bir fısıltıyla iyi geceler diledi ve kıdemlinin leş gibi kokan ayaklarının yanına dikkatle uzandı. Tavandaki çatlaklarda yitip giden bir fısıltıyla ona da iyi geceler diledi.

Uyuyamıyor, üstüne üstlük kıpırdayamıyordu. Kafasında binbir soru dönüp dururken bedenini sabit tutmak zorundaydı. Mengele onu uyarmıştı. Belki bu bir ayrıcalıktı, başka uyarı falan olmayacağı kesindi. Bir dahaki sefere adam, kalbine şırınga iğnesi

saplayacaktı. 31. blokun kitaplarına göz kulak olmayı sürdüremezdi. Ama kütüphanecilikten nasıl istifa edecekti?

Bırakırsa korktuğunu zannedeceklerdi. Her türlü mantıklı ve akla uygun açıklamayı yapacaktı. Onun yerinde kim olsa aynı şeyi yapardı. Ama Auschwitz'de haberler, ranzadan ranzaya zıplayan pireler gibi yayılırdı. Birinci ranzada adamın teki bir kadeh şarap içtiğini anlatmışsa sonuncu ranzaya gelindiğinde adam koca bir fıçıyı bitirmiş olurdu. Ve bunu kötü niyetli yapmazlardı. Her biri son derece saygın kadınlardı. Hatta gayet iyi bir kadın olan ve annesiyle de çok iyi anlaşan Bayan Turnovská bile abartmayı seviyordu; dili, patlamaya hazır bomba gibiydi.

Dita şimdiden duyabiliyordu ne diyeceklerini: "Kızcağız korktu tabii..." Ve bunu o küçümseyici, yapmacık, sinirlerini tepesine çıkaran ses tonuyla dillendireceklerdi. En kötüsü de daima çok nazik birinin çıkıp şunu söyleyecek olması idi: "Zavallıcık, gayet anlaşılabilir bir durum. Korktu. Daha çocuk ne de olsa."

Çocuk mu? Hiç de değil, hanımefendi! Çocuk olmak için önce çocukluğunun olması lazım.

4

Çocukluk...

O uykusuz gecelerden birinde kimsenin ondan çalamayacağı tek şey olan zihnindeki anıları fotoğraf albümüne dönüştürme oyununu icat etmişti. Nazilerin Prag'a gelmesinden sonra elektrikli evlerini bırakmak zorunda kalmışlardı. Ne çok severdi orayı; zemin katındaki çamaşırhanesi ve bütün sınıf arkadaşlarını kıskandıran diyafonuyla şehrin en modern yeriydi. Okul dönüşünde babası gri çizgili takım elbisesiyle her zamanki gibi şık fakat her zamankinin aksine fazla ciddiydi. Ayakta durmuş, bu muhteşem evden ayrılacaklarını, Hradčany'deki kalenin yakınında bir apartmana taşınacaklarını bildirmişti.

"Daha çok güneş alıyor orası," demişti adam kızın gözlerine bakmadan. Şaka bile yapmamıştı ki genelde önemli olayların ciddiyetini azaltmak için konuyla ilgili şaka yapardı. Annesi dergi okuyordu ve tek kelime etmemişti.

"Buradan taşınmak istemiyorum!" diye feryat koparmıştı Dita.

Babası başını öne eğmiş, annesi koltuktan kalkıp yanına gelmişti ve bir tokat atınca yanağında parmak izleri çıkmıştı.

"Ama anne, sen bu elektrikli evin en büyük hayalin olduğunu söylemiştin," demişti Dita. Annesi bir fiske vurmayı bırakın, o zamana kadar kızına sesini bile yükseltmemişti.

Liesl ona sarıldı.

"Savaş var, Edita. Savaş var."

Bir yıl sonra babası yine salonun ortasında duruyordu. Üzerinde aynı gri takım elbise vardı. Ancak avukatlık yaptığı sosyal

güvenlikte işleri azalmıştı ve çoğu akşam evde haritaları inceleyerek, dünya küresini çevirerek vakit geçiriyordu. Josefov Mahallesi'ne taşınacaklarını söylemişti. Ülkeyi yöneten *Reichsprotektor* Nazi'nin emriyle bütün Yahudilerin o bölgede toplanması zorunluydu. Ninesi ve dedesiyle beraber ailecek varoş Elisky Krásnohorské Caddesi'ndeki küçücük bir daireye taşınmak durumundaydılar. Burası gelip geçerken babasının hep İspanyol mimarisi olduğunu anlattığı o acayip sinagogun çok yakınındaydı. Bu kez soru sormamış, karşı da çıkmamıştı.

Savaş var, Edita. Savaş var.

Normal hayatın geri dönülemez biçimde kayıp gittiği o kaydırağın sonunda Prag Yahudi Konseyi yeniden –ama bu kez Prag dışına– taşınmalarını salık verdi. Eski bir askerî yerleşimden bozma küçük bir köy olan ve şimdilerde Yahudi gettosuna dönüşmüş Terezin'e gitmeleri gerekiyordu. İlk geldiğinde ona korkunç görünmüştü ama şimdi orayı bile mumla arıyordu, Terezin'den sonra uçurumdan aşağı düşmüşler ve Auschwitz'in külle, çamurla kaplı karanlığına batmışlardı. Ve artık inecek başka basamak kalmamıştı, en dipteydiler.

Ya da vardı...

Her şeyin başladığı, Nazi kafilelerinin sessiz sedasız gelerek grip virüsü misali gerçekliği bozduğu o 1939 kışından sonra dünyası ne bir çırpıda yıkılmış ne de aniden çökmüştü. Oysa her şey paramparça oluyordu, ilk başta yavaş yavaş ve sonra gitgide daha hızlı. Gıda karneleri, kafelere girme yasağı, diğer vatandaşların alışveriş yaptıkları saatte dükkânlara gitme yasağı, radyo aygıtları bulundurma yasağı, tiyatro ve sinemaya gitme yasağı, elma alma yasağı... Sonra devamında Yahudi çocukların okullardan atılması gelmişti. Hatta parkta oynamaları da yasaklanmıştı. Âdeta çocukların çocukluklarını yasaklıyorlardı.

Dita hafifçe gülümsedi... Yapamazlardı.

Bir fotoğraf çıktı kafasındaki albümde. Prag'daki eski Yahudi mezarlığında el ele yürüyen iki çocuk. Mezarların başındaki

kâğıttan notlar rüzgârdan uçmasınlar diye küçük taşların altına konmuş. Naziler 15. yüzyıldan beri iyi korunmuş mezarlara gitmeyi kısıtlamamışlardı. Hastalıklı ve detaylı planlara göre Hitler, Yahudi ırkının nasıl yok olduğunu göstermek için sinagog ile mezarlıkları müze yapmak istiyordu. Okul çocuklarının –elbette Ari ırktan– gönülsüz bir merakla ziyaret edecekleri, Yahudilerin dinozorlar gibi, uzak bir çağa ait canlılar olarak görüleceği bir antropoloji müzesi.

Parklara ve okullara gitmeleri yasaklanan şehrin minik Yahudileri eski mezarlığı çocuk parkına çevirmişlerdi. Asırlık sessizliklerinde sakal gibi çıkan otlarla kaplı mezar taşları arasında çocuklar koşturuyordu.

Kestane ağacının altındaki devrilmiş, neredeyse bayılmış iki kalın mezar taşının arkasında Dita sınıf arkadaşına en büyük mezar taşını göstermişti, üzerinde Jehuda Low Ben Becadel ismi yazılıydı. Erik ismin kime ait olduğunu bilmiyordu; Dita'ya ise babası söylemiş, kippasını takıp mezarlıkta dolaşırken birçok kez anlatmıştı hikâyesini.

Tıpkı şimdiki gibi Yahudilerin yaşamak zorunda oldukları gettolardan birinden, Josefov'dan bir hahamdı. Orada kabala öğrenmiş, kilden heykele nasıl can verileceğini araştırmıştı.

"Bu imkânsız!" diye sözünü kesmişti Erik kahkahalarla.

O anda babasının numarasını kullanmıştı, hatırlayınca tekrar gülümsedi: Susmuş, başını ona uzatmış ve derinlerden gelen bir fısıltıyla, "Golem," demişti.

Erik bembeyaz kesilmişti. Prag'da taştan dev canavar Golem'i duymayan yoktu.

Dita babasından duyduğu gibi aktarmıştı ona; haham, Yahveh'nin hayat vermek için kullandığı kutsal sözcüğü deşifre etmeyi başarmıştı. Çamurdan küçük bir heykel yapmış, kutsal kelimenin yazılı olduğu kâğıdı da ağzına koymuştu. Heykel büyümüş, büyümüş ve canlanıp bir dev olmuştu. Ancak Haham Low onu nasıl kontrol edeceğini bilmiyordu ve beyni olmayan

taş adam sokakları yıkıp dökmeye, insanları telaşa sürüklemeye başlamıştı. Yok edilmesi imkânsız bir titandı ve onu alt etmenin yolu da yoktu. Tek bir seçenek vardı: uyuyakalmasını beklemek ve tüm cesaretini toplayarak o horlarken elini ağzına sokup kâğıdı çıkarmak. Böylece Golem tekrar cansız bir varlık haline dönüşmüştü. Haham büyülü sözcüğün yazılı olduğu kâğıdı paramparça etmiş, Golem'i gömmüştü.

"Nereye?" diye sormuştu Erik heyecanla.

Kimse bilmiyordu, gizli bir yere gömmüştü. Ve sonrasında şöyle buyurmuştu: *Yahudi halkı ne zaman zor duruma düşerse Tanrı'nın aydınlattığı bir haham gelecek, büyülü sözcüğü tekrar deşifre edecek ve Golem yine bizi kurtarmaya gelecek.*

Erik, Golem'le ilgili böylesine esrarengiz hikâyeler bildiği için hayran hayran Ditinka'ya bakmıştı. Ardından onun yanağını tatlı tatlı okşamış, mezarlığın sağlam duvarları ve mahremiyeti arasında yanağına masum bir öpücük kondurmuştu.

Bunu anımsayınca Dita'nın yüzünü muzip bir gülümseme sardı.

Ne kadar küçükken olursa olsun ilk öpücük asla silinmezdi, belki de boş bir sayfanın aşkla ilgili ilk satırları olduğu için. O akşamüstünün keyfini anımsadı ve savaş çölünün ortasında böylesine neşelenebilmesine şaşırdı. Büyükler asla bulamadıkları bir mutluluğu boş yere aramakla vakit kaybederken çocuklar mutluluğu avuçlarının içinde filizlendirirdi.

Yine de artık kendini bir kadın gibi hissediyordu ve kimsenin ona bir kız çocuğu gibi davranmasına izin vermeyecekti. İstifa etmeyecekti, ilerlemeyi sürdürecekti, yapılması gereken de buydu zaten. Hirsch de bunu söylemişti: *Korkunu çiğner yutarsın. Ve devam edersin. Cesur insanlar kendi korkularından beslenirler.* Hayır, kütüphaneyi bırakmayacaktı.

Geri adım atmak yoktu...

O kart dedikoduculara da o şeytan Doktor Mengele'ye de bu zevki yaşatmayacaktı. Bu yolda canını vermesi gerekiyorsa da gelip alsınlardı.

Bu gurur verici andan sonra gözlerini koğuşun karanlığına açtı ve içindeki kıvılcım bir kandil alevine dönüştü. Öksürükler, horultular, muhtemelen acı içindeki bir kadının inlemeleri. Onu en çok huzursuz eden şeyin, Bayan Turnovská ya da diğer tutsakların söyleyecekleri olmadığını kabullenmek istemiyordu. Aslında onu endişelendiren, Fredy Hirsch'in ne düşüneceğiydi.

Birkaç gün önce onu yeni kurulan yetişkin atletizm grubuyla konuşurken duymuştu. Akşamları koğuş etrafında koşarak antrenman yapıyorlardı. Kar olsun, yağmur olsun; soğuk olsun ya da çok soğuk olsun fark etmiyordu. Hirsch onlarla beraber en önde koşuyordu.

"En güçlü atlet hedefe en önce varan değildir. O en hızlısıdır. En güçlü ise her düştüğünde yerden kalkandır. Canı yansa da durmayandır. Bitiş çizgisine çok uzak olsa da yarışı bırakmayandır. O koşucu hedefe varan son kişi olsa dahi kazanmıştır. Bazen istesen de en hızlı olmak senin elinde değildir; bacakların yeterince uzun olmayabilir veya ciğerlerin büyük olmayabilir. Ancak en güçlü olmak daima senin elindedir. Sadece sana, iradene ve çabana bağlıdır. En hızlı olmanızı değil, en güçlü olmanızı istiyorum sizden."

Kütüphaneyi bırakmak zorunda olduğunu söyleseydi bunun için nazik, son derece kibar ve iç rahatlatıcı sözler söyleyeceğine emindi ama o bakışlarındaki hayal kırıklığına dayanabilir miydi işte onu bilmiyordu. Dita onu yenilmez bir adam, Yahudi efsanelerindeki, bir gün herkesi kurtaracak, durdurulması imkânsız Golem olarak görüyordu.

Fredy Hirsch...

İsmi bile böylesine karanlık bir gecede cesaret aşılamaya yetiyordu.

Kafasında sakladığı görüntüler arasında birkaç yıl önce Prag dışındaki Strašnice'nin yumuşak kırlarından olanlar da vardı. Orada Yahudiler şehrin sert kısıtlamalarından uzak kalır, biraz temiz hava alırlardı. Hagibor spor tesisleri de oradaydı.

Bu yaz fotoğrafı sıcak bir güne aitti, çocukların çoğu tişörtsüzdü. Resimdeki çocuk ve genç kalabalığının ortasında üç kişi vardı. Biri on iki on üç yaşlarında, gözlüklü, kıvırcık saçlı, üzerinde sadece beyaz şort olan bir erkek çocuğuydu. Ortada Borghini gibi teatral bir havada selam veren bir sihirbaz duruyordu. Gömleği, yazlık ceketi ve çizgili kravatıyla oldukça şık giyinmişti. Diğer yanında ise ayağında sandaleti, üzerinde de ince fakat atletik vücudunu açıkta bırakan şortu olan genç bir adam vardı. Dita bu adamın adının Fredy Hirsch olduğunu ve Strašnice'deki gençlik faaliyetlerini onun idare ettiğini öğrenmişti. Gözlüklü çocuk ipin bir ucundan, sihirbaz ortasından, Hirsch ise diğer ucundan tutuyordu. Dita, koçun o günkü duruşunu her ayrıntısıyla hatırlıyordu: Bir elini oyunbaz bir edayla beline koymuştu, diğer eli de ipin ucundaydı. Hirsch muzip bir tebessümle bakıyordu objektife.

Bu beden eğitimi ve spor öğretmeni, Dita'ya çok yakışıklı görünüyordu ama gözünü ondan alamamasının sebebi başkaydı. Keskin yüz hatları ya da atletik vücudu değil, ellerinin her hareketinin nezaketi, her kelimesinin doğruluğu, onu dinleyenin içine işleyen bakışlarıydı, hatta kalabalık bir grupta bile herkese tek tek bakardı. Bir savaşçının sertliği hâkimdi yüz ifadesine ama aynı zamanda klasik dansa benzer bir armonisi de vardı. Öyle sert konuşur, Golan Tepeleri'ne yapacakları yolculuğu öyle ballandırarak anlatırdı ki dinleyenler Yahudilikleri ile gurur duyar ve bir an önce onun takımına dâhil olmamak için kendilerini zor tutarlardı. Bir haham gibi konuşmazdı; onlardan çok daha tutkulu, çok daha aykırıydı. Belki de fiziksel yapısından ötürü dinî liderden ziyade genç birliklerine nutuk çeken, onları daldıkları uykudan kelimeleriyle uyandıran bir albaya benziyordu.

Gösteri başladıktan sonra Borghini canını dişine takarak küçük sihir numaralarıyla izleyicilerini savaşın ezici mengenesinden kurtarmaya çalışıyordu: silahlara karşı yenlerden çıkan rengârenk mendiller, düşman jetlerine karşı sinek asları; asıl olağanüstü olan ise birkaç saniyeliğine de sihir galip gelmiş, birkaç saniyeliğine de olsa izleyenlerin yüzlerinde hayret ve tebessüm oluşmuştu.

Bir kız kendinden emin adımlarla Dita'nın yanına gelmiş ve ona birkaç kâğıt uzatmıştı.

"Bize katılabilirsin. Spor yapmak ve Bezpráví'deki Yahudi ruhunu güçlendirmek için Orlice Nehri'nin yanında yaz kampı kuruyoruz. Faaliyetlerin ayrıntıları kâğıtta yazıyor."

Babası bu tür şeyleri sevmezdi. Dita bir keresinde amcasına spor ile siyasetin birbirine karışmasından hoşlanmadığını söylerken duymuştu onu. Söylentilere göre Hirsch denen adam çocuklarla savaş oyunları oynuyor, onlara siper kazdırıyor, içine girip ateş edermiş gibi yaptırıyor ve komutası altındaki küçük bir ordu misali onlara mücadele tekniklerini öğretiyordu.

Dita eğer komutan Hirsch ise kendini herhangi bir sipere atmaya hazırdı. Ne de olsa şimdiden dibe batmıştı. Onlar Yahudi'ydi, kolay kolay yenilgiyi kabullenmezlerdi. Ne onu ne Hirsch'i alt edebilirlerdi. Kütüphanecilik görevinden istifa etmeyecekti... Ancak çok dikkatli olması gerekiyordu; gözünü kulağını dört açmalı, Mengele'ye koz vermemek için attığı her adıma dikkat etmeliydi. O henüz on dört yaşında bir kızcağızdı, karşılarındakiler ise tarihin en güçlü yıkımının askerî maşalarıydı ama Dita bir kez daha boyun eğmeyecekti. Bu kez öyle olmayacaktı. Dik duracaktı.

Bedeli ne olursa olsun.

Kampta uykusuzluğun kucağında düşüncelere dalan tek kişi Dita değildi.

31. blokun sorumlusu Fredy Hirsch kendi odasında uyuma ayrıcalığına sahipti, dahası odada yalnız kalıyordu. Üniformalarından birini geçirip çalıştıktan sonra odasından çıktı ve hâlâ günün uğultusunu, seslerini taşıyan sessizliğin içinde bir başına

durdu. Mırıltılar kesilmiş, kitaplar kapatılmış, şarkılar bitmişti... Ufaklıklar gittiğinde okul tekrar yıkık dökük ahşap bir hangara dönüşüyordu.

"Elimizden gelenin en iyisi bu..." dedi kendi kendine.

Bir günü ve bir teftişi daha atlatmışlardı. Geçen her gün kazanılan bir savaş demekti. Sibobu açılmış şişme top gibi, o anda atletik göğsü inmiş, kolları omuzlarına çekilmişti. Ağır ağır kendini bir tabureye bıraktı ve gözlerini yumdu. Bir anda ne kadar yorgun olduğunu fark etti. Bitkindi ama kimse bunu bilmemeliydi. O bir liderdi. Kendini salma lüksü yoktu. Ona güveniyorlardı ve kimseyi yüzüstü bırakamazdı.

Ah bir bilselerdi...

Herkese yalan söylüyordu. Gerçekte kim olduğunu bilseler şu an ona hayran olanlar nefret ondan ederlerdi.

Çok yorgundu. Yerinden kalktı, ellerini zemine koydu ve yüzükoyun yere yatıp şınav çekmeye başladı. Ekip arkadaşlarına birçok kez söylediği gibi, yorgunluk çabayla geçerdi.

Yat ve kalk, yat ve kalk.

Daima boynunda taşıdığı düdüğü ritmik olarak sert zemine çarpıyordu. Sır saklamak, gece gündüz demeden ayağındaki ağır demir prangayı taşımak demekti ama aynı zamanda bunu yapmanın gerekli olduğunu da biliyordu, tıpkı şınav çektiğinde bedenini kaldırırken kolları acıyınca dişlerini sıkmak gibi. Yere yatıp kalkmayı sürdürmek gerekiyordu. Metal düdüğün yere çarpma sesi hiç kesilmemeliydi. Dişini sıkmalıydı.

Kalk ve yat.

Zayıflık günahtır, diye fısıldadı nefes nefese.

Doğruyu söylemenin insanı özgür kıldığını düşündü. Doğruyu söylemek çok saygın ve cesaret isteyen bir davranıştı. Ama aynı zamanda doğru bazen dokunduğu her şeyi küle çeviriridi. Bu yüzden dişlerini sıkıp yeni şınav setine başladı. Sırtından ter süzülürken o kirli doğruyu içinde tutmanın ve diğerleri yanmasın diye tek başına bu yangına dayanmanın da fedakârca bir hareket

olabileceğini düşünüyordu. Fedakârlık mıydı, yoksa korkaklık mı? Ya da kazanmak için onca çaba harcadığı hayranlığı kaybetmekten mi çekiniyordu? Daha fazla düşünmek istemiyordu, şınavları saymaya ve dişlerini sıkmaya devam etti.

En nihayetinde spor onun için bir fedakârlık değil, özgürleşme olmuştu. 1916'da doğduğu, Almanya'nın Belçika ve Hollanda sınırına çok yakın bulunan Aachen'de bütün çocuklar okula yürüyerek giderdi. Bir iple sırtına bağlı kitabı ve defteriyle koşarak giden bir tek oydu. Sokaktan geçenler şaka yollu böyle aceleyle nereye gittiğini sorar ama o hiç hızını kesmeden kibarca selam verirdi. Geç kalma korkusundan ya da acelesi olduğundan değil, koşmayı sevdiğinden koşardı. Ne zaman bir yetişkin neden her yere koşarak gittiğini sorsa o, yürümenin çok yorucu olduğunu ve hemen tükendiğini ama koşarken hiç yorulmadığını söylerdi.

Koşarak okulun giriş kapısının önündeki küçük meydana gelir, o saatte bankta oturup güneşlenen yaşlılar olmadığı için engelli koşu gibi bankın üzerinden atlardı. Hayali profesyonel atlet olmaktı ve her fırsatta bunu bütün sınıf arkadaşlarına anlatırdı.

Neşeli atlamalar ve mahallenin boş arazilerinde yapılan futbol maçlarıyla geçen çocukluğu on yaşındayken babasının ölümüyle altüst oldu. Koğuşun taburesinde oturmuş dinlenirken babasının görüntüsünü aklına getirmemeye çalışsa da hatırasının çimentosu hâlâ kurumamıştı. O anda en çok anımsadığı şey babasının yokluğuyla oluşan boşluktu. Oldukça derine işleyen bu boşluk asla dolmamıştı. O gün bile etrafı insanlarla çevriliyken yine de o rahatsız hissi duyumsuyordu.

Koşma hevesi bile sönmeye başlamıştı. Yarışma heyecanını da yitirmiş, yolunu kaybetmişti. Annesi o zamanlar gün boyu çalışıyordu ve bütün gün evde yalnız kalmasın, ağabeyiyle dövüşmesin diye Jüdischer Pfadfinderbund Deutschland'a (JPD) bir mektup yazdı. Burası Maccabi Hatzair denen bir spor dalının da bulunduğu, gençlere bir sürü faaliyet imkânı sunan *boy scouts*ın Yahudi-Alman versiyonuydu.

Kural listesinin kapıya raptiyeyle asıldığı o geniş ve dağınık mekâna ilk kez gittiğinde her yer çamaşır suyu kokuyordu. Çok iyi hatırlıyor, ağlamamak için kendini zor tuttuğunu da hiç unutamıyordu. Oysa küçük Fredy Hirsch, babanın gittiği, annenin ise nadiren geldiği boş bir evde bulamadığı sıcaklığı yavaş yavaş JPD'de buluyordu. Hayatının amacını bulmuştu orada. Gitar sesinin, İsrail şehitleri üstüne anlatılan güzel bir hikâyenin hiç eksik olmadığı dostluklar. Yağmurlu günlerde masa oyunları ya da geziler. Futbol ve basketbol maçları, çuval yarışları ya da atletizm onun için tutunacak dallar olmuşlardı. Cumartesi gelip çattığında ve herkes ailesinin evine gittiğinde o tek başına sahaya iner, paslı basket potasına şut atar ya da tişörtünü sırılsıklam edene kadar defalarca şınav çekerdi.

Bitip tükenene dek antrenman yapmak tüm tasasını siliyor, güvensizliklerini yok ediyordu. Kendine küçük hedefler koyardı: üç dakikadan kısa sürede beş kere köşeye gidip gelmece, on şınav çekme, sonuncusunda havaya zıplayıp el çırpma, belli mesafeden arka arkaya dört basket atma... Kendi hedeflerine odaklanmışken başka bir şey düşünmezdi, hatta mutlu olduğu ve en ihtiyacı olan zamanda yanında babasının olmayışını unuttuğu söylenebilirdi.

Annesi yeniden evlendi ve ergenliğinde Fredy kendini JPD'de evde olduğundan daha rahat hissediyordu. Okuldan çıkışta doğrudan oraya giderdi ve akşama kadar eve dönmemek için annesine binbir bahane sunardı: gençlik yönetim birimi toplantıları –o da bu gruba dâhildi–, gezi organizasyonları, spor turnuvaları, merkezin idari işleri...

Gelgelelim büyüdükçe yaşıtı olan kız ve erkeklerle anlaşamamaya başladı; onun Filistin'i geri alma gibi mistik, siyonist, ateşli düşüncelerini de günün her vakti spor yapmaya karşı aşırı tutkusunu da paylaşmıyordu çoğu. Fredy'yi herkesin yeni yeni sevgili olduğu eğlencelere davet etmeye başladılar ama o kendini rahat hissetmediğinden gitmemek için sürekli bahaneler uyduruyordu ve sonunda arkadaşları da davet etmekten vazgeçtiler.

En miniklerle çalışmanın, onlarla takımlar kurup turnuva düzenlemenin en sevdiği şey olduğunu keşfetti, onlarla iyi anlaşıyordu. Voleybol ve basketbol takımlarını öyle tutkulu organize ediyordu ki Fredy'nin gözleri heyecanla parlıyordu. Kurduğu takımlar her zaman finale dek mücadele ederdi.

"Hadi, hadi! Koşun! Daha hızlı, daha!" diye seslenirdi çocuklara kenardan. "Zafer için mücadele etmiyorsan yenilgiden sonra sakın ağlama!"

Fredy Hirsch ağlamazdı. Asla.

Yat ve kalk. Yat ve kalk. Yat ve kalk.

Bir tek şınav setini bitirene dek makine gibi kasılıp gerilen kasları, ağlarcasına ter döküyordu. Halinden memnun bir şekilde ayağa kalktı. Gerçeği susturan bir adam ne kadar memnun olabilirse o kadar.

5

Rudi Rosenberg yaklaşık iki yıldır Birkenau'daydı ve bu, müthiş bir başarıydı. Nadir görülen şansı sayesinde on dokuz yaşında kıdemli olmuş, kayıt memurluğu görevine getirilmişti. Görevleri arasında insanların trajik biçimde sabit hareketlere tabi olduğu bu yerde kayıt defterlerini bir aşağı bir yukarı taşımak da vardı. Nazilerin çok kıymet verdiği, o işi yapanları ölüme gönderirken bile titiz davrandığı bir mevkiydi bu. Dolayısıyla Rudi Rosenberg, çizgili geleneksel esir kıyafetini giymiyordu. Başka şartlar altında çöpe atılabilecekken Auschwitz'de lüks sayılan eski bir binici pantolonunu gururla taşıyordu. *Kapo*lar, aşçılar, kayıt memurları ya da blok sekreterleri gibi güvenilir kişiler dışında bütün tutsaklar o iç karartıcı çizgili üniformayı giyiyordu. Aile kampı gibi tuhaf istisnalar dışında.

Karantina bölümündeki kontrol noktasından geçerken karşılaştığı bütün gardiyanlara da dostane tebessümle selam vermekten geri durmadı. BIId kampına birkaç kayıt belgesi götüreceğini söylediğinde pek fazla itirazla karşılaşmadı.

Birkenau yerleşkesinin dış çevresindeki farklı kamp alanlarını birbirine bağlayan yolda yürüyordu; kışın bu döneminde bir öğleden sonra silik bir çizgiden farksız duran, uzaktaki ormanın sınırını belirleyen ağaç hattına doğru baktı. Hafif bir meltem ıslak toprağın, mantarların, yosunların tatlı kokusunu burnuna getirdi ve bir an tadını çıkarmak için gözlerini kapattı. Özgürlük, ıslak orman kokuyordu.

Şu esrarengiz aile kampı hakkında konuşmak için gizli bir toplantıya çağrılmıştı. Genç kayıtçı birkaç ay öncesinden bazı şeyleri anımsadı ancak *lager* denen bu gerçek dışı yerde eski olaylar da insana yalan yanlış gelirdi. Tıpkı Kuzey Kutbu'na yaklaşınca pusulaların sapıtması gibi, Auschwitz'de de takvimler şaşırırdı.

Bir eylül sabahıydı. Her zamanki görüntüleri bekliyordu: tutsak üniformaları içinde büzülmüş, saçları sıfıra vurulmuş, yanık et kokan Auschwitz'in dikenli tellerle çevrili dünyasına geldikleri için hâlâ şaşkın insanlar. Çaresizlik herkesi eşit kıldığından tümünde aynı uyuşmuş yüz ifadesi olurdu. Fakat başını masadan kaldırınca sarı saçları örgülü, oyuncak ayısına sarılmış, çilli bir kız çocuğuyla karşılaşmıştı. Şaşkınlıktan ne yapacağını bilememişti. Kız da ona bakakalmıştı. Bunca vahşetten sonra Slovak delikanlı, birilerinin dünyaya bu şekilde korkusuzca, kin tutmadan, çıldırmadan bakabileceğini unutmuştu çoktan. Kız altı yaşındaydı ve Auschwitz'de sağ kalmıştı. Mucize gibi geliyordu ona.

O da Direniş de *lager*deki çocukların Naziler tarafından neden sağ bırakıldığını bir türlü anlayamamıştı. Böyle bir şey sadece Çingene kampında, Mengele'nin ırklarla ilgili deneylerinde kullanılmak için yapılırdı ama Yahudi çocukları asla dâhil edilmezdi. Ve aralık ayında Çek gettosu Terezin'den yine yeni nakiller gelmişti.

Yeni gelenlere hep aynı prosedür uygulanırdı. İnsanları itiş kakış indirir, kadınlarla erkekleri iki büyük gruba bölerlerdi. Tek tek sıra halinde geçerler, bir doktor onları sağa sola ayırırdı. İş gücü olarak sömürebilecekleri sağlıklı kişiler bir yana ayrılırdı. Yaşlılar, çocuklar, hamileler ve hastalar ise başka bir gruba ayrılır ve bu grup *lager*e adım bile atmazdı: Doğrudan kampın üst kısmında yer alan ve gece gündüz çalışan krematoryumlara gönderilir, orada gaz odalarında infaz edilirlerdi.

Rudi Rosenberg BIId kampındaki bir koğuşun arka kısmındaki buluşma noktasına ulaştığında onu iki adam bekliyordu. Birinin üzerinde mutfak önlüğü vardı ve yüzü hastalık derecesinde

soluktu; kendini sadece Lem olarak tanıttı. Çatı tamircisi olarak başlayan ve şimdi BIId kampının 27. blokunda asistan olan David Schmulewski ise sivil giyinmişti; eski bir kadife pantolon ve tıpkı yüzü gibi buruşuk bir kazak vardı üzerinde. Âdeta bütün hayatı yüzüne kazınmıştı.

Aralıkta aile kampına gelen yeni grupla ilgili temel bilgileri öğrenmişlerdi ama Rosenberg'den mümkün olduğunca ayrıntılı bilgi almak istiyorlardı. Slovak genç, aralık ayı boyunca beş bin Yahudi'nin Terezin gettosundan getirildiğini doğruladı. Aile kampına üç günlük arayla ve iki farklı trenle gelmişlerdi. Eylülde olduğu gibi sivil kıyafetlerini, hatta saçlarını muhafaza etmişler ve çocukların girişine izin vermişlerdi.

Direniş'in iki lideri de Rudi Rosenberg'in anlattıklarını sessizce dinledi. Bunların hepsini zaten biliyorlardı ancak anlamadıkları bir şey vardı: Tutsakların olabildiğince köle olarak çalıştırıldığı Auschwitz-Birkenau gibi bir ölüm fabrikasında neden ailelere özel bir yer yapmak gibi pek kârlı olmayan bir işe girişiyorlardı? Bu denklemde ters olan bir şeyler vardı.

"Hâlâ anlamakta zorlanıyorum..." diye mırıldandı Schmulewski. "Naziler psikopat ve azılı suçlular olsalar da aptal değiller. Kendilerine hiçbir faydaları yoksa neden küçük çocukları çalışma kampına alıp yemek vererek onlara yatacak yer sağlasınlar ki?"

"Deli Doktor Mengele'nin büyük çapta deneyi olmasın?"

Kimsenin buna verecek cevabı yoktu. Rosenberg kafasını en çok meşgul eden mevzuya girdi. Eylülde gelenlerin kaydında özel bir not vardı: "Altı aydan sonra *Sonderbehandlung* (özel işlem)". Dövmesine bakınca da rakamların yanında "SB6" yazısı okunuyordu.

"Bu 'özel işlem' hakkında başka bilgi var mı?"

Soru havada asılı kaldı, kimse cevap vermeye yanaşmıyordu. Polonyalı aşçı, tırnağının arasından çıkardığı kurumuş pisliği bir zamanlar beyaz olan önlüğüne sildi. Pislikleri kirli önlüğe silmek sigara içmek gibi bir bağımlılık olmuştu onda. Schmu-

lewski herkesin düşündüğü şeyi fısıltıyla dile getirdi: buradaki özel işlemlerin ölümle sonuçlandığını.

"Ama ne anlamı var?" diye sordu Rudi Rosenberg. "Onlardan kurtulmak istiyorlarsa neden onları altı ay boyunca besleme zahmetine girsinler? Bu çok mantıksız."

"Mantıklı bir açıklaması olmalı. Onların yakınında çalışınca ne kadar korkunç, acımasız olsa da her şeyin bir mantığı olduğunu öğrenirsin. Hiçbir şey tesadüfen olmaz, öylesine gerçekleşmez. Bir sebebi olmak zorunda. Almanlar belirli bir mantığın dışına çıkamazlar."

"Ya özel işlem onları gaz odasına göndermekse... Ne yapabiliriz?"

"Şimdilik pek bir şey yapamayız. Gaz odasına gönderecekler mi onu da kesin olarak bilmiyoruz."

O anda iri yarı bir adam geldi, gergin görünüyordu. O da tutsak üniforması giymemişti; boğazlı kazağıyla diğer mahkûmlardan ayrıcalıklı görünüyordu. Rudi gitmek için izin istediyse de Polonyalı, bir işaretle kalmasını rica etti.

"Geldiğin için teşekkürler, Shlomo. Sonderkommando'dan çok az bilgi alabildik."

"Fazla kalamayacağım, Schmulewski."

Genç adam elleriyle abartılı bir jest yaptı. Bu detaydan yola çıkan Rudi onun Latin olduğu sonucuna vardı ve yanılmıyordu da; Shlomo, Selanik'teki İtalyan-Yahudi topluluğundan geliyordu.

"Gaz odalarında neler olup bittiğini tam bilmiyoruz."

"Bu sabah sadece ikinci krematoryumda üç yüz kişi vardı. Hemen hemen hepsi kadın ve çocuktu." Duraksadı ve onlara baktı. Gerçekten tarifi imkânsız bir şeyi anlatabilir miydi, bilmiyordu. Ellerini sallayarak gökyüzüne baktı ama gök bulutlarla kaplıydı. "Bir kız çocuğunun ayakkabılarını çıkarmasına yardım etmek zorunda kaldım, annesinin kucağında bebek vardı ve odaya çıplak girmeleri gerekiyordu. Sandaletlerini çözerken ona dil çıkarma oyunu yaptım, daha dört yaşında yoktu."

"Hiçbir şeyden şüphelenmiyorlar mı?"

"Tanrı beni affetsin... Trene tıkılmış halde geçen üç günlük yolculuktan yeni geliyorlar. Şaşkınlar ve korkuyorlar. Silahlı SS subaylarından biri onları dezenfekte edeceklerini, duşa sokacaklarını söylüyor ve onlar da inanıyorlar. Başka seçenekleri var mı ki? Giysilerini askılara astırıyorlar ve hatta sonra almaları için astıkları numarayı unutmamalarını söylüyorlar, geri döneceklerine inandırmak için böyle yapıyorlar. Ayrıca kaybolmasın diye ayakkabıların bağcıklarını birbirlerine bağlatıyorlar. Bu şekilde ayakkabıları, giysileri sonrasında düzenli halde alıp Kanada blokuna, oradan da en iyilerini seçip Almanya'ya gönderiyorlar. Almanlar her şeyden sonuna kadar çıkar sağlıyor."

"Peki senin insanları uyarma şansın yok mu?" diye atıldı Rudi.

O anda Schmulewski'nin sert bakışlarını üzerinde hissetti. Rudi'nin burada söz hakkı yoktu. Ancak İtalyan-Yunan kendine özgü konuşma biçimiyle, ağzından çıkan iki laftan birinde özür dileyerek ona cevap verdi.

"Tanrı beni affetsin. Hayır, onları uyarmıyorum. Ne için uyarayım? İki çocuklu bir annenin elinden ne gelir? Silahlı muhafızlara karşı mı gelecek? Çocuklarının önünde üzerine çullanırlar, yerlerde sürüklerler. Yapmadıkları şey değil. Biri soru sorarsa sesini kessin diye tek darbede dişlerini dökerler ve başka kimse tek kelime edecek cesareti bulamaz, herkes kafasını başka tarafa çevirir. SS subayları süreci sekteye uğratacak hiçbir şeye izin vermezler. Bir keresinde oldukça iyi giyimli, yaşlı bir kadın elinde altı yedi yaşlarında torunuyla dimdik yürüyerek gelmişti. O kadın farkındaydı, nasıl bilmiyorum ama onu öldüreceklerinin farkındaydı. Bir SS subayının ayaklarına kapandı, kendisini öldürmeleri ama torununun canını bağışlamaları için yalvardı. Muhafız ne yaptı, biliyor musunuz? Fermuarını indirdi, aletini çıkardı ve doğrudan kadının üstüne işemeye başladı. Onuru kırılan kadın yerine döndü. Bugün de çok şık giyimli bir kadın vardı, kesin çok iyi bir aileden geliyordu. Soyunurken utanıp

sıkılıyordu. Sırtım dönük onun önüne geçtim, biraz olsun önünü kapatmak için. Sonrasında çıplak olmaktan öyle utandı ki kızını önüne geçirdi ama bana öyle tatlı bir tebessümle teşekkür etti ki..." Bir an duraksadı, diğerleri de bu sessizliğe saygı gösterdiler, hatta kızına sarılmış çıplak anne karşılarındaymış gibi hepsi başlarını öne eğdi. "Diğerleriyle birlikte içeri girdiler... Tanrı beni affetsin. Onları sıkıştırıyorlar, biliyor musun? Gereğinden fazla kişiyi içeri sokuyorlar. Eğer sağlıklı erkekler varsa onları sona bırakıyorlar, ardından ite kaka diğerlerini sıkıştırsınlar diye içeri girmeye zorluyorlar. Sonra kapıyı kapatıyorlar; hiçbir şeyden şüphelenmesinler, yıkanacaklarını sansınlar diye odaya duş başlığı takmışlar."

"Ee, sonra?" diye sordu Schmulewski.

"Deponun kapağını açıyoruz ve SS subaylarından biri içine bidonla Zyklon gazını döküyor. Ardından on beş dakika, belki de daha az beklemek gerekiyor. Sonrası sessizlik."

"Acı çekiyorlar mı?"

Önce iç çekti, sonra bakışlarını gökyüzüne çevirdi.

"Tanrı beni affetsin... Nasıl olduğunu bilemezsiniz. İçeri girince üst üste yığılmış ceset yığınıyla karşılaşıyorsunuz. Çoğu kesin ezilerek, boğularak ölüyordur. O zehir geldiğinde vücut korkunç tepki veriyor olsa gerek; herhalde nefes alamıyor, çırpınıyorlar. Cesetler dışkı içinde kalıyor. Gözleri yuvalarından çıkmış oluyor, vücutları içeriden patlamış gibi kanıyor. Kolları çaresizce tutunacak bir yer arar gibi diğerlerine sarılmış oluyor, boyunları nefes alabilmek için öyle yukarı çıkmış ki kırılacak gibi duruyor."

"Senin görevin nedir?"

"Ben saç keserim, özellikle uzun ya da örgülü saçları. Sonra onları bir kamyona koyarlar. Benim işim daha hafif olduğundan arada diğerleriyle yer değiştirip altın dişleri sökmeye girişirim. Bazen de cesetleri bodrumdan krematoryuma taşıyan yük asansörüne kadar taşımak gerekir. Ceset sürüklemek feci bir şey. Önce onları diğer bedenlerden ayırmak lazım, kollar düğüm olur, kan

ve diğer şeylerle yapış yapış olur. Onları ellerinle tuttuğundan ellerin ıslanır. Kısa süre içinde ellerin sıvılardan öyle kaygan olur ki hiçbir şey tutamazsın. Sonunda ölen yaşlıların bastonlarını kullanarak cesetleri boyunlarından çekeriz, en iyi çözüm budur. Yukarıda onları yakarlar."

"Bazen silah kullandıklarını duydum."

"Sadece 'süpürge kamyonu' dedikleri için. En son o gelir. Artık yürüyemeyenleri platformdan getirir; düşkünleri, hastaları, çok yaşlı olanları. Krematoryumun önünde durur, yükünü boşaltır ve moloz yığını gibi, insanları yere döker. Onları soyup gaz odasına sokmak çok zahmetli olurdu. Bizim işimiz onları tek tek kulaklarından ya da kollarından tutup kaldırmak, bir SS subayı gelir ve kafalarına kurşun sıkar. Sonra onları hemen başlarından tutup yere bırakırız çünkü akan kan çeşme gibi olur, SS subaylarına bulaşırsa çok kızarlar ve bizi cezalandırırlar, hatta oracıkta bizim de kafamıza sıkabilirler."

"Günde kaç cinayetten bahsediyoruz?"

"Kim bilir. Gece ve gündüz mesaisi var, hiç durmuyor. Her seferde en az iki yüz üç yüz kişi ki o da sadece bizim krematoryumda. Bazen günde bir sefer oluyor, bazen iki. Kimi zaman krematoryum yetersiz kalıyor ve cesetleri ormandaki açık alana götürmemizi istiyorlar. Onları kamyonete dolduruyoruz ve sonra tek seferde atıyoruz."

"Gömüyor musunuz peki?"

"Gömmek çok zahmetli olurdu! İstemiyorlar. Tanrı beni affetsin. Üzerlerine benzin döküp yakıyoruz. Sonra kürekle külleri kamyona dolduruyoruz. Galiba gübre olarak kullanıyorlar. Leğen kemikleri çok büyük olduğundan yanmıyor, onları kırmak gerekiyor.

"Tanrım..." diye mırıldandı Rudi.

"Henüz farkına varmamış olan varsa hatırlatayım," dedi Schmulewski sert bir ifadeyle, "burası Auschwitz-Birkenau."

Bu gizli toplantı sürerken Dita iki kamp mesafede, ikinci tuvalet blokunun yanındaki 22. blokun yanındaydı. Sağına so-

luna bakındı, ortada ne muhafız vardı ne de şüpheli biri. Yine de birileri tarafından izleniyor olduğu hissi üzerine yapışmıştı. Ama o koğuşa girdi.

O sabah yoklamadan sonra yasağı çiğneyerek çitlerin yanında dolaşan yaşlıca bir kadın dikkatini çekti. Birkenau Radyosu lakabını taktığı Bayan Turnovská annesine anlatırken duymuştu, muhafızlar o kadına bazı özgürlükler tanımıştı. Terziydi, Slovakya'nın güneyindeki Dudine şehrinden geldiği için herkes ona Dudine diyordu. Çitin yakınlarından küçük dikenli telleri topluyor, onları taşla sivrilttikten sonra dikiş iğnesi olarak kullanıyordu.

Dita zor da olsa kütüphanecilik görevine devam etme kararı almıştı fakat bunu yapmak için çok tedbirli olmalıydı. Son yoklama ile koğuşlardan çıkma yasağı arasında kalan süre iş vaktiydi; Dudine müşterilerini bu saatlerde kabul ederdi. Polonya'nın en ucuz terzisi olduğunu söylerdi: ceket kısaltma yarım ekmek, pantolon beli ayarlama iki sigara, kumaş dâhil tam bir elbise dikimi bir ekmek.

Slovak kadın ağzında sigara, ranzasına oturmuş, göz kararıyla deri parçasından kendi yaptığı mezurayla kumaş ölçüyordu. Gölge edenin kim olduğuna bakmak için başını kaldırdığında karşısında gencecik, ince yapılı, dağınık saçlı, kararlı bakışlarla onu süzen bir kız buldu.

"Elbisemin içine, dikiş hizasında iki cep dikmeni istiyorum. Sağlam olsun."

Kadın sigaranın kalanını iki parmağının arasına aldı ve derin bir nefes çekti.

"Giysinin içine kol oyuğu dikilecek, anladım. Peki bu gizli cepleri ne yapacaksın?"

"Gizli olduklarını söylemedim ki..."

Dita abartılı bir gülümsemeyle aptal numarası yaptı. Kadın kaşlarını çattı.

"Bana bak, dünkü çocuk mu sandın beni?"

Buraya geldiği için pişman olmaya başlamıştı. Bir tas çorbaya, yarım paket sigaraya arkadaşlarını satan muhbirlerin hikâyeleri dolaşıyordu kampta. Terzinin mahvolmuş bir vampir misali fosur fosur sigara içişini izledi.

İzmarit Kontes, diye yeni ismini verdi ona Dita içinden.

Yine de muhbir olsaydı akşamları koğuşun loş ışığında dikiş dikmek zorunda kalmazdı diye düşündü ve hemen kalbi yumuşadı.

Hayır, Yamalı Kontes daha iyi.

"Pekâlâ. Birazcık sır sayılır. Rahmetli ninelerimin hatıralarını yanımda taşımak istiyorum da."

Dita yine saf kız görüntüsüne büründü.

"Bak, sana benden bir tavsiye. Ayrıca bedava. Daha iyi yalan söylemeyi beceremiyorsan daima doğruyu söyle."

Kadın sarı parmaklarında ucu kalan sigaradan tekrar derin bir nefes çekti. Dita kızardı ve başını eğdi. Yaşlı Dudine o anda hafifçe gülümsedi, tıpkı torununun yaramazlığına gülümseyen nine gibi.

"Bak kızım, o ceplere ne koyacağın zerre umurumda değil, istersen silah koy. Umarım silahtır ve o zalimlerin kafasına bir tane sıkarsın." Bunu derken koyu balgam tükürdü. "Sana tek sorduğum, saklayacağın şeyin ağır olup olmadığı. Eğer ağırsa elbisenin şekli bozulur ve çok belli olur. O zaman sağlam olsun diye dikişleri mandalla güçlendirmek gerekir."

"Ağır. Ama maalesef silah değil."

"Peki, peki, beni ilgilendirmez. Daha fazlasını öğrenmek istemiyorum. Bu iş emek ister. Kumaş getirdin mi? Tabii ki hayır. Neyse, Dudine Teyze'nin kalan parça kumaşları var. Dikiş ücreti yarım ekmek ile biraz margarin, kumaş da çeyrek ekmek."

"Anlaştık," dedi kız.

Kadın ona hayretle bakıyordu, silah saklayıp saklamayacağını sorduğu zamankinden bile daha şaşkındı.

"Pazarlık etmeyecek misin?"

"Hayır. Siz bir iş yapıyorsunuz ve karşılığını hak ediyorsunuz."

Kadın aynı anda hem gülüp hem öksürmeye başladı. Sonra bir kenara tükürdü.

"Ah siz gençler! Hayatı hiç tanımıyorsunuz. O yakışıklı blok sorumlusu mu öğretiyor bunları size? Neyse, az da olsa onurunun kalması iyi. Bak, ücretinden margarini düşüyorum, o sarı yağdan bıktım zaten. Sadece yarım somun ekmek alacağım, kumaş zaten ucuz bir şey, benden hediye olsun."

Yamalı Kontes'in yanından ayrıldığında karanlık çökmüştü ve hızlı adımlarla koğuşa yöneldi. Bu saatte başka bir sürpriz istemiyordu. Fakat biri onun kolundan tutunca istemsizce çığlık attı.

"Benim ben, Margit!"

Dita tuttuğu nefesini verdi, arkadaşı endişeyle bakıyordu.

"Ne biçim bağırdın öyle. Neden böyle yaptın? Seni çok telaşlı gördüm, Dita. Bir şey mi oldu?"

Olanları anlatabileceği tek kişi Margit'ti.

"O lanet olası doktorun suçu..." Onu düşününce beyni duruyordu, takma isim bile bulamadı. "Tehdit etti beni."

"Kimden bahsediyorsun?"

"Mengele'den."

Margit dehşet içinde elleriyle ağzını kapattı. Şeytanın ismini duymuş gibiydi. Aslında öyleydi de.

"Gözünü benden ayırmayacağını söyledi. Eğer beni garip bir şey yaparken yakalarsa kasap gibi derimi yüzecek."

"Tanrım, bu korkunç! Dikkatli olmalısın!"

"Ne yapayım yani?"

"Gözünü dört aç."

"Öyle yapıyorum zaten."

"Dün koğuşta feci bir şey anlattılar!"

"Neymiş?"

"Annemin arkadaşından duydum, Mengele geceleri siyah mumlarla ormana gidip şeytana tapma ayini yapıyormuş."

"Saçmalığın daniskası!"

"Gerçekten, öyle söylüyorlar. *Kapo* anlatmıştı. Nazi şeflerinin arasında kabul gören bir şeymiş. Onların dini yokmuş."

"Bir sürü söylenti var..."

"Paganlar böyle şeyler yaparlar. Şeytana taparlar."

"Olsun, Tanrı da bizi koruyor. Az buçuk da olsa."

"Bu şekilde konuşma, hiç hoş değil! Elbette Tanrı bizi koruyor."

"Ama ben kendimi burada pek de korunaklı hissetmiyorum."

"O bize kendimize dikkat etmemizi salık verdi."

"Öyle yapıyorum zaten."

"O adam şeytanın ta kendisi. Dediklerine göre hamilelerin karnını anestezi vermeden neşterle açıyormuş, sonra da ceninin karnını yarıyormuş. Hastalığın nasıl ilerlediğini görmek için sağlıklı insanlara tifüs bakterisi enjekte ediyormuş. Kız ikizleri erkek ikizlerle cinsel birliktelik yaşamaya zorluyormuş. Ne kadar iğrenç, düşünebiliyor musun? İnsan derilerini kesiyormuş ve hastalar kangrenden ölüyormuş..."

Mengele'nin dehşet laboratuvarını hayal ederek bir süre sessiz kaldılar.

"Tedbirli olman lazım, Dita."

"Öyle yapıyorum zaten, demiştim ya!"

"Daha da tedbirli ol."

"Auschwitz'deyiz. Ne yapmamı bekliyorsun? Yaşam sigortası mı alayım?"

"Mengele'nin tehdidini daha ciddiye almalısın! Dua etmen lazım, Dita."

"Margit..."

"Ne?"

"Annem gibi konuşuyorsun."

"Ee, bu kötü bir şey mi?"

"Bilmem."

Bir süre sessiz kaldıktan sonra Dita tekrar konuşmaya başladı.

"Annemin öğrenmemesi lazım, Margit. Ne kadar istesen de. Endişelenir, uykusu kaçar ve üzüntüsü beni de mahveder."

"Peki ya baban?"

"Çok iyiyim dese de iyi değil. Onu endişelendirmek istemiyorum."

"Tek kelime etmeyeceğim."

"Biliyorum."

"Ama bana kalırsa annene anlatmalısın..."

"Margit!"

"Tamam, tamam. Sen bilirsin."

Dita gülümsedi. Margit onun hiç sahip olmadığı ablasıydı.

Donmuş çamurda adımlarının sesi eşliğinde koğuşa döndü. Bir de o tuhaf izleniyormuş hissi... Oysa arkasına dönüp baktığında karanlıkta tek gördüğü krematoryumdan gelen kızıl alevlerin ışığıydı, uzaktan bakınca gerçek dışı ya da kötü bir rüya izlenimi veriyordu. Koğuşa sağ salim ulaştı, annesini öptükten sonra kıdemlinin koca ayaklarının arasına girdi. Kadın o rahat etsin diye ayaklarını biraz çeker gibi olsa da Dita ona olanca tatlılığıyla iyi geceler dilediğinde cevap vermedi. Uykuya dalmanın kolay olmayacağını biliyordu, yine de uyumak için gözlerini sımsıkı yumdu. Öyle inatçıydı ki sonunda uyuyakaldı.

Yoklamadan sonra sabah ilk yaptığı şey herkesten önce Blockältester'in kapısına gitmek oldu. Aralıklı üç vuruştan sonra Hirsch kütüphanecinin geldiğini anladı ve onu içeri alıp hemen kapıyı kapattı. Hızlıca kapağı açarken bir yandan da o gün için istenen kitapları seçiyordu, sonunda dört kitapta karar kıldı. Dita'nın elbisesindeki gizli bölmelere daha fazlası sığmadığından başka istek olursa ertesi günü beklemek zorundaydılar.

Kitapları iç ceplere koymak için elbisenin üst kısmındaki birkaç düğmeyi açmak gerekiyordu. Fredy kıza bakarken bir an tereddüt etti. Namuslu bir kız, bir erkekle aynı odada yalnız kalmamalıydı. Dita ise karşısına geçmiş elbisesinin düğmelerini açıyordu. Annesi öğrense kıyamet kopardı. Ama zaman yoktu, çok tehlikeli bir işti, her an biri gelip blok sorumlusunun kapısını

çalabilirdi. Elbiseyi açarken küçük göğüslerinden biri göründü. O anda adam kafasını çevirdi ve yüzünü kapıya döndü. Kız kıpkırmızı olsa da gururluydu. Hirsch artık ona bir kız çocuğu gözüyle bakamayacağını fark etti.

Yelken kumaşından iç cepler göbek hizasında bir kemerle birbirine bağlanıyor, böylece kitaplar bombe yapmıyordu. Dita'nın içini dolduramadığı geniş elbisedeki dört kitap hemen hemen hiç göze çarpmıyordu. Blok sorumlusu kızın kitapları kamufle etme fikri karşısında sevinçle başını salladı. O sabah önceki günden sadece iki istek vardı: geometri kitabı ile *Kısa Dünya Tarihi*.

Elbisenin altına kusursuzca gizlenmiş kitaplarla beraber Blockältester'in odasından, oraya girdiği gibi elleri boş çıktı. Onun girip çıktığını gören kimse bir şey taşıdığını anlayamazdı. Sıranın dağıldığı şamata anından faydalandı, çocuklar koğuşa girmek için gruplara ayrılıyordu. Tahta yığınının arkasına saklandı ve elbisesinin altından kitapları çıkardı. Diğerleri onu elinde kitapla gelirken görseler de kitapları nereden çıkardığını bilmiyorlardı. Bu küçük numara karşısında çocuklar bir sihirbazı izler gibi hayranlıkla kıkırdadılar.

Okulun en büyük yaştaki çocuk grubunun sorumlusu öğretmen Avi Ofir istemişti matematik kitabını. Dita kendini dikkat çekmeyen, hatta fazlasıyla sıradan bir kız olarak görürdü; bazen daha uzun boylu, daha dolgun yapılı olmayı isterdi. Bu yüzden kütüphanecilik görevine başladığında bir grubun yanına gideceğini, kitabı öğretmene uzatacağını ve kimsenin ona dikkat etmeyeceğini sanmıştı. Koğuşta tıpkı bir gölge gibi kalabalığın arasına karışacaktı. Ama yanılmıştı.

O yaklaşınca en yaramazlar bile –elbiselerini çekiştirerek gezinenler ya da araba markalarıyla ilgili koyu sohbete dalanlar– yaptıkları işi bırakarak içgüdüsel bir merakla onu izlemeye başladılar; Dita elini uzatarak kitabı verdi. Öğretmen kitabı alıp kapağını açtı. Kitap açmak burada özel bir törendi.

Çocukların çoğu, okuldayken kitaplardan nefret ederdi. Kitap demek yoğun ders çalışma, bitmek bilmeyen fen dersleri, öğretmenin tehditkâr bakışları altında nutuk dinlemek, sokakta oyun oynanmasını engelleyen ev ödevleri demekti. Ama orada kitap mıknatıs gibiydi; gözlerini ondan ayıramıyor, hatta kendilerini tutamayarak taburelerinden kalkıp dokunmak için Avi Ofir'in yanına gidiyorlardı. Heyecan küçük bir karmaşa yaratsa da öğretmen onları neşeyle yerlerine oturmaya ikna etti.

Dita kızıl saçlı, çilli, yaramaz mı yaramaz Gabriel'e dikkat kesildi. Normalde Gabriel'i sınıfın ortasında hayvan sesi taklit ederken, bir kızın saçını çekerken ya da başka yaramazlıklar yaparken görmeye alışkındı. Ama bu kez dalgın dalgın kitaba bakıyordu. Çocukların hepsi aynı haldeydi.

İlk günler kitaplara böylesine ilgi göstermelerinin sebebini anlamıyordu ama yavaş yavaş kitapların sınavlarla, çalışmayla, okulun daha eğlenceli taraflarıyla ilintili, en önemlisi de çitlere hapsolmamış, korkusuz bir hayatın temsilcisi olduğunu kavradı. Öyle ki eskiden zorda kalmadıkça kitap yüzü görmek istemeyenler şimdi bu kâğıt yığınını dost bellemişlerdi. Eğer Naziler kitapları yasakladıysa kitaplar onların müttefikiydi.

Kitaplarla ilgilenmek onları normal hayata bir adım daha yaklaştırıyordu ve bu da herkesin hayaliydi. Gözlerini sımsıkı yumarak vecde kapılıp dua edenlerin dileklerinde ne lüks oyuncaklar ne de başka büyük şeyler vardı; hepsi de Tanrı'dan sokakta saklambaç oynamayı, bir çeşmeden kana kana su içmeyi diliyordu.

Öbür kitabı verecekken diğer öğretmenler de başka kitaplar istediklerini belirten işaretler yaptılar. Kenardaki bir grubun öğretmeni boynunu uzatıp ilgilendiğini söyledi, ondan sonra bir diğeri de aynısını yaptı. Dita yardımcı blok sorumlusu Lichtenstern'le karşılaşınca ona bu şaşkınlığından bahsetti.

"Ne oldu bilmiyorum. Birden kitap istekleri yağmaya başladı..."

"Kütüphanecilik hizmetinin işe yaradığını fark ettiler de ondan."

Dita biraz iltifattan, biraz da sorumluluktan aceleyle gülümsedi. Şimdi herkes ondan çok şey bekliyordu. Fakat gördüğü bir yüzü asla unutmayan deli bir Nazi'nin radarındaki on dört yaşında bir kızdı o sadece!

Bunun bir önemi yoktu.

"Bakın, Bay Lichtenstern, bir önerim var. Bay Hirsch size kitapları giysi altına gizlemek için yaptığım sistemden bahsetti mi?"

"Evet, çok beğenmiş."

"Bu sistem ani bir teftiş sırasında işleri kolaylaştıracak. Bu da nadir görülen bir durum sayılmaz. Önerim şu, benim iç ceplerimi örnek alarak başka bir gönüllü asistana daha aynısından diktirmek. Böylece gün içinde öğretmenlerin istediği bütün kitapları verebiliriz. İşte o zaman gerçek bir kütüphane gibi olur."

Lichtenstern ciddi bir ifadeyle kıza baktı.

"Tam anladığımı sanmıyorum..."

"Sabah dersleri sırasında kitapları şöminenin üzerine koyarız, her ders değişiminde öğretmenler gelip kitap isteyebilir, hatta dilerlerse gün içinde farklı kitapları alabilirler. Teftiş olursa da kitapları giysilerimizin altındaki gizli ceplerde saklarız."

"Kitapları şöminenin üstüne mi koyalım yani? Bu riskli. Katılmıyorum."

"Sizce Bay Hirsch kabul eder mi?"

Bu soruyu öyle abartılı bir içtenlikle sordu ki yardımcı blok sorumlusunun cinleri tepesine çıktı. Yoksa bu dünkü çocuk onun otoritesini hiçe mi sayıyordu? Orası kesindi ama Hirsch'e kendisi açıklamayı tercih ederdi ve bu gözü pek kızın araya girmesine izin veremezdi.

"Blok sorumlusuna ben söyleyeceğim ama sen bu konuyu şimdilik unut. Ben Hirsch'i iyi tanırım."

İşte orada yanılıyordu. Kimse Hirsch'in sakladığı sırrı bilmiyordu.

Kimse kimseyi tanımıyordu.

6

Kampta saati olan tek kişi Lichtenstern'di ve öğlen olduğunda ders bitimini haber veren ince metal bir kap yüksek sesle gong olarak çalınırdı. Çorba zamanıydı. Yarım litre bulanık suyun üzerinde bazen bir parça turp, daha özel günlerdeyse bir parça patates olurdu. Daimî açlığı giderme telaşıyla çocuklar önce sıra olur, lavabo niyetine konmuş koca metal yalaklarda ellerini yıkarlardı.

Dita, Morgenstern Öğretmen'in köşesine gitti ve öğrencilerine Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü açıklamakta kullandığı, H. G. Wells'in kitabını aldı. Her daim taranmamış saçları, uzamış kır sakalları ve gür beyaz kaşlarıyla pejmürde bir Noel Baba'ya benziyordu. Üzerinde son derece eski, omuzlarından sökülmüş, düğmeleri kopmuş bir ceket vardı ama o ceketle dimdik, itibarlı bir tören havasında yürürdü. Tavırları da eski nezaket kuralları dâhilinde ve biraz abartılıydı, örneğin en küçük çocuklara bile "bey", "hanım" biçiminde hitap etmeyi alışkanlık haline getirmişti.

Dita o sakar adamın düşürmesine fırsat vermeden kitabı iki eliyle aldı. Teftiş sırasında gerçekleşen ve Papaz'dan kaçmasını sağlayan o olaydan sonra Dita ona karşı özel bir merak beslemeye başlamıştı, bazı öğleden sonraları onun yanına uğruyordu. Geldiğini gören Morgenstern Öğretmen hep telaşla ayağa kalkar ve saraylara özgü bir reveransla selam verirdi. Bazen bu, Dita'nın hoşuna giderdi, adamın rastgele bir şeylerden bahsetmeye başlaması dışında.

"Kaşlar ile gözler arasındaki mesafenin önemini fark ettin mi?" diye sormuştu adam bir keresinde olağanüstü bir ilgiyle.

"Doğru mesafeye sahip insanlarla karşılaşmak çok güç, ne çok yakın ne çok uzak olacak."

Son derece saçma konularla ilgilense de akıcı konuşur fakat aniden tavana ya da herhangi bir yere bakarak susardı. Eğer biri sözünü kesmeye kalkarsa da beklemesi için eliyle işaret ederdi.

"Beynimin çarklarının dönmesini dinliyorum," derdi olanca ciddiyetiyle.

Öğretmenlerin gün sonunda yaptıkları toplantılara katılmazdı. Zaten orada pek hoş karşılanmazdı. Çoğu onun kafayı üşüttüğünü düşünüyordu. Öğleden sonraları öğrenciler koğuşun arka kısmında diğer gruplarla oyun oynarken o, genelde tek başına otururdu. Artık tek bir çizik atılamayacak kadar dolan ve nadiren atılan kâğıtlardan kuş yapardı.

Dita o öğlen uğradığında adam, katlamakta olduğu kâğıt parçasını bıraktı, telaşla ayağa kalkıp başıyla selam verdi ve kırık gözlüklerinin arkasından ona baktı.

"Kütüphaneci Hanım... Şeref verdiniz."

Bu iltifatlı karşılama Dita'yı biraz olsun güldürdü ve kendini yetişkin gibi hissetmesini sağladı. Bir an adam dalga mı geçiyor diye tereddüt etse de hemen bu fikri kafasından attı. Bakışları kibardı. Öğretmen ona binalardan bahsediyordu zira "savaştan önce bir mimardı". Dita ona hâlâ bir mimar olduğunu ve savaştan sonra yine bina tasarlamaya devam edeceğini söyleyince Morgenstern nazikçe gülümsedi.

"Artık hiçbir şey tasarlayacak gücüm yok, bu alçak tabureden bile zor kalkıyorum."

Auschwitz'e gelmeden önceki birkaç yıl Yahudi olduğu için mesleğini yapamadığını ve hafızasının kötüleşmeye başladığını söyledi.

"Yük hesaplamak için formülleri hatırlamıyorum artık, ellerim öyle titriyor ki havuz planı bile çizemem."

Bunu dedikten sonra gülümsedi.

Morgenstern bazen bir kitap istediğini ama başka konulara takılıp kitabın kapağını bile açmadığını itiraf etti ona.

"O zaman neden istiyorsunuz?" diye sitem etti kız sinirlenerek. "Elimizde çok az kitabın olduğunu ve sırf geçici bir heves yüzünden isteyemeyeceğinizi bilmiyor musunuz?"

"Haklısınız, Bayan Adlerova, son derece haklısınız. Affedin beni. Bencil, kaprisli ihtiyarın tekiyim."

Sonra sustu, Dita ne diyeceğini bilemedi. Adam gerçekten üzgün görünüyordu. Hemen sonra hiçbir şey olmamış gibi tebessüm etti. Avrupa tarihinden ya da Yahudilerin sürülmesinden bahsederken kucağında bir kitap olmasının onu gerçek bir öğretmen gibi hissettirdiğini sır verir gibi alçak sesle anlattı.

"Böylece çocuklar beni daha ciddiye alıyorlar. Yaşlı bir bunağın sözleri hiç ilgilerini çekmez ama kitaptaki sözler bambaşka. Kitaplar sayfaları arasında yazarının bilgeliğini saklar. Hafızalarını asla kaybetmez kitaplar."

Çok gizli ve esrarengiz bir şey itiraf eder gibi başını Dita'ya uzattı. Kız onun dağınık, kırlaşmış sakalları ile ufacık gözlerini yakından görüyordu şimdi.

"Bayan Adlerova... Kitaplar her şeyi bilir."

Morgenstern'i kâğıt katlama sanatıyla baş başa bıraktı, foka benzer bir şey yapıyordu. Görünüşe göre yaşlı öğretmenin kafasında birkaç tahta eksikti ama yine de... Söylediği her şey hem saçma hem de manidardı. Deli mi, yoksa bilge mi olduğunu kestirmek imkânsızdı.

Lichtenstern yanına gelmesi için sinirli el kol işaretleri yapıyordu. Yüzünde son derece kızgın bir ifade vardı. Tıpkı sigarası bitince verdiği tepki gibi.

"Müdür, teklifini beğendiğini söyledi."

Blok sorumlusu yardımcısı durup onun zafer kazanma tepkisini bekledi ama Dita çocuk değildi; içinden gülmeyi biliyordu. Dahası Lichtenstern somurturken o da ciddi ve dalgın bir ifade

takındı. Oysa içten içe ruhu sevinçten zıplıyor, trambolinde çılgınlar gibi hop hop hopluyordu.

"Evet dedi, öyle olacak yani. Patron o ama en ufak bir teftiş haberinde kitapları hızlıca saklamak lazım. Bunların hepsi senin sorumluluğunda."

Dita başını evet anlamında salladı.

"Benim hiçbir şekilde katılmadığım bir nokta vardı," dedi adam yaralanmış gururunu tedavi eder gibi biraz keyiflenerek. "Hirsch teftiş durumunda kitapları kendi iç ceplerinde taşımakta ısrar etti. Ama bunun aptallık olacağı konusunda onu ikna ettim. Muhafızlar onun iki adım ötesinde olacak, yani bu riski alamaz. Çok inat etti. Biliyorsun, o Alman. Ama ben Çek'im. O istediği kadar inat etsin, ben de dirençliyim. Sonunda benim fikrimde karar kıldık. Her gün farklı bir asistan sana kütüphanede yardım edecek."

"Bu harika, Bay Lichtenstern! Yarın halk kütüphanesini açarız!"

"Bana kalırsa bu kitap olayı tamamen delilik." Uzaklaşırken iç çekti. "Ama burada delice olmayan bir şey var mı ki?"

Dita biraz gergin ama mutlu bir şekilde koğuştan ayrıldı, kitap ödünç verme sistemini nasıl iyi organize edebileceğini düşünüyordu. Bu düşüncelerle yürürken onu dışarıda beklemekte olan Margit'le karşılaştı. O anda, bazen hastane olarak kullanılan koğuştan bir adam çıktı ve üstü battaniyeyle örtülü cesedi sedyede taşırken önlerinden geçti. Önünden ceset geçmesi öyle alışılmış bir şeydi ki neredeyse kimse artık farkına varmıyordu. İki kız birbirine baktı ve tek kelime etmedi, konuşmamak daha iyiydi. Sessizce yürürlerken Margit'in çorba kuyruğunda arkadaş olduğu kızıl saçlı kız René'ye rastladılar. Lağım hendeğindeki mesaisinden geliyordu, üstü başı çamur içindeydi ve gözlerinin altındaki morluklar yüzünden olduğundan büyük gösteriyordu.

"İş konusunda şansın ne kötüymüş, René!"

"Kötü şans peşimi bırakmıyor ki..." Bunu öyle gizemli bir biçimde söyledi ki onu dinleyen iki kız pürdikkat kesildiler.

Eliyle işaretler yaptı ve iki koğuşun bulunduğu bir ara sokağa girdiler. Koğuşların arkasında gözlerden uzak bir yer ararlarken bir grup erkekle karşılaştılar. Adamların fısıldaşmalarına ve başlarını kaldırıp şüpheli tavırlarla kızlara dönmelerine bakılırsa siyaset konuşuyor olmalıydılar. Üç kız soğuğu biraz olsun azaltmak için birbirlerine sokuldular ve işte o zaman René anlatmaya başladı.

"Muhafızlardan biri bana bakıyor."

İkisi tuhaf tuhaf birbirlerine baktılar. Margit ne diyeceğini bilmiyordu, Dita ise işi muzipliğe vurdu.

"Muhafızların görevi bu zaten, René. Tutsaklara bakmak için para alıyorlar."

"Bana bir başka bakıyor... Dik dik. Yoklamadan sonra eğitimden çıkmamı bekliyor ve bakışlarıyla beni takip ediyor, fark ediyorum. Akşam yoklamasından sonra da aynısı oluyor."

Dita bir espri daha yapıp ona pek kendini beğenmiş olduğunu söyleyecekti ama kız öyle endişeliydi ki ağzını açmamaya karar verdi.

"Başta önemsemedim ama bu öğleden sonra kampta devriye gezerken *lagerstrasse*nin ortasından döndü ve bizim çalıştığımız hendeklere geldi. Arkama dönüp bakmaya cesaret edemedim ama çok yakından geçtiğini hissettim. Sonra gitti."

"Belki sadece hendekteki işleri denetliyordur."

"Ama sonra hemen *lagerstrasse*nin ortasına döndü. Onu izledim ve bir daha yoldan sapmadı. Sanki sadece beni gözetliyor gibiydi."

"Hep aynı SS subayı olduğundan emin misin?"

"Evet, kısa boylu, kolayca ayırt ediliyor." Bunu derken yüzünü elleriyle kapattı. "Korkuyorum."

René endişeyle başını öne eğip annesinin yanına gitti.

"Bu kız kafayı fazla takmış," dedi Dita biraz küçümseyerek.

"Korkuyor. Ben de öyle. Sen hiç korkmaz mısın, Dita? Seni de gözetliyorlar. Hatta aramızda en çok korkması gereken sensin ama en az sen korkuyorsun. Çok cesursun."

"Saçmalama, tabii ki korkuyorum! Ama sağda solda dillendirmiyorum."

"Bazen içindekileri dökmek gerekir."

Bir süre sessiz kaldıktan sonra vedalaştılar. Dita *lagerstrasse*ye gidip oradan koğuşuna yöneldi. Kar yağmaya başlamıştı ve herkes koğuşlarında toplanıyordu. Burası hastalıklı bir ahır gibi olsa da en azından dışarıya göre daha az soğuktu. Kendi koğuşu olan 16. blokun önünde kimse olmadığını gördü uzaktan, normalde dışarı çıkma yasağı zilinden önce özellikle evli çiftler son saati beraber geçirmek için burada toplanırdı. Kısa süre içinde kimsenin olmamasının sebebini anladı. Puccini'nin *Tosca* operasının melodisi havada süzülüyordu. Babasının en sevdiği parçalardan biri olduğu için iyi biliyordu Dita bunu. Biri melodisini ıslıkla, kusursuz bir ahenkle çalıyordu ve gözlerini kısınca SS subaylarının taktığı şapkadan takmış birinin kapıya yaslandığını gördü.

"Aman Tanrım..."

Birini bekliyor gibiydi. Ama kimse onun tarafından beklenmeyi istemezdi. Dita *lagerstrasse*nin ortasında durdu, subayın kendisini görüp görmediğini bilmiyordu. O anda dört kadın telaşlı adımlarla yanından geçti, çıkış yasağından önce koğuşlarına varmaya çalışırlarken bir yandan da kocalarıyla ilgili sohbete dalmışlardı. Dita da iki adım attı, başını eğdi ve görünmemek için kadınların arkasına geçti. Başını yerden kaldırmadan koğuşun kapısına varınca hızlıca içeri girdi, neredeyse koşacaktı.

Afrika yaban hayatıyla ilgili bir kitap okumuştu bir zamanlar, biri aslanla karşılaşırsa asla koşmaması, tam aksine oldukça yavaş hareket etmesi gerekiyordu. Belki de o kadar hızlı içeri girmekle korkunç bir hata yapmıştı fakat kitap aslanlarla ilgili pek çok bilgi verse de psikopat Nazilere karşı nasıl bir tavır sergileneceğinden bahsetmiyordu. Göze batmamak için başını eğip girse de elinde olmadan göz ucuyla bakmıştı yüzbaşı doktora. Bir keresinde bir Birinci Dünya Savaşı gazisi babasını ziyarete gelmişti; bomba şarapnelinden bir gözünü kaybetmişti ve camdan bir göz takı-

yordu. Cansız bir nesne olduğundan aslında bir şeye bakmayan o gözdeki boş bakışları unutamıyordu Dita. Mengele'nin bakışları da tam olarak böyleydi: içinde ne hayat ne de his barındıran donuk cam gözler.

Aç aslanın peşinden geleceğini düşündü. Ranzasına neredeyse koşarak gitti ve tek hamlede yatağa tırmandı. Yara izli kıdemli kadını gördüğüne ilk kez bu kadar seviniyordu, her şeyi gören doktordan burada saklanabileceğine inanır gibi saklandı o pis ayakların arasına. Ne hızlı adımlar duydu ne de Almanca emirler; Mengele peşinden koşmuyordu.

Kızın bilmediği ise Mengele'yi kimsenin koşarken görmediğiydi. Şık durmazdı. Hem niye koşsundu ki? Tutsaklar hiçbir yere saklanamazdı. Akvaryumda balık avlamak gibiydi.

Kızının telaşla geldiğini gören annesi bu kadar endişelenmemesi gerektiğini, yasak zilinin çalmasına hâlâ vakit olduğunu söyledi. Dita başını salladı ve kendini her şey yolundaymış gibi gülümsemeye zorladı.

Önce annesine iyi geceler diledi, sonra da kıdemlinin bayat peynir kokusu yayan pis çoraplarına. Cevap alamadı. Zaten beklemiyordu da. Kendi kendine Mengele'nin onun koğuşunun girişinde ne işi olduğunu sorguladı. Eğer onu bekliyorsa, onun gibi güçlü biri Dita'nın, kamp alanında bir şey saklayabileceğini düşünüyorsa... Neden onu gözaltına almamıştı? Bilmiyordu. Binlerce kişinin karnını yarıp hırslı gözlerle içine bakmış olan Mengele'nin kafasında dönenleri kimse bilemezdi. Işıklar söndü ve Dita nihayet kendini güvende hissetti. Fakat düşünmeye başladı ve yanılmış olabileceğini anladı.

Mengele onu tehdit ettiğinde Dita, 31. blok sorumlularına gidip anlatma konusunda tereddüt etmişti. Anlatsaydı risk almamak için onu görevinden azlederlerdi. Böyle olsaydı herkes korktuğu için görevini bıraktığını düşünürdü. Dolayısıyla tam tersini yapmış, kütüphaneyi daha erişilebilir, daha görünür kılmıştı. Dita

Adlerova'nın hiçbir Nazi'den korkmadığını cümle âleme göstermek için daha çok risk almıştı.

Hangi hakla, diye sordu kendi kendine.

Kendini riske atarsa diğer herkesi de riske atmış olurdu. Eğer onu kitaplarla yakalarlarsa komple 31. bloku kapatırlardı. Beş yüz çocuğun normal hayata benzer hayali suya düşerdi. Cesur olduğunu hissetme küstahlığı yüzünden tedbiri elden bırakmıştı. Gerçekte ise bir korkunun yerini diğeri almıştı: başkalarının onunla ilgili ne düşündüğü korkusu ile fiziksel bütünlüğüne zarar getirme korkusu. Kitapları ve kütüphanesiyle çok cesur olduğuna inanmıştı ama onunki ne biçim bir cesaretti? İtibarını kaybetme korkusu yüzünden bütün bloku tehlikeye atmaya hazırdı. Hirsch tehlikeyi hiçe sayanların başkalarını tehlikeye attığını söylemişti. *Düşüncesizler*, demişti onlara. Onları istemiyordu. İşe yaramazlardı. Bindikleri dalı keserlerdi. Cüretkârlıkları iyi sonuçlanınca madalya alır, göğüslerini gere gere dolaşırlardı. Kötü sonuçlanınca ise kendileriyle beraber herkesi dibe sürüklerlerdi.

Gözlerini açtı, kirli çoraplar karanlıkta ona bakıyordu. Gerçeği elbisesinin içindeki ceplerde saklayamazdı. Gerçek fazlasıyla ağırdı, bütün dikişleri söker, aniden düşer ve her şeyi paramparça ederdi. Hirsch'i düşündü. O net bir adamdı ve sırf kendini cesur hissetme küstahlığı yüzünden gerçekleri ondan saklamaya hakkı yoktu.

Bu, kirli bir oyun olurdu. Fredy bunu hak etmiyordu.

Ertesi gün onunla konuşmaya karar verdi. Doktor Mengele'nin onu sıkı takibe aldığını ve onu takip ederek kütüphaneye ulaşabileceğini, 31. blokun gerçek işlevini ifşa edebileceğini anlatacaktı. Hirsch elbette onu sakinleştirecekti. Kimse ona hayran hayran bakmayacaktı artık. Bu onu biraz üzüyordu. Geri adım atanlara kimse methiyeler düzmezdi. Kahramanlığın boyutlarını ölçmenin, çeşitli onurlarla madalyalarla taçlandırmanın kolay olduğunu fark etti. Ama feragat edenlerin cesareti nasıl ölçülecekti?

7

Rudi Rosenberg, ofisinin bulunduğu karantina kampını aile kampından ayıran çite yöneldi. Kayıt memuru, Hirsch'e haber salmış, aralarında dikenli tel olsa da onunla buluşup konuşmak istemişti. Rosenberg 31. bloktaki gençlerden sorumlu Hirsch'in yaptığı işe çok saygı duyuyordu. Kamp yetkilileriyle fazla içli dışlı olduğunu söyleyen fesatlar da yok değildi ama genel olarak herkes ona sempati besliyor ve onun güvenilir olduğunu düşünüyordu. Kendine has tok sesiyle Schmulewski de onun "Auschwitz'de bir insan ne kadar güvenilir olabilirse o kadar güvenilir" olduğunu söylemişti. Rosenberg havadan sudan sohbetler ve listelerle ilgili ufak iyiliklerle Hirsch'e yaklaşmayı başarmıştı. Schmulewski ondan Hirsch'le ilgili gizlice araştırma yapmasını istemişti. Bilgi, altından katbekat değerliydi.

O sabah beklemediği şey ise 31. blok sorumlusunun buluşmaya yanında bir kızla çıkagelmesiydi. Kızın üzerinde lekeli uzun bir elbise, ona fazla bol gelen yün bir ceket vardı ve bir ceylan kadar zarif görünüyordu.

Fredy ona koğuştaki tedarik sorunlarından ve çocuklara daha iyi nevale verilmesi için uğraştığından bahsetti.

"Duyduğuma göre 31. blokta Hanuka Bayramı'nı kutladığınız tiyatro oyunu çok başarılı olmuş," dedi Rosenberg önemsiz bir şeyden bahseder gibi kayıtsız bir ses tonuyla. "SS subayları uzun süre alkışlamış. Hatta Binbaşı Schwarzhuber çok keyif almış."

Hirsch, Direniş'in ona hâlâ güvenmediğini biliyordu. O da Direniş'e güvenmiyordu.

"Eğlendiler, evet. Doktor Mengele'nin de keyifli olmasını fırsat bilip yanına gittim ve küçük çocuklar için bir anaokulu yapmak istediğimizi, giysi koğuşunun yanındaki depoyu bize tahsis etmesini rica ettim."

"Doktor Mengele'nin keyfi yerinde miydi?" Rosenberg'in gözleri fal taşı gibi açıldı, her hafta yüzlerce kişiyi gözünü kırpmadan ölüme gönderen birinin böylesine insani bir duyguya sahip olabileceğini hiç aklına getirmemişti.

"Bugün onun izniyle emir geldi. Böylece ufaklıkların kendilerine özel alanları olacak ve büyüklerin dikkatini dağıtmayacaklar."

Rosenberg başını sallayarak gülümsedi. Kayıt memuru hiç farkında olmadan dikkatlice birkaç adım ötede sessiz duran kıza dikmişti gözlerini. Bunu fark eden Hirsch kızı Alice Munk olarak tanıttı, 31. blokta yardım eden genç asistanlardan biriydi.

Rudi kafasını çevirip Hirsch'in anlattıklarına odaklanmaya çalışsa da gözleri bilye gibi genç asistana yuvarlanıyor, kız da bu bakışlara körpe dudaklarında taze bir tebessümle karşılık veriyordu. SS subay mangasının karşısında bile kılını kıpırdatmadan durabilen Hirsch iki genç arasındaki flört karşısında huzursuz olmuştu. Aşk, ona göre ergenliğinden beri sorun kaynağından başka bir şey değildi. O yıllarda hep turnuvalara, antrenmanlara konsantre olmaya çalışmış, kafasını meşgul etmek için bir dizi müsabaka organize etmişti. Meşgul olmak ayrıca onun gibi popüler ve herkes tarafından aranan bir kişinin sonunda daima yalnız kaldığını da gizlemesini sağlamıştı.

Nihayet gözleri kıvılcımlar saçan iki gence acil işi olduğunu söylemeye karar verdi. O şeffaf ve aynı zamanda güçlü, öyle yapışkan ki istemeyen birini bile içine düşüren aşk ağlarının örülmesine izin vermek için yavaşça aradan çekildi.

"İsmim Rudi."

"Biliyorum. Ben de Alice."

Yalnız kaldıklarında Rosenberg en iyi baştan çıkarma repertuvarını gözden geçirdi ve doğrusu durum hiç iç açıcı de-

ğildi; daha önce ne bir sevgilisi ne de bir kadınla ilişkisi olmuştu. Birkenau'da özgürlük dışında her şey alınıp satılıyordu, seks de dâhil. Ama o, gizlice büyüyen et pazarına girmeyi hem istememiş hem de buna cesaret edememişti. Bir anlık sessizlik olunca hemen sessizliği bozmaya çalıştı zira o an dünyada en çok arzuladığı şey tellerin ardındaki ceylan gibi narin genç kızın gitmemesi, hep orada kalmasıydı ve soğuktan çatlamış pembe dudaklarıyla öyle tatlı gülümsüyordu ki bir öpücükle o dudakları iyileştirmek geliyordu içinden.

"31. blokta işler nasıl?"

"İyi sayılır. Asistanlar olarak her şeyin yolunda gitmesi için uğraşıyoruz. Kimi, odun ya da kömür olduğunda şömine yakmakla ilgileniyor, bu da çok sık olan bir şey değil. Diğerleri küçük çocuklara yemek yediriyor. Yerleri de siliyoruz. Ben şimdi kalem grubundayım."

"Kalem mi?"

"Doğrusu o kadar az kalem var ki özel durumlar için muhafaza ediliyor. Biz de eğri büğrü de olsa kendi kalemimizi yapıyoruz ama işe yarıyor."

"Nasıl yapıyorsunuz peki?"

"Önce çay kaşıklarını keskinleşene kadar iki taşla yontuyoruz. Sonra bu çay kaşığıyla işe yaramaz tahtalardan parçalar çıkarıyoruz. Ben son aşamada devreye giriyorum genelde; tahta parçasını kömür gibi kararsın diye yakıyoruz. Çocuklar bununla birkaç kelime yazabiliyorlar. Dolayısıyla her gün ucu sivriltmek ve yeni tahta parçaları yontmak gerekiyor."

"O kadar çocuğa nasıl yetiştiriyorsunuz? Belki ben size kalem bulabilirim..."

"Gerçekten mi?" Alice'in gözleri parladı ve bu, Rudi'nin hoşuna gitti. "Ama kampa sokmak çok zor olur."

Bu, daha da hoşuna gitti. Kızı tekrar görmek için bahanesi olacaktı.

"Çitin diğer ucunda güvenilir biri olması yeterli... Bu kişi sen olabilirsin."

Kız coşkuyla başını salladı, diğer tüm genç asistanlar gibi o da derin hayranlık beslediği Hirsch'e daha faydalı olabileceği için mutluydu.

Bunu söyledikten hemen sonra kayıt memuru tereddüde düştü. O zamana dek Auschwitz'de işleri yolunda gitmiş, kartlarını iyi oynadığı için ayrıcalıklı bir mevki sahibi olmuştu. Güvenilir konumdaki nüfuzlu tutsakların gönlünü kazanmayı başarmış, sadece gerekli durumlarda risk almış, pozisyonu için yüksek fayda sağlayan, az riskli ürünler ve hizmetler sağlamıştı. Karşılığında bir şey vermesi gerekecek olan kalemleri alıp da çocuk koğuşuna vermek hem kârlı bir iş değildi hem de tehlikeliydi. Ama kızın gülüşüne ve kara gözlerinin parlamasına bakınca diğer her şeyi unutuyordu.

"Üç gün sonra. Çitin bu noktasında. Aynı saatte."

Alice evet dedikten sonra aniden acil bir işi çıkmış gibi telaşla koşarak uzaklaştı. Rudi akşamın soğuk rüzgârında onun saçları uçuşarak gidişini izledi. O ana kadar gayet iyi işlemiş hayatta kalma kurallarını çiğnemek zorunda kalacaktı: karşılığında hiçbir şey almadan birilerine iyilik yapmak. Kazanç az olursa kayıp yakındı ve Auschwitz'de hiçbir şeyi kaybetme lüksünüz yoktu. O kızla kötü bir alışveriş yapmıştı ama anlaşılmaz şekilde halinden memnundu. BIIa'dan kendi kampına dönerken bacakları titriyordu. Âşık olmanın, grip olmaya bu kadar benzeyeceği hiç aklına gelmezdi.

Dita Adlerova'nın da bacakları titriyor, dizleri takır takır birbirine vuruyordu. Çocuklar ile öğretmenler içeri giriyordu, kütüphaneci şöminenin arkasındaydı, önünde de bir düzine cilt duruyordu. Tezgâhın arkasında durur gibi ciddi bir ifade vardı yüzünde. Bu kadar çok kitabı bir arada görmeyeli –en azından Terezin'den beri– aylar olmuştu. Öğretmenler yaklaştı, okunabilir durumdaki başlıkları okudular ve bakışlarıyla göz atıp atamaya-

caklarını sordular. Dita başını evet anlamında salladı ama gözlerini onlardan ayırmadı. Bir kadın psikanaliz kitabını fazla heyecanlı açınca Dita ondan nazik davranmasını rica etti. Gerçekte rica etmiyor, âdeta onları buna zorluyordu ama bunu bir tebessümle gizliyordu. Kadın öğretmen on dört yaşında bir asistandan azar işitmenin huzursuzluğuyla Dita'ya bakakaldı.

"Çok narinler," dedi Dita zoraki bir gülümsemeyle.

Herkes okusun diye kitaplar saat başı el değiştirmek zorundaydı ve Dita da bundan sorumluydu. Sabahtan öğlene koğuş boyunca dört yana koşturup durdu. En uzak köşede duran grupların elindeki kitabı hemen tanıyordu. En arkada kadın öğretmenin elinde geometri kitabıyla hararetli bir şey anlattığını gördü. Onun yakınında en kalın kitapları olan ama yine de iç cebe sığan atlası gördü, taburenin üstündeydi. Bazen sırf çocukları o gizemli Kiril harfleriyle şaşırtmak için kullanılan Rusça gramer kitabını yeşil renginden dolayı çok kolay ayırt etti. Romanlar ise daha az sıklıkla çıkarılıyordu. Öğretmenlerden bazıları okumayı talep etseler de bunu 31. blokun dışına çıkmadan yapmaları gerekiyordu.

Öğleden sonraları çocuklar oyun oynarken ya da koğuşu gülücüklere boğarak Avi Ofir'in korosunda heyecanla "Alouette" söylerken öğretmenlerin boş zamanı oluyordu. Bu zamanlar için gidip Lichtenstern'le konuşmalı ve ondan öğretmenlere kitap ödünç verme iznini koparmalıydı.

Gün sonunda herkes kitapları geri veriyor, Dita da onları bastonla kısa bir gezintiye çıkmış ihtiyar anne babasının nihayet eve döndüğünü gören bir evladın rahatlamasıyla bağrına basıyordu. Kitabı olduğundan daha yıpranmış halde geri getiren öğretmene kaşlarını çatarak bakıyordu. Günler geçtikçe her kitabın her kırışıklığını, her yırtığını, her yarasını ezberlemişti. Sokakta oynamaktan gelen çocuğunun dizindeki yaraları inceleyen bir annenin ciddiyetiyle inceliyordu onları geri alırken.

Elinde kâğıtlarla meşgul görünen Fredy Hirsch şöminenin orada duran kızın önünden geçiyordu. O halde bile bir an durup

küçük kütüphaneye baktı. Fredy şu hep acelesi olan ama yine de her şeye vakit bulan insanlardandı.

"Vay! Burası artık bir kütüphane olmuş."

"Beğenmenize sevindim."

"Bu çok iyi. Yahudiler her zaman en kültürlü topluluklardan olmuştur." Bunu derken gülümsedi. "Sana yardım edebileceğim bir şey olursa söyle."

Hirsch arkasını döndü ve kendine has enerjik adımlarla yürümeye koyuldu.

"Fredy!" Dita ona ismiyle hitap etmekten hâlâ çekinse de Hirsch böyle buyurmuştu. "Evet, benim için yapabileceğiniz bir şey var."

Hirsch meraklı gözlerle kıza baktı.

"Bant, yapıştırıcı ve makas lazım bana. Bu zavallı kitapların bakıma ihtiyacı var."

Hirsch başıyla onayladı. Çıkışa doğru yürürken gülümsüyordu. Herkese şu sözü tekrarlamaktan hiç bıkmayacaktı: "Gençler bizim en değerli hazinemiz."

Öğleden sonra soğuğa rağmen küçükler yağmurun kesilmesini fırsat bilip yakalamaca ve ıslak çamurda görünmez hazine avı oynamaya çıktılar. Yetişkinler ise taburelerini büyük bir yarım halka biçiminde yan yana koydular. Dita kitapları çoktan toplamıştı ve dinlenmek için yanlarına gitti. Hirsch ortada duruyor ve en sevdiği konulardan birini anlatıyordu: Aliyah,* Filistin topraklarına göç. Herkes onu ilgiyle, dikkatle dinliyordu. Bu çaresizliğin ortasında, her daim boş midelerle ve rüzgârın getirdiği o yanık et kokusunun sürekli hatırlattığı ölüm tehdidiyle bile kendilerini yenilmez hissetmelerini sağlıyordu blok sorumlusu.

"Aliyah bir göçten çok daha fazlası. Hayır, sadece bu değil. Hayatını kazanmak için herhangi bir yere gider gibi Filistin'e gitmek değil. Hayır, hayır, hayır. Bu değil." Beklenti dolu bir

* Dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşayan Yahudilerin kutsal topraklara göç etmesini anlatan dinî terim. (ç. n.)

sessizlik oluşana dek uzun süre duraksadı. "Atalarınızın gücüyle bir olma seyahati bu. Kopan bir ipi ele almak gibi. Toprağı alıp bize ait kılmak. *Hagshama atzmit** bu. Çok daha derin bir şey. Belki siz farkında değilsiniz ama içinizde bir ışık var. Evet, evet, tuhaf bakmayın bana, o sizin içinizde... Senin de Markéta! Ama sönmüş halde. Biri çıkıp şöyle diyebilir: 'Ne önemi var ki? Bu zamana kadar böyle yaşadım ve halimden memnunum.' Elbette şimdiye dek nasıl yaşadıysanız öyle yaşayabilirsiniz ama bu vasat bir hayat olacaktır. O sönmüş ışıkla yaşamak ile yanan ışıkla yaşamak arasındaki fark tıpkı karanlık bir mağarayı kibritle aydınlatmak ile güçlü bir ışık kaynağıyla aydınlatmak arasındaki fark gibidir. Aliyah'yı gerçekleştirip atalarımızın topraklarına, İsrail toprağına adım atarsanız o ışık inanılmaz bir güçle yanacak ve sizi içeriden aydınlatacak. Bunu size ben anlatamam, kendiniz yaşayıp görmelisiniz. İşte o zaman her şeyi anlayacaksınız. İşte o zaman kim olduğunuzu öğreneceksiniz."

Gençler pürdikkat onu izliyorlardı. Gözleri kocaman açılmıştı, bazıları farkında olmadan ellerini göğsüne koymuş, Hirsch'in anlattığı, o içlerindeki sönmüş ışığı tekrar yakacak düğmeyi arıyorlardı âdeta.

"Modern silahlı ve parlak üniformalı Nazileri görüyoruz. Ve onların güçlü, hatta yenilmez olduğuna inanıyoruz. Hayır, hayır, hayır. Kendinizi kandırmayın; o parlak üniformaların içinde hiçbir şey yok. Boş bir çerçeve gibi. Hiçbir şey. Biz dıştan parlamakla ilgilenmiyoruz, biz içten parlamak istiyoruz. İşte bu yüzden kazanacağız. Bizim gücümüz üniformada değil, inançta, gururda ve kararlılıkta yatıyor."

Fredy durup gözleri fal taşı gibi açılan dinleyicilerine baktı.

"Kalplerimiz daha güçlü olduğu için biz onlardan daha güçlüyüz. Kalplerimiz daha güçlü olduğu için onlardan daha iyiyiz. Bu yüzden bizi alt edemeyecekler. Bu yüzden Filistin topraklarına geri döneceğiz ve şaha kalkacağız. Ve bir daha kimse bizi

---

* Musevi inancında "kendini gerçekleştirme" anlamına gelen dinî terim. (ç. n.)

küçük düşüremeyecek. Çünkü gururumuzu kuşanacağız ve çok keskin kılıçlarla silahlanacağız. Bize tüccar toplum diyenler yalan söylüyor; biz savaşçı bir toplumuz ve bize gelen her darbeye, her saldırıya yüz misliyle karşılık vereceğiz."

Dita sessizce başını salladı ve gizlice uzaklaştı. Hirsch'in sözleri herkesin içine işliyordu. O da kayıtsız kalamamıştı.

Herkes gidince konuşacaktı onunla. Mengele olayını anlatırken etrafta kimsenin olmasını istemiyordu. Hâlâ etrafta grup halinde dolaşan ve sohbet eden birçok öğretmen ve asistan vardı. Gülüşen yaşça büyük kızların bazılarını tanıyordu. Delikanlılardan bazıları da çok yakışıklı olduğunu zanneden tavus kuşu gibi geriniyordu, Milan gibi. Yakışıklı olmasına yakışıklıydı ama onun gibi bir sersem kendisiyle flört etmeye kalkışırsa Dita onu cehenneme sepetlerdi. Yine de Milan'ın onun gibi sıska bir kıza asla o gözle bakmayacağını biliyordu. Kampta verilen azıcık yemeğe rağmen kızların bazılarının kalçaları ile göğüsleri göze çarpacak cinsten gelişmişti.

Hirsch'le konuşmadan önce herkesin gitmesini beklemeye karar verdi. Zaman zaman Bay Morgenstern'in düşürdüğü kalas yığınının arkasına gizlendi ve oradaki bir banka oturdu. Bir kâğıt değdi eline; gagası kırışmış, kâğıttan bir kuş. Belki de gelecekle ilgili hayal kuramayanların tutunacak tek dalı geçmiş olduğundan kafasındaki fotoğraf albümünü açıp Prag'a dönmek istiyordu.

Çok net bir fotoğrafa rastladı: Annesi güzelim deniz mavisi bluzunun üstüne korkunç bir sarı yıldız dikiyordu. Bu görüntünün en can alıcı kısmı ise annesinin yüzüydü: İğneye odaklanmış, etek kenarı diker gibi kayıtsız, korkusuzdu. En sevdiği bluza ne yaptığını sorunca üstüne kumaştan yıldız diktiğini söylemekle yetindiğini hatırlıyordu. Kafasını işten kaldırmamıştı bile. Dita sinirden kıpkırmızı kesilerek yumruklarını sıktığını anımsıyordu çünkü o kalın kumaştan sarı yıldız, mavi saten elbisesinin üzerinde feci görünecekti, yeşil bluzunda daha da beter görüneceğini tahmin ediyordu. Annesi gibi kibar, Fransızca bilen, salondaki

sehpanın üstünde duran şık Avrupa moda dergilerini okuyan bir kadının böylesine çirkin bir şey dikmesine anlam veremiyordu. *Savaş var, Edita, savaş var*, diye fısıldadı annesi başını dikişten kaldırmadan. Ve Dita sustu, tıpkı annesinin ve diğer yetişkinlerin çoktan kabullenmiş olduğu gibi o da bunu kaçınılmaz olarak kabullendi. Savaş vardı, yapacak bir şey yoktu.

Gizli köşesine iyice büzülerek başka bir fotoğraf aradı, on ikinci yaş gününden. Evlerini, annesiyle babasını, ninesiyle dedesini, amcalarını ve kuzenlerini görebiliyordu. Dita ortada bir şey beklercesine durmuştu ve bütün aile onun etrafında toplanmıştı. Kendinden emin, sert kız maskesi düşüp de içinde gizlenen utangaç Dita ortaya çıktığında yaptığı gibi hüzünle tebessüm ediyordu. Bu görüntüdeki asıl tuhaflık ise aileden, başka kimsenin gülümsememesiydi.

O son doğum günü kutlamasını iyi hatırlıyordu, annesi nefis bir pasta yapmıştı. O günden sonra hiç pasta yememişti zaten, şimdi çorba dedikleri o tuzlu suyun içinde yüzen patates parçasını bulmak başlı başına kutlamaydı. Aklına gelince bile ağzını sulandıran o *strudel*, annesinin genelde yaptıklarından çok daha küçük olsa da hiç şikâyet etmemişti zira annesinin bir hafta boyunca kuru üzüm ile elma almak için onlarca dükkâna girip çıktığını görmüştü. İmkânsızdı. Her gün elinde boş alışveriş torbasıyla okulun kapısına geliyordu ve yüzünde öfkeden eser olmuyordu.

Böyleydi işte annesi, pek açıklama yapmaz, onu üzen şeyleri anlatmayı yersiz bir davranış olarak görürdü. Ona şöyle demeyi ne çok isterdi oysa: *Anne, dök içindekileri, anlat bana her şeyi...* Ama o, başka zamanın kadınıydı, başka kumaştan yapılmıştı, tıpkı sıcağı geçirmeyen, her şeyi içinde tutan seramik tencereler gibi. Dita ise on iki yaşının verdiği heyecanla her şeyi herkese anlatmayı seviyor, konuşmaktan, sohbet etmekten, alçak duvarların üstünde amuda kalkmaktan ve çorbayı fazlasıyla höpürdeterek içmekten hoşlanıyordu. Mutlu bir çocuktu, şimdi düşününce bu korkunç kampta bile öyle olmaktan vazgeçmemişti.

Annesi gergin bir tebessümle, elinde hediyeyle salona girmişti. Aylardır yeni ayakkabı hayal ettiği için ayakkabı kutusunu görünce Dita'nın gözleri parlamıştı. Açık renk, tokalı ve hatta mümkünse az topuklu ayakkabıları severdi.

Karton kutuyu heyecanla açtı ve içindeki gündelik, siyah, kapalı ve iç karartıcı ayakkabıları gördü. Dikkatli bakınca ayakkabıların yeni de olmadığını fark etti; burun kısmında katranla gizlenmiş çizikler vardı. Birden derin bir sessizlik oldu; ninesi, dedesi, annesi, babası, amcaları onun tepkisini heyecanla bekliyorlardı. Kocaman gülümsedi ve onlara hediyesini çok beğendiğini söyledi. Annesini öptü önce, sımsıkı sarıldılar, sonra babasına döndü, babası her zamanki kibar tavrıyla ona ne kadar şanslı olduğunu, o sonbahar Paris'te siyah, kapalı ayakkabıların moda olacağını söyledi.

Bunu anımsayınca gülümsedi Dita. Fakat on ikinci yaş günü için kendi planı vardı. Gece annesi iyi geceler dilemek için odaya girdiğinde ondan bir hediye daha istedi. Kadının itiraz etmesine fırsat vermeden istediği hediyenin parayla alınmadığını söyledi; artık on iki yaşındaydı ve yetişkin kitapları okumak için izin istiyordu. Annesi bir anlık sessizlikten sonra onun üstünü örttü ve tek kelime etmeden gitti.

Kısa süre sonra tam uykuya dalacakken kapının yavaşça açıldığını duydu ve bir el A. J. Cronin'in *Şahika* kitabını komodinin üzerine bıraktı. Annesi odadan çıkınca Dita ışığı açtığı fark edilmesin diye hemen kapının altına bornozunu koydu. Ve o gece uyumadı.

1924'ün Ekim ayında bir gün, sıradan giyimli genç bir adam Swansea'den kalkan ve Penowell Vadisi'nden ağır ağır geçmekte olan hemen hemen boş bir trenin üçüncü sınıf kompartımanının camından dalgınca dışarıyı seyrediyordu. Manson, Carlisle ile Shrewsbury'den aktarma yaparak tüm gün boyunca kuzeyden yolculuk etmişti ve nihayet bu yolculuğun son kısmına geldiğinde bu tuhaf ve tenha bölgedeki

kaderinin –doktorluk kariyerindeki ilk görevi– akıbeti karşısında oldukça heyecanlıydı.

Dita, genç Doktor Manson'ın kompartımanına dalmış ve Galler dağlarındaki mütevazı bir madenci köyü olan Drineffy'ye onunla beraber seyahat etmişti. Okuma trenine binmişti bir kere. Gezegendeki bütün Reichların kurduğu bariyerlerin hiçbir öneminin olmadığını çünkü bir kitabı açtığında o bariyerlerin hepsinin üstünden atlayabileceğini keşfetmenin heyecanını hissetti o gece.

Şimdi *Şahika* romanı aklına gelince şefkatle, hatta minnetle gülümsüyordu. Annesine belli etmeden teneffüslerde okumak için okul çantasına koymuştu. İçini acıtan ilk kitaptı o.

O idealist ve yetenekli, hastalıkla savaşmanın tek yolunun bilimden geçtiğine inanan genç doktor, Drineffy'nin güzel öğretmeni Christine'le evlenince daha büyük bir şehre taşınmıştı. Ve zengin sınıftan takdir görmeye başlar başlamaz da saçma muayene ücretlerine kafayı takmış, gerçekte tek hastalıkları can sıkıntısı olan varlıklı hanımların doktoru haline gelmişti.

Dita başını sağa sola salladı. Doktor Manson'ın ukala biri olup çıkması ve Christine'le ilgilenmemesi ne büyük aptallıktı!

Onu ağlatan ilk kitap da oydu.

Yeni iş arkadaşı aristokrat doktorun ihmalinden ötürü ölen zavallı bir hastasından sonra Doktor Manson sonunda dizlerinin üstüne çöküp Christine'den özür diledi. Bu sahte dünyayı bırakıp tekrar gerçek bir doktor olmaya, yüksek muayene ücretini ödemeye parası yeten yetmeyen herkese yardım etmeye karar verdi. Ve yine o eski, takdire şayan adam oldu, Christine'in yine yüzü gülmeye başladı. Ne yazık ki hikâyenin devamında o iyi kalpli kadın kısa süre sonra hayata gözlerini yumdu.

O sayfalar gözünün önüne gelince gülümsedi Dita. O zaman kitaplar sayesinde dünyasının genişlediğini ve Andrew Manson'ı, en önemlisi de Christine gibi yüksek sosyeteye de paraya da kendini kaptırmayan, inandıklarından taviz vermeyen, her daim

güçlü duran ve haksızlığın karşısında yer alan bir kadını tanıma fırsatına eriştiğini anladı.

O andan itibaren Bayan Manson gibi olmak istedi. Savaş yüzünden umudunu yitirmemişti o ve kitaba göre, inandıklarının arkasında durursan eninde sonunda ne kadar imkânsız görünse de adalet vuku buluyordu. Dita başını yavaş yavaş salladı ve saklandığı tahtaların arkasında uykuya yenik düştü.

Gözlerini açtığında hava kapkaranlıktı ve koğuşta sessizlik hâkimdi. Yasak zili çalmıştır da duymamıştır diye bir an panikledi. Yasaktan sonra koğuşa dönmemek çok ciddi bir hata olurdu, Mengele'nin onu laboratuvar deneği yapmak için beklediği hata. Ama kulak kesilince dışarıda insanların sesini duydu ve içi rahatladı. Başka sesler de duydu ve bu sesin onu uyandıran ses olduğunu fark etti. Almanca konuşuyorlardı.

Başını uzattı ve Hirsch'in odasının kapısının açık olduğunu, ışığın da yandığını gördü. Hirsch koğuşun kapısında birine eşlik ediyordu ve dikkatle kapıyı açtı.

"Bir saniye bekle, yakınlarda birileri var."

"Seni çok endişeli gördüm, Fredy."

"Galiba Lichtenstern bir şeylerden şüpheleniyor. Onun ve 31. bloktan kimsenin öğrenmemesi için bütün imkânları devreye sokmak lazım. Öğrenirlerse biterim ben."

Diğeri güldü.

"Hadi ama, bu kadar endişelenme. Ne yapabilirler ki sana? Ne de olsa onlar sadece Yahudi tutsaklar... Seni vuramazlar!"

"Onları nasıl kandırdığımı öğrenirlerse beni vurmaya can atacak birileri elbet çıkar."

Sonunda diğer adam koğuştan çıkınca Dita onu kısacık bir an da olsa gördü. Geniş yağmurluk giymiş iri yarı bir adamdı. Yağmur yağmamasına rağmen kapüşonunu taktığını da gördü, kimliğini saklamaya çalışıyor gibiydi. Fakat ayakkabıları onu ele veriyordu: Bunlar tutsakların genelde giydiği eski püskü pabuçlardan değildi, pırıl pırıl bir çift postaldı.

Bir SS subayı burada gizlice ne yapıyor, diye sordu Dita kendi kendine.

İçeriden gelen ışık sayesinde, Hirsch'in başı yerde, odasına gittiğini görebildi. Onu hiç böylesine yıkılmış halde görmemişti. Her daim dimdik duran adam başını eğmişti.

Dita olduğu yerde donakaldı. Az önce gördüklerine anlam veremiyor, daha doğrusu anlamaktan korkuyordu. Hirsch'in söylediklerini çok net duymuştu işte: Onları kandırıyordu.

Ama neden?

Dita yerin ayakları altından kaydığını hissetti ve tekrar banka oturdu. Hirsch'e her şeyi anlatmadığı için utanmıştı... Oysa asıl o gece karanlığından faydalanıp gizliden gizliye SS subaylarıyla buluşarak gerçeği saklıyordu.

Aman Tanrım...

İç çekti ve ellerini başına koydu.

Gerçeği saklayan birine gerçeği nasıl söyleyeceğim? Eğer Hirsch'e de güvenemeyeceksem kime güveneceğim?

Öylesine yıkılmış haldeydi ki ayağa kalkınca başı döndü. Hirsch odasına kapandığından Dita hiç ses yapmadan koğuştan ayrıldı. Koğuşların kapıları tımarhane hücrelerinin kapıları gibiydi; içeriden kapatmak için kol bulunmazdı.

O anda dışarı çıkma yasağını bildiren kaçınılmaz zil çaldı. Gecenin soğuğuna ve koğuş *kapo*larının öfkesine aldırmadan sona kalanlar da yataklarına koştular. Dita'nın koşmaya bile mecali yoktu. Kafasında bir ton soru vardı ve bacakları birbirine dolanıyordu.

Ya konuştuğu kişi SS subayı değil de Direniş'ten biriyse? Ama o zaman da 31. bloktakilerin Direniş'in onlardan yana olduğunu öğrenmelerinin nesi kötü olabilirdi ki? Ve kaç Direniş üyesi o küstah Berlin aksanıyla konuşurdu?

Yürürken başını sallıyordu. Bariz olanı inkâr etmek imkânsızdı. O bir SS subayıydı. Hirsch onlarla iş birliği yapıyordu, orası kesindi. Ama bu, resmî bir ziyaret değildi. Adam Nazi kimliğini saklıyordu

ve onunla tanıdıkmış gibi, hatta dostane biçimde konuşuyordu. Sonra bir de vicdan azabıyla ezilen Fredy'nin görüntüsü vardı...

Tanrım...

Tutsaklar arasında Nazi muhbirlerinin ve ajanlarının olduğu, koridorlarda hep konuşulurdu. Dita bacaklarının titremesine engel olamıyordu.

Hayır, hayır, olamaz.

Hirsch muhbir miydi yani? Biri bunu iki saat önce söyleseydi o kişinin gözlerini oyardı! 31. bloku bizzat okula çevirerek Nazileri kandırırken kendisinin bir SS muhbiri olması hiç mantıklı değildi. Hiçbir şey mantıklı değildi. Birden aklına muhbir gibi gözükerek Nazileri aldattığı ama aktardığı bilgilerin önemsiz ya da yanlış olduğu ve böylece onları susturduğu ihtimali geldi.

İşte bu her şeyi açıklardı!

Fakat o anda aklına Hirsch'in yalnız kalınca başını eğip odasına gitmesi geldi. Görevini yerine getiren bir adamın gururlu halinden eser yoktu. Suçlulukla sürüklüyordu ayaklarını. Bakışlarından anlamıştı.

Koğuşa vardığında *kapo* zilden sonra gelenlere vurmak üzere kapıda elinde sopayla bekliyordu, Dita darbeyi hafifletmek için elleriyle başını kapadı. Çok sert vurdu *kapo* ama kız acıyı neredeyse hiç hissetmedi. Ranzasına doğru giderken yandaki yataktan biri başını uzattı. Annesiydi.

"Çok geç kaldın, Edita. İyi misin?"

"Evet, anne."

"Gerçekten iyi misin? Beni kandırmıyorsun, değil mi?"

"Yooo," diye yanıtladı Dita gönülsüzce.

Annesinin ona küçük bir kız çocuğu gibi davranması canını sıkıyordu. Ona tabii ki onu kandırdığını, Auschwitz'de herkesin herkesi kandırdığını söylemek istedi bağırarak. Fakat içindeki öfkenin acısını annesinden çıkarması hiç adil olmazdı.

"Peki her şey yolunda mı?"

"Evet, anne."

"Kapayın çenenizi, kancıklar, yoksa boğazınızı keserim!" diye böğürdü biri.

"Gevezeliği kesin!" diye buyurdu *kapo*.

Koğuşta sessizlik oldu ama bu, Dita'nın kafasının içindeki uğultuyu kesmeye yetmedi. *Ya Hirsch herkesin zannettiği kişi değilse?* O halde kimdi?

Onunla ilgili bildiği her şeyi bir araya getirmeye çalıştı ama fazla bilgisi olmadığını anladı. Onu kısa bir süre Prag dışındaki spor kamplarında görmüştü, bir sonraki karşılaşmaları Terezin'de olmuştu.

Terezin gettosunda...

8

Josefov Mahallesi'ndeki o küçük dairede, bordo kareli masa örtüsünün üzerinde duran, Reichsprotektor mühürlü, daktiloyla yazılmış mektubu çok iyi hatırlıyordu. Her şeyi değiştiren o küçük kâğıt parçasını. Prag'ın altmış kilometre dışındaki küçük kasaba Terezin'in adı oraya Almanca olarak, büyük, kalın harflerle, âdeta haykırırcasına yazılmıştı: "THERESIENSTADT." Yanında da "Transfer" sözcüğü.

Almanların Theresienstadt demekte ısrar ettiği Terezin, Hitler'in Yahudilere cömert bir hediyesiydi. Nazi propagandasında öyle söylüyorlardı. Hatta Yahudi film yönetmeni Kurt Gerron'un yönettiği bir belgeselde neşe içinde atölyelerde çalışanlar, spor faaliyetlerinde yer alanlar, sevinçle konferanslara ve sosyal aktivitelere katılanlar gösteriliyor, dış ses de Terezin'deki Yahudilerin ne kadar mutlu olduklarını üstüne basa basa aktarıyordu. Belgesel, Yahudilerin hapis tutulduğu ve katledildiği söylentilerini yalanlıyordu. Filmi bitirir bitirmez Naziler Kurt Gerron'u da Auschwitz'e gönderdiler, 1944'te orada öldü.

Dita iç çekti.

Terezin gettosu...

Prag Yahudi Konseyi, Yahudilere verilen şehrin yerinin değiştirilmesi için Reichsprotektor Reinhard Heydrich'e farklı seçenekler sunmuştu. Ama Heydrich, Terezin'den başka yer istemiyordu. Ve bunun için haklı bir gerekçesi de vardı: Terezin surlarla çevrili bir şehirdi.

Bütün hayatlarını, iki bavula sığdırıp Stromovka Parkı'ndaki buluşma yerine sürükleyerek götürmek zorunda kaldıkları o ağır, kederli sabahı anımsadı. Terezin'e gidecek trene bindiklerinden emin olmak için Çek polisi onlara Bubny İstasyonu'na kadar eşlik etmişti.

1942 Kasım'ından bir fotoğraf daha belirdi zihninde. Babası Bohušovice İstasyonu'nda, eski senatör dedesinin inmesine yardım ediyordu. Büyükannesi ise arkadan dikkatle izliyordu. Dita'nın yüzünde öfke vardı, en sağlam ve en enerjik insanların bile biyolojik olarak çökmesinden huzursuz olmuştu. Eskiden taş bir kale olan dedesi artık kumdan bir kaleye dönüşmüştü. Bu donmuş görüntüde annesi bir adım gerideydi ve her zamanki tarafsız bakışıyla kötü hiçbir şey olmamış gibi duruyor, dikkat çekmemeye çalışıyordu. Kendi on üç yaşındaki halini de görüyordu; daha çocuksu, tuhaf bir şekilde daha etine dolgun. Annesi ona zorla üst üste bir sürü kazak giydirmişti. Sebebi soğuk değildi, kişi başı bir valizde en fazla elli kilo ağırlık taşımaya izin veriyorlardı ve bu biçimde trenlerde daha fazla şey taşınabiliyordu. Babası arkadaydı. "O kadar çok sülün yeme diye söylemiştim sana, Edita," diyordu şaka yaparken takındığı o ciddi tavırla.

Bu Terezin albümünde kemerin üzerinde "Arbeit mach frei" (çalışmak özgürleştirir) yazan giriş kapısındaki kontrol noktasından geçtikten sonra karşılaştığı ilk manzara dinamik bir şehir görüntüsü oldu. Kalabalık sokaklar, itfaiye, mutfaklar, atölyeler, anaokulu. Dünyanın başka yerlerindeki polis dedektiflerinden farksız koyu renk şapkaları ve paltolarıyla dolaşan, "ghettowache" denen kendi Yahudi polisleri bile vardı. Fakat gelen geçen insanlara daha dikkatli bakıldığında ellerinde sapsız sepetler, sökük battaniyeler, ibresiz saatler olduğu anlaşılıyordu... Dita yıkık dökük eşyalarla yaşamanın yıkık dökük hayatların işareti olduğunu düşündü. İnsanlar aceleleri varmış gibi yürüyorlardı, oysa ne kadar hızlı yürürsen yürü daima bir duvara tosluyordun. Aldatmaca buydu işte.

Sokakları hiçbir yere çıkmayan bir şehirdi Terezin.

Fredy Hirch'i orada görmüştü ama onunla ilgili ilk anısı görüntü değil, sesten ibaretti. Karl May'in geniş Kuzey Amerika çayırlarında geçen macera romanlarındaki gibi koşan bizonların gürültüsüydü âdeta. Gettodaki ilk günleriydi ve gelişinden ötürü hâlâ sarsılmış haldeydi. SS garnizonu için duvar dibine yapılan bahçelerdeki zorunlu işinden dönüyordu Dita. Koğuşuna giden sokakta yürürken yakınlardan dörtnala gelen sesler duydu ve ezilmemek için kendini kenara atarak blokun duvarına yaslandı, bu sesin sadece atlardan gelebileceğini düşünmüştü. Ancak köşeyi dönünce koşmakta olan kızlı erkekli büyük grubu gördü. En önde saçları özenle geriye taranmış, atletik bir adam vardı. Esnek adımlar atıyordu ve geçerken başıyla hafifçe selam vermişti. Bu, Fredy Hirsch'ti. Şortu ve tişörtüyle bile şıktı, onu tanımamak imkânsızdı.

Onu tekrar görüşünden önce uzun zaman geçti. Sonraki karşılaşmaları kitap mevzusu sebebiyle olacaktı.

Annesi bavulları açarken çarşafların, giysilerin, örtülerin ve alet edevatın arasında babasının gizlediği kitabı –annesine belli etmeden koymuştu, yoksa boşa yük taşıdıkları için kıyameti koparırdı– bulmasıyla başlamıştı her şey. Annesi ilk gece bavulu açınca ve kapkalın bir kitap bulunca sert sert babasına bakmıştı.

"Bunu alacağımıza üç çift ayakkabı daha getirirdik."

"Hiçbir yere gidemezken o kadar çok ayakkabıyı ne yapacağız ki Liesl?"

Annesi cevap vermemişti ama gülümsediğini görmesinler diye başını eğer gibi olmuştu. Ara sıra fazla hayalperest olduğu için babasını azarlasa da içten içe onun bu yönüne hayrandı kadın.

Babam haklıydı. O kitap beni bir çift ayakkabının götüremeyeceği kadar uzaklara götürdü.

Büyülü Dağ'ın kapağını ilk açma anını hatırlayınca Auschwitz'de oturduğu ranza kenarında gülümsedi.

Bir kitaba başlamak, seni seyahate götürecek olan trene binmek gibiydi.

Şık bir sanatoryumda tüberküloz tedavisi gören kuzeni Joachim'i görmek için Hamburg'dan İsviçre Alpleri'ndeki Davos'a seyahat eden Hans Castorp'u anlatırdı hikâye. İlk başta kendini birkaç günlüğüne sanatoryuma gelmiş olan neşeli Hans Castorp'la mı, yoksa hasta ve centilmen Joachim'le mi özdeşleştirse bilemedi.

*Diyaframından gelen spazmlardan sarsılarak, yüzünde acı bir ifadeyle, kopuk kopuk, "Burada oturmuş gülüyoruz ama ne zaman çıkabileceğim belli değil çünkü Behrens altı ay diyorsa, bu daha da fazla olacağı için, çok daha uzun bir süre burada kalmaya kendimi alıştırmam gerekiyor ama doğruyu söylemek gerekirse bu çok zor. Gerçekten acı, değil mi? Kabul edilmiştim, subaylık sınavına önümüzdeki ay girebilirdim. Oysa burada, ağzımda bir derece, zaman elimden kayıyor. Oysa aşağıda yaşadığında bizim yaşımızda bir yıl bile öylesine önem kazanıyor ve öylesine çok şeyi değiştirip ilerleme getiriyor ki. Bense burada eski bir su birikintisi gibi hareketsiz kalıyorum, kokuşmuş bir su birikintisi; çok acımasız bir karşılaştırma da sayılmaz," dedi.**

Dita okurken nasıl da farkında olmadan başını salladığını anımsadı, şimdi Auschwitz'deki döşeğine uzanmışken yine aynısını yapıyordu. O kitabın kahramanlarının kendisini anne babasından daha iyi anladıklarını düşünüyordu çünkü ne zaman Terezin'de yaşanan kötülüklerden şikâyet etse (mesela babasının geceyi başka blokta geçirmek zorunda olması, kapalı bir şehirde yaşamanın verdiği boğulma hissi, tekdüze yemekler...) ona sabretmesini, her şeyin kısa süre içinde yoluna gireceğini söylüyorlardı. "Belki seneye savaş bitmiş olur," derlerdi âdeta müjdeli bir haber veriyormuşçasına. Yetişkinler için bir yıl ağaçta bir daldan farksızdı. Ailesi ona gülümsüyordu ama o, anlamadıkları için

* Thomas Mann, *Büyülü Dağ*, Can Yayınları, çev. İris Kantemir, sayfa 26. (ç. n.)

sinirden dudağını ısırıyordu: Gençlikte bir yıl demek neredeyse koca bir ömür demekti.

Bazı akşamüstleri anne babası binanın iç avlusunda diğer çiftlerle sohbet ederken o, uzanırdı ve üstünü örttükten sonra kendini biraz da olsa sanatoryumda şezlonguna uzanmış dinlenen Joachim'e benzetirdi. Ya da daha iyisi, birkaç gün dinlenmeye çıkmış, hasta olarak değil de turist olarak rahatlama seanslarına katılan Hans Castorp'a. Üç haftalık ziyarete gelmiş olan Castorp en küçük zaman biriminin ay sayıldığı o yerde zaman ölçme algısını yitirmeye başlamıştı; istisnasız her gün yapılan rahatlama seanslarıyla, rutin yemek saatleriyle geçen günlerle saat kavramını kaybetmişti.

İki kuzenin yaptığı gibi o da Terezin'de uzanmış gecenin gelişini bekliyordu, tabii burada yemekler Berghof Uluslararası Sanatoryumu'nda çıkan beş çeşit yemeğe benzemiyordu; peynir ekmek bile lüks sayılırdı.

Peynir, diye hatırladı Auschwitz'deki ranzasında. Peynirin tadı neye benziyordu? *Çıkaramıyorum.* İhtişama benziyordu!

Evet, Terezin'de üst üste giydiği dört kazağa rağmen Joachim ve diğer hastaların battaniyelere sarılıp odalarının balkonunda ciğerlere şifa gibi gelen o dağların kuru gece soğuğunu içlerine çekerken hissettikleriyle aynı soğuğu hissediyordu. Ve tıpkı Joachim gibi o da uzanmış, gözlerini yummuşken gençliğin bir kıvılcım olduğu hissini yaşıyordu. Çok uzun bir kitap olduğundan sonraki ayları Joachim ve neşeli kuzeni Hans Castorp'la aynı hücrede geçirmişti. Berghof'un şaşaalı hizmetlerinin, sırlarının, dedikodularının içine dalmıştı, o gitgide ağırlaşan hastalıklı zaman diliminde kuzenlerin diğer hastalarla olan sohbetlerine katılmış ve bir şekilde onlardan biri olmuştu. Onu gerçek dünya ile kitabın gerçekliğinden ayıran bariyer çoğu geceler heyecanla okurken sıcak çikolata gibi eriyip kaybolurdu. Kitabın gerçekliği bu bulunduğu kapalı şehirden çok daha doğru ve anlaşılırdı. Elektrik

kâbusları ve gaz odalarıyla dolu Auschwitz'deki dünyasından çok daha inandırıcıydı.

Onun bu kadar okuduğunu gören gettodan bir ranza arkadaşı oralarda dolaşırken Dita'ya SHKID Cumhuriyeti'ni ve L417 bloku gençlerini duyup duymadığını sordu. Elbette onları duymuştu!

İşte o zaman Dita kitabını kapatıp kulaklarını açmıştı. Merak, Dita'nın içinde suya konan fasulye gibi büyüyordu ve Hanka'dan onu gençlerle tanıştırmaya götürmesini istedi... "Hemen şimdi!" Yarı Alman olan kız ona saatin biraz geç olduğunu, yarına bırakmanın daha iyi olacağını söylese de Dita onu rahat bırakmadı, o anı hatırlayınca yine gülümsüyordu:

"Yarınımız yok bizim, her şey şimdi olmak zorunda!"

İki kız beraber sessiz adımlarla genç erkeklerin kaldığı ama sadece akşam yediye kadar ziyaret edilebilen L417 blokuna yürüdü. Hanka kapıda bir an durdu ve ranza komşusuna büyük bir ciddiyetle döndü.

"Ludek'e karşı dikkatli ol... Çok yakışıklı! Ama sakın onunla flört edeyim deme, ilk ben gördüm."

Dita sağ elini resmî bir tören havasında kaldırarak söz verdi ve birlikte gülerek merdivenden çıktılar. Yukarıya vardıklarında Hanka uzun boylu, zayıf bir delikanlıyla konuşmaya daldı, Dita ise ne yapacağını bilemeyerek uzaydan dünyanın görüntüsünü çizmekte olan bir gencin yanına gitti.

"En öndeki şu tuhaf dağlar da nedir?" diye sordu hiç tanımadığı delikanlıya.

"Ay o."

Petr Ginz cuma günleri yüksek sesle okunan, gettodaki olayların dışında görüş makaleleri, şiirler ve hayaller de içeren ve tek tek sayfalara yazılan yeraltı dergisi *Vedem*'in başyazarıydı. Jules Verne'in büyük hayranıydı ve en sevdiği kitaplardan biri *Dünyadan Aya* idi. Geceleri yatağına uzanıp Bay Barbicane gibi bir top yapıp kendini dev güllenin içinde uzaya fırlatmanın ne kadar olağanüstü olacağını düşünürdü. Çizime ara verip başını

kaldırdı ve böyle küstahça işini bölen kızı tepeden tırnağa süzdü. Gözlerindeki hayat dolu pırıltıyı beğense de onunla konuşurken sert bir ses tonu takındı.

"Bence sen fazla meraklısın."

Dita kıpkırmızı kesildi, bir anda bütün utangaçlığı ortaya çıkmıştı. Böyle patavatsız davrandığına pişman oldu. O anda Petr'in tavrı değişti.

"İyi bir gazetecinin ilk erdemi meraktır. İsmim Petr Ginz. *Vedem*'e hoş geldin!"

Dita, Petr Ginz oradayken 31. blokun faaliyetleriyle ilgili neler yazıldığını sorguladı kendi kendine. Yeryüzündeki bütün kadınların ve erkeklerin nihayet birbirini anlayabilmesi için yaratılmış Esperanto dilini ailesinden öğreneceğini söyleyen bu zayıf ve duyarlı delikanlıya o zaman neler olabileceğini sorguladı. Bu fazlasıyla cüretkâr fikir onu bir adım öne çıkarabilirdi.

İlk karşılaşmalarının ertesi günü Dita, Petr'le beraber "Dresden blokları" denilen yerin önünden geçiyordu. Petr haftalık dergisi için yapacağı röportajda ona eşlik etmek isteyip istemediğini sorunca evet demeden önce bir saniye –muhtemelen daha az– duraksadı. Kütüphane müdürüyle görüşeceklerdi.

O delikanlının gösterdiği yeni şeylerin heyecanıyla gözleri kocaman açıldı. Gazetecilik yapmak çok heyecan verici geliyordu ona ve kütüphanenin olduğu L304 binasına geldiklerinde gururdan göğsü kabardı. Kapıda Doktor Utitz'in, *Vedem* dergisinden gelen iki muhabirle görüşüp görüşemeyeceğini sordular. Kadın kibarca gülümseyerek beklemelerini söyledi.

Savaştan önce Prag'daki Charles Üniversitesi'nde felsefe ve psikoloji profesörü olan ve çeşitli gazetelerde köşe yazarlığı yapmış bulunan Emil Utitz birkaç dakika içinde kapıda göründü.

Nazilerin yağmalayıp dağıttığı yüzlerce kamu ve özel Yahudi kütüphanesinden gelen yaklaşık altmış bin kitabın o kütüphanede bulunduğunu anlattı. Henüz bir okuma salonu olmadığından kütüphanenin gezici olduğunu da açıkladı onlara: Kitaplarla

apartmanlara gidip ödünç veriyorlardı. Petr ona gerçekten Franz Kafka'yla arkadaş olup olmadıklarını sordu ve adam başını sallayarak onayladı.

Vedem'in başyazarı, görevi başında kitap dağıtmakta olan bir kütüphaneciyle görüşmek için ondan izin istedi ve Utitz sevinçle kabul etti.

Onların böylesine heyecanlı ve neşeyle gidişlerini gören profesörün hüzünlü tebessümünü göremedi Dita. Doktor Utitz o Louvre Café'deki buluşmaları aklından çıkaramıyor, âdeta Kafka'ya soramadığı tüm sorulardan, romancının ona anlatamadığı her şeyden pişmanlık duyuyordu, şimdi ise her şey sonsuza dek yitip gitmişti. Bu olanları görecek kadar uzun yaşasaydı ince düşünceli Franz'ın neler yazabileceğini soruyordu kendi kendine. Ve Utitz o zamanlar Franz'ın kız kardeşleri Elli ve Valli Kafka'nın bir süre sonra Chelmno'daki toplama kampının gaz odalarında can vereceğini, en küçükleri Ottla'nın da Auschwitz-Birkenau'da Zyklon gazıyla katledileceğini bilemezdi henüz.

Aslında *Dönüşüm*'ün yazarı, olacakları herkesten önce tahmin etmişti: İnsanların bir gece içinde canavar yaratıklara dönüşebileceğini görmüştü.

Terezin kütüphanesi, kitaplarını bütün şehre ulaştırmak için kollarını L304 binasından uzatan, kâğıttan bir ahtapottu. Cilt cilt kitaplar insanlar ödünç alsın diye el arabalarıyla farklı bloklardan geçiyordu.

Petr tarlalarda çalışıyordu ve o akşam mesaiden sonra bir şiir dinletisine katılacaktı, dolayısıyla kütüphaneciye eşlik etme görevi Dita'ya kaldı. Bayan Sittigová kitapla dolu el arabasını Terezin sokaklarında iterken Dita da sevinçle ona yardım ediyordu. Atölyelerde, fabrikalarda, fırınlarda ya da tarlalarda geçirilen mesaiden sonra kütüphaneden getirilen kitaplar ilaç gibi geliyordu. Ancak Bayan Sittigová okumak amacıyla değil de bazen tuvalet kâğıdı olarak kullanmak ya da soba tutuşturmak için ara

sıra kitap çaldığını anlatmıştı. Her durumda kitaplar bir şekilde çok faydalı oluyordu.

Gelişini haber vermek için yüksek sesle "Kütüphane servisi!" diye bağırmasına gerek kalmıyordu. Genci yaşlısı bir sürü farklı ses onun gelişini birbirine müjdeliyor, sevinç nidalarıyla binaların önünde toplaşıp farklı kitaplara göz atıyorlardı. Şehirde dolaşıp kitap dağıtmak öyle hoşuna gitmişti ki o günden sonra dünyası kitaplar oldu. Resim dersinin olmadığı günler işini bitirir bitirmez akşamları kütüphaneciye yardıma koşuyordu.

İşte o zaman Fredy Hirsch'le tekrar karşılaştı.

Merkez giysi deposunun yakınındaki bir binada yaşıyordu. Hep hareket halinde olduğundan, spor yarışları organize ettiğinden ya da getto gençleriyle faaliyetlere katıldığından Hirsch'i oralarda görmek pek sık rastlanan bir şey değildi. Bazen enerjik adımlarla, düzgün kıyafetlerle el arabasına doğru gelir ve insanın kendisini önemli hissetmesine yetecek kadar hafif bir tebessüm ederdi. Cuma geceleri Sebt kutlaması için yapılan ve gençlerden oluşan grup toplantılarında kullanmak üzere şarkı ya da şiir kitapları arıyordu. Toplantılarda şarkılar söylenir, hikâyeler anlatılırdı ve Fredy onlara savaştan sonra İsrail'e döneceklerinden bahsederdi. Hatta bir keresinde genç Dita'yı da kızlı erkekli gruba çağırmıştı, Dita kızararak "başka bir gün" dese de gitmekten hem utanıyordu hem de anne babasından izin alabileceğini sanmıyordu. Oysa yetişkinler gibi münazaralar yapan, gizli gizli öpüşen, kendinden azıcık büyük gençlerle bir arada olmayı içten içe çok istemişti. Sonrasında Fredy o kendine özgü enerjik adımlarıyla yapması gereken bir işe yetişmek için uzaklaştı.

Şimdi Dita, Alfred Hirsch'i ne kadar az tanıdığını fark etti. Üstelik hayatı onun elindeydi. Eğer Alman komutana "Tutsak Edita Adlerova giysisinin içinde yasak kitapları saklıyor" dese ilk teftişte onu kıskıvrak yakalarlardı. Ama ona ihanet etmek isteseydi... şimdiye kadar çoktan yapmaz mıydı? Bütün 31. blok onun projesi ise Hirsch kendi kendini nasıl ele verecekti? An-

lam veremiyordu. Araştırmalıydı ama bunu gizlice yapmalıydı. Belki Hirsch bir biçimde tutsakları kolluyordu ve Dita her şeyi mahvedebilirdi.

Böyle olmak zorundaydı.

Hirsch'e güvenmek istiyordu... Ama o zaman neden blok sorumlusu ifşa olmaktan ve nefret edilmekten korkuyordu? *Hirsch hain olamaz*, dedi kendi kendine. Bu imkânsızdı. Nazilere karşı en dik duran, onları en çok küçümseyen, Yahudi olmaktan en çok gurur duyan, çocukların okulu olsun diye canını dişine takan Hirsch'ti.

Fakat o zaman neden onlara yalan söylüyordu?

9

Karantina kampı yeni gelen Rus askerlerle doluydu. Askerlerin itibarından eser kalmamıştı: saçları tıraşlanmıştı ve mahkûmların giydiği çizgili takımdan giyiyorlardı. Dilenci ordusuna dönmüşlerdi. Volta atarak ya da yere otururak bekliyorlardı; az gruplaşma, çok sessizlik vardı. Bazıları dikenli tellerden bakınca aile kampındaki, saçlarına dokunulmamış Çek kadınları ve *lagerstrasse* boyunca koşturan çocukları görüyordu.

Karantina kampında kayıt memurluğu yapan Rudi Rosenberg *lagere* yeni gelenlerin listesini sürekli düzeltmekle meşguldü. Rudi Rusça, Lehçe ve biraz da Almanca biliyordu. Kayıtları denetlemekle görevli SS subaylarının işini kolaylaştırıyordu ve kendisi de bunun farkındaydı. O sabah masada duran üç dört kalemi cebine indirmişti ve tanıdığı, ara sıra özellikle yeni gelen kadınlar hakkında şakalaştığı, kendinden küçük bir erin yanına gitti.

"Onbaşı Latteck, bugün işimiz başımızdan aşkın. Zor işler de hep sizi buluyor!" Almanlarla "siz" diye konuşulurdu, karşındaki on sekiz yaşında bir delikanlı olsa bile.

"Doğru, sen de fark ettin, değil mi Rosenberg? Bütün işi ben yapıyorum. Sanki bölükte başka er yok. O kahrolası başçavuş kafayı taktı bana. Pis Bavyera köylüsü, Berlinlilere kıl oluyor. Bir transferi daha bana versin de görelim."

"Onbaşım, sizi rahatsız ettiğim için kusura bakmayın ama kalemim bitti."

"Nöbetteki askerlerden birini göndereyim de bir tane getirsin."

"Madem gidiyor, hazır gitmişken bir kutu getirse olmaz mı?"

SS subayı ona dik dik baktı ve sonra gülümsedi.

"Bir kutu mu, Rosenberg? O kadar kalemi ne halt edeceksin?"

Rudi erin, göründüğü kadar aptal olmadığını anladı. Bu yüzden suç ortağı gibi kurnazca gülümseyerek karşılık verdi.

"Şey, yazı işi çok. Bir de... fazla kalem olması giysi odasındakilerin de işine yarardı doğrusu, gerçekten *lager*de kalem bulmak zor. Biri onlara kalem verirse onlar da karşılığında yeni çorap verebilirler."

"Belki bir de Yahudi fahişesi verirler!"

"Olabilir."

"Anladım..."

SS subayının sorgulayıcı bakışları tehlike arz ediyordu. Reddederse her şey biterdi. Bir an önce duruma ayak uydurmalı, ona göre bir şeyler söylemeliydi.

"Sırf insanlara biraz kibar olmak için. Böylece onlar da sana karşı kibar olurlar. Mesela bana sigara hediye eden kibar insanlar var."

"Sigara mı?"

"Bazen çamaşırhaneye gelen giysilerin ceplerinden sigara paketi çıkıyor... Hatta ara sıra sarı tütün geldiğini bile gördüm."

"Sarı mı?"

"Sarı." Gömlek cebinden bir sigara çıkardı. "Bunun gibi."

"Seni tilki Rosenberg. Hem de çok kurnaz bir tilki." Onbaşı gülümsedi.

"Bulmak kolay değil ama belki size bunlardan birkaç tane getirebilirim."

"Sarı tütüne bayılırım." Bunu derken gözleri parladı.

"Tadı bir başka, evet. Kara tütün gibi değil."

"Değil..."

"Sarı tütün sarışın kadın gibidir, kalitesi başkadır."

"Evet..."

Ertesi gün Rosenberg, Alice'le buluşmaya cebinde iki paket kalemle gitti. Onbaşının sigaralarını bulmak için birkaç iyilik

yapmak durumunda kalmıştı ama bunu pek umursamıyordu. İşini biliyordu. Tellere doğru yürürken bir kez daha aile kampını sorguladı kendi kendine. Yahudilerin aile olarak kalmasına asla izin verilmemişti. Zorunlu çalışma ve infaz kampında çocuklar ile yaşlıların ne işi vardı? Onlarca küçük kamp arasında BIIb bir istisnaydı. Neden Naziler böyle bir fırsat sağlamışlardı? Direniş'in kafasında da aynı soru vardı. Fredy Hirsch'in, göründüğü gibi biri olup olmadığını merak etti. Yoksa Hirsch'in elinde sağlam bir koz mu vardı? Neden olmasındı ki? Herkes öyle yapmıyor muydu zaten? SS subaylarının bazılarıyla iyi ilişkiler kurduğunu ve bu sayede ufak tefek şeyleri gizlice kaçırdığını kendisi de Schmulewski'ye anlatmamıştı. Belki Direniş tarafından hoş görülmezdi ama onun işine geliyordu. Görünürde sert ve ketum duran Schmulewski de bütün kartlarını açık oynamıyordu elbette. Koğuşundaki Alman *kapo*nun yardımcısı pozisyonuna nasıl gelmişti acaba? Uluslararası Tugaylar'ın* kahramanı bu avantajlı mevkiyi elde etmek için ne gibi tavizler vermek zorunda kalmıştı? Auschwitz'in çamurdan masasının altında kaç kart gizliydi?

Alice'in yaklaştığını görünceye kadar koğuşların arkasında dolaştı, sonra tellere doğru ilerledi. Kuledeki muhafız şu pimpirikli tiplerdense her an geri çekilmelerini emrederek düdüğünü öttürebilirdi. Alice dikenli tellerin diğer tarafında, birkaç metre ötesindeydi. Rudi günlerdir bu anın hayalini kurmuştu ve onu görünce derdini tasasını unutup sevinçten havalara uçtu.

"Otursana."

"Böyle iyiyim. Yer çamurlu!"

"Ama muhafız sadece konuştuğumuzu sansın, tellerden bir şey geçirdiğimizi görmesin diye oturman gerek."

Kız oturdu, çömelirken eteği havalandı ve bu bataklığın içinde mucizevi biçimde beyaz kalan külotu bir anlığına göründü. Rudi bedeninin elektriklendiğini hissetti.

---

* 1936 ile 1939 yılları arasında meydana gelen İspanya İç Savaşı'nda farklı ülkelerden gelen gönüllülerle oluşturulmuş cumhuriyetçi askerî birlikler. (ç. n.)

"Nasıl gidiyor?" diye sordu Alice.

"Seni gördüm ya her şey yoluna girdi."

Alice kızardı ve neşeyle gülümsedi.

"Kalemleri getirdim."

Kız çok şaşırmış gibi durmayınca Rudi biraz hayal kırıklığına uğradı. Kalemlerin müthiş etkili olmasını ve kızın sevinçten bayılmasını bekliyordu. *Lager*den bir şey kaçırmanın basit olmadığını ve SS subaylarıyla kumar oynamak zorunda kaldığını bilemezdi kız.

Rudi kadınları tanımıyordu. Alice aslında çok etkilenmişti, bunu anlamak için gözlerine bakmak yeterliydi. Erkekler daima her şeyin kelimelerle ifade edilmesini bekliyorlardı.

"Peki bizim kampa nasıl sokacaksın? Kuryeyle mi?"

"Bu zamanda kimseye güven olmaz."

"O halde?"

"Görürsün."

Rudi göz ucuyla kuledeki askere baktı. Yeterince uzaktaydı ve omuzları ile kafasının silüeti seçiliyordu. Fakat silahı omzunda olduğu için Rudi ne zaman onlara doğru, ne zaman arkasını döndüğünü anlayabiliyordu: Yüzü onlara dönükken silahın ucu sağ omzundan kampa doğru duruyordu. Sırtını döndüğünde ise silahın ucu diğer yöne, araziye bakıyordu. Bu doğaçlama pusula sayesinde askerin kısa aralıklarla yavaş yavaş döndüğünü gözlemledi. Tüfeğin namlusunu giriş yönüne doğrulttuğunu görünce cesaretini toplayıp tellere doğru birkaç adım attı. Alice korkudan eliyle ağzını kapattı.

"Çabuk ol, yaklaş!"

İple sıkıca sarılmış iki deste kalemi cebinden çıkardı ve parmaklarını dikkatle geriye çekerek paketleri elektrikli tellerin arasından karşı tarafa ittirdi. Alice telaşla eğilip yerden aldı. O bin voltluk tellere hiç bu kadar yaklaşmamıştı daha önce. İkisi de birkaç metre geriye çekildikten sonra Rudi muhafızın tüfeğinin ucunun saat kolu gibi dönmeye başladığını gördü.

"Böyle yapacağımızı neden önceden söylemedin bana?" dedi yüreği ağzına gelen kız. "Neredeyse hazırlıksız yakalandım!"

"Bazı şeylere hazırlıksız yakalanmak daha iyidir. Ara sıra içgüdüsel davranmak lazım."

"Kalemleri Bay Hirsch'e teslim edeceğim. Sana çok minnettarız."

"Şimdi gitmemiz gerek..."

"Evet."

"Alice..."

"Efendim?"

"Seni tekrar görmeyi çok isterim."

Alice gülümsedi. Böylesi, kelimelerden çok daha iyiydi.

"Yarın aynı saatte?" diye sordu Rudi.

Kız kafasını salladı ve kampının ana caddesine doğru yürümeye koyuldu. Rudi el sallayarak veda etti. Alice dolgun dudaklarıyla ona bir öpücük yolladı, öpücük dikenli tellerin üzerinden uçtu ve delikanlı onu havada yakaladı. Böylesine basit bir hareketin onu bu kadar mutlu edebileceği hiç aklına gelmezdi.

O sabah zihni arapsaçına dönmüş biri vardı. Dita bütün jestlere dikkat kesilmişti; kalkan kaşları, sıkılan çeneleri izliyor, çevresindeki her şeyi Paul de Kruif'in kitabındaki mikrop avcılarının mikroskoptan bakarkenki heyecanıyla gözlemliyordu. Dedektif gibi, insanların hareket biçiminden bir şeyler keşfetmeye çalışıyordu. Kelimelerin aktarmadığı gerçeği öğrenmek istiyor, bir bakışın, dil sürçmesinin ya da yutkunmanın sır saklayanları ele vermesini umuyordu. Güvensizlik yavaş açılan bir uyuz yarasıydı ancak bir kere başladın mı kaşımaktan kendini alamazdın.

Oysa hayat dur durak bilmiyordu, Dita içindeki huzursuzluğu kimsenin görmesini istemiyordu. Bu yüzden sabahın ilk saatinde kütüphaneye gelmiş ve şöminenin yatay kenarına sırtını dayayıp banka oturmuştu. Uzunca bir başka banka da kitapları koymuş, dünyaya meydan okuyordu. Lichtenstern saat başlarındaki kitap

değişim kargaşasında yardım etsin diye ona asistanlarından birini göndermişti ve o sabah yanında soluk tenli, ağzını bıçak açmayan bir çocuk oturuyordu.

İlk gelen, başıyla sessizce onu selamlayan ve oturduğu yerin yakınında bir grup çocuğa ders veren genç bir öğretmen oldu. Ondan komünist olarak bahsedildiğini duymuştu. Bir de çok kültürlü olduğunu, İngilizce de bildiğini. Güvenilir biri olup olmadığını anlamak için jestlerini gözlemledi ama ne düşüneceğini bilmiyordu. Üzerinde çalışılmış kayıtsızlığının ardında bir zekâ pırıltısı fark etti. Kitaplara bakınırken gözü H. G. Wells'in kitabına takılınca sanki onay verir gibi başını salladı. Sonra Freud'un teorileriyle ilgili kitabına gelince durdu ve başını olumsuz anlamda salladı. Dita onu dikkatle inceliyordu ve öğretmenin bir şey demesinden çekiniyordu. Bir an düşüncelere daldı.

"H. G. Wells, komşusunun Sigmund Freud olduğunu bilseydi sana kızardı."

Dita bir an kocaman gözleriyle ona baktı ve biraz da kızarıp bozardı.

"Anlayamadım..."

"Sen bana aldırma. Wells gibi sosyalist ve rasyonalist birini Freud gibi bir fantezi satıcısının yanında görünce içim parçalandı."

"Freud fantastik hikâye yazarı mı?"

"Hayır, kesinlikle değil. Freud Moravia'dan, Avusturyalı Yahudi bir psikiyatristti. İnsanların kafalarının içindekine bakan cinsten biri."

"Peki ne görüyormuş?"

"Kendisine göre bir sürü şey. Beynin çürüyen hatıralar deposu olduğunu ve insanları delirttiğini kitaplarında açıklar. Zihinsel hastalıkları iyileştirmek için yeni bir yol öne sürdü: hastayı bir divana yatırmak ve ilk hatırasından son hatırasına kadar her şeyi ona anlattırmak; bu biçimde en gizli düşünceleri bile araştırabiliyor, buna psikanaliz diyordu."

"Ne oldu ona?"

"Meşhur oldu. Bu sayede 1938'de Viyana'da paçayı kıl payı kurtardı. Birkaç Nazi muayenehanesine gelmiş, her şeyi altüst etmiş ve bin beş yüz dolarını alıp gitmiş. Freud'a haber verildiğinde hiçbir zaman bir muayene için bu kadar para almadığını söyledi. Yüksek mevkilerde çok tanıdığı vardı. Yine de karısı ve kızıyla birlikte Londra'ya giderken ülke dışına çıkmasına izin vermediler. Nazi yetkililerinin kendilerine ne kadar iyi davrandığına, Üçüncü Reich'ın Viyana'sında hayatın ne kadar muhteşem olduğuna dair bir kâğıda imza atana dek onu zorladılar. Kâğıdı imzalayacakken yazıyı kısa bulduğunu söylemiş ve bir şeyler eklemek istediğini belirterek şunları yazmıştı: 'Gestapo'yu dünyadaki herkese şiddetle tavsiye ederim.' Naziler buna bayılmıştı."

"Yahudi mizahı diye bir şeyden hiç haberleri yokmuş."

"Almanlara göre mizah ayak gıdıklamak gibi bir şey."

"İngiltere'ye gittikten sonra ne oldu?"

"Freud ertesi yıl, yani 1939'da öldü. Çok yaşlı ve hastaydı." Freud'un kitabını alıp göz attı. "Hitler'in, 1933'te yakılmasını emrettiği ilk kitaplardan oldu Freud'unkiler. Bu kitap tehlikenin vücut bulmuş hali; hem gizli hem de yasaklı."

Dita içinin ürperdiğini hissetti ve konuyu değiştirdi.

"H. G. Wells kimdi peki?"

"Bir özgür düşünce yanlısı, sosyalistti. Hepsinden önemlisi de büyük bir yazardı. *Görünmez Adam*'ı duydun mu hiç?"

"Evet..."

"İşte onu yazan Wells'tir. Yeryüzüne gelen Marslıları anlatan *Dünyalar Savaşı* onun eseri. İnsan ile hayvan arası genetik karışımlar yapan deli bilim insanını anlatan *Doktor Moreau'nun Adası* da. Doktor Mengele okusa çok severdi. Ama bence *Zaman Makinesi* hepsinden iyiydi. Zamanda ileri ve geri gitmek..." Bunu derken düşüncelere daldı. "Hayal edebiliyor musun? O makineye girip 1924'e dönsek ve Adolf Hitler'in hapisten çıkmasını engellesek neler değişirdi, biliyor musun?"

"Ama o makine hayal ürünü, değil mi?"

"Maalesef öyle. Romanlar hayatın eksiklerini kapatır."

"Şey, sizin için de uygunsa Bay Freud ile Bay Wells'in kitaplarını iki ayrı uca koyayım."

"Hayır, bırak böyle kalsınlar. Belki birbirlerinden bir şeyler öğrenirler."

Bunu öyle büyük bir ciddiyetle söylemişti ki Dita karşısında yaşlı adam tavırlarıyla duran o gencecik öğretmenin şaka yapıp yapmadığını anlayamadı.

Öğretmen arkasını dönüp grubunun yanına giderken Dita bu adamın yürüyen bir ansiklopedi olduğunu düşünüyordu. Yanındaki asistanı tek kelime bile etmemişti. Ancak öğretmen uzaklaştıktan sonra flüt gibi incecik çocuk sesiyle (Dita onun neden mümkün mertebe konuşmadığını o zaman anladı) öğretmenin adının Ota Keller olduğunu ve komünist olduğunu söyledi. Dita başını salladı.

Öğleden sonra Dita'dan, en talep gören kitaplardan biri olan *Nils Holgersson'un Serüvenleri*'ni istediler. Bayan Magda narin ve minyon görünümüyle serçeye benzeyen, bembeyaz saçlı bir kadındı. Ancak ne zaman hikâyeyi anlatmaya başlasa devleşir, sesi beklenmedik biçimde enerjik çıkar, Nils Holgersson'u kanatlarında taşıyan kazları betimlerken kollarını kocaman açıp sallardı. Onu can kulağıyla dinleyen farklı yaşlardan çocuklar da o güçlü kuş sürüsüne katılır, İsveç göklerinde kuşların kanatlarında uçarlardı.

Hemen hemen hepsi hikâyeyi önceden birkaç kez dinlemiş olmasına rağmen bildiği hikâyeden daha çok keyif alıyor, farklı yönlerini yeniden keşfediyor, hatta olaylar olmadan önce gülüyordu çünkü artık onlar da maceranın bir parçasıydılar. 31. bloktaki öğretmenlerin kâbusu, bir an yerinde durmayan Gabriel bile kuzuya dönüyordu.

Nils, çiftliklerindeki hayvanlara eşek şakaları yapan şımarık bir çocuktu. Ailesi kiliseye gidince evde yalnız kaldığı bir gün karşısına bir cin çıkmıştı ve küstah tavırlarına ceza olsun diye onu orman hayvanı boyutuna küçültüvermişti. Kendini kurtarmak için evcil bir kazın boynuna tutunmuştu ve ülkesinin göklerinde

uçan yaban kazları sürüsüne katılmışlardı. Kaba saba Nils, iyi kalpli Martin'in boynuna tutunarak uçarken olgunlaşmaya, kendinin dışında da bir dünya olduğunu keşfetmeye başlamıştı ve bencilliğini bir kenara bırakmıştı. Okur da çorba sırasına kaynak yapanların, komşusunun kaşığını çalanların bulunduğu kendi acımasız gerçekliğinden sıyrılırdı.

Dita, Nils Holgersson saati geldiğini bildirmek için Bayan Magda'nın yanına gittiğinde bazen öğretmen bir anlık tereddüt yaşardı.

"Ama herkes hikâyeyi on kere dinledi zaten! Tekrar anlatırsam yerlerinden kalkıp giderler."

Oysa kimsenin bir yere gittiği yoktu. Hikâyeyi kaç sefer dinledikleri önemli değildi, her daim hoşlarına gidiyordu. Ayrıca her zaman en başından dinlemek istiyorlardı. Bazen öğretmen çocukların sıkılmasından çekinerek kısaltmalar yapar, bazı paragrafları atlardı ama hemen biri çıkıp itiraz ederdi.

"Öyle değil ki!" derlerdi.

Böylece öğretmen geriden başlayıp hiçbir şeyi atlamadan anlatmak zorunda kalırdı. Ne kadar anlatırsa o kadar çocuklara ait oluyordu hikâye.

Anlatması bitti, çocuklar tahmin oyunlarını ya da mevcut birkaç parça materyalden el işlerini tamamladı. Bir grup kız eski çoraplardan ve ahşap çubuklardan kukla yapmışlardı. Yardımcı blok sorumlusunun yaptığı akşam yoklamasından sonra çocuklar ailelerinin yanına dönmek üzere 31. bloktan çıktılar.

Asistanlar işlerini çabucak hallettiler; çalı süpürgesiyle yerleri süpürme bir ritüel ya da konumlarının gerekliliğini haklı çıkarmanın bir yolu idi. Tabureleri dizmeyi de göz açıp kapayıncaya dek bitirdiler, tabaklarda kalan hayalî yemek artıklarını da temizlediler; zira burada kimse hiçbir şeyi israf etmez, çorbanın son yudumunu bile dilleriyle temizlerlerdi. Bir ekmek kırıntısı hazine demekti. Herkes hayalî temizliğini yapmış halde yavaş yavaş koğuşu terk etmeye başlayınca 31. blokta gün boyu süren

ders karmaşasının, şarkıların ve azarlamaların yerini mutlak bir durgunluk aldı.

Yarım çember şeklinde yerleştirilmiş taburelerde oturan öğretmenler günün olaylarını yorumladılar. Dita kimi zaman ders bitiminde kitapları 31. blok dışına çıkaramadığından biraz okumak için saklandığı tahtaların yığıldığı köşede kaldı. Auschwitz'de resmî olarak kitap diye bir şey yoktu. Köşede duvara yaslanmış küçük bir ağ şeklinde ipleri olan sopayı gördü, ağı öyle kötü durumdaydı ki bununla kelebek avlasa deliklerinden kaçırırdı. Bundan daha yararsız başka bir alet olamazdı. Auschwitz'de kelebek yoktu. Olmasını ne çok isterdi.

Duvara dayalı tahtalar arasında bir şey dikkatini çekti, yerden alıp bakınca bunun siyah uçlu kısacık bir kurşun kalem olduğunu gördü. Ama kalem olağanüstü bir aletti. Morgenstern Öğretmen'in bıraktığı kâğıttan kuşu yerden aldı ve katlarını özenle açtı; böylece resim yapacak bir kâğıt parçası oldu. Buruş kırış ve yarısı yazılıydı ama yine de kâğıttı. Resim çizmeyeli öyle uzun zaman olmuştu ki... Terezin'den beri.

Gettodaki çocuklara ders veren oldukça sempatik resim öğretmeni, resim yapmanın bulunduğun yerden çok uzaklara gitmenin bir yolu olduğunu söylerdi. Öyle kültürlü ve öyle tutkulu bir adamdı ki Dita ona karşı çıkmaya asla cesaret edemezdi. Ama Dita'ya göre resim, kitaplar gibi onu başka hayatlara taşıyan trene binmeye benzemezdi, hatta bunun tam tersiydi. Resim yapmak onu mancınıkla kendi içine doğru fırlatmaktı. Resim yapmak dışarı çıkmanın değil, içeri girmenin bir yoluydu. Bu yüzden Terezin'de yaptığı bütün resimler karanlıktı, telaşlı çizgilerden oluşuyordu, koyu gri gökyüzüyle kaplıydı. Tıpkı gönderildikleri Auschwitz'de göreceği tek manzara olan, küllerle kaplı o gökyüzü gibi. Resim yapmak, hiç başlamadan biten gençliğin verdiği ümitsizliği yenmek için geceleri sık sık yaptığı gibi kendisiyle konuşmanın başka bir yoluydu.

Koğuşu, yarım ada biçiminde duran tabureleri, taştan bir düzlem gibi duran şömineyi ve iki bankı çizdi kâğıda: biri kendisi, diğeri kitaplar için. Dünyası bundan ibaretti.

O akşam istisnai biçimde gürültü yapan öğretmenlerin sesinden kaçmanın bir yolu yoktu. Bayan Ayyaş esip gürlüyor, bağrışmaları, emirleri, kampa gelenlerin ağlaşmalarını duyan ve birkaç metre ötelerinden geçerek ölüme ya da duş almaya gidenleri gören çocuklara coğrafya anlatmanın, Akdeniz iklimi ile kara iklimi arasındaki farkı açıklamanın imkânsız olduğunu savunuyordu.

"Trenler geliyor ve biz hiçbir şey işitmiyor gibi dersimize devam ediyoruz, çocuklar dönüp bakıyor, kendi aralarında fısıldaşıyorlar ve biz hiçbir şey duymuyor, hiçbir şey bilmiyor gibi davranıyoruz... Gerçeklerle yüzleşmek, onlara toplama kampını, muhtemelen zaten bildikleri şeyleri açıklamak daha iyi olmaz mıydı?"

Fredy Hirsch orada değildi, genellikle öğleden sonraları odasında çalışmaya çekiliyor ve sosyal hayata gitgide daha az katılıyordu. Dita onunla daha çok kitapları saklama yerine konması için geri verirken karşılaşıyordu ve o sırada Hirsch birkaç kâğıda odaklanmış yazı yazıyor oluyordu. Bir gün bunun 31. bloktaki gelişmelerle yakından ilgilenen Berlin'e gönderilecek bir rapor olduğunu açıklamıştı. Acaba Hirsch'in diğer insanlardan saklamaya çalıştığı sır o raporlarda mıydı? Hirsch'in yokluğunda Miriam Edelstein öne çıktı ve Bayan Krizková'ya sert bir tavır takınarak yönetim kurallarını hatırlattı.

"Çocuklar zaten yeterince korku içinde değiller mi sizce?" diye sordu başka bir öğretmen hanım.

"Haklısınız," diye yanıtladı Miriam Edelstein. "Ne anlamı var? Yaraya tuz basmanın ne faydası var? Bu okulun çocuk eğitiminin çok daha ötesinde bir görevi var: çocuklara normallik hissini aşılamak, çaresizliğe kapılmalarını engellemek ve onlara hayatın devam ettiğini göstermek."

"Daha ne kadar sürecek bu böyle?" diye sordu bir ses ve konuşmayı berbat etti. İyimser ve kötümser yorumlar, eylül aktarmasıyla gelen çocukların omzunda bulunan ve "altı aydan sonra özel tedavi" yazan dövmelerle ilgili binbir çeşit teori havalarda uçuştu ve diyalog uğultuya dönüştü.

O saatlerde koğuşta kalmasına izin verilen tek genç asistan olan Dita öğretmenlerin tartışmasına tanık olmaktan rahatsız biçimde oturuyordu ve "ölüm" sözcüğü kulaklarında bir kızın duymaması gereken ayıp ve günah bir şey olarak yankılanıyordu. Bu yüzden gitti. O gün Hirsch'i hiçbir yerde görmemişti, demek ki önemli bir işle meşguldü. Yüksek düzeyli bir protokol ziyareti için hazırlanması gerekiyordu. Odasının anahtarı Miriam Edelstein'da olduğundan kitapları yerine saklamak için gelen Dita'ya kapıyı o açtı. Bir an göz göze geldiler. Kız, yardımcı blok sorumlusunun yüzünde bir ihanet ya da sahtekârlık emaresi aradı ama artık ne düşüneceğini bilmiyordu. Bayan Edelstein'da gördüğü şey derin bir kederdi.

Dita, 31. bloktan çıkarken dalgındı. Babası mantıklı bir adamdı, ona danışmayı düşünüyordu. Birden Mengele'ye karşı dikkatli olması gerektiğini hatırladı ve peşinde biri var mı diye hızla etrafa bakındı. Rüzgâr durmuş, kampa kar yağmaya başlamıştı ve *lagerstrasse* hemen hemen boştu, sıcak koğuşuna doğru telaşlı adımlarla giden birkaç kişi vardı sadece. Etrafta hiç SS subayı görünmüyordu. Oysa iki koğuş arasındaki dar bir pasajda dondurucu soğuğa aldırış etmeden üstündeki yırtık pırtık ceket ve atkı niyetine sarılmış fularıyla hoplayıp zıplıyordu. Daha dikkatli baktı: beyaz sakal, karışık saç, yuvarlak gözlük... Bu, Bay Morgenstern'di.

Ucuna ağ bağlı bir sopayı aşağı yukarı neşeyle sallıyordu, Dita bunun 31. blokta gördüğü kelebek avlama sopası olduğunu fark etti. Kime ait olduğu anlaşılmıştı şimdi. Bir süre durup öğretmenin sopayla ne yaptığını anlamaya çalıştı. Morgenstern'in onu kar tanelerini yakalamak için kullanacağı hayatta aklına gelmezdi.

Büyük şaşkınlıkla kendisini izleyen kızı görünce adam eliyle dostane bir selam verdi ve hemen ardından buzdan kelebekleri yakalama işine coşkuyla geri döndü. Ara sıra bir kar tanesini yakalamaya çalışırken dengesini yitirip tökezlese de yakaladı ve avucunda erimesini izledi. Yaşlı öğretmenin kır sakalları kar kristalleriyle parlıyordu ve Dita uzaktan bile onun yüzündeki mutluluk tebessümünü seçebiliyordu.

10

Akşamüstleri kitapları saklama yerine götürmek için Fredy Hirsch'in odasına girdiğinde onunla göz göze gelmemeye çabalıyor ve hemen gitmek için acele ediyordu. Adamın gözlerinde, güven denen o kumdan kaleyi yıkabilecek bir şey keşfetmekten korkuyordu. En kutsal şeylerde olduğu gibi ona gözü kapalı inanmayı tercih ediyordu ama bir yandan da inatçıydı, ne kadar uğraşsa da inancı 31. blokta tanık olduğu sahneyi silmeye yetmiyordu. Nils Holgersson'un uzaklara gitmek için kazın boynuna tutunması gibi o da çamur batağından ve şüphelerden sıyrılmak için kütüphanesinin kitaplarına sarılıyordu.

Öğleden sonra koğuştaki dersler bitip çocuklar bilmece oyunları oynamaya, mucizevi biçimde ortaya çıkan kalemlerle resim yapmaya ya da tiyatro oyunu hazırlamaya başlayınca köşesine çekilip öğretmen Ota Keller'ın aşıladığı merakla H. G. Wells okuyordu. Öğretmenin bahsettiği o heyecan verici romanlardan birini okumayı tercih etse de *Kısa Dünya Tarihi* ders kitabına en çok benzer kitap olduğundan kütüphanesinin en rağbet gören kitabıydı. Ve sayfaları kafasına kazırken kendini yeniden Prag'daki okulundaymış gibi hissediyordu, başını kaldırınca sanki karşısında o yeşil tahtayı ve elleri tebeşirden lekelenmiş öğretmenini görecekti.

Dünyamızın tarihi hâlâ oldukça eksik bilinen bir tarihtir. İki asır öncesine kadar insanlar yalnızca son 3000 yılın tarihini biliyordu. Ondan öncesi efsaneler ve söylentilerden ibaretti.

Wells bir tarihçiden ziyade roman yazarıydı. Kitapta yirminci yüzyıl başı bilim insanlarının Ay'la ilgili ortaya attığı abartılı teoriler ile dünyanın varoluşundan bahsediyordu ve sonrasında okuru jeolojik dönemlerden geçiriyordu; ilk alglerin oluştuğu Prekambriyen Devri, kıpır kıpır trilobitli Kambriyen Devri, uçsuz bucaksız ormanların ortaya çıktığı Karbonifer Devri, ilk sürüngenlerin belirdiği Permiyen Devri.

Volkanik hareketlilik ile devamında gelen patlamalardan sonra iklimi bir ısınıp bir buz çağına dönen gezegende şaşkın şaşkın geziniyordu Dita. Dev boyutlarıyla gezegenin efendileri haline gelen sürüngen dinozorlar dönemi son derece ilgisini çekti.

Sürüngenlerin dünyası ile biz insanların davranış dünyası arasındaki farkı asla hafife almamalıyız. Sürüngenlerin içgüdüsel davranışlarını, iştahlarını, korkularını veya fobilerini kendi içimizde anlamlandıramayız. Karmaşık motivasyonlara sahip olan bizler onların basitliğini kavrayamayız; biz davranışlara değer biçer, ona göre karar veririz, aceleci davranarak kendimizi sınırlandırmayız.

Yaşadıkları ortamı görse H. G. Wells'in ne diyeceğini, sürüngenlerle insanları ayırt edip edemeyeceğini merak etti.

Kitap 31. blokun keşmekeşli akşamüstlerinde eşlik ediyordu Dita'ya, geçiş iznini almış gibi Mısır piramitlerinin yer altı geçitlerinden geçiyor, Babil'in asma bahçelerinde yürüyor, Asur'un büyük savaşlarını izliyordu. Bir harita Pers İmparatoru I. Darius'un hükmü altındaki engin toprakları gösteriyordu, şu anki imparatorlukların çoğundan büyüktü. Yazarın "Yehuda'nın papazları ve peygamberleri" diye açıkladığı şeyin ona küçükken anlatılan kutsal hikâyeyle bağdaşmadığını anladı ve bu da aklını karıştırdı.

Dolayısıyla esrarengiz isimli firavunların dünyasına götüren Eski Mısır sayfalarına dönmeyi ve Nil'de gezen kayıklardan birine binmeyi tercih etti. Eninde sonunda H. G. Wells haklı çıktı, gerçekten zaman makinesi diye bir şey vardı ve onlar kitaplardı.

Günün sonunda kitapları yoklamadan önce teslim etmesi gerekiyordu. Bir buçuk saat koğuşta sıra halinde bekleme işkencesinden sonra babasıyla ders yapacakları için sevinçle çıktı; o gün coğrafya vardı.

14. blokun önünden geçerken René ile Margit'in birlikte oturduğunu gördü. Yoklamadan çıkmışlardı, onlarınki daha fenaydı, açık havada yapılıyordu. İkisi de çok ciddi görünüyordu, durup selam verdi.

"Ne oldu, kızlar? Kötü bir şey mi var? Burada donacaksınız!"

Margit, René'ye baktı, görünüşe göre kızın anlatacakları vardı. Sarışın genç kız alnındaki bukleyi çekiştirdi ve telaşla ısırdı. İç çekti, ağzından buhar bulutu çıkıp havada kayboldu.

"Şu Nazi... beni rahatsız ediyor."

"Bir şey mi yaptı sana?"

"Hayır, henüz değil. Ama bu sabah yine yanıma geldi ve karşımda durdu. Onun olduğuna emindim ve başımı yerden kaldırmak istemedim. Fakat gitmek bilmiyordu. Sonunda koluma dokundu."

"Sen ne yaptın peki?"

"Başımı kaldırıp ona bakarsam kaçamayacağımı biliyordum. O yüzden kürekle toprak atarken yanımdakinin ayağına attım, o da deli gibi bağırıp çağırmaya başladı. Kargaşa çıktı ve devriye ekibinin geri kalanı geldi. O Nazi geri çekildi ve bana bir şey demedi. Ama peşimdeydi... Bunlar benim kuruntum değil, Margit de dün gördü."

"Evet, doğru, yoklamadan sonra. Ailemizi görmek için koğuşa gitmeden önce durmuş sohbet ediyorduk ve birkaç adım ötemizde durdu. René'ye bakıyordu, orası kesin."

"Öfkeli mi bakıyordu?" diye sordu Dita.

"Hayır. Dik dik bakıyordu. Nasıl desem... Erkeklerin şu pis bakışları var ya."

"Pis mi?"

"Galiba René'yle cinsel ilişki yaşamak istiyor."

"Delirdin mi sen, Margit?"

"Neden bahsettiğimi biliyorum. Erkeklerin her şeyi bakışlarına yansır, seni çıplak hayal ediyormuş gibi ağızları açık kalır. Pis domuzlar."

"Korkuyorum," diye fısıldadı René.

Dita ona sarıldı ve herkesin korktuğunu söyledi. Mümkün olduğunca onun yanında olacağını da belirtti.

René'nin gözleri dolmuştu ve soğuktan mı korkudan mı bilinmez, titriyordu. Margit de her an ağlayacak ya da hapşıracak gibi yüzünü buruşturmuştu. Dita yerden bir sopa alıp beyaz kardan zemine kareler çizmeye başladı.

"Ne yapıyorsun?" diye sordu iki kız âdeta tek bir ağızdan.

"Seksek çiziyorum."

"Ditinka, hadi ama! On altı yaşındayız. Seksek oynamayız. Çocuk oyunu o."

Dita onları duymazlıktan gelerek özenle çizmeyi sürdürdü. Bitince başını kaldırıp cevap bekleyen kızlara baktı.

"Herkes koğuşuna çekildi. Kimse görmez bizi!"

René ile Margit kaşlarını çattı ve yerde bir şeyler arayan Dita'ya hayır anlamında kafa salladı.

"Çubukla yaparız," dedi Dita. Ve çubuğu karelerden birinin içine attı.

Dita bozuk bir dengeyle zıpladı.

"Beceriksiz!" diye güldü René.

"Bu karda sen daha iyisini yapabilir misin görelim," dedi Dita kızmış gibi yaparak.

René elbisesini biraz yukarı çekti ve Margit'in alkışları eşliğinde çubuğu atıp güzelce zıpladı. Margit de onun peşinden atladı. Aralarında en sakar oydu; tek ayakla sekerken tökezleyip yüzüstü kara düştü. Dita kalkmasına yardım ederken buz parçasına takıldı ve o da sırtüstü düştü.

René onlara gülüyordu. Yerde yatan Margit ile Dita ona kartopu atınca saçları ve üstü başı bembeyaz oldu.

Ve üç kız güldü.

Nihayet güldüler.

Islak ama mutlu Dita çarşamba günleri coğrafya dersi olduğundan aceleyle kalkıp gitti. Pazartesileri matematik, cumaları da Latince dersi vardı. Öğretmeni, Bay Adler, yani babasıydı. Not defteri ise kendi kafasıydı.

O günü hâlâ hatırlıyordu; Josefov'daki evlerine döndüğünde, artık çalışma odası olmadığı için evdeki tek masa olan salondaki yemek masasına oturan babası parmağıyla dünya küresini döndürüyordu. Dita okul çantasıyla içeri girmiş ve her akşam yaptığı gibi babasını öpmeye gelmişti. Bazen kucağına oturur ve ülke ismi bilmece oynarlardı, metal eksenli küreyi hızlıca çevirir ve parmağıyla durdurarak tahmin etmeye çalışırdı. O gün babası dalgındı. Okuldan bir haber gelmişti: tatil. "Tatil" kelimesi çocukların kulağına müzik gibi gelirdi. Ama babasının söyleme biçimi ve bu beklenmedik okul tatilinin aniden ortaya çıkışı müziğin tonunu bozuyordu. Dita bir daha asla okula gitmeyeceğini anlayınca sevincinin yerini ağır bir keder almıştı. O anda babası kucağına oturmasını işaret etmişti.

"Evde ders çalışacaksın. Eczacı Emile Amca sana kimya öğretecek, kuzen Ruth da resim dersi verecek. Onlarla konuşacağım, göreceksin. Ben de sana dil ve matematik dersi vereceğim."

"Ya coğrafya?"

"Elbette coğrafya da olacak. Dünyayı dolaşmaktan bıkacaksın!"

Öyle de olmuştu.

1942'de Terezin'e gönderilmeden önce Prag'daki son zamanlarıydı. Şimdi Auschwitz'den bakınca hiç de kötü durmuyordu. O zamana kadar çok çalışmaktan kızına fazla zaman ayıramamıştı babası. Bu yüzden Dita, öğretmeni olmasından hoşnuttu, babası ona dünyanın en yüksek dağının Everest olduğunu ya da yer altı nehirlerinin çöllerde vaha oluşturduğunu anlatıyordu.

Dersler akşamüstü yapılıyordu. Sabahları babası hep aynı saatte kalkıyor, tıraş oluyor ve her zamanki gibi takım elbisesini

giyip kravatını özenle takıyordu. Sosyal güvenlik ofisindeki işine gitmeden önce annesiyle ona tıraş losyonu kokulu birer öpücük konduruyorlardı.

Bir sabah Dita şehir merkezinden geçiyordu. Continental Kafe'nin önünden geçerken camdan bakınca içeride babasını gördü. Girmesi yasak olan dükkânların vitrinlerine bakarak birkaç saat geçirdikten sonra tekrar Continental'ın önünden geçti ve babası hâlâ aynı yuvarlak masada, önünde aynı boş fincanla ve aynı gazeteyle oturuyordu. O gelince kesilen, anne babasının arasındaki fısıldaşmaları o zaman anladı. Babasını uzun zaman önce işten atmışlardı ancak adam kızının bunu öğrenmesini istememişti.

Dita gizlice oradan ayrılmıştı ve babasının işinin Graben Caddesi'ne gidip Continental Kafe'de çay içmek (sabah boyu sürüyor olsa gerekti) ve genellikle mekânın ambleminin bulunduğu ahşap kutuda duran gazeteyi alan ilk kişi olmaya çalışmak olduğunu öğrendiğini asla söylememişti. Kafe, nüfuzlu bir Yahudi olan sahibinin hâlâ işletme belgesini elinde bulundurduğu son mekânlardan biriydi.

Babasının koğuşuna giderken bir iki kez durup Mengele peşinde mi diye arkasına baktı. Yine de 31. blok sorumlusuyla ilgili ne yapacağı o anda Dita'yı daha çok endişelendiriyordu.

Yağmur yağmayan her pazartesi, çarşamba ve cuma olduğu gibi babası onu koğuşun yanında bekliyordu. Yere yırtık pırtık, eski bir kareli örtü serdi ama kızına yer açmak için olabildiğince kenarına oturdu. Okulu buydu. O geldiğinde babası çoktan çamura sopayla dünya haritasını çizmişti. Küçükken yerleri hatırlasın diye İskandinav yarımadasının dev bir yılan başı ve İtalya'nın da çok şık bir hanımın çizmesi olduğunu söylerdi. Auschwitz'in çamuruna çizilince dünyayı tanımak zordu.

"Bugün gezegenimizin denizlerini çalışacağız, Edita."

Derse odaklanmak imkânsızdı. 31. bloktaki atlası görse babasının nasıl sevineceğini düşündü ama kitapları bloktan çıkarmak yasaktı, hele Mengele'nin nefesi ensesindeyken hayali bile

imkânsızdı. O akşam babasının anlattıklarını dinleyemeyecek kadar kafası dağınıktı, bir de dondurucu soğukta oturuyorlardı ve kar yağmaya başlamıştı.

Bu yüzden annesinin erken gelişine sevindi.

"Hava çok soğuk. Bugünlük bu kadar yeter, yoksa üşüteceksiniz."

Burada penisilinsiz, yorgansız, yeterli yiyeceksiz kaldıklarından soğuk algınlığı bile ölümcüldü.

Kalktılar, asıl titreyen kendisi olsa da babası örtüyü kızına sardı.

"Koğuşa gidelim, birazdan akşam yemeğini verirler."

"Kuru ekmek parçasına akşam yemeği demek fazla iyimser bir tutum, anne."

"Savaş var, Edita..."

"Biliyorum, biliyorum. Savaş var."

Annesi sustu, o da bu fırsattan yararlanıp onu endişelendiren konuyu üstü kapalı açtı.

"Baba, kampta birine sır verecek olsan gözün kapalı kime güvenirdin?"

"Sana ve annene."

"Onu biliyorum zaten. Diğer insanları kastediyorum."

"Bayan Turnovská çok iyi bir kadın, ona güvenebilirsin," diye atıldı annesi.

"Ona anlattığın şeyi tuvalet temizlikçilerine varana dek herkesin duyacağına güvenebilirsin. O kadın resmen ayaklı radyo," diye karşı çıktı babası.

"Katılıyorum, baba."

"Burada tanıdığım en aklı başında insan az önce bize selam veren Bay Tomashek'tir. Çorba kuyruğunda ilk sırada olmaktan öte kaygıları var onun; insanları umursuyor, onlara cesaret aşılıyor, başkalarına olanlarla ilgileniyor. Burada böyle insan pek bulunmaz."

"O halde ondan bir konuda samimi görüşünü istersen sence doğruyu söyler mi?"

"Kesinlikle. Neden sordun?"

"Hiç, önemli bir şey değil. Öylesine..."

Dita bunu aklının bir köşesine yazdı. Bir an önce Bay Tomashek'le konuşup ne düşündüğünü sormalıydı.

"Deden hep derdi ki: 'Bir çocuklar bir de deliler doğruyu söyler.'" diye araya girdi annesi

Çocuklar ve deliler... Çocuklar Hirsch'le ilgili ya hiçbir şey bilmez ya da pek az şey bilirlerdi. Ama bir anda Dita'nın aklına parlak bir fikir geldi. Morgenstern... Hirsch gibi itibarlı birinden şüphelendiğini başka yetişkinlere söyleyecek olsa onu azarlayabilir, ihanetle ya da kim bilir neyle suçlayabilirlerdi. Oysa Morgenstern'le o tehlike yoktu. İhtiyar dediklerini orada burada anlatırsa adamı yalanlar, onun bunak sayıklamaları olduğunu söylerdi. Hirsch'le ilgili ne biliyordu acaba? Gidip bunu araştıracaktı.

Margit'i görme bahanesiyle anne babasının yanından ayrıldı. Emekli mimarın, çorba saatine kadar 31. blokta kaldığını biliyordu, öğleden sonraları dikenli tellerde yeni pencereler açmak için Dita'nın da kitap okumaya gittiği o kalaslı köşeye gidiyordu bazen.

Sıradan asistanların dersten sonra orada kalma yetkisi yoktu ama o, kütüphaneciydi ve konumu başkaydı. Belki de bu yüzden diğer gençler ona kötü gözle bakıyordu, bir türlü yaşıtlarının sempatisini kazanmayı başaramamıştı. Pek umursadığı da söylenemezdi. Kafası çorba kazanı gibiydi, içinde bir ton şey kaynıyordu. İçine o şüphe kurdu düştüğünden beri yüreği ağzındaydı ve artık Fredy'nin prens mi, yoksa kötü adam mı olduğunu kestiremiyordu.

Bir grup öğretmen sohbete dalmıştı, Dita'ya dönüp bakmadılar bile. Arka kısma kadar ilerledi ve kalaslı köşeye başını uzattı. Bay Morgenstern pek eski bir kâğıttan kuş katlamakla meşguldü. Eski kâğıt bulmak kolay değildi, kâğıt çok kullanışlı bir malzemeydi, tuvalet için de öyle.

"İyi akşamlar, öğretmen bey."

"Kütüphaneci küçük hanım! Ne hoş bir sürpriz böyle!"

Yerinden kalkıp reveransla selam verdi.

"Size yardımcı olabileceğim bir konu var mı?"

"Yo, özel bir şey yok. Sadece dolaşıyordum..."

"İyi ediyordunuz. Günde yarım saat dolaşmak ömre on sene katar. Bir kuzenim günde üç saat yürüyordu, yüz kırk yaşına kadar yaşadı. Bir gün dolaşırken ayağı takıldı ve hendeğe düşüp öldü."

"Ne yazık ki bu korkunç yerde insanın canı pek dolaşmak istemiyor."

"Olsun, bacakları hareket ettirmek de yeter. Bacakların gözü yok sonuçta."

"Bay Morgenstern... Siz Bay Hirsch'i ne kadar zamandır tanıyorsunuz?"

"Buraya gelirken tren yolculuğunda karşılaşmıştık. O da..."

"Eylüldeydi."

"Kesinlikle!"

"Sizde nasıl bir izlenim bıraktı peki?"

"Oldukça kibar bir genç olduğunu düşündüm."

"O kadarcık mı?"

"Bu az şey mi? Bugünlerde seçkin insanla karşılaşmak çok zor. İyi eğitim gibisi yok."

Dita bir an tereddüt etti ama birine içini dökmeye pek fırsatı olmuyordu.

"Sizce Hirsch bir şey saklıyor mudur?"

"Evet, elbette."

"Neyi saklıyor?"

"Kitapları."

"Lanet olsun! Onu biliyorum zaten!"

"Bayan Adlerova, hemen köpürmeyin. Siz sordunuz, ben yanıtladım."

"Evet, evet. Kusura bakmayın. Size asıl sormak istediğim onun güvenilir olduğuna inanıp inanmadığınızdı."

"Çok tuhaf sorular soruyorsunuz."

"Evet, unutun gitsin."

"Hirsch'e güvenmek derken ne kastettiğinizi tam anlamadım. Blok sorumlusu olarak yetkinliğinden mi bahsediyorsunuz?"

"Hayır, tam olarak değil. Sizce gerçekten göründüğü gibi biri mi demek istiyordum."

Öğretmen bir an düşündü.

"Hayır, değil."

"Göründüğü gibi değil mi?"

"Değil. Ben de değilim. Siz de değilsiniz. Kimse değil. İşte bu yüzden Tanrı düşüncelerimizi sessiz kıldı, bir tek kendimiz duyabilelim diye. Kimse gerçekte ne düşündüğümüzü bilmemeli. Ben her daim düşündüğümü söylerim ve herkes bana çok kızar."

"Evet..."

"Herhalde bana bu Auschwitz bataklığında kime güvenebileceğinizi soruyorsunuz..."

"Aynen öyle!"

"İtiraf edeyim, şahsi kanaatime göre güvenmek derken sadece en yakın dostuma güvenirim."

"Olabilir. Peki en iyi dostunuz kim?"

"Kendim. En yakın dostum kendim."

Dita kâğıttan kuşu katlamaya devam eden yaşlı öğretmene bakakaldı ve pes etti. Bu adamın ağzından laf alamayacaktı.

Yoksa ben de delireceğim, dedi içinden.

Koğuşuna döndüğünde ortalık sakindi. Birkaç gündür Mengele'yi görmüyordu. Bu, iyiye işaretti. Ama yine de güven olmazdı, adamın her yerde gözü vardı. Yatak arkadaşının dev kalçasıyla açtığı çukura kaymamaya çalışarak uzandı, Hirsch'le ilgili yardımcı blok sorumlusu Miriam Edelstein'la konuşabileceğini düşündü. Peki ya Miriam Edelstein'ın da bu işte parmağı varsa? Kocası Yakub, Terezin Gettosu Yahudi Konseyi başkanıydı ve Naziler onu diğer Çek tutsaklardan ayırmışlardı. Kadın çok endişeli ve üzgündü, oğlu yanında değilken çaresizce ellerini

yüzüne kapatıyordu. Nazilerin tarafında olamazdı. Yoksa paranoyaklaşıyor muydu?

Belki de Naziler ve tutsaklardan daha fazlası vardı, belki daha çok taraf vardı ve Dita bunu gözden kaçırıyordu. Bay Tomashek'le konuşmayı deneyecekti. Her şey karmakarışıktı ama gözlerini yumunca Auschwitz'de zihnine kazıyacağı en değerli fotoğraflarından biri geldi gözünün önüne: Margit'le beraber karla kaplı yerde uzanmışlar, René de onlara bakıyordu ve üç kız kahkahalarla gülüyordu. Onlar güldüğü sürece hiçbir şey kaybedilmiş değildi.

11

1944'ün Şubat ayının sonlarına doğru Adolf Eichmann (1941 ile 1945 yılları arasında Gestapo'daki Yahudi İşleri Departmanı'ndan sorumlu Obersturmbannführer) ile Alman Kızıl Haç'ın dış işler müdürü Dieter Neuhaus önderliğinde bir heyet Auschwitz-Birkenau'yu ziyarete geldi. Görevleri Auschwitz kampları içinde çocukların bulunduğu tek yer olan o deneysel koğuşun işleyişiyle ilgili 31. Blockältester'den istenen raporu bizzat almaktı.

Hirsch, Lichtenstern'e kesin emirler vermiş, küçük büyük herkesin kusursuz hazırlanıp sıra olmasını istemişti. 31. blok sorumlusu özellikle hijyene çok önem veriyordu. Her gün çocuklar sabah yedide kalkıyor, asistanlar tarafından sırayla duşa götürülüyorlardı. Duşta ip gibi incecik akan ve temizlemekten çok can acıtan buz gibi suyla yıkanıyorlardı. Ocak ayında şafaktaki sıcaklık sıfırın altında yirmi beş dereceye kadar düşmüştü; bazı günler borular donuyordu. Fakat Hirsch çocuklar yıkanırken tir tir titreseler de temizlik alışkanlığından asla taviz vermiyordu. Az sayıda havluları olduğundan yirmi otuz çocuk bir havluyu paylaşıyordu. Oradan çıkıp koğuşlarındaki yoklamaya gidiyorlardı.

Hirsch öğlene doğru kusursuz taranmış, tıraş olmuş halde geldiğinde herkes çoktan sıra olmuştu. Tavırlarındaki gerginlik belli oluyordu, her zamanki gibi değil de âdeta asker edasında kesin komutlar yağdırıyordu. Dışarıdan düdük sesleri ile koğuşun yan tarafına yerleştirilen platformdan ayak sesleri duyuldu. Kısa

süre sonra iki SS subayı kafasını uzattı ve üniformaları rütbelerle, apoletlerle dolu bir grup yetkiliye yol açtı.

Fredy Hirsch tutsakların arasında topuklarını yere vurarak yürüyordu, alışılageldik büyük adımlarından daha az pratik ama daha kibar görünüyordu. İzin aldıktan sonra 31. blokta çocukları gün boyu oyaladıklarını, bu biçimde kampın normal işleyişine ayak bağı olmadıklarını ve anne babalarının da farklı atölyelerdeki işlerine gidebildiğini açıkladı. Hirsch'in Çekçenin aksine ana dilinde kendini daha rahat ifade edebildiği fark ediliyordu.

Komutan Rudolf Höss ile Eichmann komitenin başındaydı. Başka SS yetkilileri de oradaydı, aralarında Auschwitz-Birkenau'nun sorumlu Lagerführer'i Schwarzhuber'i seçti. Doktor Mengele biraz arkalarda kalmıştı. Yüzbaşı rütbesi ziyaretin başında duran yarbaylardan düşük olduğu için hiyerarşiye saygı göstererek mesafesini koruduğu düşünülebilirdi. Ancak Dita onu izliyordu ve yüzündeki kayıtsız ifadeden sıkıldığı sonucuna varmıştı. Öyleydi de: Yetkililer geçidi o sabah golf sahasına gitmek yerine *lager*e gelmeye karar vermiş gibiydi.

Birden Mengele başını kaldırıp tutsaklara doğru baktı. Ona baktı. Dita karşıya bakıyor gibi yapsa da Mengele'nin ona hastasını inceleyen bir doktorun ilgisiyle baktığının farkındaydı. *Yer yarılsa da içine girsem*, diye düşünüyordu Dita. O adam ne istiyordu ondan? René'nin durumundaki gibi cinsellik söz konusu değildi. *Keşke Margit burada olsaydı*, diye geçirdi içinden, hem konuya hâkim olduğundan erkeklerin genç kızlara ne gözle baktığını söylerdi. Dita'ya göre Mengele'nin bakışında bir pislik yoktu. Bakışlarında hiçbir ifade yoktu. Bakışları hiçlikti. Ve onu da korkutan buydu.

Eichmann başını sallıyordu, ciddi duruşunun altında Hirsch'in sözlerine karşı bariz bir lütufkârlık söz konusuydu; onu dinlemeye tenezzül ederek büyük bir iyilik yaptığını ilan ediyordu. Subayların hiçbiri Yahudi Blockältester'e yarım metreden fazla yaklaşmıyordu. Üstünde temiz bir gömlek ile aşırı buruşuk olmayan pantolon olmasına rağmen Hirsch jilet gibi ütülü pantolonlarını, parlak

botlarını ve sağlıklı görünüşlerini kibirle sergileyen kodamanların yanında fakir bir köylüye benziyordu. Dita ona bakıyordu ve o aç köpekbalıklarının karşısında durup da kendini yedirmeyen silahsız adama karşı, tüm şüphelerine rağmen büyük hayranlık besliyordu. Küçümseyerek baksalar da dinliyorlardı Hirsch'i. Zehirli yılanları hipnotize eden Hint fakiriydi o. Dita ona inanıyordu. Çaresizce inanmaya mecburdu.

Kalın tabanlı botlu, uzun bastonlu komite uzaklaşır uzaklaşmaz iki asistan ellerinde çorba kazanıyla koğuşa öğle yemeğini getirdi ve her şey normal rutinine döndü. Çatlak kâseler ile yamuk kaşıklar alındı ve çocuklar paylarına en azından bir parça havuç düşmesi için dua ettiler. Yemekten sonra istedikleri gibi oynamakta veya ailelerinin yanına dönmekte serbesttiler, koğuş boşaldı. Yalnızca birkaç öğretmen pislik Nazilerin ziyaretindeki olaylarla ilgili konuşmak için arkadaki taburelere yerleştiler. Hirsch'in fikrini öğrenmeyi çok arzularsalar da müdür tam da bu sebeple, kimse kendisine bir şey sormasın diye buhar olup uçmuştu.

Hirsch nerede, diye sordu kimisi.

Subayların salonunda yemek şöleni vardı. Domates çorbası, tavuk, patates, kırmızılahana, fırında balık, vanilyalı dondurma, bira. Yemeği servis edenler ise Yehova şahitleri tutsaklardı; asla şikâyet etmediklerinden, her şeyi Tanrı'nın iradesi olarak görüp memnuniyetle iştirak etmek gerektiğini düşündüklerinden bu tutsaklar Höss'ün gözdesiydi.

"Bakın," dedi Höss yanındakilere ve boynundaki servis peçetesini çıkarmadan ayağa kalktı.

Yaklaşmaları için garsonlardan birine işaret etti ve Luger'ini* kılıfından çıkardı. Tetiği çekip namlusunu garsonun şakağına dayadı. Diğer Nazi subayları yemeği bırakıp merakla izlemeye başladılar. Sessizlik oldu, yemek masasının üzerinde elle tutulur bir gerilim havası oluştu. Tutsak elinde kirli tabaklarla donakalmış, tabancaya ya da silahı tutana bile bakmıyordu. Boşluğa bakıyor

* Yarı otomatik bir Alman tabanca markası. (ç. n.)

ve fısıldayarak dua okuyordu. Ne bir şikâyet ne bir itiraz ne de bir korku ifadesi vardı.

"Tanrı'ya şükrediyor!" dedi Höss kahkahalarla.

Diğerleri de nezaketten ötürü hafifçe gülerek karşılık verdiler. Rudolf Höss, emrindeki subayların *lager* hesaplarında yaptığı belli bazı nizamsızlıklardan ötürü Auschwitz'deki genel komutanlık görevinden kısa süre önce azledilmişti ve Gestapo'nun yüksek mevkideki bazı subayları artık ona eskisi kadar iyi gözle bakmıyordu. Eichmann, Höss'ün masaya dönmesini beklemedi ve sessizce çorbasını içti. Böyle şakaların yemek sırasında uygunsuz kaçtığını düşünüyordu. Yahudileri öldürmek, ona göre ciddi bir işti. Bu yüzden de SS'in başkomutanı Heinrich Himmler yenilginin kaçınılmaz olduğunu görünce operasyonları bizzat durdurmasını istese de o, sonuna kadar toplu kıyımlara devam edecekti.

Dita'nın boşuna Birkenau Radyosu ismini takmadığı Bayan Turnovská'nın yaydığı, bütün tutsaklara sosisli özel yemek verileceği haberi yalan çıkmıştı. Yine.

Dita annesiyle babasının yanına gidecekti ancak yetişkinler atölyelerine dönmeden önceki bu mola saati kalabalığı arasında uzaktan Bay Tomashek'i gördü ve onunla konuşmak için uygun bir an olduğunu düşündü. O adam kendisine yol gösterirdi. Öyle çok kişiyi tanıyordu ki insan sarrafı olmuştu ve kesinlikle ona Fredy Hirsch'in dürüst biri olduğunu, karanlık işler karıştırmadığını söyleyecekti. Yanına gitmeye çalıştı ama *lagerstrasse* çok kalabalık olduğundan ilerlemek güçtü. Bazı anlarda onu gözden kaybetti ama sonra tekrar gördü. Daha tenha olan 31. blok ile koğuş-hastaneye doğru gidiyordu. Babasıyla yaşıt olmasına rağmen daha çevik adımlarla yürüyordu ve Dita ona yetişemiyordu. 31. blokun önünden geçip neredeyse kampın bitimine kadar devam ettiğini gördü, *kapo* olarak Yahudi değil de bir Alman tutsağın sorumlu olduğu giysi deposunun oradaydı. Orada ne işi olduğunu anlamıyordu çünkü yetkisi olmayan esirler içeri giremezdi. Depoda saklanan paçavralar Naziler için çok değerli eşyalar olsa gerekti.

Muhtemelen Bay Tomashek ihtiyacı olan bir tutsağa vermek için giysi isteyecekti. Anne babası o inanılmaz nazik adamın çok kişiye yardım ettiğini, hatta bazen ihtiyaç sahiplerine giysi bulduğunu söylemişti.

Adam kararlı adımlarla depoya girdi, Dita ona yetişemediğinden çıkışta beklemek zorunda kaldı. Koğuşun çevresinde dolaştı biraz. Aile kampı çitinin ötesinde Auschwitz-Birkenau'nun geniş girişi ile tüm manzaraya hâkim ana kapı muhafız kulesinin altındaki kampın içine kadar girsin diye inşa edilen demir yolu tren hattı bulunuyordu. Girişteki nöbetçilerin menzilinde kalmak hoşuna gitmediğinden depo koğuşun yan tarafında dolaştı ve bir pencere gördü. Diğer koğuşlarda pencere olmadığından dikkatini çekmişti, ayrıca daima rutubetli olan içerisini havalandırmak için açık bırakılmıştı. Yaklaşınca Bay Tomashek'in iç ısıtan sesini duydu. İsim ve koğuş numaralarını sayıyordu. Almanca söylüyordu bunları. Meraklanan Dita pencerenin altına oturdu. Yabancıların konuşmasına kulak kabartmak hiç hoş bir şey değildi.

Fakat zehirli gazla insanları boğmak da hoş değildi...

Sinirli bir ses Bay Tomashek'in lafını böldü.

"Sana kaç kere söyledik! Emekli sosyalistlerin isimlerini istemiyoruz! Direniş'tekilerin isimlerini istiyoruz."

Dita bu sert ve buz gibi sesi tanıdı. Papaz'dı.

"Kolay değil. Saklanıyorlar. Çabalıyorum..."

"Daha çok çaba göster."

"Evet, efendim."

"Şimdi git."

"Peki, efendim."

Çıkarken görmesinler diye Dita gizlice koğuşun arka tarafına geçti ve orada yığıldı kaldı. Gözleri yuvalarından çıkacak gibi kocaman açılmıştı.

Ah, kibar Bay Tomashek... Meğer su katılmamış pisliğin tekiydi!

Dikkatle oradan uzaklaştı ve kampta gerçekten neler olup bittiğini sorguladı, içine kurt düşmüştü.

Peki şimdi ben kime güveneceğim?

O anda deli Bay Morgenstern'in sözleri geldi aklına: "Kendine güven."

Nihayetinde o ihtiyar deli haklı çıkmıştı.

Bu işte yalnızdı ve tek başına çözmek zorundaydı.

Fredy Hirsch de kendi labirentinde bir başına kalmıştı. Belki de yıllardır çatlaklarını onarmaya çalıştığı yalanlar duvarı, dokunur dokunmaz yıkılmaya yüz tuttuğundandı.

Eğitmen odasındaki sandalyede otururken kapı çaldı. Miriam Edelstein içeri girdi ve inanılmaz yorulmuş gibi yere oturup sırtını duvara yasladı.

"Eichmann raporunla ilgili bir şey dedi mi sana?"

"Hayır."

"Neden istiyormuş?"

"Kim bilir..."

"Schwarzhuber pek sevinçliydi; Eichmann'a sırıtarak bakıyor, dizinin dibinden ayrılmıyordu, süs köpeği gibi."

"Ya da doberman gibi."

"Evet, suratı sarı bir dobermanı anımsatıyor. Mengele'ye ne diyorsun peki? Dalgın görünüyordu."

"Kendi havasındaydı."

Miriam bir an sessiz kaldı. Mengele'yle ilgili, böyle herhangi bir tanıdıktan bahseder gibi konuşmak hiç âdeti değildi.

"Nasıl oluyor da öyle iğrenç birini anlayabiliyorsun, şaşıyorum."

"Ölen tutsaklara gönderilen yiyecek paketlerinin 31. bloka yönlendirilmesine o izin verdi. Onu anlamaya mecburum. Mengele'nin benim dostum olduğunu söyleyenler var, biliyorum. Hiçbir şey bilmiyor onlar. Eğer çocuklarımıza faydası olacaksa şeytanı bile anlarım."

"Anlıyorsun zaten." Bunu söylerken anlayışlı bir ifadeyle göz kırparak gülümsedi.

"Mengele'yle çalışmanın bir avantajı var. Bizden nefret etmiyor. Nefret etmek için fazla zeki. Belki de bu sebepten ötürü bütün Nazilerden daha korkunç."

"Bizden nefret etmiyorsa neden tüm bu saçmalığa dâhil oluyor?"

"İşine geliyor da ondan. Yahudilerin şeytani bir dünyadan gelen aşağılık yaratıklar olduğuna inanan Nazilerden biri değil o. Bana bizzat kendi söyledi; Yahudilerde, hayranlık uyandıran birçok şey buluyormuş..."

"O zaman neden bizi yok ediyor?"

"Çünkü biz Yahudiler tehlikeliyiz. Ari ırka karşı çıkabilecek, onların hegemonyasını yıkabilecek ırk biziz. Bu yüzden bizi ortadan kaldırmak istiyorlar. Ona göre bu kişisel bir şey değil, sadece uygulama meselesi. Patates eken ve yakınlarda yaban domuzlarının olduğunu bilen bir çiftçi o domuzları öldürmek için tuzak kurar. Hayvanlar demir dişlerin arasında can verir, çok insafsızca bir ölüm bu. Oysa çiftçi domuzlara karşı korkunç bir nefret duymaz, hatta onları ormanda dolaşırken görse sevimli olduklarını bile düşünebilir. Mengele işte o çiftçiye benziyor, patates yerine kendi ırkı olan Ari ırkın üstünlüğünü ekiyor. O adamın içinde nefret yok... Asıl korkunç olan ise merhamet nedir bilmemesi. Hiçbir şey onun kalbine dokunamaz."

"Ben öyle canilerle pazarlık edemezdim."

Bunu derken Miriam'ın yüzünde acı dolu bir ifade oluştu. Fredy yerinden kalkıp yanına gitti ve şefkatle söze girdi.

"Yakub'dan yeni haber var mı?"

Altı ay önce Terezin'den ailesiyle beraber geldiklerinde iki Gestapo üyesi kocasını gözaltına almış ve üç kilometre uzaklıktaki Auschwitz I'in siyasi tutsaklarının konduğu hapse göndermişti. Miriam kocasını bir daha görememiş, ondan haber alamamıştı.

"Bu sabah bir anlığına da olsa Eichmann'a yaklaşabildim. Beni Prag'daki bazı toplantılardan tanıyor ama başta tanımamazlıktan geldi. Bütün Naziler gibi adi herifin teki. Muhafızlar neredeyse üzerime çullanacaklardı ama en azından onları dur-

durdu ve o arada Yakub'u sordum. Almanya'ya gönderildiğini, çok iyi olduğunu ve yakında bir araya geleceğimizi söyledi. Sonra arkasını dönüp lafı ağzıma tıktı. Yakub'a yazdığım bir mektup vardı ama veremedim. Ariah da babası için bir şeyler çizmişti..."

"Yapabileceğim bir şey var mı bakayım."

"Teşekkürler, Fredy."

"Sana bunu borçluyum," diye ekledi Hirsch.

Miriam tekrar başını salladı. Biliyordu ama bununla ilgili konuşmaması gerekiyordu. Fredy Hirsch, Yahudilerin Akhilleus'uydu: Tek başına Truva'nın tamamını alabilecek güçteydi ama topuğu zayıf noktası olduğundan tepetaklak düşebilirdi de.

Mitlerle ilgili sorun da buydu; asla düşmez, çökerlerdi. Dita aile kampındaki bir miti çökertmeye oldukça kararlı bir biçimde yürüyordu *lagerstrasse*de. Kolay olup olmayacağını bilmiyordu. Ne de olsa karşısındaki itibarlı, titiz, herkesin sevdiği ve saydığı bir adamdı. Kendisi ise sıska bir kızdı sadece. Ancak peşini bırakmayacaktı. SS subaylarından bile daha çok tiksiniyordu ondan. En azından onlar üniformalıydı, kim oldukları ve nereden geldikleri bilinirdi. Onları küçümser, onlardan korkar ve nefret ederdi... Ama Bay Tomashek'in kibar Yahudi tebessümü aklına gelince hissettiği kadar mide bulantısı hiç hissetmemişti onlara karşı.

Çırpı bacaklarıyla aceleyle yürürken aynı hızla bir plan yapmaya çabalasa da henüz hiçbir şey gelmiyordu aklına. Tek amacı doğruyu söylemekti; bu, Auschwitz'de pek kabul gören bir tarz olmasa bile.

Babasının koğuşuna gitti, koğuşun önündeki grup herkesin kendi battaniyesinin yan yana konularak yapıldığı bir halının üzerine oturmuştu ve çoğunluk Bay Tomashek'in etrafında çember oluşturmuştu. Anne babası da aralarındaydı elbette. Bir kadın bir şeyler anlatıyor, çemberin ortasındaki Bay Tomashek de gözleri yarı aralık, yüzünde nazik tebessümle kadını anlatmayı sürdürmesi için cesaretlendiriyordu.

Dita hışımla çıkageldi ve sohbet bölündü, hatta battaniyelerden birine telaşla basarak her yeri çamur etti.

"Ama kızım!.."

Dita kıpkırmızıydı ve sesi titriyordu. Fakat çemberin ortasını işaret etmekte olan kolu titremiyordu.

"Bay Tomashek bir hain. SS muhbiri o."

Hemen etrafı fısıltılar sardı, insanlar telaşla kıpırdandılar. Bay Tomashek ise gülümsemesini bozmamaya çalışsa da bunu başaramıyordu. Ağzı bir kenara bükülmüştü.

Ayağa ilk kalkanlardan biri Liesl oldu.

"Edita! Neler oluyor?"

"Ben söyleyeyim neler olduğunu!" diye atıldı kadınlardan biri. "Kızınız terbiyesizlik yapıyor! Bay Tomashek gibi düzgün bir insana nasıl hakaret etmeye kalkışabiliyor?"

"Bayan Adlerova, kızınıza bir tokat atmalısınız," dedi başka bir adam. "Siz atmıyorsanız ben atarım."

"Anne, doğruyu söylüyorum," dedi Dita, gerilim arttığından sesi daha az ikna ediciydi. "Onu giysi koğuşunda Papaz'la konuşurken duydum. O bir muhbir!"

"Öyle bir şey olamaz," dedi az önce konuşan kadın, hakarete uğramış gibi.

"Şu kızın çenesini kapatmayacaksınız ben kapatmasını bilirim." Adam ayağa kalkmaya yeltendi.

"Cezalandırılacak biri varsa o da benim," dedi Liesl usulca. "Annesi benim, eğer kızım bir yanlış yaptıysa tokatlamanız gereken kişi benim."

O anda Hans Adler ayağa fırladı.

"Kimse kimseyi dövmeyecek burada," diye kestirip attı. "Edita doğruyu söylüyor. Ben de biliyorum."

Grupta hayret dolu fısıldaşmalar başladı.

"Tabii ki doğruyu söylüyorum!" diye bağırdı Dita cesaretini toplayarak. "Papaz'ın ondan Direniş'le ilgili bilgi vermesini istediğini kulaklarımla duydum. Bu yüzden her gün bir oraya bir

buraya gidiyor, bu kadar çok soru soruyor, insanları kendileriyle ilgili şeyler anlatmaya teşvik ediyor."

"İnkâr edecek misiniz, Bay Tomashek?" diyerek bakışlarını silah doğrultur gibi ona çevirdi Hans.

Neredeyse herkes ayaklandı ve bütün kafalar Tomashek'e döndü, o ise bir heykel gibi sessizce oturmayı sürdürüyordu. Ağır ağır, yüzündeki yarım kalmış gülümsemeyi bozmadan yerinden kalktı; bu, onun her zamanki tebessümünden biraz daha çarpık bir gülümsemeydi, böyle bir durum karşısında elinden başka bir şey gelmiyor gibi âdeta sımsıkı yapışmıştı ona.

"Ben..." diye girdi söze. Bay Tomashek'in ağzı çok iyi laf yaptığından ve bunun bir yanlış anlaşılma olduğunu kolayca açıklayacağından emin olarak herkes ona kulak kesildi. "Ben..."

Ama açıklaması bu sözcükten ileri geçmedi. Bay Tomashek başını eğdi ve başka bir şey diyemedi. Çemberi bölerek aceleyle koğuşuna doğru yürümeye koyuldu. Herkes ağzı açık birbirine bakıyordu, en çok da Adler ailesine yoğunlaşmıştı bakışlar. Dita babasına sarıldı.

"Hans, Edita'nın doğruyu söylediğini nereden biliyordun?" diye sordu Liesl. "Öyle inanması zor bir şey ki!.."

"Bilmiyordum. Ama bu, davalarda kullanılan bir yöntemdir. Blöf yaparsın; gerçekte bilmediğin bir şeyi kesin biliyormuş gibi davranırsın ve şüpheli kişi de güvensizliğiyle kendini belli eder. İfşa olduğunu sanır ve kendini ele verir."

"Ya bir muhbir çıkmasaydı?"

"O zaman özür dilerdim. Ama..." Kızına göz kırptı. "Elimdeki kartların çok iyi olduğunu biliyordum."

Gruptan bir adam yaklaştı ve dostane bir tavırla elini omzuna koydu.

"Eskiden avukat olduğunu unutmuştum."

"Ben de," diye yanıtladı Hans.

Az önce şiddetle karşı çıkan kadın ile adam şaşkınlıkla geri çekildi.

Ancak Bay Tomashek'in ispiyonculuk kariyerini sonlandırmak için son bir hamle daha gerekiyordu; Birkenau Radyosu'yla konuşmak. Üçü beraber Bayan Turnovská'nın yanına gittiler. Kadıncağız önce Tanrı'ya yakarmaya koyuldu, ah vah etti. Sonra da yayına başladı.

Şüphe tohumu Auschwitz'de çok kolay kök salardı. Kırk sekiz saat geçmeden bütün kampa haber uçmuş, Bay Tomashek'in itibarı sıfırlanmıştı. Kimse artık çorba saatinde onunla oturmayacak, ona tek kelime anlatmayacaktı. Sahte idol gözden düşmüştü.

12

Rudi Rosenberg karantina kampındaki koğuşunun arkasından dolaşıp elektrikli tellere yaklaştı. Diğer tarafta Alice Munk bekliyordu. Tellerin üç adım gerisinde durdular, sonra bir adım daha attılar, telleri saran binlerce voltluk akıma rağmen, onları izlemekte olan kuledeki muhafızların şüphelerini gidermek için yavaşça yere oturdular.

Rudi'nin binlerce farklı şeyden bahsetmek için onunla buluştuğu klasik öğleden sonralardan biriydi. Alice ona Prag'ın kuzeyinde varlıklı bir fabrikatör olan ailesini ve eve dönme isteğini anlatıyordu. Rosenberg ise savaş ve kamp kâbusunun bittiği gün Amerika'ya gitme hayalinden bahsediyordu.

"Orası fırsatlar ülkesi. Ticaret kutsal sayılır orada. Fakir bir adamın ulusun başkanı olabileceği, dünyadaki yegâne yer."

Hava buz gibiydi ve zemin donla kaplıydı. Ağızlarından dökülen kelimeler bile titriyordu. Rudi'nin üzerinde kumaş bir ceket vardı fakat Alice'in üstünde sadece yırtık bir hırka ile eski püskü, yün bir şal vardı. Kızın dudaklarının morardığını ve titrediğini görünce Rudi ona koğuşuna dönmesinin daha iyi olacağını söylese de Alice kabul etmedi.

Ter ve hastalık, kimi zaman da haset kokan kadın koğuşuna tıkılı kalmaktansa o buz gibi öğleden sonrayı samimi bir sohbetle geçirmek kendisini çok daha iyi hissettiriyordu.

Soğuk dayanılmaz bir hal alınca kalktılar ve tellerin kenarından yürümeye başladılar. Muhafızlar onların varlığına alışmışlardı, kayıt memuru bazılarına tütün tedarik ediyor ya

da bazen Rus ve Çek askerlerin tercümanlığını yapıyordu ve bu sayede telin yakınlarındaki buluşmalarına geçici olarak tolerans göstermelerini sağlıyordu.

Alice'e kayıtçılık işiyle ilgili bütün eğlenceli maceralarını anlatıyordu. Kampa gelir gelmez kendisini kayıt masasının önünde bulanların çökmüş bakışlarını anlatmak istemiyordu. Dolayısıyla bazen sırf daha eğlenceli olsun diye anekdotlar uyduruyordu. Alice her gün yüzlerce kişinin gazla öldürülmesinin doğru olup olmadığını sorunca onun telaşlanmaması için sadece ölümcül hastaların öldürüldüğünü söyledi ve hemen konuyu değiştirdi. Rudi, Auschwitz'in gerçekten kötü bir işletme olduğunu biliyordu.

"Sana bir hediye getirdim."

Rudi elini cebine soktu ve avucunu açıp elindeki minicik şeyi gösterdi, bunun aşırı değerli bir şey olduğunu fark edince kızın gözleri fal taşı gibi açıldı. Mücevher değerinde bir diş sarımsaktı.

Rudi kulede nöbetçi askeri göz ucuyla takip etmeyi âdet haline getirmişti, omzundaki silahtan arkasını döndüğünü anlayınca iki büyük adımda tele yanaştı. Metale dokunmaması gerekiyordu ancak ağırdan alamazdı, muhafızlar görürse onu ciddi biçimde cezalandırabilirlerdi. Asker onlara doğru dönene kadar sadece on saniyesi vardı. Parmaklarını birleştirip doğru deliğe soktu. Beş saniye. Sarımsağı bıraktı. Alice elini uzatıp hemen yerden aldı. Dört saniye. İki adım geri gitti, telin birkaç metre uzağındaki eski yerine döndü.

Alice hem korku hem hayranlık dolu bir yüzle bakıyordu ona. Rudi kızda bu tür hisler uyandırdığı için halinden memnundu. Doğrusu o ölümcül tellerden pek az kişi parmağını uzatmaya cesaret edebilirdi. Bazı karaborsacılar bir kamptan diğerine mal geçirirken tellerin üstünden atıyorlardı ama Rudi'ye göre bu, çok uzaktan görülebilen bir hareketti ve *lager*de çok sayıda göz, çok sayıda dil vardı.

"Ye şunu, Alice, bir sürü vitamin içeriyor."

"Ama o zaman seni öpemem ki..."

"Hadi, Alice, bu önemli. Yemelisin. Çok zayıfsın."

"Benden hoşlanmıyor musun?" diye sordu kız cilve yaparak.

Rudi iç çekti.

"Senden delicesine hoşlandığımı biliyorsun! Ayrıca bugün yeni saç biçiminle çok güzel olmuşsun."

"Demek dikkat ettin!"

"Ama o sarımsağı yemen lazım! Bulmak için akla karayı seçtim."

"Sana çok minnettarım."

Ama sarımsağı avucuna sakladı ve yemedi. Rudi başını eğdi.

"Geçen gün sana kereviz sapı getirdiğimde de aynısını yaptın."

O anda kız cilveli bir hareketle başını kaldırıp bir şey işaret eder gibi yaptı. Rudi o zaman fark etti ve eliyle alnına vurdu.

"Alice, sen delisin!"

O ana kadar kızın saçında bir taç olduğunu fark etmemişti. Mor bir taç, belki yaşına göre fazla çocuksuydu ama burada lükstü. Öyle lükstü ki bir kereviz sapına mal olmuştu. Kız güldü.

"Hayır, böyle yapma! Kış bitmedi, üstünde doğru düzgün kıyafet yok, iyi beslenmen lazım. Farkında değil misin? Her sabah komando arabası sizin kampta bitkinlikten, yetersiz beslenmeden ya da sadece soğuk algınlığından ölen bir düzine kişiyi taşıyor. Burada soğuktan bile ölebilirsin, Alice. Çok güçsüzüz. Yemen lazım!" Rudi'nin sözleri gittikçe sertleşiyordu. İlk kez Alice'le bu kadar ciddi konuşuyordu. "Sarımsağı hemen yemeni istiyorum!"

O sarımsağı elde etmek için son transferle gelen Rus subayların isimlerini ve rütbelerini malum aşçı yamağına vermek zorunda kalmıştı. Listeyi neden istediğini bile bilmiyordu ama bilgi değerliydi ve Direniş'in onun bilmediği birçok kolu vardı. Alice ise o sarımsağı yemeye yanaşmıyordu.

Alice ona hüzünle baktı ve gözünden bir damla yaş aktı.

"Anlamıyorsun, Rudi."

Başka bir şey söylemeden sustu kaldı, zaten pek konuşkan sayılmazdı. Ve evet, onu anlamıyordu. Kereviz gibi hem besleyici

hem de bulunması çok zor bir yiyeceği gidip kamptaki atölyelerde üstünkörü yapılmış kadife kaplı tel parçasıyla değiştirmek ona aptalca geliyordu. Alice'in on yedi yaşına gireceğini ve bunun hayatta bir kez başa gelen bir şey olduğunu anlamıyordu. Yaşamlarının son kullanma tarihi baş döndürücü bir hızla geliyordu, düşkünlük Auschwitz'de her köşeye demir atmıştı. Bütün ergenliğini savaşın çirkinliğinde mahkûm olarak geçirdikten sonra kendini güzel hissetmek bir anlığına mutlu etmişti onu. O anda bütün bir kereviz tarlasının besleyeceğinden daha çok beslenmişti.

Rudi'nin gönlünü almak için alttan aldı, delikanlı omuz silkti. Kızı anlamasa da ona sinirlenmek imkânsızdı.

Rudi bilmese de sarımsağın gideceği yer çoktan belliydi. Akşam yoklamasından sonra Alice aceleyle 9. koğuşa gidip Bay Lada'yı sordu. Ceset arabasını taşıyan gruptan kısa boylu bir adamdı. Pek hoş bir iş olmasa da *lager*de dolaşmasını sağlıyordu. Dolaşmak da iş yapmak anlamına geliyordu. Alice minnacık sabun parçasını alıp burnuna götürdü, muazzam kokuyordu. Lada da sarımsağa aynısını yaptı. O da muazzam kokuyordu.

Alice alışverişinden dolayı öyle heyecanlıydı ki zil çalmadan önce kalan zamanını çamaşır yıkamaya ayırdı. Yastık altında sakladığı delik deşik yün bir kazağı ile eski püskü kareli bir eteği vardı. İki haftada bir grileşmiş mavi elbisesini, iç çamaşırlarını ve çoraplarını yıkadığında üzerine giyeceği tek kıyafeti oydu.

İp gibi incecik akan üç musluğun önünde bir buçuk saat sıra beklemek gerekiyordu. İçme suyu olmamasına rağmen zararlı olduğuna inanmayanlar ya da özellikle gece olduğunda öğlen içtikleri çorbadan başka içecek bir şey bulamayıp da susuzluğuna yenilenler tarafından da kullanılıyordu.

Buz gibi su Alice'in ellerini acıtıyor, uyuşturuyor, kesiyordu. Henüz bir dakika olmadan sıradaki kadınlar elini çabuk tutması için söylenmeye, hakaretler yağdırmaya başlamıştı. Bazıları Alice'e bilerek duyurmak için yüksek sesle konuşuyordu. Kampta sır diye bir şey yoktu, dedikodu her şeyin üzerindeydi, yerden tavana

kadar duvarları kaplayan ve önüne çıkan her şeyi lekeleyen rutubet lekesi gibi.

Slovak kayıt memuruyla ilişkisi biliniyor ve bilhassa başkalarının başına gelen iyi şeylerden nefret eden bazı tutsaklar tarafından hor görülüyordu. Tutsakların hayatta kalma arzusu öyle büyük bir ahlaki çöküşe sebep oluyordu ki çoğunun korkusu ve acısı derin bir kine dönüşüyordu. Diğer insanlara zarar vermenin kendi acılarını hafifleten bir tür adalet olduğunu sanıyorlardı.

"Bazı utanmaz kevaşelerin bir parça sabun için nüfuzlu mahkûmlara bacaklarını açması hiç adil değil! Biz namuslu kadınlar da sadece çamurlu suyla yıkamak zorunda kalalım!" dedi biri.

Örtülü kafalardan çıkan uğultu ona hak verdi.

"Ar, namus kalmamış," dedi öbürü, "hiçbir şeye saygısı yok."

"Ne ayıp," dedi başka biri Alice duysun diye kasten sesini yükselterek.

Kız öfkeyle çitiliyordu, sanki kini o gliserinli sabunla çıkarabilecekti. İşini yarım bıraktı, başını kaldırmaya cesareti yoktu, utanç içindeydi ve kendini savunamayacak durumdaydı. Giderken sabunu rafta bıraktı. Kadınlar sabunun üstüne çullandı, itiş kakış ve bağrış arasında öbek haline geldiler.

Alice öyle utanıyordu, öyle gergindi ki annesiyle karşılaşmak istemiyordu; kendini 31. blokta buldu. Koğuşların kapılarının daima açık olması zorunluydu. İçeri girerken vidayla dolu metal bir kâse yere düştü; bu, Hirsch'in mesai saatleri dışında koğuşa birinin gelip gelmediğini öğrenmek için kurduğu bir numaraydı. Blok sorumlusu odasından çıkınca Alice'i titrerken buldu.

"Ne oldu, kızım?"

"Benden nefret ediyorlar, Bay Hirsch!"

"Kimler?"

"Bütün o kadınlar! Rudi Rosenberg'le arkadaş olduğum için bana hakaretler yağdırıyorlar!"

Hirsch onu omuzlarından tuttu, kız hüngür hüngür ağlıyordu.

"O kadınlar senden nefret etmiyorlar, Alice. Seni tanımıyorlar bile."

"Nefret ediyorlar! Korkunç şeyler söylediler bana; onlara hak ettikleri cevabı bile veremedim!"

"Doğru olanı yaptın sen. Havlayan köpek ısırmaz, ısırsa bile bunu nefretinden değil korkusundan yapar. Olur da saldırgan bir köpekle karşılaşırsan sakın koşma, yoksa onu korkutursun ve seni ısırır. Sakinliğini korumalı ve onun da korkusunu yatıştırmak için usulca konuşmalısın. Korkuyorlar, Alice, başımıza gelen bunca şey yüzünden öfkeden kuduruyorlar."

Alice yavaş yavaş sakinleşiyordu.

"Giysilerini kurutman lazım."

Kız, başını salladı ve tam teşekkür edecekken adam eliyle bir işaret yapınca durdu. Hiçbir şey için teşekkür etmesine gerek yoktu. O, kendi halkından sorumluydu. Asistanları da onun askerleriydi. Bir asker asla teşekkür etmezdi: Dik durur ve asker selamı verirdi. Başka bir şeye gerek yoktu.

Alice gidince Hirsch taburelere ve resimlerle dolu duvarların sessizliğine baktı, ardından tekrar odasına kapandı. Fakat aslında koğuşta yalnız değildi. Biri kenardaki tahta yığınının arkasına saklanmış sessizce olan biteni gözlüyordu.

Dita'nın babası günlerdir geçmeyen soğuk algınlığıyla cebelleşiyordu ve annesi açık hava derslerini askıya aldırmıştı, bu yüzden Dita da akşamları koğuşun arkasındaki gizli yerde gözcülük yapmakla meşgul oluyordu. Gizli SS bağlantısının tekrar gelmesini bekliyordu ancak şu ana kadar gözcülüğü sonuç vermemişti. Kimseye güvenemeyecekse Hirsch'in gizemini kendi başına çözmek zorundaydı. Bazen Fredy sınav çekmek için ya da ağırlık niyetine boş taburelerı kaldırmak için odasından çıktığında o, tahtaların arkasında sessizce, kılını kıpırdatmadan beklemek durumunda kalmıştı. Bazı akşamlar Miriam Edelstein ziyarete geliyordu ama o kadardı. René'yle oturup sohbet ettiğini bildiği Margit'le konuşmalarını özlüyordu.

Koğuşun boş olduğunu zanneden Hirsch ışıkları söndürüp karanlıkta kaldı. Dita biraz olsun ısınmak için büzüldü ve içinin ürpermesiyle, Berghof Sanatoryumu'nda kalan ve geceleri tüberkülozdan muzdarip ciğerlerine şifa olsun diye Alplerin kuru soğuk dağ havasını içlerine çekerek uzanan hastaları anımsadı. *Lager*deki o anlarda, Terezin'de *Büyülü Dağ*'ı hevesle okurkenki zamanlara geri dönüyordu. O kitaptan öyle çok etkilenmişti ki karakterler geçmiş anılarının bir parçası haline gelmişlerdi.

Kuzenini birkaç günlüğüne ziyaret etmek için sanatoryuma gelen Hans Castorp nihayetinde orada aylarca kalmıştı. Dahası, kuzeni Joachim doktorların itirazına rağmen eve dönüp askerî kariyerine devam etme kararı aldığında dahi Hans o insanı uyuşturan bir rutinden oluşan küçük günlük ritüelleri, şatafatlı yemekleri, rahatlama seanslarıyla sanatoryumun mikrokozmosunda kalmayı seçmişti usulca. Bu görünürde zararsız günlük rutinlere rağmen tüberküloz her fırsatta yemek masasında bir sandalyeyi daha boşaltıyor, ölümün soğuk nefesi koridorlarda kol geziyordu.

Berghof, Dita'ya gettoyu anımsatıyordu. Orada hayat Auschwitz'e göre daha iyiydi. Şu an yaşamak için çırpındıkları acı fabrikasına kıyasla daha sakin, daha az korkunç bir yer olsa da Terezin kimsenin iyileşmediği bir sanatoryumdu.

Castorp birkaç günlüğüne gelmişti fakat aylar ayları kovalamış, yıllar geçmişti. Tam gitmeye kalkışacakken Doktor Behrens ciğerlerinde hafif bir sorun teşhis etmiş ve kalış süresini uzatmıştı. Dita bu kitabı okurken Terezin'e geleli bir sene olmuştu ve hâlâ o hapishane-şehirden ne zaman çıkabileceğini bilmiyordu. Yine de dışarıdan gelen haberlere göre Naziler arkalarında milyonlarca ölü bırakarak Avrupa'da acımasızca ilerliyor ve dedikodulara göre Yahudiler ölüm kamplarına gönderiliyordu, hal böyleyken onun içini daraltan Terezin duvarları diğer yandan onu dünyadan koruyordu, tıpkı artık kendi çağıyla yüzleşmekten kaçtığı için Berghof Sanatoryumu'nda kalmayı sürdüren Hans Castorp gibi.

Terezin'deki çitli bostanlardaki işi, daha rahat olan askerî tekstil parçaları atölyesiyle yer değiştirdi; zaman akıp geçerken, annesi enerjisini yitirirken, babası gitgide daha az nükteli sözler söylerken o, okumaya devam etmişti. Hans Castorp'un hikâyesine kaptırmıştı kendini ve hayatının en heyecanlı anında başkaraktere eşlik etmişti; karnaval gecesiydi, Hans Castorp kılık değiştirmenin sağladığı özgürlükten faydalanarak ilk kez Madam Chauchat'yla konuşmaya cesaret etmişti. Oysa ümitsizce âşık olduğu o güzeller güzeli Rus kadınla, daha önce kibar bir selamlaşmadan başka sohbeti olmamıştı. Berghof'un o stabil ve törensel atmosferinde karnavalın da şevkiyle cesaretini toplamış ve ona sadece ismiyle, Clawdia diye hitap edebilmişti. Dita gözlerini yumdu ve o romantik anı yeniden yaşadı: Adam kadının karşısında durmuş, coşku dolu aşkını nezaketle, tutkuyla ilan ediyordu.

Dita yemek masasına en son gelen ve kapıyı hızla çarparak kapatıp Hans Castorp'un sandalyede irkilmesine sebep olan o şık, badem gözlü Madam Chauchat'yı seviyordu; ilk günler varlığı bir huzursuzluk yaratsa da sonraları Hans onun Tatar güzelliğine hayranlık duymaya başlamıştı. Karnaval parantezinin sunduğu ve katı sosyal nezaket kurallarına bağlı kalmadan maskelerin ardından konuşulan o özgürlük anında Madam Chauchat, Castorp'a şöyle demişti: "Siz Almanlar düzeni özgürlükten daha çok seversiniz, bütün Avrupa bilir bunu."

Tahtaların arkasındaki gizli köşesinde büzülmekte olan Dita da onunla hemfikirdi.

Madam Chauchat ne kadar da haklıymış meğer.

Onun gibi olmayı isterdi: kültürlü, zarif ve bağımsız bir kadın. O, odaya girince bütün erkekler göz ucuyla onu süzerdi. Genç Alman'ın uçarı, bariz cüretkâr, yine de nezaket kuralları çerçevesindeki söylemleri Rus kadının doğrusu hoşuna gitmemiş değildi ama sonra beklenmedik bir şey olmuştu. Hava değişimi için Dağıstan'a ya da İspanya'ya gitmeye karar vermişti.

Dita eğer Clawdia Chauchat'nın yerinde olsaydı Hans Castorp gibi bir centilmenin çekiciliğine ve nezaketine karşı koyamazdı. Ayrıca dünyayı dolaşma isteği de hiç azalmamıştı. Savaş kâbusu sona erince ailesiyle birlikte başka diyarlara gitmeyi arzuluyordu. Kim bilir, istikamet belki de Fredy Hirsch'in anlata anlata bitiremediği Filistin toprakları da olabilirdi.

O anda koğuş kapısının tıkırtısını duydu. Dikkatle başını uzattığında o uzun boylu, asker botlu, siyah kapüşonlu pelerinli silüeti gördü yine. Yüreği neredeyse göğsünden fırlayacaktı.

Beklediği an gelip çatmıştı. Hakikati öğrenecekti ama gerçekten bilmek istediğine emin miydi? Ne zaman gerçek ortaya çıksa bir şeyler yıkılıyordu. Bu yüzden derin bir nefes aldı ve en iyisinin, hâlâ zamanı varken sessizce kalkıp gitmek olduğunu düşündü. Karnında kelebekler uçmuyor, âdeta bufalo sürüsü koşturuyordu ve kararsızlık içini kemiriyordu. Gerçekler onu yakabilirdi... Fakat buna ihtiyacı vardı. Çünkü şimdi kapağı kapatmazsa yalanlar onu tencerede pişen tavuk budu gibi suyunu tüketene dek ağır ağır pişirecekti. Hal böyleyken kazanın dibini görene dek kalacaktı.

Annesiyle babası dışarı çıktığında salondaki sehpanın üzerinden gizlice aldığı *Reader's Digest* dergisinin birinde casusların bir bardağı ters çevirip kulaklarını dayayarak başkalarının konuşmalarını dinleyebildiğini okumuştu. Kahvaltı kâsesini alıp parmaklarının ucuna basarak Blockältester'in odasının duvarına yanaştı. Büyük risk alıyordu. Burada casusluk yaparken yakalansa kim bilir başına ne işler açılırdı. Ama kuşkularını gidermezse de çatlayacaktı.

Metal kâseyi yerleştirdi ancak sadece ahşap panele kulağını yaklaştırsa dahi çok rahat duyabileceğini fark etti. Ayrıca kapı deliğinden bakar gibi içeri bakabildiği küçük bir delik de vardı.

Hirsch'ti bu. Sıkıntılı görünüyordu. Öndeki sarışın adama arkası dönüktü. Adam SS üniforması giymese de üzerindekiler tipik tutsak kıyafeti değildi. Ardından Dita'nın gözü, koğuş *kapo*su olduğunu bildiren kahverengi kolluğa takıldı.

"Bu son sefer olacak, Ludwig."

"Niye?"

"Halkımı kandırmaya devam edemem." Eliyle saçını düzeltti. "Onlar başka bir şey olduğuma inanıyorlar, aslında ben bambaşkayım."

"Nesin de bu kadar kötüsün?"

Kederle gülümsedi.

"Herkesten daha iyi biliyorsun sen."

"Hadi ama, Fredy, cesaretini topla da söyle şunu..."

"Diyecek bir şey yok."

"Nedenmiş o?" Karşısındakinin alaycı ve sitemli ruh hali sözlerine yansıyordu. "Korkusuz bir adam kendisinin ne olduğunu kabul etmeye cesaret etmez mi? Ne olduğunu söylemeye dilin varmıyor mu yoksa?"

Blok sorumlusu iç çekti ve sesi gölgelendi:

"Bir... eşcinsel."

"Lanet olsun, ismiyle söylesene! Büyük Fredy Hirsch bir ibne!"

Kendini kaybeden Hirsch adamın üzerine atıldı, yakasına yapıştı ve onu duvara çarptı; boynundaki damarlar şişmişti.

"Kapa çeneni! Bir daha asla böyle bir şey deme."

"Bak sen... O kadar mı kötü bir şey bu? Ben de öyleyim ve kendimi bir canavar olarak görmüyorum. Sence öyle miyim? Vebalı gibi işaretlenmeyi hak ediyor muyum sence?" Bunu söylerken gömleğine dikilmiş pembe üçgene baktı.

Hirsch onu bıraktı. Elini başına götürdü ve sakinleşmeye çalışırken gözlerini yumdu.

"Affedersin, Ludwig. Niyetim seni incitmek değildi.

"İncittin ama." Buruşuk yakalarını özenle düzeltti. "Peşindeki insanları kandırmak istemediğini söylüyorsun. Peki buradan çıkınca ne yapacaksın? Koşer yemekler* yapan sempatik bir Yahudi kız bulup onunla mı evleneceksin? Onu mu kandıracaksın?"

---

* Yahudi inancına göre, yenilmesinde bir sakınca bulunmayan helal yemek. (yay. n.)

"Kimseyi kandırmak istemiyorum, Ludwig. Bu yüzden birbirimizle görüşmeyi kesmek zorunda kaldık."

"Ne istiyorsan onu yap. Kendini daha iyi hissetmeni sağlayacaksa kabuğuna çekil. Bir kızla sevişmeyi dene. Ben denedim; tatsız tuzsuz çorba içmek gibiydi. Ama çok da kötü değildi. Bu şekilde kandırmanın sonu gelecek mi sanıyorsun? Nasıl da yanılıyorsun! Kuyruklu yalanlarla kendi kendini aldatacaksın."

"Bu işin bittiğini söylemiştim sana, Ludwig."

Cevap kabul etmeyen sözlerdi. Birbirlerine hüzünle baktılar ve sessizce durdular. Pembe üçgenli *kapo* yenilgiyi kabullenerek ağır ağır başını salladı. Hirsch'e yaklaşıp onu dudaklarından öptü. Ardından gözlerinden sessiz bir yaş döküldü, pencere camında kayan bir yağmur damlası gibi.

Ahşap duvarın diğer yanında duran Dita çığlık atmamak için kendini zor tutuyordu. Yaşı itibarıyla bunları kaldıramayacak durumdaydı. Hiç iki erkeği öpüşürken görmemişti ve ona iğrenç gelmişti. Hele erkeklerden biri Fredy Hirsch ise. Onun Fredy Hirsch'i. Ses yapmadan koğuştan alelacele çıktı, yüzüne tokat gibi çarpan gece soğuğuna bile aldırış etmedi. Öyle altüst olmuş haldeydi ki Doktor Mengele'nin yakınlarda olmasına karşı tedbir almak aklına gelmedi. Kafası karmakarışıktı, içinin kirlendiğini hissediyordu. Fredy Hirsch'e karşı muazzam bir öfke duyuyor, kendini kandırılmış hissediyordu. Gözleri öfke gözyaşlarıyla buğulanmıştı.

Bu yüzden ona doğru yürüyen kişiyi görmeyip çarptı.

"Dikkat et, kızım!"

"Asıl siz nereye gittiğinize dikkat edin, lanet olsun!" diye yanıt verdi ters ters.

Bay Morgenstern'in ak sakallı yüzünü görünce sert çıktığını fark etti. Zavallı ihtiyarı neredeyse yere devirecekti.

"Affedersiniz, öğretmenim. Sizi tanıyamadım."

"Demek sizdiniz, Bayan Adlerova!" Adam miyop gözleriyle görmek için başını Dita'ya doğru uzattı. "Aa, yoksa ağlıyor musunuz?"

"Soğuktan, gözlerim rahatsız oluyor, kahretsin!" dedi Dita kısaca.

"Sizin için yapabileceğim bir şey var mı?"

"Hayır, kimsenin yapabileceği bir şey yok."

Öğretmen ellerini belini koydu.

"Emin misiniz?"

"Açıklayamam. Bu bir sır."

"O halde anlatmayın. Sırlar saklamak içindir."

Öğretmen başını eğdi ve başka bir şey demeden koğuşa doğru ilerledi. Dita'nın aklı daha da karışmıştı. Belki de kendi hatasıydı. Belki o adam haklıydı ve kimsenin hayatına burnunu sokmaması, sırlarını öğrenmemesi gerekiyordu. Mevzuyla ilgili kiminle konuşacağını düşündü, içinden bir ses en azından Hirsch'i yakından tanıyan biriyle konuşması gerektiğini söylüyordu: Miriam Edelstein. Mesai saatleri dışında, yani sadece güvendiği dostlarını kabul ettiği zamanlarda ziyarete gelen bir tek o vardı.

Onu oğluyla birlikte 28. koğuşta buldu. Dışarı çıkma yasağına çok az kalmıştı. Ziyaret için uygun bir zaman değilse de kütüphaneci böylesine üzgün bir biçimde bir dakika dışarıda konuşmak için yalvarınca yardımcı blok sorumlusu hayır diyemedi.

Karanlık ve soğuk, uzun sohbete müsaade etmiyordu ama Dita her şeyi en başından anlattı: Mengele'nin ikazını, tesadüfen Hirsch'in biriyle konuşmasına şahit olmasını, kuşkularını ve gerçeği arayarak meseleyi nasıl çözmeye çalıştığını bir bir söyledi. Miriam hiç sözünü kesmeden, Hirsch'in başka erkeklerle gizlice yakınlaşmasına hiç şaşırmadan onu dinledi; dahası, anlatacakları bitince de bir süre sessiz kaldı.

"Ee?" diye sabırsızlandı Dita.

"Aradığın gerçeği bulmuşsun," dedi. "Sevin."

Dita ses tonundaki serzenişi hissetmişti.

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Sen bir gerçek arıyordun ama kendi çapında bir gerçek. Fredy Hirsch'in cesur, yetenekli, dürüst, çekici, kusursuz bir adam olmasını bekliyordun ve homoseksüel olduğunu öğrenince kendini kandırılmış hissettin. SS muhbiri değil de bizden biri, en iyilerimizden biri olduğunu öğrendiğine de pekâlâ sevinebilirdin. Oysa olmasını istediğin gibi biri olmadığı için güceniyorsun."

"Hayır, beni yanlış değerlendirmeyin. Elbette onlarla iş birliği yapmadığını öğrenince yüreğime su serpildi! Sadece... bunu ondan hiç beklemezdim!"

"Edita... Sanki bir suç işlemiş gibi konuşuyorsun. Tek fark kadınlardan değil, erkeklerden hoşlanması. O kadar da korkunç bir suç gibi durmuyor."

"Okulda bize bunun bir hastalık olduğunu söylemişlerdi."

"Asıl hastalık, hoşgörüsüzlüktür."

Bir an ikisi de sustu.

"Siz zaten biliyordunuz, değil mi Bayan Edelstein?"

Kadın başını evet anlamında salladı.

"Lütfen bana Miriam de. Artık bir sırrı paylaşıyoruz. Ancak bu sır bize ait olmadığı için başkasına açıklamaya hakkımız yok."

"Hirsch'i iyi tanıyorsunuz, değil mi?"

"Kendisi bana bir şeyler anlattı, sonra ben de başka şeyler öğrendim..."

"Fredy Hirsch kim?"

Miriam işaret ederek koğuşun çevresinde dolaşmayı teklif etti. Ayakları buz kesmişti.

"Fredy Hirsch çok küçük yaşta babasını kaybetti. Ne yapacağını bilemedi. İşte o zaman genellikle dönemin Yahudi gençlerinin toplandığı Alman kurumu JPD'ye kaydoldu. Orada büyüdü, kendini yuvasında hissetti. Bütün dünyası spordu. Antrenörlükte ve organizasyonda yetenekli olduğu hemen keşfedildi."

Yürürken ısınmak için Miriam Edelstein'ın koluna girdi, gecenin dondurduğu zemine basınca çıkan sesler sözlerine karışıyordu.

"JPD'de antrenör olarak itibarı günden güne artıyordu. Ama Nazi partisinin yükselişi her şeyi mahvetti. Fredy bana Adolf Hitler yandaşlarının Almanya Cumhuriyeti'nin kurallarını çiğneyen bir avuç sokak serserisi olduğunu ve sonra her şeyi kendi çıkarlarına göre yeniden şekillendirdiklerini anlattı."

Hirsch, ona JPD'ye gelip duvarda "Hain Yahudiler" yazısını gördüğü o akşamı asla unutmayacağını da anlatmıştı. Ne hainlik yaptıklarını sormuştu kendine ve bir yanıt bulamamıştı. Bazı akşamlar çömlek atölyesi ya da koro çalışması yapılırken pencerelere taşlar atılır olmuştu. Her cam kırıldığında Fredy'nin de içinde bir şeyler kırılırdı.

Bir akşam annesi önemli bir şey konuşmak için doğrudan okuldan eve gelmesini istemişti. Yapması gereken işler olsa da JPD'de Fredy'ye hiyerarşiye ve rütbelere sıkı sıkıya bağlı olması gerektiği öğretildiğinden itiraz etmemişti; JPD üniformaları, kolluları ve emir komuta zinciriyle silahsız bir ordu gibiydi.

Kendini büyük aile toplantısının içinde bulmuştu, herkes hiç olmadığı kadar ciddi görünüyordu. Annesi üvey babasının Yahudi olduğu için işten atıldığını ve durumun tehlikeli bir hal aldığını anlatmıştı. Bu yüzden Güney Amerika'daki Bolivya'ya gitmeye ve her şeye yeniden başlamaya karar vermişlerdi.

"Bolivya'ya gitmek mi? Kaçmak demek istedin herhalde!" diye yanıtlamıştı Fredy sertçe.

O güne dek Fredy'ye hiç söz geçirememiş olan üvey babası ona haddini bildirmek üzere dişlerini sıkarak masadan kalkmaya yeltenmişti ama ağabeyi Paul önce davranıp ona çenesini kapamasını söylemişti.

Fredy altüst olmuş bir halde, beklenmedik kötü haberlerin yarattığı o baş döndürücü hisle evden çıkmıştı. Aklı karmakarışık haldeyken ayakları onu her şeyin düzenli ve ahenk içinde olduğu yegâne yere götürmüştü: JPD tesisine. Gelecek gezi için mataraları kontrol ederken yöneticilerden biriyle karşılaşmıştı. Genelde kişisel meselelerden asla bahsetmese de bu kez durum

farklıydı. Köklerinden kopmaya zorlanan bir delikanlının hoşnutsuzluğundan daha fazlası vardı ortada: Yahudi olduğu için başını eğip korkarak kaçmaya katlanamıyordu.

Açık hava etkinlikleri yöneticisi, saçları kırlaşmaya başlamış sarışın bir adamdı. Fredy'nin orada büyümesine şahit olmuştu. O an delikanlıya dikkatle bakmış, kalmak istiyorsa JPD'de ona her zaman yer olduğunu söylemişti.

Fredy henüz on yedi yaşındaydı ama ona her daim eşlik eden aynı özgüvene sahipti. Ailesi gitmiş, bir başına kalmıştı. Yine de tamamen yalnız değildi, JPD vardı. Ardından 1935'te gençlik gözetmeni olarak Düsseldorf ofisine gönderilmişti. Başlangıçta böylesine canlı bir şehirdeki yeni işinden dolayı mutluluktan havaya uçtuğunu fakat Yahudilere karşı düşmanca tutum sebebiyle o mutluluğun kısa sürede kaybolduğunu anlatmıştı Miriam'a. İstisnasız her gün camlar taş yağmuruna tutulduğu için artık camcı çağırmaktan vazgeçmişlerdi. Sokaktan hakaret bağrışları işitiliyordu. Gitgide daha az çocuk geliyordu. Bazı günler basketbol takımında yalnızca bir oyuncu oluyordu.

Bir akşamüstü dışarıda birinin ahşap giriş kapısına sarı X işareti boyamakta olduğunu görmüş ve koşarak inmişti. Elinde fırça olan genç alay eder gibi ona bakmıştı ve aldırmadan boyamayı sürdürmüştü. Fredy gencin üstüne atlamıştı ve yakasına öyle hızlı yapışmıştı ki boya kabı yere düşmüştü.

"Neden yapıyorsun bunu?" diye sormuştu gencin kolundaki gamalı haça bakarak, kendi ülkesinde olanlar karşısında hem öfkeli hem de şaşkındı.

"Siz Yahudiler medeniyet için tehlike arz ediyorsunuz!" diye haykırmıştı delikanlı küçümseyerek.

"Medeniyet mi? Siz bütün gün yaşlıları itip kakarken, evlerin camlarını indirirken gelip bana medeniyet dersi mi vereceksiniz? Sen medeniyetten ne anlarsın... Siz Aryanlar Avrupa'nın kuzeyinde üstünüzde hayvan postları, elinizde sopalarla et pişirmeye çalışırken biz Yahudiler koca şehirler kuruyorduk."

Fredy'nin genç Nazi'nin yakasına yapıştığını görenler olay yerine gelmişlerdi.

"Yahudi'nin teki zavallı bir genci dövüyor!" diye bağırmıştı bir kadın.

Manav tezgâhtarı elinde kepenk kaldırma sopasıyla yaklaşmış, bir düzine adam da onu takip etmişti. Bir el Fredy'nin kolunu sertçe tutup çekmişti.

"Haydi!" diye bağırmıştı yönetici.

Öfkenin ele geçirdiği vatandaşlar üstlerine çullanmadan tam zamanında binaya girip kapıyı kapatmışlardı. Hirsch'e göre kitlesel deliliğin esiri olmuşlardı. O komik bıyıklı gaddar politikacı bunu başarmıştı. İnsanlar nefret makinesine dönüşmüşlerdi.

Ertesi gün JPD şubesi kapatılmıştı ve onu Bohemya'ya göndermişlerdi. Ostrava, Brno ve son olarak Prag'da gençler için spor faaliyetleri organizasyonunda Maccabi Hatzair için çalışmaya devam etmişti.

Çeklerin başkentini pek sevmemişti, Almanlara nazaran daha umursamaz, daha gayriresmî olan Çeklerin karakteri aklını karıştırmıştı. Ancak şehrin dışındaki Club Hagibor spor faaliyetleri için muhteşem bir yerdi. On iki ile on dört yaş arasındaki bir grup oğlan çocuğundan sorumlu ilan edilmişti. Fikir, onları Bohemya'dan çıkarıp tarafsız ülkelerden geçirerek İsrail'e götürmekti. Fiziksel kondisyonları iyi olmak zorundaydı ama aynı zamanda ataların topraklarına tekrar adım atmak için istekli olmalı, Yahudi tarihini öğrenip geçmişleriyle gurur duymalılardı.

Hirsch her zamanki özverisi ve hevesiyle verilen emirlere uyup işe koyulmuştu. Çocuklar arasında öyle etkili ve popülerdi ki Prag Yahudi Konseyi'nin gençlik birimi bu sorumluluk sahibi, yetenekli genci sık sık gelen yeni ve şaşkın çocuk grubunu organize etmekle görevlendirmişti.

Fredy o çocuklara moral vermenin ne denli zor olduğunu asla unutamazdı. Güçlü bir Yahudilik ve siyonizm bilincine sahip ailelerden gelen ve çoğunluğu son derece kendinden emin, coşkulu

çocuklardan oluşan Havlagah'takilerin aksine diğer grup içine kapanık, hüzünlü ve dış dünyaya ilgisiz kız ve erkek çocuklardan oluşuyordu. Hiçbir oyun onları keyiflendirmiyor, hiçbir eğlenceli hikâye onları gülümsetmiyor, hiçbir aktivite ilgilerini çekmiyordu. Bir tanesi on iki yaşındaydı ve ismi Zdenek'ti. Hirsch'in hayatında gördüğü en uzun kirpiklere sahipti. Bir de en hüzünlü gözlere.

1939 Eylül'ündeki ilk günün sonunda Hirsch çocukları daha yakından tanımak için o anda nerede olmayı istediklerini sormuştu. Zdenek büyük bir ciddiyetle anne babasını görmek için gökte olmak istediğini söylemişti; Gestapo, ailesini yakalamış, büyükannesi onları bir daha asla göremeyeceğini söylemişti. Zdenek yerine oturmuş ve bir daha da ağzını bıçak açmamıştı. O ana dek ağırbaşlı duran çocuklar, çocuklara özgü o zalimlikle gülmeye başlamışlardı. Diğerleriyle alay etmek, kendi korkularının üstesinden gelmenin bir yoluydu.

Bir öğleden sonra Prag Yahudi Konseyi'nin gençlik birimi Hirsch'i çağırmıştı. Yardımcı blok sorumlusu son derece ciddiyetle Nazi kıskacının daraldığını, sınırların mühürlenmekte olduğunu ve kısa süre içinde Prag'dan kimsenin çıkamayacağını söylemişti. Dolayısıyla Havlagah'ın ilk grubu hemen yola koyulmak zorundaydı, yirmi dört ya da en fazla kırk sekiz saatleri vardı. Hirsch'e birinci eğitmen olarak gruba eşlik etme görevini almak isteyip istemediğini sormuştu.

Hayatının teklifiydi bu. Grupla beraber gidebilir, savaşın dehşetini geride bırakıp her zaman hayalini kurduğu İsrail'e ulaşabilirdi. Fakat gitmek Hagibor'da yeni aldığı grupları bırakmak, Prag'da yasaklarla, kayıplarla, Reich'ın hakaretleriyle boğuşan çocuklar için çok önemli olan görevini terk etmek demekti. Gitmek Zdenek'i ve diğerlerini yüzüstü bırakmak demekti. Babasını kaybettiğinde ne yapacağını bilemediği zaman Aachen'deki JPD'nin onun için ne ifade ettiğini anımsamıştı o anda: Dünyadaki yerini orada bulmuştu.

"Onun yerinde kim olsa gideceğini söylerdi," diye anlatmayı sürdürdü Miriam. "Fakat Hirsch sıradan biri olmak istemedi. O yüzden teklifi reddetti ve Hagibor'da kaldı."

Gençlik birimi sorumlusu başını ağır ağır sallamıştı ve ikisi uzun süre sessizliğe gömülmüşlerdi, âdeta bu kararın sonuçlarını tartmak ister gibi. İmkânsızdı, ölçüp biçemiyorlardı. Gelecek asla ölçülemezdi.

"Hirsch gidebilirdi ama kaldı. Bunu bana Prag Yahudi Konseyi'nden bir memur anlattı."

"Tüm olanlardan sonra... ondan şüphelendiğim için suçluluk duyuyorum."

Miriam derin bir nefes aldı ve nefesi beyaz bir buğuya dönüştü. O anda herkesin koğuşlarına çekilmesini emreden zil çaldı.

"Edita..."

"Efendim?"

"Yarın Doktor Mengele olayını Hirsch'e anlatmalısın. O ne yapılması gerektiğini bilir. Geri kalanına gelince..."

"O bizim sırrımız."

Miriam başını salladı ve Dita donmuş çamurun üzerinde neredeyse uçarak koşmaya başladı. Kendi kendimize bile açmaktan çekindiğimiz en mahrem duyguların derin perdeleri arasında güçlü bir acı hissediyordu hâlâ. Ama Hirsch yanlarındaydı. Bir prensi kaybetmiş olmanın kederi içini sarsa da bir lider kazandığı için rahatlamıştı.

13

Birkaç koğuş ötede 31. blok başka bir sohbete sahne oluyordu. Fredy Hirsch boş taburelerle konuşuyordu.

"Yaptım işte. Yapmam gerekeni yaptım."

Koğuşun karanlığında çınlayan kendi sesine yabancılaşmıştı.

O yakışıklı Berlinliye bir daha gelmemesini söylemişti. İçgüdülerine galip gelen iradesinden dolayı kendiyle gurur duyması, hatta mutlu olması gerekiyordu. Fakat mutlu değildi. Saygıdeğer adamlar gibi o da kadınlardan hoşlanmayı tercih ederdi ama ayarlarında bir hata vardı.

Belki de bir parçası bozuktu ya da ona benzer bir şey...

Odasından çıktı; koğuşlar, kuleler ve çamurdan ibaret manzaraya kederle baktı. Elektrik lambaları sayesinde karşı karşıya, tellerin iki ayrı tarafında duran iki silüet seçti. Bunlar Alice Munk ile karantina kampının kayıt memuruydu. Sıcaklık sıfıra yakın olsa gerekti ama onlar üşümüyordu ya da üşüseler de bunu paylaşmak soğuğu daha katlanılır kılıyordu.

Belki de buydu aşk, soğuğu paylaşmaktı.

Bütün çocuklar içerisindeyken daracık ve cıvıl cıvıl olan 31. blok onlar gider gitmez kocaman ve ruhsuz bir yere dönüşüveriyordu. Çocuklar yokken okul olmaktan çıkıyor, ayazın kol gezdiği boş bir ambar oluyordu.

Isınmak için dirseklerini yere koyup bacaklarını birleştirdi ve karın kaslarını cezalandırmaya başladı. Bedeni eğitmek için yormak şarttı. Ona göre aşk ergenliğinden beri hep sorun kaynağı olmuştu. Kafasından gelen emirlere aldırış etmemekte direniyordu

doğası. Her konuda bu kadar disiplinliyken en gizli dürtülerine söz geçirecek kadar iradeli olamadığı için derin bir öfke duyuyordu.

Bir, iki, üç, dört, beş...

JPD gezilerindeyken uyku tulumuyla diğer oğlanların arasına kıvrılıp yatmayı severdi, oradakiler her an şakalaşmaya ve ona kucak açmaya hazırdılar. Babasının ölümünden sonra onlarla birlikteyken kendini öyle güvende, öyle iyi hissediyordu ki... Hiçbir şey o yoldaşlık hissiyle kıyaslanamazdı. Futbol takımı yalnızca bir futbol takımı değil, bir aileydi.

On sekiz, on dokuz, yirmi, yirmi bir...

Büyürken de oğlanların arasına girdiğinde duyduğu o hoşnutluk hali geçmedi. Kızlarla arasında dağlar kadar fark vardı, arkadaşlarıyla arasındaki o birlik hissi yoktu. Kızlar korkutuyordu onu; oğlanları reddediyor, onlarla dalga geçiyorlardı. Sadece takım arkadaşlarıyla ya da gezi ve oyun arkadaşlarıylayken halinden memnundu. Büyüdükçe de onlara karşı duyduğu bağlılık hissinden kurtulamadı. Sonra Aachen'den Düsseldorf'a gitti.

Bedeninin senin yerine karar verdiği bir yaş vardı ve o yaşla beraber gizli buluşmalar başladı. Kimi buluşma yerleri sürekli ıslak, lavaboları pas lekeli umumi tuvaletlerde olurdu. Yine de tatlı bir bakış, içten bir okşama, karşı koyması imkânsız dolu dolu anlar olurdu. Aşk, kırık camdan bir halıya dönüşürdü.

Otuz sekiz, otuz dokuz, kırk...

O yıllarda hep turnuvalarla, antrenmanlarla meşgul olmaya çalışmış, kafasını oyalamak ve vücudunu yormak için bir dizi müsabaka organize etmişti. Bu biçimde kendi çabalarıyla uğraşıp edindiği irade gücünü yıkacak ve yıllar içinde kazandığı itibarını tek hamlede yerle bir edecek dürtülerden kaçınıyordu. Meşgul olmak aynı zamanda böylesine popüler ve sevilen birinin yalnızlığa mahkûm olduğunu da gizlemesini sağlıyordu.

Elli yedi, elli sekiz, elli dokuz...

İşte bu yüzden bacaklarını makas gibi birleştirip karın kasları acısın diye kesik nefesle egzersizine devam etti. Kendi istediği

gibi ya da başkalarının istediği gibi biri olmadığı için kendini cezalandırıyordu.

Yetmiş üç, yetmiş dört, yetmiş beş...

Ter damlaları inadını, fedakârlık gücünü ve zaferini temsil ediyordu. Yere oturdu; biraz daha rahatlamıştı, gecenin boşluğunu hatıralar doldurdu.

Ve hatıralar onu Terezin'e götürdü.

Sıradan bir Çek misali Mayıs 1942'de Terezin gettosuna gönderilmişti. Oraya ilk ulaşanlardandı. Naziler işçileri, doktorları, Yahudi Konseyi üyelerini, spor ve kültür eğitmenlerini de göndermişlerdi. Toplu Yahudi gönderimine hazırlanıyorlardı.

Geldiğinde gördüğü şey dümdüz bir şehirdi. Dörtgen blokların arasından geçen düz sokakları, geometrik binaları ve muhtemelen baharda çiçeklenen dikdörtgen toprak alanlarıyla askerî zihniyetle tasarlanmış bir şehir planıydı. O rasyonel şehri sevmişti, disiplin anlayışına uyuyordu. Hatta ara sıra oranın Yahudiler için yeni ve daha iyi bir dönemin başlangıcı olabileceğini, Filistin'e dönüşten önceki son adım olduğunu düşünmüştü.

İlk kez durup Terezin'i izlerken rüzgâr saçını biraz bozmuştu ve hemen düz saçlarını geriye yatırıp düzeltmişti. Hiçbir şeyin duruşunu bozmasına izin vermeyecekti, o anlarda yıkıcı bir fırtına gibi esse de tarihin rüzgârına kapılıp uçmaya hazır değildi. Kökleri kadim bir ırka ve seçilmiş bir halka dayanıyordu.

Prag'da gençlik gruplarıyla yoğun çalışmalar yapmıştı, sportif faaliyetlerini ve cuma günleri Musevi ruhunu canlandırma toplantılarını orada da sürdürmeye hazırdı. Kolay olmayacaktı; Nazileri karşısına alacağı gibi günahını gören ve onu affetmeyen bir Yahudi Konseyi üyesiyle de yüzleşmek zorunda kalacaktı. Neyse ki konsey başkanı Yakub Edelstein'ın desteği her zaman arkasındaydı.

Atletizm takımları oluşturdu, boks ve ju jitsu derslerine başladı, basketbol şampiyonası düzenledi ve farklı takımlardan oluşan

bir futbol ligi kurdu. Üstüne üstlük tutsaklarla maç yapacak bir muhafız takımı kurması için Nazileri ikna etmeyi de başarmıştı.

O zafer anlarını hatırlıyordu, sadece sahayı değil, maçların yapıldığı avluya bakan binaları da dolduran seyircilerin tezahüratlarını da.

Pek çok zayıflık anı da aklındaydı.

SS subayları ile Yahudiler arasında oynanan ve kendisinin hakem olduğu o maçın yeri ayrıydı. Kalabalık, avluya açılan yerlere sığmamıştı ve her taraftan bir sürü göz o karşılaşmayı ilgiyle izliyordu. Futbol maçıydı ancak pek çok kişiye göre bir maçtan fazlasıydı. Özellikle de onun için. Haftalar boyunca takımı hazırlamış, motive etmiş, taktikleri çalışmış, antrenmanlar yaptırmış, futbolcularına süt almak için sağdan soldan yardım istemişti.

Maçın bitmesine dakikalar kala muhafızların forveti orta sahada topu rakipten çalmıştı. Dümdüz koşmaya başlamış, tutsaklardan oluşan takımın orta saha oyuncularını hazırlıksız yakalamıştı. Kaleyle arasında bir tek defans oyuncusu kalmıştı. Nazi ona doğru koşmuştu ve tam çalım atacakken tutsak gizlice ayağını çekerek geçmesine izin vermişti. SS subayı şut çekmiş ve zaferi getiren golü atmıştı. Hirsch, Aryanların yüzündeki kuduz sevinci asla unutamayacaktı. Yahudileri yenmişlerdi. Hem savaşta hem de sahada.

Hirsch maçı uzatmadan düdüğü çalmış ve müthiş bir soğukkanlılıkla son golü atan forveti tebrik etmeye gitmişti. Elini sertçe sıkmıştı ve SS subayı da ona âdeta bir tekmeyle kırılmış gibi duran dişlerini göstererek sırıtmıştı. Hirsch tarafsız bir ifade takınarak alelade kurulmuş soyunma odalarına doğru ilerlemişti fakat girmeden önce ayakkabılarını bağlıyormuş gibi yaparak durmuş ve bir kişinin geçmesini beklemişti. Kimsenin görmediği hızlı bir hamleyle adamı sertçe iterek temizlik odasına sokmuş ve duvara yapıştırmıştı.

"Ne oldu?" diye sormuştu oyuncu şaşkınlıkla.

"Sen söyle ne olduğunu. Neden Nazilerin gol atıp bizi yenmesine izin verdin?"

"Bak, Hirsch, onu tanıyorum, gaddar pisliğin önde gideni. Konserve kutularını ağzıyla açmaktan bütün dişlerini kırmış. Vahşinin teki. Nasıl canımı hiçe sayıp o adama çalım atayım? Eninde sonunda bu bir oyun!"

O sefil herifin yarattığı derin tiksinmeyi de söylediği her kelimeyi de ayrıntısıyla hatırlıyordu Fredy.

"Çok yanılıyorsun. Bu bir oyun değil. Yüzlerce kişi vardı orada ve biz onları hayal kırıklığına uğrattık. Onlarca çocuk vardı. Ne düşünecekler şimdi? Biz böcek gibi ezilirsek Yahudi olmaktan nasıl gurur duyacaklar?"

"Bence konuyu saptırıyorsun..."

Hirsch yüzünü oyuncunun yüzüne yaklaştırmıştı ve gözlerinde korkuyu görmüştü, küçücük odada kaçacak yeri yoktu.

"Şimdi beni iyi dinle. Bir daha tekrar etmeyeceğim. SS subaylarıyla bir dahaki maçımızda çalım atmazsan o bacağını testereyle keserim."

Beti benzi atan adam kekelemiş ve koşarak odadan çıkmıştı.

Zaman geçtikçe o olaya gülüp geçmek yerine Fredy hatırladıkça üzüntüyle iç çekiyordu.

O adamdan bir halt olmazdı. Yetişkinler bozuk maldı. İşte bu yüzden gençler bu denli önemliydi. Onlar kalıba girebilir ve daha iyi hale getirilebilirdi.

24 Ağustos 1943'te Białystok'tan 1260 kişilik çocuk grubu Terezin'e gelmişti. O Polonya gettosunda elli binden fazla Yahudi tutuluyordu ve yaz boyunca SS subayları sistematik bir biçimde neredeyse bütün yetişkinleri öldürmüşlerdi.

Białystok'tan gelen çocukları ayrı bir bölgeye yerleştirmişlerdi; Terezin gettosunun dikenli tellere yakın batı kısmındaki bloklara. SS üyeleri onları yakından izliyorlardı. Terezin Hauptsturmführer'inden İhtiyarlar Heyeti'ne aktarılan kesin emirlere göre geçici süreliğine orada bulunan ve sonları sır gibi saklanan

grupla hiçbir biçimde bağlantı kurulmayacaktı. Çocuk grubuyla bir tek 53 kişinin temas kurmasına izin verilmişti, onların da bir kısmı salgın hastalıkların önüne geçmek için enfeksiyon sorunlarıyla ilgilenen sağlık personeliydi. Kurallara karşı gelenler en ağır biçimde cezalandırılacaktı.

Białystok'taki katliamın hem şahidi hem de kurbanı olan Polonyalı çocukları Nazilerin gözlerden uzak tutmak isteme sebebi, işledikleri suçların yankılarını savaşla yıkılan Avrupa'ya mümkün olduğunca duyurmamaktı.

Akşam yemeği saatine az kalmıştı ve Terezin'de hava soğumaya başlamıştı. Terli ve dalgın Fredy Hirsch yirmiye otuz skorlu bir futbol maçına hakemlik ediyordu. Gerçekte ise topun peşinden koşan bacaklara değil, caddeye açılan avluya dikkat kesilmişti.

Gençlik biriminin Polonya'dan gelen çocukların lehine bir müdahalede bulunması için defalarca dilekçe yazmış olmasına rağmen hiçbir sonuç alamamıştı. Bu yüzden Białystoklu çocukların tecrit edildiği yasaklı bloklardan dönmekte olan sağlık personelini görünce düdüğü en yakınındaki çocuğa devredip hemen onların yanına koşmuştu.

Sağlık ekibi üstlerinde aşırı kirli önlükler, yüzlerinde derin bir yorgunlukla kaldırımda yürüyordu. Fredy önlerine geçmiş ve çocukların durumuyla ilgili bilgi almak istemişti fakat ekiptekiler yüzlerini buruşturup duraksamadan geçip gitmişti. Bilgileri mutlak surette gizli tutmaları emredilmişti. Bir hemşire gruptan ayrı yürüyordu. Dalgın ya da biraz aklı karışmış gibi ağır ağır, bir başına yürüyordu. Kadın bir anlığına durmuştu ve Hirsch onun gözlerindeki yorgun küskünlüğü görmüştü.

Hemşire, çocukların çok korktuğunu ve çoğunun da şiddetli yetersiz beslenmeden muzdarip olduğunu söylemişti: "Gardiyanlar onları duşa götürmeye kalkıştıklarında çılgına döndüler. Gaz odasına gitmek istemediklerini haykırarak yerlerde tepindiler. Zorla götürmek gerekti. Yarasını dezenfekte ettiğim bir çocuk annesinin, babasının, büyük kardeşlerinin öldürüldüğünü trene

binmeden hemen önce öğrendiğini anlattı bana. Kolumu sıkıca tuttu ve korku içinde gaz duşlarına gitmek istemediğini söyledi."

Hemşire, Terezin'deki hastanede bir sürü şey görmeye alışkındı ama ailelerini katleden canilerin gözetimi altında kalmış yetimlerin korkusu karşısında elinde olmadan dehşete kapılıyordu. Çocukların, bacaklarına sarıldığını, hasta taklidi yaptıklarını fakat asıl ihtiyaç duydukları şeyin ilaç değil şefkat, korunma, sığınak ve korkularını savuşturacak bir sarılış olduğunu anlatmıştı Fredy Hirsch'e.

Ertesi gün farklı alandan tamirciler, aşçı yamakları ve tuvalet ustaları Białystok'tan gelen çocukların tutulduğu batı bloklarını kontrole gidiyorlardı. Nöbetçi SS subayları personel geçişini bıkkın yüzlerle izliyorlardı.

Bir işçi grubu binalardaki tadilatlar için inşaat malzemesi taşıyordu. İşçilerden birinin, omzunda kalas taşıdığı için yüzü görünmüyordu; geniş omuzları ve kaslı kollarıyla sıradan bir işçi görünümündeydi. Fakat o bir işçi değil, beden eğitimi öğretmeniydi. Fredy Hirsch sırtında kalas taşıyarak işçi grubunun arasına karışmış, yasak bölgeye giriyordu.

İçeri girdikten sonra artık rahatça hareket edebilirdi, çabuk adımlarla en yakındaki binaya yürüdü. İki SS subayıyla karşılaşınca paniklese de korkusunun üstesinden geldi ve kendine güvendi. Geri dönmek yerine kararlılıkla onlara doğru ilerledi. Yanlarından geçerken yüzüne bile bakmamışlardı, farklı görevlerde bir sürü Yahudi sivil o bölgede dolaşıyordu.

Terezin'deki diğer binalarla aynı yapıya sahip binalardan birine girdi; burada da girişten sonra iki tarafa çıkan merdiven sahanlığı bulunuyordu, düz giderse binaların arasında kalan kare biçimli iç avluya varılıyordu. Rastgele bir merdivenden çıkmış, o sırada elinde kablolarıyla geçen iki elektrikçiyle karşılaşmıştı. Adamlar ona kibarca selam vermişti. Birinci kata çıkınca ayaklarını sarkıtarak ranzalarda oturanları görmüştü.

Dolaşırken bir subayla karşılaşmıştı ve başını hafifçe eğerek selam vermişti. SS subayı duraksamadan yürümeyi sürdürmüştü. Fredy bunca çocuğun bulunduğu mekânın fazlasıyla sessiz olduğunu fark edince huzursuz olmuştu. Fazla durgundu. Tam o anda arkasından bir ses adını telaffuz etmişti:

"*Herr* Hirsch?"

İlk başta gettodan bir tanıdık olduğunu sanmıştı ancak arkasına dönünce karşısında az önce selam verdiği SS subayı dostça gülümserken bulmuştu. O dişsiz tebessümü görünce Hirsch muhafızların futbol takımındaki oyuncuyu tanımıştı. O da asabi bir gülümsemeyle karşılık verse de Nazi'nin değişen ifadesi onun tebessümünü bir kâğıt gibi buruşturup atmıştı. SS subayı, bir spor eğitmeninin orada olmaması gerektiğinin farkına varmıştı. Telaşla elini kaldırmış ve gözaltına alırmış gibi parmağıyla önüne geçmesini işaret etmişti. Konuyu önemsizleştirmeye çalışan Hirsch samimi bir ses tonuyla orada olmasına bir bahane uyduracaktı ama muhafız kararlıydı.

"Muhafız birimine gidiyoruz! Çabuk ol!"

Muhafızların sorumlusu SS-Obersturmführer'in karşısına çıkarıldığında Fredy dimdik durmuş, hatta topuğunu yere vurarak sağlam bir asker selamı vermişti. Subay tesiste bulunma iznini göstermesini istemişti. İzni yoktu. Nazi yüzünü neredeyse Fredy'nin yüzüne dayayarak öfkeyle orada ne halt ettiğini sormuştu. Dümdüz karşıya bakmakta olan Hirsch hiç istifini bozmamış ve her zamanki nezaketiyle cevap vermişti.

"Terezin'deki çocukların faaliyet koordinatörü olarak yalnızca görevimi en iyi biçimde gerçekleştirmeye çalışıyordum, efendim."

"Bu birimle bağlantı kurmanın yasak olduğunu bilmiyor musun yoksa?"

"Biliyorum, efendim. Ancak gençlik birimi sorumlusu pozisyonumdan dolayı kendimi çocukların sağlık hizmetleri personeli olarak gördüm."

Hirsch'in soğukkanlılığı üsteğmenin sinirlerini yatıştırmış ve onu tereddüde itmişti. Olanları bir raporla üstlerine bildireceğini ve çözüm üretildiğinde haber vereceğini söylemişti.

"Askerî mahkemede yargılanabilirsin."

Kısa bir süreliğine muhafız biriminin bitişiğindeki gözaltı bölümüne kapatılmıştı ve rapor için gerekli bilgileri aldıktan sonra salınacağını söylemişlerdi. Çocukları göremediği için üzgün ama mutlak surette sakin bir biçimde o boş köpek kulübesi benzeri yerde volta atıp durmuştu. Kimse onu askerî mahkemeye çıkarmayacaktı, kamptaki Alman yöneticiler tarafından saygı duyulan biriydi ne de olsa. Ya da o öyle sanıyordu.

Tellerin diğer tarafında gettodaki Yahudi Konseyi'nin üç din adamından biri olan Haham Murmelstein geçiyordu. Gençlik biriminin sorumlularından birinin orada kapalı tutulduğunu görmek kötü bir sürpriz olmuştu. Anlaşılan Hirsch, Białystok'tan gelen çocuklara yaklaşmama kuralını çiğnemişti ve şimdi de adi bir suçlu gibi gözaltında tutuluyordu. Din adamı ciddi bir ifadeyle tellere yaklaşmıştı ve göz göze gelmişlerdi.

"Bay Hirsch, içeride ne işiniz var?" demişti azarlar gibi.

"Peki ya siz, Doktor Murmelstein... Sizin dışarıda ne işiniz var?"

Ne askerî mahkeme olmuş ne de tutuklama kararı çıkmıştı. Fakat bir öğlen getto konseyinin resmî habercisi *Kemik* Pavel – bacakları bambu çubuğu gibiydi ve aynı zamanda Terezin'deki en hızlı koşucuydu– çıkagelmiş ve uzun atlama antrenmanını bölerek o öğleden sonra Yahudi yönetim binasının bulunduğu Magdeburg blokuna mutlaka beklendiğini haber vermişti.

Haberi gönderen konsey başkanı, Yakub Edelstein'ın ta kendisiydi: Alman yetkililer Polonya'ya, yani tam olarak Oświęcim yakınlarındaki Auschwitz kampına gönderilecekler arasına onun ismini de eklemişti.

Auschwitz'le ilgili dehşet verici söylentiler çıkmıştı; toplu katliamlar, işçileri yavaş bir ölüme mahkûm eden köle gibi çalışma koşulları, her türden eziyet, açlık yüzünden yürüyen iske-

lete dönüşmüş insanlar, kimsenin iyileşmediği tifüs salgınları... Ancak bunların hepsi söylentiden ibaretti. Kimse ilk ağızdan duymamıştı ama kimse de dönüp yalanlamamıştı. SS subayları Hirsch Auschwitz'e geldiğinde ondan, genç gruplarla faaliyetlerini sürdürmesi için kendini kamp yetkililerine tanıtmasını istemişlerdi. Edelstein bunu söyleyince Hirsch'in yüzü yeniden aydınlanmıştı.

"O halde yine gençlerle çalışmaya devam edeceğim, hiçbir şey değişmeyecek."

Tombul, babacan yüzü ve kemik çerçeveli gözlükleriyle tam bir okul müdürüne benzeyen Edelstein kaşlarını çatmıştı.

"Orada işler zor olacak, çok daha zor. Zordan da öte, Fredy. Auschwitz'e çok giden oldu fakat kimse geri gelmedi. Hal böyleyken bile mücadeleyi sürdürmek zorundayız."

Hirsch, konsey başkanının o akşamüstü söylediklerini kelimesi kelimesine, harfiyen hatırlıyordu.

"Umudumuzu kaybedemeyiz, Fredy. İçindeki kıvılcımın sönmesine izin verme."

Ellerini arkasında bağlamış, ayakta dalgın dalgın pencereden bakıyordu; bu onu son görüşü olmuştu. Ölüm kamplarına gitme sırasının kendisine de gelip çattığını biliyordu muhakkak. Yahudi Konseyi başkanlık görevinden azledildiği haberini almıştı az önce. Terezin'deki en üst düzey yetkili olarak gettodaki mahkûmları kontrol etme sorumluluğu ondaydı. Geçiş noktalarında SS subayları üstünkörü gözetim yapıyordu ve firar edenler olmuştu.

Edelstein şahsen yer almasa da izleri gizliyordu, ta ki delik fazla büyüyene ve SS yetkilileri gettodan en az 55 mahkûmun kaçtığını fark edinceye dek.

Edelstein'ın kaderi mühürlenmişti. Kaybetmeye mahkûmdu. Bu yüzden *lager*e vardığında onu Auschwitz-Birkenau aile kampına göndermemişler, Auschwitz I hapishanesine sevk etmişlerdi. Fredy, Miriam'a bundan hiç bahsetmemişti ama orada insanlığın gelmiş geçmiş en zalim işkence yöntemlerinin kullanıldığını biliyordu.

Yakub Edelstein'a ne olacaktı? Ya onlara ne olacaktı?

14

Çocuklar gittikten ve yalnız kalan öğretmenler kendi aralarında sohbete daldıktan sonra Dita kütüphaneyi toplardı. Bunu son kez yapıyor olabilirdi çünkü doğruyu, Mengele'nin gözünün üzerinde olduğunu söylemek zorundaydı. Dolayısıyla kitapları yerine götürmeden önce gizli cebinden bant rulosunu çıkardı ve Rus gramer kitabındaki yırtığı tamir etti. Zamk şişesini aldı ve başka iki kitabın ciltlerini yapıştırdı. H. G. Wells'in kitabının bir sayfası kırışmıştı, onu düzeltti. Yeri gelmişken atlası da okşayarak düzeltti, ardından sıra diğer kitaplara, en son da Hirsch'in defalarca tamir ettiği kapaksız romana geldi. Dita onu aldı ve incecik bir bant parçasıyla yırtık sayfasını yapıştırdı. Sonra kitapları Dudine Teyze'nin verdiği bez çantaya özenle koydu ve yeni doğmuş kundaklı bebeği kucağına alan hemşire gibi kucağına aldı. Blockältester'in odasına gidip kapıyı tıklattı.

Hirsch sandalyesine oturmuş, raporlarından birini düzenliyor veya voleybol turnuvasının tarihlerini belirliyordu. Dita konuşmak için izin isteyince dönüp o dingin yüzü ve kimsenin anlamını bilmediği tebessümüyle baktı.

"Söyle, Edita."

"Belki biliyorsunuzdur. Doktor Mengele benimle ilgili bir şeyden, muhtemelen kütüphaneden şüpheleniyor. Teftişten sonraydı. *Lagerstrasse*de durdurdu beni. Nasıl olduysa bir şeyler sakladığımı fark etmiş. Beni yakından izlemekle tehdit etti ve gözetlendiğim hissine kapılıyorum."

Hirsch sandalyesinden kalktı ve yarım dakika kadar düşünerek odada dolaştı. Nihayet durdu ve gözlerinin içine bakarak Dita'yla konuştu.

"Mengele herkesi gözetliyor."

"Beni otopsi masasına koyup içimi açacağını söyledi."

"Otopsiye bayılır, çok sever." Bunu dedikten sonra huzursuz edici bir sessizlik oluştu.

"Beni kütüphanecilik görevinden alacaksınız, değil mi? Kendi iyiliğim için..."

"Bırakmak istiyor musun?"

Fredy'nin gözleri parladı. Hep bahsettiği o hepimizin içinde bulunan ampul yanmıştı aniden. Hirsch'in elektriği bulaşıcı olduğundan Dita'nın da kafasındaki ampul yandı.

"Hayatta olmaz!"

Fredy Hirsch "biliyordum" der gibi başını salladı.

"O halde görevine devam edeceksin. Elbette bu bir risk ama burada bazen unutulsa da savaştayız. Askerler biziz, Edita. Cephe gerisinde olduğumuzu söyleyip pes eden o canlı cenazelere inanma. Yalan. Savaşta her birimizin cephesi ayrıdır. Bu da bizimki ve sonuna kadar mücadele etmeliyiz."

"Peki ya Mengele ne olacak?"

"İyi bir asker tedbiri elden bırakmaz. Mengele'ye karşı çok dikkatli olmamız lazım, kimse onun aklından geçenleri bilemez. Bazen sana gülümser ve bunu şefkatten yaptığını zannedersin ama bir an sonra ciddileşir ve sana baktığında içini donduran buz gibi bakışlarla karşılaşırsın. Seninle ilgili sağlam şüpheleri olsaydı çoktan ölmüş olurdun. Ama kafasından geçenleri bilmek imkânsız. O yüzden en iyisi seni görmemesi, duymaması, kokunu almaması. Onunla her türlü iletişimden kaçınmalısın. Karşıdan geldiğini görünce yolunu değiştir. Karşına çıkarsa belli etmeden başını çevir. En iyisi senin varlığını bile unutması."

"Deneyeceğim."

"Güzel. Hepsi bu."

"Fredy... Teşekkür ederim!"

"Senden canını tehlikeye atarak ateş hattının en önünde olmanı istiyorum ve sen de kalkmış bana teşekkür mü ediyorsun?"

Aslında Dita'nın demek istediği şuydu: *Özür dilerim, senden kuşkulandığım için üzgünüm.* Ama bunu nasıl yapacağını bilmiyordu.

"Şey... burada olduğun için teşekkür etmek istedim."

Hirsch gülümsedi.

"Olsun, gerek yok. Olmam gereken yerdeyim."

Dita dışarı çıktı. Kar, kampın ve Birkenau'nun üzerini kaplamıştı; beyaz örtüyle beraber dehşet havası hafiflemiş, sakinlemişti. Keskin bir soğuk vardı ancak yine de dışarısı bazen koğuşlardaki ateşli konuşmalara tercih edilebilirdi.

Ceza şampiyonu ve öğretmenlerin baş belası Gabriel'le karşılaştı. İri yarı, kızıl saçlı, üzerinde beli iple bağlanmış birkaç beden bol gelen pantolon ile benzer şekilde abajur şapkası gibi geniş gelen bir gömlek olan on yaşında bir çocuktu. Yaşıtı yarım düzine çocuğun lideriydi.

"Kim bilir ne haylazlık peşinde," dedi Dita kendi kendine.

Hemen birkaç metre arkasından dört beş yaşlarında, el ele tutuşmuş bir çocuk grubu da onu takip ediyordu. Eski kıyafetleri, kirli yüzleri ve gözleriyle yeni yağmış bembeyaz kara tezat oluşturuyorlardı.

Binbir türlü yaramazlığa eren aklı ve özgüveniyle Gabriel 31. blok çocuklarının idollerindendi. Yine bir yaramazlık yapacağını sezen ufaklıkların onun peşine takıldığına birçok kez Dita da şahit olmuştu. Mesela daha o sabah Marta Kovac adında son derece çığırtkan bir kızın kafasına çekirge fırlatmıştı ve kızın çığlıklarıyla bütün blok inlemişti. Gabriel bile kızın bu aşırı tepkisi karşısında donakalmıştı, öfkeli kız da fırsattan istifade suratına neredeyse çocuğun çillerini dökecek sertlikte bir tokat atmıştı. Pek uhrevi bir adalet anlayışına sahip öğretmeni de adaletin yerini bulduğuna kanaat getirmiş ve cezasız günü geçmeyen Gabriel'e başka ceza vermeden derse devam etmişti.

Haşarılıklarıyla eğlenmek için peşinden gelmeye kalkan ufaklıklara çelme takar, onları sürekli bağırarak korkutmaya çalışırdı ve direnip de hâlâ gelmeye kalkışırlarsa illa bir tokat atardı. Dolayısıyla tedbirli Gabriel'in, peşine takılmış çocuk heyetine ses çıkarmaması Dita'nın garibine gitti ve onları belli bir mesafeden takip etmeye karar verdi. Kar üstünde ayak izlerini takip etme oyunu oynar gibi, muhakkak bir yaramazlık içeren bu ani strateji değişikliğinin sebebini araştıracaktı.

Kampı baştan başa dolaşıp çıkışa doğru gitmelerini izledi ve o anda istikametlerinin neresi olduğunu anladı: mutfak. Gabriel'in arkadaşları kampın o yasaklı yerinin önünde durdular ama Gabriel kendinden emin adımlarla yasağı delerek içeri girdi. Diğerleri kapıdan içeri kafalarını soktular. İşte Dita'nın o anda gördüğü sahne mizansenden farksızdı; Gabriel hızlı adımlarla çıkıyor, arkasından da aksi aşçı Beáta kollarını savurarak onu bağıra çağıra kovalıyordu.

Dita olanları tahmin edebiliyordu; muhtemelen bütün çocukların en sevdiği abur cubur olan patates kabuğu istemeye gitmişler ama otlakçılardan usanan aşçı da köpürerek onları kovalamıştı. Yine de on yaşındaki çocuklar da Gabriel de pes etmemişti daha, çocuklar birkaç metre uzaklaşarak Gabriel ile öfkeli aşçının önünden çekildiler. Çocuk aniden yön değiştirince aşçı bir buz parçasına takılıp tökezledi, neredeyse yüzükoyun düşecekti. Tekrar dengesini sağladığında karşısında yeni gelen ufaklık grubunu buldu. Hepsi el ele tutuşmuş, yetişkinlerin hızlı adımlarına ayak uydurmaya çalışırken nefes nefese kalmışlardı, ağızlarından buhar çıkıyordu. Beáta o inanılmaz açlık çeken yüzlere bakmaktan kendini alamadı. Ellerini beline koyup o kardan ve çamurdan kirlenmiş küçük meleklere şaşkın şaşkın bakakalmıştı.

Dita onu duyamıyordu, duymasına gerek de yoktu. Aşçının karakteri sert, elleri kabaydı ama kalbi yumuşaktı. Aşçıyı yumuşatmak için en minikleri oraya kadar getiren Gabriel'in afacanlığını düşünen kütüphaneci gülümsedi. Beáta sert bir biçimde,

izin almadan yemek artığı vermenin yasak olduğunu, eğer *kapo* onun ya da bir başkasının o artıkları tıtıkladığını görürse hem işini kaybedeceğini hem de şiddetle cezalandırılacağını, çaresi olmadığını söylüyor olsa gerekti. Çocuklar savunmasız gözlerle bakmayı sürdürdüler ve Beáta bu yüzden bir istisna yapacaktı ama bir daha oraya gelirlerse çok fena dayak yiyeceklerdi, çocukların bazıları sırf ceplerini doldurmak için onu onaylayarak başlarını salladılar.

Kadın içeri girerek gözden kayboldu ve hemen sonra elinde patates kabuklarıyla dolu metal bir kovayla çıkageldi. Çocuklar izdiham yaratınca Beáta, trenleri istasyon sonunda durduran metal levha gibi onları durdurdu. Tek tek almalarını sağladı – önce küçükler, sonra büyükler– ve hepsi 31. bloka patates kabuğu kemirerek döndü.

*Lagerstrasse*ye dönerken Dita'nın keyfi yerindeydi ama yolun yarısında annesiyle karşılaştı. Görülmemiş biçimde saçı dağınıktı; annesi Auschwitz'de bile bir şekilde eski bir tarak parçası bulmuştu ve normalde saçı sürekli derli toplu dururdu.

Dita bir şeylerin ters gittiğini anladı. Ona doğru koştu ve annesi onu sıra dışı bir coşkuyla kucakladı; atölye çıkışında babasıyla buluşmaya gidiyordu ama babası orada değildi. İş arkadaşı Bay Brady annesine onun o sabah yataktan kalkamadığı için işe gelmediğini belirtmişti.

"Ateşi olduğunu söylemişti ama *kapo* onu hastaneye götürmemek daha iyi olur dedi."

Kadın çaresiz, ne yapacağını bilemez haldeydi.

"Belki de onu hastaneye göndermeleri için *kapo*ya ısrar etmem lazımdı."

"Babam koğuşlarındaki *kapo*nun Yahudi değil, sosyal demokrat bir Alman olduğunu, mesafeli ama adil olduğunu söylemişti bana. Belki de hastane iyi bir fikir değildir. 31. blokun karşısında da hastane var..."

O sırada sustu; topallayarak giren hastaların Bay Lada ve diğerlerinin ittirdiği cenaze arabalarında çıktığını söyleyecekti. Fakat ölümün adını ağzına almamalıydı; onu çağırmamak, ismini anmamak babasından uzak olmasını sağlayacaktı.

"Onu göremiyoruz bile," diye dert yandı annesi. "Erkekler koğuşuna giremeyiz. Kibar arkadaşı Bay Bratislava'dan rica ettim, içeri girip baksın ve nasıl olduğunu gelip kapıda bana söylesin diye." Kadıncağız duygularını bastırmak için durmak zorunda kaldı. Dita elini tuttu. "Sabah bıraktığı gibi olduğunu söyledi; ateşten bilinci yarı kapalı haldeymiş. Kötü görünüyormuş. Edita, belki babanın hastaneye gitmesi gerekiyordur."

"Gidip onu göreceğiz."

"Ne diyorsun? Koğuşa giremeyiz ki! Yasak."

"İnsanları bir yere kapatıp öldürmek de yasak ona bakarsan ama hâlâ yapıyorlar. Sen beni koğuşun kapısında bekle."

Dita koşarak asistanlardan biri olan Milan'ı aramaya gitti. Bazen onu 23'ün yanında arkadaşlarıyla otururken görüyordu. Fazla sempatik olmasa da yakışıklı bir çocuktu. Zaten kendisi de belki antipatik sayılırdı; diğer asistanlarla sohbet etmek yerine boş zamanlarını kitap okumakla, Margit'le ya da anne babasıyla geçirmeyi tercih ediyordu. Yaşıtı kızların işveleri, erkeklerin gösteriş budalalığı canını sıkıyordu.

Hakikaten de Milan'ı 23'te buldu. O öğlen acımasız bir Polonya soğuğu olmasına rağmen iki arkadaşıyla sırtlarını koğuşa dayamış dışarıda oturuyordu. Yoldan geçen diğer tutsaklara bakarak ve ergenlere laf atarak vakit öldürüyorlardı. Dita, burnunun altı tüylü, sivilceli, dövüş horozu gibi davranan kendinden biraz büyük oğlanların önünde olmaktan zerre hoşlanmıyordu. Onların yanından geçerken rahatsız oluyordu. İnce bacaklarıyla, biraz çocuksu kaçan yün çoraplarıyla dalga geçiyorlar gibi geliyordu ona. Yine de önlerinde durdu, çekingenlik gibi bir lüksü olmadığını biliyordu.

"Vay vay!" diye atılda Milan, liderin kim olduğunu bildirmek için konuşmaya ilk atılan oydu. "Kimler gelmiş böyle? Kütüphaneci..."

"31. blok dışında konuşulmaması gereken bir konu bu," diye sözünü kesti Dita. Ve anında sert çıktığına pişman oldu; oğlan alınmış, yüzü kızarmıştı. Arkadaşlarının önünde kendinden küçük bir kız tarafından haddinin bildirilmesi hoşuna gitmemişti. Oysa Dita ondan bir iyilik istemeye gelmişti. "Bak, Milan, senden bir şey isteyeceğim..."

Arkadaşları göstere göstere dirsek attılar ve çapkın anlamında gülüştüler. Milan da cesaret almış, kendini kaptırmıştı.

"Bak sen, kızlar benden bir sürü şey isterler genelde," dedi övünerek ve gülünce kırık dişleri gözüken iki arkadaşına lafının etkisini ölçmek için yan yan baktı.

"Paltona bir süreliğine ihtiyacım var."

Milan donakaldı ve gülüşü anında söndü. Palto mu? Paltosunu mu istiyordu yani? Giysi dağıtımında ona bu BIIb'nin en iyi paltolarından birinin rastlaması büyük şanstı. Karşılığında ona ekmek, patates ve hatta çikolata teklif etseler de paltosunu dünyadaki hiçbir şeye değişemezdi. Sıfırın altındaki akşamlara onsuz nasıl dayanırdı? Ayrıca işine de geliyordu, onu giydiğinde kızlar onu daha çok beğeniyordu.

"Kafayı mı yedin sen? Paltoma kimse dokunamaz. Hiç kimse, duydun mu beni?"

"Sadece kısa süreliğine..."

"Saçmalama! Kısa da olsa hayatta olmaz! Aptal mı sandın beni? Paltoyu sana vereyim, sen de git orada sat, ben de paltosuz kalayım. Beni gerçekten sinirlendirmeden gitsen iyi olacak!" Bunu derken ayağa kalkıp yüzünü buruşturdu ve Dita'nın burnunun dibinde bitti.

"Kısa süreliğine giymek istiyorum. Palto kaybolmasın diye sen de o süre boyunca yanımda gelebilirsin. Akşam yemeğindeki ekmek payımı sana vereceğim."

Dita sihirli sözcükleri mırıldanmıştı: yemek. Açlık hissini tam olarak son kez ne zaman bastırdığını bile hatırlamayan büyüme çağındaki bir oğlan için fazladan yemek demek büyük laflardı. Bütün gün karnı zil çalıyordu, yemek endişesi bir takıntıya dönüştü ve bir kızın butundansa tavuk butunun hayaliyle daha çok heyecanlanmaya başladı.

"Payın hepsi..." diye tekrar etti ziyafeti hayal ederek. Sabahki bulamaca katık olsun, boğazından düzgün bir kahvaltı geçsin diye bir kısmını ayırabilirdi belki. "Yani sen paltoyu bir süre giyeceksin, ben seninle geleceğim ve sonra geri vereceksin, öyle mi?"

"Aynen öyle. Seni kandırmam, aynı koğuşta çalışıyoruz. Seni kandırsam ve sen de beni şikâyet etsen 31. bloktaki işimden kovulurum. Ve bizden kimse orayı bırakmak istemez."

"Peki... Bir düşüneyim."

Arkadaşlarıyla kafa kafaya verdi ve kasıtlı şakalarla kahkahalar eşliğinde fısıldaştılar. Sonunda Milan sırıtarak muzaffer bir edayla başını kaldırdı.

"Pekâlâ. Paltomu bir süreliğine sana vereceğim, bir pay ekmek ve memelerini ellememize izin vermen karşılığında." Bir an suç ortaklarına baktı, onlar da hevesle başlarını kukla gibi salladılar.

"Salaklaşma. Benim neredeyse hiç..."

Çok eğleniyor ya da bu tür olayların yarattığı öfke ve huzursuzluğu kahkaha sesleriyle bastırıyor gibi gülen o üçüne baktı. Dita ofladı. Biraz daha üsteleseler hepsini tokatlayacaktı.

Ya bu işten cayacak ya da soytarılara tahammül edecekti.

Ama başka seçeneği yoktu.

Hem kaybedecek bir şeyi de yoktu.

"Tamam, anlaştık. Şimdi ver de şu lanet paltoyu giyeyim."

Milan üzerinde üç düğmeli uzun gömlekle kalınca titredi. Dita büyük paltoyu üstüne geçirdi, ona aşırı bol geliyordu, tam istediği gibi. O paltoda Dita için çok değerli ve kampta nadir

bulunan bir şey vardı: bir kapüşon. O önde, Milan arkada yürümeye başladılar.

"Nereye gidiyoruz?"

"15. koğuşa."

"Peki meme?"

"Sonra."

"15. koğuş mu dedin sen? Ama orası erkekler koğuşu..."

"Evet..." Dita kapüşonu kafasına geçirdi, yüzünü neredeyse tamamen kapatıyordu.

Milan durdu.

"Bekle, bekle... Oraya girmeyi düşünmüyorsun herhalde. Kadınların girmesi yasak. Seninle gelmem, yakalanırsan ben de ceza alırım. Galiba sen biraz üşütüksün."

"İçeri gireceğim. Seninle ya da sensiz."

Delikanlı gözlerini kocaman açtı ve soğuktan titremesi iyice arttı.

"İstersen beni kapıda bekle."

Dita kararlı adımlarla yürüdüğünden Milan da adımlarını hızlandırmak zorunda kaldı. Babasının koğuşunun yakınlarında dolaşan annesinin hemen dibinden geçse de durup ona selam vermedi. Liesl Adlerova öyle panik halindeydi ki erkek kıyafeti içindeki kızını fark etmedi. Dita hiç tereddüt etmeden koğuşa girdi, kimse de ona dikkat etmedi. Milan kapıda durmuş, sövüp sayıyordu; kızın oyun oynamadığından ve paltosunu çalmayacağından emin değildi.

Dita ranzaların arasında ilerliyordu. Yanmayan yatay şöminenin üzerinde adamlar vardı, diğerleri de yataklara oturmuş sohbet ediyorlardı. Sessizlik zilinden önce yatmak yasak olsa da bazıları uzanıyordu; bu da *kapo*larının iyi kalpli olduğunu gösteriyordu. İçeride çok keskin bir koku vardı, kadınlar koğuşundan beterdi, mide bulandıran ekşi bir ter kokusu. Dita kapüşonunu çıkarmamıştı ve kimse onu fark etmemişti.

Arkada babasını alt ranzadaki saman döşeğinde yatarken buldu. Yüzünü yaklaştırıp kapüşonunu çıkardı.

"Benim," diye fısıldadı.

Babasının gözleri yarı açıktı ama kızının sesini duyunca hafifçe açıldı. Dita elini onun alnına koydu ve adamın ateşler içinde yandığını anladı. Kendisini tanıyıp tanımadığından emin değildi ama yine de elini tuttu ve fısıldayarak konuşmaya devam etti. Seni dinleyip dinlemediğini bilmediğin biriyle konuşmak kolay değildi ancak kelimeler şaşırtıcı biçimde kolayca ağzından dökülüyordu ve zamanı olduğunu sandığından hep söylemeyi ertelediği şeyleri bir bir söylüyordu.

"Evde bana coğrafya öğrettiğini hatırlıyor musun? Ben çok iyi hatırlıyorum... Öyle çok şey biliyorsun ki! Seninle hep gurur duydum, baba. Hep."

Prag'da geçen çocukluğunun güzel günlerinden, Terezin gettosundaki güzel anlarından söz etti ve annesinin de kendisinin de onu ne kadar çok sevdiğini anlattı. Ateş perdesinin arasından geçsin diye birçok kez tekrar etti. Ve babası çok az da olsa kıpırdandı. Belki de içten içe dinliyordu.

Hans Adler, elindeki pek az silahla zatürre mikrobuna karşı savaşıyordu; tek başına, yetersiz beslenen adam, var gücüyle saldıran virüs ordusundan dağılmış haldeydi. Dita, Paul de Kruif'in kitabındaki mikrop savaşçılarını anımsadı, mikroskop camından bakınca bir grup minyatür yırtıcı görünürdü.

Savaşılması gereken bir sürü ordu.

Elini bıraktı, pis çarşafın altına koydu ve babasının alnına bir öpücük kondurdu. Kapüşonunu takıp çıkmaya hazırlandı. O anda birkaç adım geride duran Milan'ı gördü. Öfkeden kudurmasını beklerken oğlan ona beklenmedik bir şefkatle bakıyordu.

"Baban mı?" diye sordu.

Dita başını salladı. Giysinin altında bir şeyler aradı ve akşam yemeğinden kalan somun ekmeği çıkardı. Oğlana uzattı ama o, ellerini cebinden çıkarmadı ve başını hayır anlamında

salladı. Koğuşun kapısına geldiklerinde Dita paltoyu çıkardı ve onu nihayet tanıyan annesi hayretle bakakaldı.

"Anneme de kısa süreliğine ödünç verir misin?" Dita cevabı beklemedi bile. "Şunu giy de içeri gir."

"Ama Edita..."

"Kamufle olacaksın! Hadi! Arkada sağ tarafta. Bilinci kapalı ama sanırım bizi duyabiliyor."

Annesi kapüşonu takıp gizlice içeri girdi. Milan sessizce yanında duruyor, ne yapacağını da ne söyleyeceğini de bilmiyordu.

"Sağ ol, Milan."

Delikanlı başını salladı ve bir an doğru sözcükleri arar gibi kararsız kaldı.

"Şey konusuna gelince..." dedi Dita tahta gibi göğüslerine bakarak.

"Unut gitsin lütfen!" dedi Milan kızarıp kollarını sallayarak. "Şimdi gitmem gerek, paltoyu bana yarın verirsin."

Arkasını döndü ve hızla uzaklaştı.

Paltosuz ve kızsız, eli boş dönmesini arkadaşlarına nasıl açıklayacağını düşünüyordu. Salak olduğunu sanacaklardı. Ekmeği yolda yediğini ve üçü adına da kızın göğüslerini elledığini söyleyebilirdi, ne de olsa palto kendi paltosuydu. Ama kafasını sallayarak vazgeçti. Yalanını şıp diye anlarlardı. Doğruyu söyleyecekti onlara. Kesin kızacaklar, ahmak olduğunu söyleyeceklerdi. Ancak o böyle konuları nasıl çözeceğini bilirdi. Erkeklerle anlaşmak kolaydı; laf atan ilk kişiyi öyle fena yapacaktı ki dişlerini mumla arayacaktı. Nihayetinde arkadaştılar.

Dita annesinin çıkmasını beklerken Margit geldi. Üzgün suratını görünce Dita babasının haberini aldığını anladı. Auschwitz'de özellikle kötü haberler, kâğıttaki yağ lekesi gibi yayılırdı. Margit yanına gelip ona sarıldı.

"Baban nasıl?"

Bu sorunun içinde başka bir sorunun saklı olduğunu biliyordu Dita: Yaşayacak mı?

"İyi değil, çok ateşi var, nefes alırken göğsünden hırıltılar geliyor."

"İnancımızı yitirmememiz lazım, Dita. Baban bir sürü şeyin üstesinden geldi."

"Fazlasıyla."

"O güçlü bir adam. Dayanacaktır."

"Eskiden güçlüydü, Margit. Ama son yıllarda çok yaşlandı. Bu zamana kadar hep iyimser oldum fakat artık ne düşüneceğimi bilmiyorum. Dayanabilecek miyiz bilmiyorum artık."

"Elbette dayanacağız."

"Nasıl bu kadar emin olabiliyorsun?"

Arkadaşı sustu ve cevap ararken bir iki saniye dudaklarını ısırdı.

"Çünkü buna inanmak istiyorum."

İki kız başka bir şey demeden sessizce durdular. İstediklerinin olması için dilemenin yeterli olduğunu düşündükleri o yaşlar ellerinden kayıp gidiyordu. Küçükken hayaller bir restoran menüsü gibiydi; ne istediğini söylerdin ve gelecek de gümüş tepsi içinde getirirdi. Sonra çocuklar geride kalırdı ve hayat öngörülemeyen yollara sapardı. Garson masaya gelirdi ve mutfağın kapalı olduğunu söylerdi.

Koğuşa dönüş zili çaldı ve annesi ayaklarını çamurda sürükleye sürükleye bir hayalet gibi koğuştan çıktı.

"Acele etmeliyiz," dedi Margit.

"Sen git, koş," dedi Dita. "Biz biraz daha yavaş geleceğiz."

Arkadaşı veda etti ve ana kız yalnız kaldı. Annesinin bakışlarında çaresizlik vardı.

"Babam nasıl?"

"Birazcık daha iyi," dedi Liesl. Ama sesi öyle çatlaktı ki ona inanmak imkânsızdı. Ayrıca Dita annesini tanıyordu, kadın bütün hayatı boyunca her şeyin yolunda olduğunu, hiçbir şeyin düzeninin değişmediğini göstermek için çırpınırdı.

"Seni tanıdı mı?"

"Evet, tabii ki."

"Peki sana bir şey dedi mi?"

"Hayır... Yorgun gibiydi. Yarın daha iyi olacaktır."

Koğuşa gidene kadar da başka bir şey konuşmadılar.

Yarın daha iyi olacaktı. Annesi şüpheye yer bırakmayacak bir kesinlikle söylemişti ve anneler bu tür şeyleri bilirlerdi. Ateşi çıkınca çocuğun yatağının başında geceleri onlar beklerdi. Ellerini alınlarına koyar ve iyileşmeleri için ne yapılması gerektiğini bilirlerdi. Dita annesinin elini tuttu ve o saatte sokakta oldukları için bir muhafız tarafından durdurulma korkusuyla elini sıkıca bastırdı.

Koğuşa girdiklerinde neredeyse bütün kadınlar yatmıştı. Daha yüksek bir statüde olan adi suçluların turuncu kolluğunu takan Macar *kapo* ile burun buruna geldiler. Bir hırsız, bir dolandırıcı, bir katil... Onlar bile Yahudilerden daha değerliydiler. Gece boyu ihtiyaçlarını gidersinler diye konulan kapları kontrol etmeye gelmişti ve onların geç kaldığını görünce sopasını kaldırıp dövmekle tehdit etti.

"Affedersiniz, *kapo*, babam..."

"Çeneni kapa da yatağına git, sersem."

"Peki, efendim."

Dita annesinin elini bıraktı ve yataklarına gittiler. Liesl yavaş yavaş yatağına çıktı ve uzanmadan önce bir an döndü. Dudakları kıpırdamasa da acı çektiği gözlerinden belliydi.

"Endişelenme, anne," diye moral verdi kızı. "Babamın durumunda bir değişiklik olmazsa yarın doktora götürmesi için *kapo*suyla konuşuruz. Gerekirse 31. bloktaki müdürümle konuşurum. Bay Hirsch'in bize yardım edeceğine eminim."

"Yarın daha iyi olacaktır."

Işıklar söndü ve Dita yatak arkadaşına iyi geceler diledi ama cevap alamadı. Öyle üzüntülüydü ki gözlerini dahi kırpamadı. Babasıyla anılarını kafasından geçiriyordu ve en iyilerini bulmaya çalışıyordu. Bir tanesini çok seviyordu: Babasıyla annesinin

piyano başında otururkenki görüntüsüydü bu. İkisi de zarif ve güzeldi. Babasının üzerinde kolları kıvrılmış beyaz gömlek, koyu renk kravat ve askılı pantolon vardı; annesi ise vücut hatlarını gösteren dar bir bluz giymişti. Gülüyorlardı, dört elle piyano çalmayı bir türlü beceremedikleri belliydi. En güzeli de henüz genç ve güçlü olduklarından, gelecekleri hâlâ canlı olduğundan mutlu olmalarıydı.

Normal yaşam dönemini kapatan son görüntü ise Prag Josefov'daki dairelerinin kapısını ilk açtıkları, bavulları eşiğin önüne koydukları ve bir daha açacakları meçhul olan kapıyı arkalarından kapatmaya hazırlandıkları andı. Onlar kapının önünde beklerken babası daireye geri dönmüştü. Salon-yemek odasına gitmiş ve son kez dünya küresini çevirmişti.

Ve Dita nihayet uyuyakaldı.

Fakat huzursuz bir uykuydu bu, içini kemiren bir şey vardı. Sabaha karşı birinin ona seslendiği hissiyle sıçrayarak uyandı. Panikle gözlerini açtı, kalbi güm güm atıyordu. Uyuyan yatak arkadaşının ayakları vardı yanında sadece ve bir tek horlamalar ile uykusunda konuşan kadınların monoton mırıltısının bozduğu bir sessizlik hâkimdi. Neyse ki kâbustu ama Dita'nın içinde kötü bir his vardı. O seslenenin babası olduğunu sanmıştı.

Günün ilk saatlerinde kamp sabah yoklaması için gelen muhafızlar ve *kapo*larla doluydu. İki saatlik yoklama, Dita'ya hayatının en uzun saatleri gibi geldi. Sırada dururken annesiyle göz göze gelip durdular. Konuşmak yasaktı, zaten bir şey söylememek çoğu zaman daha iyiydi. Sıra dağılınca kahvaltı kalabalığının oluşmasını fırsat bildiler ve 15. koğuşa gittiler. Tam varmak üzereyken Bay Brady sıradan çıkıp yanlarına koştu. Omuzlarında kötü haberin ağırlığı vardı.

"Hanımefendi..."

"Eşim?" diye sordu Liesl kısık sesle. "Kötüleşti mi?"

"Öldü."

Bir hayat şu kısacık kelimeyle nasıl sönebilirdi? Birkaç harfe nasıl bunca kahır sığabilirdi?

"Girip onu görebilir miyiz?" diye sordu Liesl.

"Üzgünüm, çoktan götürdüler onu."

Tahmin etmeleri gerekirdi. Cesetleri sabahın ilk saatinde toplar, yük arabasına istifler ve fırınlarda yakmaya götürürlerdi.

Annesi bir an bocaladı, kendini kaybetmek üzereydi. Görünürde ölüm haberi onu çok şaşırtmamıştı, muhtemelen kocasını yatarken gördüğü ilk anda anlamıştı. Ama ona veda bile edememek kadını çok sarsmıştı.

Fakat Liesl az önce kaybetmek üzere olduğu metanetini geri kazandı ve teselli etmek için elini kızının omzuna koydu.

"En azından baban acı çekmedi."

Annesinin onunla çocuk gibi konuşması zaten patlamak üzere olan Dita için bardağı taşıran son damla oldu.

"Nasıl acı çekmedi?" diye çıkıştı sert bir hamleyle omzundaki eli iterek. "İşini, evini, itibarını, sağlığını, her şeyini elinden aldılar ve sonunda pireli bir yatakta köpek gibi bir başına ölmesine göz yumdular. Bu kadar acı yetmez mi?" Son sözcükleri neredeyse bağırarak söylemişti.

"Tanrı böyle istedi, Edita. Boyun eğmekten başka bir şey gelmez elimizden."

Dita başıyla hayır dedi. Hayır ve hayır.

"Benim içimden boyun eğmek gelmiyor!" diye bağırdı *lagerstrasse*nin ortasında. Kahvaltı saati olsa da pek az kişi onlara dikkat ediyordu. "Tanrı karşımda olsaydı onunla ilgili ne düşündüğümü söyler ve o çarpık merhamet anlayışını yüzüne vururdum."

Ardından kendini kötü hissetti, teselliye ve desteğe en çok ihtiyaç duyduğu zamanda annesine çok kaba davrandığını fark edince kendini daha da kötü hissetti ama o uysallığı görünce kendini köpürmekten alamıyordu. Bayan Turnovská geldiğinde rahat bir nefes aldı, olanları öğrenince dev şalına sarınıp çıkagelmişti. Dita'nın koluna sevgiyle dokundu ve Liesl'a şefkatle sarıldı.

Annesi arkadaşını beklenmedik bir duygu seliyle karşıladı. Bunu aslında onun yapması, yani annesine sarılması gerekiyordu ama yapamıyordu, sarılamayacak kadar öfkeliydi, o ne kadar kırıldıysa o kadar kırıp dökmek geliyordu içinden sadece.

Hemen hiç tanımadığı üç kadın daha geldi ve şiddetle ağlaşmaya başladılar. Henüz gözünden yaş akmamış olan Dita onlara hayretle baktı. Kadınlar annesine yanaşmaya kalkınca Bayan Turnovská karşılarına dikildi.

"Gidin buradan! Defolun!"

"Hanımefendiye baş sağlığı dilemeye gelmiştik."

"On saniye içinde buradan çekip gitmezseniz sizi tekmeleye tekmeleye kovalarım!"

Liesl çevresinde olup bitenlerin farkına varamayacak kadar sarsılmıştı, Dita'nın da kadınlardan özür dileyip kalmalarını rica edecek gücü yoktu.

"Ne yapıyorsunuz, Bayan Turnovská? Herkes kafayı mı yedi böyle?"

"Leşçiller onlar. Vefat edenin ailesinin üzüntüden iştahlarının kesildiğini biliyorlar, biraz timsah gözyaşı dökecekler, sonra da sizin yiyecek payınıza çökecekler."

Dita afallamıştı; o anda dünyadaki herkesten nefret etti. Bayan Turnovská'dan annesine göz kulak olmasını rica edip oradan uzaklaştı. Başka bir yere gitmeye ihtiyacı duyuyordu ama gidecek yeri yoktu. Babasını bir daha göremeyecek olmasını değil, bunun düşüncesini dahi kabullenmek istemiyordu. Kabul etmeye hazır değildi, boyun eğmeyecekti, ne şimdi ne sonra. Yumruklarını sıkarak dolaştı. Eklemleri bembeyaz olmuştu. Beyaz bir öfke, kireç gibi içini sarıyordu.

Babası bir daha takım elbisesi ve fötr şapkasıyla işten dönmeyecek, kulağını radyoya dayayarak tavanı izlemeyecekti; onu dizlerine oturtup dünyadaki ülkeleri anlatmayacak, bir harfi yamuk yazdı diye tatlı tatlı azarlamayacaktı.

Dita ise ağlayamıyordu bile, gözleri kupkuruydu. Bu onu daha da öfkelendiriyordu. Gidecek başka yeri olmadığından ayakları onu 31. bloka getirdi. Çocuklar kahvaltılarını etmekle meşgullerdi ve o, kalasların arkasındaki gizli sığınağına doğru ilerliyordu.

Morgenstern her zamanki abartılı nezaketiyle selam verdi ama Dita bu kez gülümsemedi, yaşlı öğretmen de teatral reveransını yarıda kesti.

"Babam..."

Dita, bunu der demez damarlarındaki kanın benzin gibi alev aldığını hissetti ve kinini ağzından çıkan tek bir kelimeyle kustu.

"Katiller!"

O kelimeyi dişleriyle çiğnedi; beş, on, elli kere tekrarladı.

"Katiller, katiller, katiller, katiller!"

Tabureyi tekmeledi, devamında yerden alıp sopa gibi havaya kaldırdı. Bir şeyleri kırmak istiyor ama ne olduğunu bilmiyordu. Birilerine vurmak istiyor ama vuracak kimseyi bulamıyordu. Gözleri yuvalarından fırlamış gibiydi ve kaygıdan nefes nefeseydi. Öğretmen Morgenstern çökmüş bir ihtiyardan beklenmeyecek çeviklikle ayağa fırladı ve tatlı sert bir hamleyle tabureyi elinden aldı.

"Öldüreceğim onları!" diye bağırıyordu Dita öfkeyle. "Bir tabanca alıp öldüreceğim onları!"

"Hayır, Edita, hayır," dedi usulca. "Bizim nefretimiz onların zaferidir."

Dita titriyordu, öğretmen ona sarıldı, o da başını ihtiyar adamın kollarının arasına gömdü. Patırtıyı duyup telaşlanan birkaç öğretmen başını uzattı, arkalarından da meraklı bir sürü çocuk geldi, öğretmen bir şey söylememeleri için işaret parmağını dudaklarına koyarak onları tembihledi ve başını sallayarak gitmelerini işaret etti. Öğretmen Morgenstern'i böylesine ciddi görünce şaşırdılar ve itaat ederek onları yalnız bıraktılar.

Koşarak uzaklaştığı ve ağlayamadığı için kendinden nefret ettiğini itiraf etti Dita, babasını hayal kırıklığına uğrattığı için,

onu kurtaramadığı için. Her şey için nefret ediyordu kendinden. Fakat öğretmen ona öfke gidince ardından gözyaşının geleceğini söyledi.

"Nasıl öfkelenmeyeyim? Babam hiçbir zaman kimseyi incitmemiş, kimseye saygısızlık etmemişti... Her şeyini aldılar elinden ve şimdi de bu iğrenç delikte ondan canını da çaldılar."

"Beni iyi dinle, Edita; gidenler artık acı çekmezler."

Gidenler artık acı çekmezler, diye tekrar tekrar fısıldadı bu cümleyi ona, tıpkı iyileşsin diye yaraya sürülen merhem gibi.

"Gidenler artık acı çekmezler, gidenler artık acı çekmezler..."

Dita bunun bayağı, eski, yıpranmış, ihtiyarlara özgü teselli laflarından olduğunu biliyordu bilmesine ama Auschwitz'de ölenlerin yasını hafifletmek için bir ilaçtı. Dita yumruklarını sıkmayı bıraktı, başını salladı ve yavaşça banka oturdu. Öğretmen Morgenstern elini cebine soktu ve biraz kırışmış, biraz sararmış, kâğıttan bir kuş çıkarıp Dita'ya uzattı.

Kız o yıpranmış kâğıttan kuşa baktı, tıpkı ölüm döşeğindeki babası gibi savunmasızdı. Tıpkı şu kırık gözlüklü deli ihtiyar öğretmen gibi kırılgandı. Her şey fazlasıyla kırılgandı... Tam o anda kendini önemsiz hissetti ve aniden zayıf düştü. Bazı anlarda güçlü durmamızı sağlayan o öfke betonu yıkılmaya başladı ve sonunda her şeyini yakmakta olan yangını söndüren gözyaşları geldi.

Mimar başını salladı ve kız yaşlı Morgenstern'in çizgili omzunda hıçkıra hıçkıra ağladı.

"Gidenler artık acı çekmezler..."

Geride kalanlara ne kadar acının miras kaldığını kimse bilmezdi.

Dita başını kaldırdı, gözlerini koluyla kuruladı. Öğretmene teşekkür etti ve kahvaltı saati bitmeden önce önemli bir işi olduğunu söyledi. Aceleyle koğuşuna gitti. Annesinin ona ihtiyacı vardı. Ya da onun, annesine ihtiyacı vardı.

Ne fark ederdi?..

Sönmüş şöminenin yanında Bayan Turnovská'yla oturuyordu. Onlara yaklaştığında Liesl'ın çok sessiz, çok içine kapanık olduğunu gördü. Bayan Turnovská kendi tabağını bitirip yere koymuş, Liesl'ın kabından sabah çayını içiyor, arada içine de gece dul kadının herhalde yiyemediği ekmek parçasını banıyordu.

Manav kadın, annesinin kâsesine dik dik bakan Dita'yı görünce afalladı.

"Annen istemedi," dedi bu beklenmedik ziyarette suçüstü yakalandığı için ne yapacağını bilemeyerek. "Çok ısrar ettim. Ve atölyeye gitme saati geliyordu, yoksa zaten atmak zorunda kalacaktık..."

Sessizce bakıştılar. Annesi orada değil gibiydi, hatıralar ülkesini boydan boya dolaşıyor olsa gerekti. Bayan Turnovská, son yudumları alsın diye kâseyi Dita'ya uzattı ama kız istemedi. Gözlerinde ayıplama yoktu, anlayış ve keder vardı.

"Lütfen siz bitirin. Anneme yardım etmek için iyi olmanız lazım."

Annesinin yüzü balmumundan heykeller kadar sakindi. Dita onun önünde diz çöktü ve kadın gözlerini çevirerek karşılık verdi. Kızına bakınca ifadesiz yüzü değişti. Dita ona sımsıkı sarıldı. Ve annesi nihayet ağladı.

15

Viktor Pestek, aslında Moldova olan ve 19. yüzyılda Romanya'nın parçası olan Besarabya bölgesinden bir delikanlıydı. Romanya en başından beri Nazileri desteklemişti. Viktor Pestek, SS üniforması, belindeki silahı ve onbaşı rütbesiyle Auschwitz'de çok güçlü birine dönüşmüştü. O izin vermezse onunla konuşmaya bile hakkı olmayan binlerce kişiden üstün bir varlıktı. Binlerce kişi onun ağzından çıkacak emre uymaya hazırdı, uymazlarsa ölüm fermanını göz kırpmadan verirdi.

Pestek'i askerî şapkasıyla, elleri arkasında dimdik ve sert bir biçimde yürürken görenler onu yenilmez bir varlık zannederdi. Auschwitz'de neredeyse hiçbir şey göründüğü gibi değildi; kimse bilmese de SS, içten içe çöküyordu. Haftalardır bir kadını aklından çıkaramıyordu.

Aslında gencecik bir kızdı, henüz hiç konuşmamıştı ve ismini bile bilmiyordu. Bir işçi grubunu denetlerken görmüştü kızı. Görünüşe göre sıradan bir Yahudi'ydi; eski püskü giysileri, başında şalı ve ince yüzüyle. Ancak kızın yaptığı ufacık bir hareketle SS subayı âdeta hipnotize olmuştu; kız gözlerinin üzerine düşen sarı buklelerinden birini almış, çekerek düzleştirmiş ve ısırmak için dudaklarına götürmüştü. Bilinçsiz bir hareketti, farkında olmadan yaptığı bir şeydi ama bunu bilmeden yapması onu eşsiz kılıyordu zaten. Viktor Pestek o harekete âşık olmuştu.

Kızı daha bir dikkatle izledi; hoş bir yüzü, altın sarısı muhteşem saçları ve kafesteki saka kuşunun ürkekliği vardı onda. Artık nöbette olduğu tüm süre boyunca gözlerini ondan alamaz olmuştu.

Bir iki kere yanına yaklaşmaya çalışsa da konuşmakta kararsız kaldı. Kız ondan korkuyor gibiydi. Pestek de bunu garipsemedi.

Romanya'daki Demir Muhafızlar'a katıldığında her şey gözüne olağanüstü görünmüştü: İncecik, açık kahve bir üniforma verir, vatansever şarkılar söyleyerek geziye götürür, kendini önemli hissettirirlerdi. İlk başlarda dışarıda gezen Çingenelerin barakalarını yıkmak ona eğlenceli bile gelmişti.

Sonra işler sarpa sardı. Yumruk yumruğa kavgalardan zincire geçtiler. Akabinde silahlar geldi. Çingene tanıdıkları vardı ama esasen birçok Yahudi dostu olmuştu. Ladislaus gibi. Evine gider, okul ödevlerini birlikte yapar ya da beraber ormana kestane toplamaya giderlerdi. Bir gün, neredeyse hiç farkına varmadan, bir elinde meşaleyle Ladislaus'un evini yakıyordu.

Geri çekilebilirdi fakat yapmadı. SS subaylarının maaşları iyiydi. Herkes sırtlarını sıvazlıyordu. Ailesi hayatında ilk kez onunla gurur duyuyordu, hatta ev iznine geldiğinde üniformasını yemek masasının üzerinde konu komşuya sergiliyorlardı.

Ve bir gün onu Auschwitz'e gönderdiler.

İnsanları çatlayana kadar çalışmaya zorlamanın, çocukları gaz odalarına göndermenin, direnirlerse annelerine vurmanın işinin parçası olduğunu bilse ailesi yine de onunla gurur duyar mıydı, emin değildi artık. Bunların hepsi ona saçma geliyor, bazen bunun anlaşılacağından korkuyordu. Bir iki kere subaylar tarafından tutsaklara karşı daha sert olması gerektiği konusunda tembihlenmişti.

O gün nöbeti yoktu, işi olmayan SS subaylarının aile kampında dolaşmalarına izin verilmiyordu ama kontrol noktasındaki çavuş arkadaşıydı. Sorunsuz geçti, muhafızlar onun gelişini yadırgamadılar. Hoşuna gitti bu.

Akşam yoklaması bitmek üzereydi. Çek kızın hangi grupta olduğunu biliyordu, sıradakiler çıkınca onu kadınların arasında gördü. Ona doğru ilerledi ama kız geldiğini görünce adımlarını hızlandırdı. O da acele etti ve durması için kızın bileğini tut-

maktan başka çaresi kalmadı. Bilekleri incecikti, teni soğuktan çatlamıştı ama ona böylesine yakın olmak içini tuhaf bir sevinçle dolduruyordu. Nihayet başını kaldırıp ilk kez yüzüne baktı kız. Pırıl pırıl mavi gözleri vardı ve korktuğu belliydi. Diğer tutsakların da birkaç adım ötede durduğunu gördü. SS subayı tehditkâr bir tavırla onlara döndü ve meraklılar grubu anında dağıldı. İnsanların senden korkması bir nevi rahatlıktı ve buna alışmak kolaydı.

"İsmim Viktor."

Kız suskunluğunu sürdürdü, adam kızın kolunu hemen bıraktı.

"Affedersin, seni korkutmak istememiştim. Ben sadece... ismini öğrenmek istiyordum."

Kız hafifçe titriyor, kelimeler ağzından güç bela dökülüyordu.

"İsmim René Naumann, efendim," diye yanıtladı. "Yanlış bir şey mi yaptım? Beni cezalandıracak mısınız?"

"Hayır, hayır! Öyle bir şey değil! Seni gördüm de..." SS subayı tereddüt etti, uygun sözcükleri bulmakta zorlanıyordu. "Tek istediğim seninle arkadaş olmak."

René hayretle ona baktı.

Arkadaş? SS subayına itaat ederdin, yalakalık ederdin ya da o, çıkarı için seni muhbiri, hatta âşığı yapabilirdi. Ama bir SS subayıyla arkadaş olunabilir miydi? Kendi celladınla arkadaş olmak mümkün müydü?

Kız hâlâ bir şey demeden şaşkın şaşkın bakınca Pestek başını eğdi ve alçak sesle konuşmaya başladı.

"Ne düşündüğünü biliyorum. O manyak SS subaylarından biri olduğumu düşünüyorsun. Evet, öyleyim. Ama o kadar deli değilim. Bu olanlar hoşuma gitmiyor. Midemi bulandırıyor."

René'nin ağzını bıçak açmadı. Bunların nereden çıktığını anlamıyordu, aklı karışmıştı. Tutsakların güvenini kazanmak, onlarla arkadaşmış gibi yapıp Direniş hakkında ağızlarından laf almak için Reich'tan nefret ediyor gibi gözüken muhafızlar olduğunu birçok kez duymuştu. Korkuyordu.

Subay cebinden küçük bir kutu çıkarıp kıza uzattı. Vernikli ahşap bir kutuydu. Muhafız kızın avucuna koymaya çalışsa da kız geri çekildi.

"Sana getirdim. Hediye."

Kız şüpheci gözlerle sarı kutuya bakıyordu, SS subayı üstündeki minik kapağı kaldırdı. Metalik ve tatlı bir melodi çalmaya başladı.

"Bu bir müzik kutusu!" dedi kıza sevinçle.

René uzattığı hediyeyi bir süre izledi ama almaya kalkışmadı. Adam gülerek başını eğdi, kızın heyecanlanmasını bekliyordu.

René'de zerre heves yoktu. Dudakları sımsıkı kapalıydı. Gözlerinde ifade yoktu.

"Ne oldu? Beğenmedin mi?" diye sordu telaşla.

"Yenmez ki," dedi kız. İçine işleyen şubat soğuğunun da etkisiyle sesi çatlak çıkıyordu.

Pestek aptallığının farkına varınca utançtan yerin dibine girdi. Bir hafta boyunca karaborsada müzik kutusu aramıştı. Sağa sola gitmiş, buluncaya kadar SS subaylarıyla da Yahudi kaçakçılarla da görüşmüştü. Elde edene dek yalvarmış, yakarmış, rüşvet vermişti. Ve ne kadar abes bir hediye olduğunu şimdi anlıyordu. İnsanların soğuktan ve açlıktan kırıldığı bir yerde kıza hediye etmek için aklına gelen tek şey aptal bir müzik kutusu olmuştu.

Yenmezdi ki...

Avucunu serçe boğar gibi sımsıkı kapatınca müzik kutusunun çatırtıları duyuldu.

"Affet beni," dedi üzüntüyle. "Su katılmamış bir aptalım. Hiç aklıma gelmedi."

SS subayının gerçekten utandığını, yapmacık davranmadığını, onun hakkındaki düşüncelerine gerçekten önem verdiğini düşündü René.

"Sana ne getirmemi istersin?"

Kız sustu. Bir pay ekmeğe bedenlerini satan kızlar olduğunu biliyordu. Yüzünde öyle aşağılanmış bir ifade vardı ki Pestek yine yanlış yaptığını anladı.

"Beni yanlış anlama. Karşılığında bir şey beklemiyorum. Tek istediğim, her gün yaptığımız tüm kötülüklerin yanında iyi bir şey yapmak."

René yine susuyordu. Güvenini kazanmanın kolay olmayacağını anladı SS subayı. Kız buklelerinden birini çekip ağzına götürerek adanın taptığı o hareketi yaptı.

"Başka bir gün seni yine görebilir miyim?"

Cevap yoktu. Kız bakışlarını çamurlu yola çevirmişti. O bir SS subayıydı, ne isterse yapabilirdi, onunla konuşmak ya da ne istiyorsa yapmak için izin istemesine bile gerek yoktu. Kız bir şey demese de Pestek öyle hevesliydi ki bu sessizliği onun kabul ettiğine yordu.

Ne de olsa hayır dememişti.

Sevinçle gülümsedi, beceriksizce el salladı.

"Yakında görüşürüz, René."

René o tuhaf SS subayının gitmesini izledi, hiç kıpırdamadan uzun süre öylece kaldı, olanlardan dolayı afallamıştı, ne düşüneceğini bilmiyordu. Kırık gümüş parçalar, altın rengi yaylar ve çarklar kara çamurun üzerinde yüzüyordu.

Dita için de hayat hiç kolay değildi. Babasının yokluğu omuzlarında dayanılmaz bir yüktü. Demir prangalara zincirlenmiş gibi ayaklarını sürüyerek dolaşıyordu kampta. Artık olmayan bir şey madden nasıl bu kadar ağır olabilirdi? Boşluk nasıl ağır gelebilirdi?

Oluyordu işte.

O sabah ranzasından bile sürünerek indi. Öyle ağır hareket etmesi huysuz ranza arkadaşını çileden çıkarmıştı. Yavaş çekimde ağaçtan inen bir tembel hayvanı izlemek zorunda kalınca Dita'nın hayatında duymadığı küfürleri saydırmaya başlamıştı. Başka zaman olsa Dita kıdemlinin öfkesi karşısında korkardı ama o anda

korkmaya bile hali yoktu. Başını çevirip kadına öyle dik, öyle kayıtsız bakmıştı ki diğeri şaşırtıcı biçimde susmuş ve Dita ağır ağır inerken bir daha ağzını açmamıştı.

Akşam yoklamasından sonra sıralar dağılınca 31. blok çocukları oyun oynamak veya ailelerini görmek için koşturarak çıktılar. Dita bir bitki yavaşlığıyla kitapları topladı ve saklamak için ayaklarını sürüye sürüye Blockältester'in odasına gitti. Fredy yarı boş gelen paketleri kontrol ediyordu, içlerinde hâlâ koğuştaki Sebt yemeğini canlandıracak bir şeyler olabilirdi.

"Senin için bir şey saklamıştım," dedi Hirsch. "Kitapları tamir etmen gerekince kullanırsın diye."

Yuvarlak uçlu, süslü, mavi bir okul makası uzattı, *lager*de böyle istisnai bir şey bulmak hiç kolay olmasa gerekti. Müdür, kızın teşekkür etmesine fırsat vermeden hemen odadan çıktı.

Fırsattan istifade o eski Çekçe kitabından sarkan ipleri kesmeye karar verdi. Annesinin Bayan Turnovská ve Terezin'den diğer arkadaşlarıyla beraber olduğunu bildiğinden ve kimseyi görmek istemediğinden 31. blokta herhangi bir işle meşgul olmayı tercih ediyordu. Kız o eski püskü roman dışında bütün kitapları gizledi. Kütüphanecilik tamir ekipmanını sakladığı, ağzı iple bağlı kadife torbayı delikten çıkardı. Eskiden bu torbanın içinde dört tane badem şekeri vardı ve şaibeli bir çapraz bulmaca yarışması sonrası kazananlar ödüllerini görülmemiş bir coşkuyla kutlamışlardı. Bazen torbayı burnuna yaklaştırıp badem şekerlerinin harikulade kokusunu içine çekerdi.

Kalasların olduğu köşeye gidip işine özenle eğildi. Önce yeni makasıyla sarkan ipleri kesti. Sonra açık yarayı diker gibi kopmak üzere olan sayfaları iğne iplikle birleştirdi. Sonuç pek estetik değildi ancak sayfalar derli topluydu. Yırtık sayfaları da bantladı, kitap artık parçalanmak üzereymiş gibi durmuyordu.

Babasını öldüren o kampın iğrenç gerçekliğinden kaçmak istiyordu ve kitapların gizli bir tavan arasına açılan kapaklar

olduğunu biliyordu; açıp içine girerdin ve başka bir dünyaya adım atardın.

Hirsch'e göre küçük hanımefendilere uygun olmayan *Aslan Asker Şvayk* isimli o yırtık kitabı okuyup okumamakta bir an kararsız kaldı. Ama kararsızlığı öğlen çorbasından bile kısa sürdü.

Hem onun da bir hanımefendi olmak istediğini kim söylemişti?

Ya mikrop araştırmacısı olmak istiyordu ya da pilot ama şu beyaz külotlu çorapla volanlı elbiseler giyen eski modalardan biri olmayacaktı.

Kitap Birinci Dünya Savaşı zamanındaki Prag'da geçiyordu, tombul ve geveze olarak tanımlanan başkahramanı –"embesillik sebebiyle"– ordudan atılmıştı ve tekrar orduya çağırıldığında romatizma yüzünden tekerlekli sandalyeyle gitmişti. Yemeğe ve likör düşkün bu serseri mümkün olduğunca az çalışmaya ant içmişti. İsmi Şvayk'tı ve hayatını sokak köpeklerini yakalayıp onları cinsmiş gibi satarak kazanırdı. Herkesle çok kibar konuşurdu, her haliyle tavrıyla iyilik timsaliydi ve cana yakındı. Çoğu zaman kimse sormamış olsa da görüşünü bildirmek için her konuya balıklama atlar, onunla ilgili bir hikâye ya da anekdot anlatırdı. Ve asıl şaşırtıcı şey ise ona saldıran, bağırıp çağıran, hakaret eden biri olursa karşılık vermek yerine o kişiye hak vermesiydi. Herkes onun katıksız bir aptal olduğuna kanaat getirir, böylece onu rahat bırakırdı.

"Siz tam bir embesilsiniz!"

"Evet, efendim, çok doğru söylediniz," diye yanıt verirdi en uysal sesiyle.

Galler dağlarındaki madenci köyünden ona eşlik eden Doktor Manson'ı ve hatta *chaise longue*'una uzanmış huzurla Alpleri izleyen Hans Castorp'u özlüyordu Dita. Elindeki kitap ise onu Bohemya'ya ve savaşa götürüyordu. Sayfalara göz gezdirdi ve adını daha önce hiç duymadığı Çek yazarın ne anlatmak istediğini pek anlamadı. Çaresiz bir subay fıçı göbekli, hırpani kılıklı, yarım akıllı askeri

azarlıyordu. Dita bu küçük düşürücü durumdan hoşlanmadı. O, ufkunu genişleten kitapları seviyordu, küçülten değil.

Ancak o karakterde tanıdık gelen bir şey vardı. Her hâlükârda dış dünya çok daha beter olduğundan taburesinde büzülüp kitaba odaklanmak daha iyiydi, hem sohbete dalan öğretmenler de onun varlığını unutmuş gibiydiler.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bayrağı altında asker elbiselerini yarım yamalak giymiş Švayk'la karşılaştı yine, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanların emrine tabi olmak Çek halkı tarafından hiç hoş karşılanmıyordu.

"Ne haklıymışlar meğer," dedi Dita kendi kendine.

Švayk, Teğmen Lukás'ın yaveri olmuştu ve teğmenin ona bağırmadığı, hakaret etmediği, sinirden köpürünce ensesine şaplak atmadığı gün yoktu. Çünkü bütün işleri arapsaçına çevirmekte Švayk'ın üstüne yoktu; kendisine teslim edilen dosyaları kaybeder, emredilenin tersini yapar, teğmeni gülünç duruma sokardı; yine de görünüşe bakılırsa aslan asker her şeyi iyi niyetle ve yüce gönüllülükle yapıyordu ama beynini nadiren kullanıyordur. Kitabın bu bölümlerinde Dita hâlâ Švayk aptal rolü mü yapıyor, yoksa gerçekten o kadar aptal mı karar verebilmiş değildi.

Yazarın anlatmak istediği noktayı anlamakta güçlük çekiyordu. Tuhaf asker üstü tarafından kendisine sorulan soruları, verilen talimatları öyle ayrıntılı yanıtlıyordu ki konuşması bitmek bilmiyor, uzadıkça uzuyor, daldan dala geçiyor, askerin tanıdıklarının ya da akrabalarının hikâyelerine dönüşüyor, asker de olanca ciddiyetiyle saçmalamaya devam ediyordu: "Lieben'de barı olan Paroubek diye bir adamla tanışmıştım. Telgraf operatörünün teki cinleri içip sarhoş olunca vefat edenin ailesine başsağlığı mesajını vereceğine bar tezgâhında duran likör fiyatları listesini vermiş. Büyük kıyamet kopmuş. O zamana dek kimse barın fiyat listesini okumadığından o sözde iyi Paroubek'in kadeh başına hep biraz kazık attığını anca o zaman anlamışlar ama bu sefer de adam o paranın hayır işlerine gittiğini söylemiş..."

Açıklamalarını süsleten anekdotlar öyle uzun ve gerçek dışıydı ki teğmen dayanamayıp bağırarak kovalamıştı: "Defol git, hayvan herif!"

Dita teğmenin yüzünü hayal edince güldü ve buna kendisi de şaşırdı. Hemen sonra kendine kızdı. Bu kadar aptal bir karakter ona nasıl komik gelebilirdi? Her şey olup bittikten sonra mı, yoksa olaylar gerçekleşirken mi gülmek doğruydu, onu da sorguladı.

Sevdiklerin ölürken nasıl gülebilirsin?

O gizemli gülümsemesi yüzünden eksik olmayan Hirsch'i düşündü ve aniden bir aydınlanma yaşadı: Hirsch'in gülümsemesi, onun zaferiydi. Gülümsemesi karşısındakine şöyle diyordu: *Bana sökmez*. İnsanları ağlatmak için inşa edilmiş Auschwitz gibi bir yerde gülmek bir isyan hareketiydi.

Sersem Şvayk'ın adımlarını takip ediyordu. Hayatında nereye gideceğini bilmediği o en karanlık anda bir aptal onun elinden tutmuş, ilerlemesi için çekiştiriyordu.

Koğuşuna dönerken akşam karanlığı çökmüştü, sulu karla karışık buz gibi bir rüzgâr yüzünü acıtıyordu. Yine de Dita kendini daha iyi hissediyordu, morali daha iyiydi. Tabii Auschwitz gibi bir yerde sevinçler mum alevi gibi sönerdi. Birkaç adım öteden biri Puccini bestesini ıslıkla çalarak geliyordu.

"Aman Tanrım," diye fısıldadı Dita.

Koğuşa varamamıştı, o bölgede yol çok az aydınlatıldığından belki görmemiştir umuduyla ilk bulduğu kapıdan içeri daldı. Hızla girip kapıyı da çarparak kapatınca bir iki kadın ona döndü.

"Deli misin, nasıl içeri girmek bu böyle?"

Dita'nın gözleri korkudan fal taşı gibi açıldı ve dışarıyı işaret etti.

"Mengele..."

O anda kadınların siniri yerini telaşa bıraktı.

"Doktor Mengele!" diye fısıldaştılar.

Mesaj fısıltılar arasında yayıldı ve tüm konuşmalar yavaş yavaş kesildi.

"Doktor Ölüm..."

Bazıları dua etmeye başladı. Kimi dışarıdan bir ses geliyor mu diye susmalarını istedi. Yağmurun arasından ince bir müzik sesi işitiliyordu.

Biri Doktor Mengele'nin göz rengi takıntısını anlatmaya başladı.

"Dediklerine göre Yahudi tutsaklardan Vexler Jancu isimli bir doktor görmüş, Çingene kampında Mengele'nin odasında bir masa dolusu göz örneği varmış."

"Gözleri kelebek koleksiyonu gibi duvardaki panoya asıyormuş, ben de duydum."

"Birkaç çocuğu birbirine diktiklerini anlatmışlardı bana da. Öyle birbirine dikilmiş halde koğuşlarına dönmüşler. Acıdan bağrışıyorlarmış, çürük et kokuyorlarmış. O gece ölmüşler."

"Çocuğumuz olmasın diye Yahudi kadınları nasıl kısırlaştıracağını araştırıyormuş, öyle duydum. Yumurtalıklarına radyasyon veriyormuş, sonra da etkisini görmek için çıkarıp bakıyormuş. Anestezi bile yapmıyormuş, şeytanın dölü. Kadınlar kulakları sağır edecek kadar bağrışıyormuş."

Biri sessiz olmalarını söyledi. Islık sesi uzaklaşıyordu.

BIIb kampını baştan başa saran ve ağızdan ağıza yayılan bir emir duyuldu: "İkizler 32. bloka." Dışarıdaki tutsaklar duydukları emri bağırarak tekrarlıyorlardı, yapmadıkları takdirde ağır biçimde cezalandırılırlardı; idam Auschwitz'de her daim çok geçerli bir ihtimaldi. Nerede olurlarsa olsunlar Zdenek ile Jirka, Irene ile René kardeşler hemen hastane-koğuşa gitmek zorundaydılar.

Josef Mengele Münih Üniversitesi'nde tıp eğitimini tamamlamıştı, 1931'den beri Nazi partisine yakın kuruluşlarda çalışıyordu. Hitler'in 1933'te engelli, psikiyatrik hastalıklara, depresyona ya da alkolizme sahip kişiler için zorunlu kısırlaştırma yasasının fikir babası ve değersiz hayatları sonlandırma fikrinin başsavunucularından Doktor Ernst Rüdin'in öğrencisiydi. Genetik deneylerinde istediği gibi kullanabileceği insan deposu olan Auschwitz'e gönderildi.

Anne, ikiz oğlanlarıyla birlikte sokakta yürüyor, Doktor Mengele'yle ilgili kanlı hikâyeleri kafasından atamıyordu. Çocuklar şen şakrak yürürken ağlamamak için dudaklarını ısırıyor, çamur birikintilerinde zıplarken anneleri bir şey demeye cesaret edemiyordu. Dudağı kanıyordu.

Kamp girişindeki kontrol noktasında duran SS subayına çocukları teslim etti ve Nazi doktorun laboratuvarına giden metal kapıdan geçmelerini izledi. Belki onları bir daha hiç göremeyeceğini ya da belki bir kolları eksik, ağızları dikişli veya o deli adamın acayip fikirlerinden kaynaklanan başka bir deformasyonla döneceklerini düşündü. Fakat yapacak bir şey yoktu, bir subayın emrine karşı gelmenin cezası ölümdü. 32. hastane blokunda da bir odası bulunan Mengele bazen bizzat kendi gelip çocukları laboratuvarına götürürdü, en çok ondan korkuyordu.

O zamana dek çocuklar doktorun yanından hep iyi dönmüşlerdi, hatta bazen orada geçirdikleri saatlerden sonra Josef Amcaları onlara sosis veya bir parça ekmek hediye ediyordu, çocuklara göre çok sempatik biriydi ve onları güldürüyordu. Kafalarını ölçtüklerini, beraber ve ayrı olarak aynı hareketleri yapmalarını istediklerini, dillerini çıkarmalarını söylediklerini anlattılar. Bazen de bir şey anlatmak gelmiyordu içlerinden ve anne babalarının laboratuvarda geçen o karanlık saatlerde neler yaptıklarıyla ilgili sorularını yanıtsız bırakıyorlardı. Kadın o gün koğuşa döndüğünde boğazına bir yumru oturdu. Bacakları gitar teli gibi tir tir titriyordu.

O gece Mengele'nin aradığı kişi kendisi olmadığı için Dita rahat bir nefes aldı. Mengele'yle ilgili en ayrıntılı hikâyeleri anlatan tutsak, yırtık şalının arasından beyaz saçları gözüken bir kadındı. Doktorla ilgili çok şey bildiği belliydi. O yüzden onun yanına gitti.

"Affedersiniz, size bir şey danışmak istiyordum."

"Söyle, kızım."

"Bir arkadaşım Mengele tarafından tehdit edildi de..."

"Tehdit mi?"

"Evet, gözünün üzerinde olacağı konusunda uyardı onu."

"Çok fena..."

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Birinin peşine düşerse avının üzerinde dolaşan yırtıcı kuş gibidir; gözünü ondan ayırmaz."

"Ama burada bir sürü insan var, uğraşması gereken bir sürü iş var..."

"Mengele bir yüzü asla unutmaz. Bilirim."

Bunu söylerken birden ciddileşip sessizleşti. Daha fazla konuşmak istemedi, aklına gelen bir anıyla nutku tutulmuştu.

"Ne yapıp etsin kaçsın ondan, yoluna çıkmasın. Üst rütbeli Naziler kara büyü ayinleri yapıyorlar, biliyorum. Ormana girip kara ayinler düzenliyorlar. SS şefi Himmler kâhinine danışmadan asla karar almaz. Onlar karanlık taraftalar, biliyorum. Onların yoluna çıkanlara yazık. Kötülükleri bu dünyaya ait değil, cehennemden. Bence Mengele düşmüş bir melek. Şeytanın ta kendisi, ete kemiğe bürünmüş hali. Birinin peşine düştüyse Tanrı onu esirgesin."

Dita başını salladı ve sessizce gitti. Tanrı varsa şeytan da vardı. Aynı yolun yolcusuydular; biri bir taraftan, diğeri karşı taraftandı. Her nasılsa iyilik ve kötülük birbirini dengeliyordu. Neredeyse birbirlerine ihtiyaç duydukları söylenebilirdi; *kötülük olmasa yaptığımız şeyin iyi olup olmadığını nasıl bilir, karşılaştırıp aralarındaki farkı nasıl görebilirdik*, diye sordu Dita kendi kendine. *Şeytanın Auschwitz'deki kadar kol gezdiği başka bir yer dünyada yok gerçekten,* diye düşündü.

Şeytan, opera aryalarını ıslıkla çalar mıydı?

Hava o gece kapalıydı ve yalnızca rüzgârın uğultusu işitiliyordu. İçi ürperdi. Tellerin yakınında, ışığın altında birini gördü. Auschwitz'deki sokak lambaları yılan gibi tuhaf, kıvrık biçimliydi. Telin diğer tarafında biriyle konuşuyordu kadın. Yaşça en büyük ve en güzel asistanları olan Alice'e benzetti. Bir keresinde kütüp-

hanede beraber nöbet tutmuşlardı. Kayıt memuru Rosenberg'le tanıştığını söylemiş ve birkaç kez üstüne basa basa sadece arkadaş olduklarını belirtmişti, kendine göre önemli olduğu belliydi.

Dita ne konuştuklarını merak etti. Artık konuşulacak bir şey kalmış mıydı? Belki sadece bakışıyorlardı ve âşıkların birbirlerine söyledikleri o güzel şeyleri söylüyorlardı. Alice, Madam Chauchat, Rosenberg de Hans Castorp olsaydı telin öbür tarafında yere diz çöküp, "Seni tanıdım," derdi, tıpkı o karnaval gecesinin sonunda kadına açıldığı zamanda olduğu gibi. Âşık olmanın birini görür görmez tanımak, o insanın her zaman beklediği kişi olduğunu bilmek demek olduğunu açıklardı. Bu tür bir açılma yaşayıp yaşamayacağını merak etti.

Yine Rosenberg ile Alice'i düşündü. Telin diğer tarafındaki biriyle ne tür ilişki kurulabilirdi? Emin değildi. Auschwitz'de en acayip şeyler normal karşılanırdı. Dikenli telin öbür tarafındaki birine âşık olabilir miydi? Dahası, şeytanın tohumları Nazilerin cirit attığı bu cehennemde aşkın büyüyebileceği bir yer var mıydı? Görünüşe bakılırsa vardı zira Alice Munk ve Rudi Rosenberg soğuğa ve tipiye meydan okuyarak âdeta yerde kök salar gibi sessizce duruyorlardı.

Auschwitz'in var olmasına müsaade eden Tanrı, dedikleri gibi kusursuz bir saatçi değildi belki de. Fakat en göz alıcı çiçekler de en ölümcül topraklarda açardı. *Belki Tanrı bir saatçi değil, bahçıvandır,* dedi Dita kendi kendine.

Tanrı eker ve şeytan önüne çıkan her şeyi mahvederek biçerdi. *Bu deliler mücadelesini kim kazanacak,* diye merak etti.

16

Babasının atölye-koğuşuna doğru yürürken öğretmen Ota Keller o öğlen çocuklara anlatacağı hikâyeleri zihninden geçiriyordu. Bir gün 31. bloktaki çocukların kafasını dağıtmak için uydurduğu Celile* hikâyelerini bir kitapta toplayıp yayınlatacaktı.

Yapacak ne çok şey vardı!

Ama savaş yüzünden kapana kısılmışlardı. Bir zamanlar devrimlere ve adil bir savaşın olabileceğine inanırdı.

Üzerinden öyle zaman geçmişti ki...

Yemek molasını değerlendirip babasını ziyarete gidiyordu, babası Alman ordusunun mataralarını asması için kemer yapma atölyesinin önünde çorba içiyordu. Yaşlanmış ve savaştan önceki her şeyini yitirmiş olsa da ihtiyar Bay Keller henüz yaşama sevincini kaybetmemişti. Daha önceki hafta yasak zilinden önce koğuşun arkasında tenor olarak küçük bir konser düzenlemişti. Ota'ya göre sesi biraz zayıflamış olsa da hâlâ profesyonel gibi şarkı söylüyordu. Adamlar onu dinlerken keyiflenmiş, hatta eğlenmişlerdi. Onun yaşlı bir bohem, artık gözden düşüp emekli olmuş, ikinci sınıf bir sanatçı olduğunu düşünmüşlerdi muhtemelen. Richard Keller'ın kısa süre öncesine kadar Prag'da önemli bir iş insanı, elli kişiye iş veren ünlü bir kadın iç çamaşırı fabrikasının sahibi olduğunu bilen pek azdı.

Fabrikanın finans işleriyle yakından ilgilenmiş olsa da asıl tutkusu hep opera olmuştu. Bazı iş insanları Bay Keller'ın şarkı söylemeye pek bir meraklı olduğunu, üstüne üstlük ders aldığını

---

* İsrail'de bir bölge. (ç. n.)

duyunca kaşlarını çatıyorlardı. O yaştaki adama yakışıyor muydu hiç! Kulüp toplantılarında ondan küçümsemeyle bahsediliyor, ciddi bir iş insanı olarak görülmüyordu.

Oysa Ota babasının dünyadaki en ciddi adam olduğunu ve bu yüzden yüksek ya da alçak sesle şarkı söylemekten hiç vazgeçmediğini düşünüyordu. Yahudi Konseyi temsilcisi gelip de Terezin'den Auschwitz'e gönderileceklerini bildirdiğinde kimisi bağırmış, kimisi ağlamış, kimisi de duvarları yumruklamaya başlamıştı. Babası ise alçak sesle Rigoletto'dan bir arya söylemeye başlamıştı, Gilda'nın kaçırıldığını öğrenen Mantova Dükü'nün ağıtını seslendiriyordu: "*Ella mi fu rapita! Parmi veder le lagrime...*" En ciddi, en tatlı ses onundu. Belki de bu yüzden yavaş yavaş diğer bütün sesler kesilmiş ve bir tek onun sesi kalmıştı.

Bay Keller oğlunu görünce göz kırptı. Naziler ihtiyar adamın fabrikasına, evine ve hatta birinci sınıf vatandaş itibarına el koymuşlar, onu tahtakurusu, bit, pire kaynayan pis bir yatağa mahkûm etmişlerdi. Ama o, içindeki gücü de muzipliği de yitirmemişti, tıpkı fabrikada –jartiyerleri ve çapkınlıkları kastederek– bazı kadınlar için iş kıyafeti ürettiklerini söylediği zamanlardaki gibi.

Babasının iyi olduğunu, atölyeden arkadaşlarıyla o gün ölenlerin ismini sıralayarak konuştuklarını görünce 31. bloka yöneldi. İnsanlara şöyle bir baktı, o saatte tutsaklar kâselerindekini birkaç dakika içinde bitirme çabasındaydılar, kederli bir görüntüydü: dilenci kılıklı sıska insanlar. Kendi halkını bir gün bu halde göreceğini hiç düşünmemişti ama onları ne kadar mahvolmuş görürse içindeki Yahudi bilinci o kadar uyanıyordu.

Karl Marx'ın öğretilerine duyduğu hayranlığı ergenlik dönemiyle birlikte geride bırakmıştı, o zamanlar tarihteki bütün sorunların çözümünün enternasyonalizm ve komünizm olduğuna inanıyordu. Nihayetinde rasyonel ve özgür zihni cevaplardan çok soru çıkardı karşısına. Bir an geldi çattı ve tam olarak nereye ait olduğunu bilemedi: Bir burjuvanın oğluydu, salon komünizmine göz kırpıyordu, ana dili Almanca olan Çek asıllı bir Yahudi'ydi.

Naziler Prag'a girip Yahudileri köşeye kıstırdığında Ota sonunda dünyadaki yerini buldu: Bin yıllık gelenek ve kan bağı onu diğer görüşlerden daha çok Yahudilere bağlıyordu. Kim olduğuyla ilgili içinde bir şüphe vardıysa da Naziler göğsüne sarı yıldızı taktıktan sonra bir daha hayatı boyunca bir saniyeliğine bile olsa kim olduğunu asla unutmayacaktı.

Bu yüzden siyonistlere katıldı ve gençleri Aliyah'ya, İsrail topraklarına dönüşe hazırlayan *Hachshara* hareketinin aktif üyesi oldu. Gitarın ve şarkıların eksik olmadığı o gezileri hem neşeyle hem de bir parça hüzünle anıyordu. *Boy scouts* birliğinde tam da onun aradığı ilkel kardeşlik ruhu mevcuttu; birinin hepsi, hepsinin de biri için olduğu bir silahşörler grubuydu.

Ateş başında korku hikâyelerinin anlatıldığı o gecelerden birinde başlamıştı ilk öykülerini uydurmaya. Fredy Hirsch'e de o zamanlar rastlamıştı. Son derece kendinden emin izlenimi yaratıyordu. Bu rezillik tufanında çocuklar için Nuh'un gemisine dönüşmüş olan 31. blokta onun emri altında çalışmaktan gurur duyuyordu.

Güzel zamanlarda değillerdi...

Ama Ota iyimserdi. İronik espri anlayışını babasından miras almıştı ve sıkıntılarla bezeli tarihlerini göz önüne alınca bunu da atlatacaklarına inanıyordu. Kötü düşünceleri zihninden uzaklaştırmak için de tekrar çocuklara anlatacağı o öyküye döndü çünkü hayal gücü solmasın, çocuklar düşlemeyi sürdürsün diye öyküler hiç durmadan devam etmeliydi.

Ne düşlersen osun, dedi Ota kendi kendine.

Ota Keller yirmi iki yaşındaydı ama duruşuyla yaşından daha büyük gösteriyordu. Celile sokaklarında dolaşarak ses çıkarmayan flütler satan kurnaz tüccarın öyküsünü birçok kez anlatmıştı ama o tüccarın sadece gökten duyulabilecek muhteşem sesler çıkardığı için deliksiz flüt sattığını da ekleme fikrine karşı koyamadı.

"Ondan alışveriş edenlerin sayısı hiç de az değildir! Ta ki bir çocuk müşteri gelene kadar."

Bu, kendi uydurduğu bir hikâyeydi, dolayısıyla herhangi bir ayrıntıyı unutursa başkasıyla değiştirirdi. Hikâyenin sonuna geldiğinde çocuklara özgü acelecilikle koşar adım kapıya gitti çocuklar. Ota elindeki tek şey şimdiki zaman olduğundan her anın tadını çıkarıyordu. Çocukların gidişini izledi, o anda adımlarının ritmiyle saçları savrulan asistan da şimşek gibi çıkışa ilerledi.

İnce bacaklı kütüphaneci hep bir yerlere koşturuyordu...

Melek yüzlü bir kızdı ama enerjik hareketlerine ve tavırlarına bakılırsa tuttuğunu koparmadan rahat etmeyecek kadar inatçı birine benziyordu. Öğretmenlerle nadiren konuştuğunu fark etmişti, kitapları bırakıyor, sonra da başını sallayarak topluyordu, hep acele ediyordu. *Belki çekingenliği yüzünden acelesi varmış gibi yapıyordur*, diye düşündü Ota.

Dita o esnada hışımla koğuştan çıkıyordu. Elbisesinin altında iki kitap taşıyordu ve tehlikeli olduğundan kimseyle karşılaşmak istemiyordu.

O öğleden sonra saklanacak kitapları geri vermeye gidince Fredy Hirsch'in odasını kapalı bulmuştu, ısrarla çalmasına rağmen kimse kapıyı açmamıştı. Öğretmenlerin tabureleri birleştirip muhabbete daldığı köşede Miriam Edelstein'ı buldu. Komutan Schwarzhuber'in aniden Hirsch'i çağırdığını ve onun da odanın anahtarını bırakmayı unutup gittiğini anlatmıştı. Miriam grubun yanından uzaklaşıp sabah derslerinden kalan iki kitabı ne yapacağını sordu kısık sesle.

"Merak etmeyin, ben hallederim."

Miriam başını salladı. Bakışlarıyla dikkatli olmasını rica etti.

Dita başka bir şey demedi. Kütüphaneci olarak onun göreviydi bu. O gece gizli ceplerinde taşıdığı iki kitapla beraber uyuyacaktı. Riskliydi ama kitapları koğuşta bırakmayı göze alamazdı.

Hemen hemen tüm çocuklar dağılmış, kalanları da eğitmenler blokun arkasına spor yaptırmaya götürmüşlerdi. 31. blokta sadece öğretmen Ota Keller'ı dinleyen çeşitli yaş grubundan çocuklar kalmıştı. Çok şey bilen ve alaycı konuşan o genç öğretmen, Dita'nın

merakını cezbediyordu. Neredeyse durup çocuklara ne anlattığını dinleyecekti, muhtemelen Celile'yle ilgiliydi ama Dita'nın Şvayk adında bir düzenbazla randevusu vardı. Yine de kulak misafiri oldu ve anlattıklarını duyunca şaşırdı; zira siyaset, tarih ya da klasik sabah dersi değil, bir fabl anlatıyordu. Keller'ın hikâyeyi anlatırkenki tutkulu hali çok dikkatini çekti. Böylesine kültürlü ve ciddi bir genç adamın bu denli coşkuyla hikâyeler anlatabilmesi onu büyülemişti.

Coşku çok önemliydi. Yola devam etmek için bir şeylerden heyecan duymak lazımdı. Dita bu yüzden bedenini ve ruhunu kitap dağıtma işine adamıştı; sabahları, yani çalışma saatlerinde kâğıt kitaplar ve öğleden sonra ortam daha sakinleyince canlı kitaplar; konuşan, bazen bağıran, bazen de dinlemediklerinde çocukları çimdikleyen kitaplara dönüşmüş olan öğretmenler kendi aralarında bir döngü oluşturmuşlardı ikincisi için.

Gizlilik açısından içeride bırakmadığı o iki kitabı ertesi sabaha dek koynunda saklaması gerekiyordu. Ama arkadaşı Şvayk'ın neler karıştırdığını sonraki sayfalarda öğrenme güdüsü galip geldi ve sıra sıra pis ağızlara benzeyen kara deliklerle dolu lağım koğuşuna gitti.

Köşede kendine gizli bir yer buldu. Şvayk ile yaratıcısı ve yazarı Jaroslav Hašek görse kitabı okumaya en münasip yerin burası olduğunu düşünürdü. Kitabın ikinci bölümündeki giriş kısmında yazar şöyle diyordu: "Edepsiz ifadelere kızanlar korkaklardır zira onları asıl şoke eden gerçek hayatın kendisidir. Keşiş Eustace'ın kitabında San Luis'in ne zaman gürültülü biçimde yellenen birini duysa ağlamaya başladığını ve sadece dua ederek sakinleşebildiği anlatılır. Çek Cumhuriyeti'ni frakla ve eldivenle gidilen parkeli büyük bir salona dönüştürmeyi arzulayan pek çok kişi mevcut. Büyük dünyanın nazik geleneklerinin muhafaza edildiği ve korumaları altındaki şık kurtların en beter hırslarını ve açgözlülüklerini doyurabilecekleri bir yere."

Hele dört yüz tuvaletin aynı anda kullanıldığı sabah saatlerinde burayı görse zavallı San Luis dua etmekten harap düşerdi.

Dita tuvaletten çıktığında gece karanlığı çökmüştü, hava kapalıydı, zemin donduğundan pürdikkat yürümesi gerekiyordu. Geceleri Auschwitz-Birkenau, ucu bucağı görünmeyen geometrik ışık çizgileri çizen sokak lambalarının loş ışığında kara kütleler gibi duran koğuşlarla hayalet şehre dönüyordu. Sessizlik iyi haberdi, Mengele'nin uğursuz ıslığı duyulmuyordu.

Koğuşa varınca annesinin yanına gitti. Dita konuşkan bir kızdı ve genelde ya anekdotlar ya da 31. bloktaki çocukların yaramazlıklarını anlatırdı fakat o gece sus pustu. Liesl, ona sarılınca elbisesinin altındaki kitapları hissetse de tek kelime söylemedi.

Anneler her zaman çocuklarının düşündüklerinden çok şey bilirlerdi. Bu dışa kapalı dünyada haberler pireler gibi ranzadan ranzaya uçuyordu.

Dita 31. blokta yaptığı işi anlatmayarak annesini koruduğunu zannediyordu. Asıl annesinin onu koruduğunun farkında değildi. Liesl, her şeyden bihaber göründüğü takdirde Edita'nın bir de acılı annesi için endişelenmeyeceğini, içinin daha rahat olacağını biliyordu. Kızının omuzlarında yük olmayacak, en azından bu yükü ondan alacaktı. Dita o akşam Birkenau Radyosu'nun yayınına katılıp katılmadığını sorunca annesi kızmış gibi yaptı.

"Bayan Turnovská'yla alay etme," dedi. Aslında Dita'nın yine şaka yapmaya başlamasına sevinmişti. "Tatlı tariflerinden konuştuk biraz. Şu bizim limon kabuğu rendeli kızılcık tarifini hiç duymamış! Çok hoş bir akşam geçirdik."

Auschwitz'de çok hoş bir akşam mı?

Dita annesinin kafayı üşütmeye başladığını ama belki böylesinin daha iyi olduğunu aklından geçirdi.

Şu feci şubatta çok zor günleri geride bırakmışlardı.

"Yasak ziline bir saat var daha. Git Margit'i ziyaret et!"

Akşamüstleri genelde böyle yapıyor, onu kışkışlıyor, dullarla dolu koğuşta kapalı kalmasın diye onu arkadaşlarını görmeye yolluyordu.

8. koğuşa yürürken elbisesinin altında hafifçe sallanan kitaplara dokunuyor, son haftalarda annesinin şaşırtıcı biçimde güçlü durduğunu düşünüyordu.

Margit'i annesi ve iki yaş küçük kız kardeşi Helga'yla bir ranzanın kenarına otururken buldu. Aileyi selamladı, genç kızların kendi hallerine bırakılmaktan hoşnut olacağını bilen annesi bir komşuyu görmeye gideceğini söyledi. Helga kaldı ama gözleri yarı açık, uykuya dalmak üzereydi. İş bölümünde şansı yaver gitmediği için çok yoruluyordu; kampın ana caddesini taşla kaplamak gibi abes bir iş vermişlerdi. Faydasız bir işti. Sabahları zemin öyle donmuş oluyordu ki taşları yerleştirmek imkânsızdı. Sonra buz tabakası eriyor, çamurlar taşları yutuyor ve sonunda taşlar görünmez hale geliyordu. Ertesi gün sil baştan yeni taşları yerleştiriyorlardı.

O kara çamur her şeyi yutuyordu.

Bütün gün açık havada yorgun bedeniyle çalışmak, sabahları sadece bitki çayı, öğlenleri çorba ve geceleri de kimseye yetmeyen ekmek parçasıyla karınlarını doyurmak. Herkese isim takmaktan geri durmayan Dita, içinden o kıza Uyuyan Güzel dedi; bir keresinde bunu Margit'e de söylemişti ama o bunu hiç komik bulmadığından bir daha yüksek sesle dile getirmemişti. Ama öyleydi işte; son derece zayıf ve bitkin, oturduğu yerde yorgunluktan uyuyakalan yeniyetme bir kızdı.

"Annen bizi yalnız bıraktı... Ne düşünceli bir hareket!"

"Anneler ne yapmaları gerektiğini bilirler."

"Buraya gelirken annemi düşünüyordum. Sen de tanıyorsun. Çekingen bir kadın gibi dursa da tahminimden çok daha güçlü çıktı. Babamın ölümünden sonra hiç şikâyet etmeden o pis atölyede çalışmaya devam etti, yattığımız tahta buzdolabına rağmen hiç hasta olmadı."

"Ne güzel..."

"Bir keresinde yakınımızda yatan iki genç kadının konuşmasına şahit oldum... Annemle arkadaşlarına ne diyorlardı, biliyor musun?"

"Ne diyorlardı?"

"Kart tavuklar kulübü."

"Ne kötü fikir!"

"Ama haklılar, bazen yattıkları yerden hep bir ağızdan konuşmaya başlıyorlar ve koro halinde gıdaklayan tavuklara benziyorlar."

Margit gülümsedi. Çok mahcup bir kız olduğundan yetişkinlerle dalga geçilmesinden hoşlanmasa da Dita'nın yeniden esprili konuştuğunu görünce sevinmişti. Bu iyiye işaretti.

"René'den haber var mı?" diye sordu. O anda Margit'in yüzü ciddileşti.

"Günlerdir kaçıyor benden..."

"Neden?"

"Sadece benden kaçmıyor. Mesaisi biter bitmez annesinin yanına gidiyor ve kimseyle konuşmuyor."

"Peki ama niye?"

"Söylentiler var..."

"Ne söylentisi? René'yle ilgili ne olabilir ki? Nasıl?"

Margit doğru sözcükleri bulamadığından huzursuzlandı.

"Bir SS subayıyla ilişkisi varmış."

Birkenau'da aşılmaması gereken kırmızı çizgiler vardı. Bu da onlardan biriydi.

"Dedikodudan ibaret olmasın? İnsanlar bir sürü şey uyduruyorlar, sen de biliyorsun..."

"Değil, Dita. Onunla konuştuğunu gördüm. Kimsenin pek uğramadığı girişteki muhafız kulübesine yaslanmışlardı. Ama 1. ve 3. koğuşun oradan bal gibi görünüyorlardı."

"Öpüşüyorlar mıymış?"

"Tanrı aşkına, umarım öyle değildir! Düşününce bile tüylerim diken diken oldu."

"SS subayıyla öpüşeceğime domuzla öpüşürüm daha iyi."

Margit katıla katıla güldü, Dita Aslan Asker Şvayk gibi konuşmaya başladığını fark etti. En kötüsü de bundan rahatsız değildi.

Birkaç blok ötede René annesinin bitlerini temizliyordu. Ellerini ve gözlerini oyalayan, zihnini boşaltan bir egzersizdi bu.

Diğer kadınların onu eleştirdiğini biliyordu. SS subayıyla dostluk kurmayı kendisi de hoş karşılamıyordu, Viktor gibi eğitimli ve dikkatli biri olsa bile.

Viktor?

Kibar olsun olmasın, o bir gardiyandı. Daha beteriydi hatta, bir cellattı. Yine de kıza iyi davranıyordu. Gece gündüz kafasındaki kaşıntıdan çılgına dönen annesini bitlerden kurtardığı ince tarak Viktor'un hediyesiydi. Ufak bir kavanozda kuş üzümü reçeli de getirmişti. Öyle bir şey tatmayalı ne çok zaman olmuştu! Anne kız geceleri verilen bayat ekmeğe sürüp aylardır ilk kez güzel bir akşam yemeği yemişlerdi. O vitamin destekleri vücudunu hastalıktan korur, canını kurtarırdı.

Hiçbir karşılık istemeyen o SS delikanlısına ters mi davranmalıydı acaba? Hediyeleri reddedip ondan bir şey istemediğini mi söylemeliydi?

Onu eleştiren kadınların çoğu, aynı durumda olsalardı koparabildiklerini koparırlardı. Belki eşleri, çocukları ya da başka biri için. Ama alırlardı. Karşında açık bir reçel kavanozu ile sürmek için bir dilim ekmek olmadığı sürece onurlu olmak kolaydı.

Genç adam tüm bu olaylar bitince kızın sevgilisi olmak istediğini söylüyordu. René ise asla bir şey demiyordu. Adam ona Romanya'yı, köyünü, çuval yarışlarıyla kutladıkları bayramları ve meydanda yedikleri tatlı ekşi et yahnisini anlatıyordu. René ondan nefret etmek isterdi. Ondan nefret etmesi gerektiğini biliyordu. Ancak nefret de aşka çok benziyordu; kime yönelteceğini seçemiyordun.

Auschwitz'e gece çöktü. Karanlıkta trenler yaprak gibi titreyen şaşkın masumları getirmeye devam ediyordu ve bacaların kızıl

parlaklığı fırınların hiç durmadan yandığını gösteriyordu. Aile kampındaki tutsaklar bitli yataklarında korkularına galip gelip uyumaya çalışıyorlardı. Her gece küçük bir zaferdi.

Sabah metal kovalarda tekrar yüz yıka, üç yüz kişinin yanında ihtiyaçlarını gidermek için elbiseni ve külotunu tekrar indir. Zafere benzer bir yanı yoktu. Uzadıkça uzayan yoklamadan sonra buz gibi yeni bir gün. Yerden yükselen soğukla ayakkabılardaki çamurlar bile donuyordu. Gece mücadeleyi kazanamayanların isminin üstünü çizen muhafızlar ellerindeki listelerle kamptan ayrılınca o aşağılayıcı rutin de biraz rahatlardı. Nihayet Fredy Hirsch koğuşun kapısını kapatır ve tek kaşını kaldırırdı. Hayat sahnesi artık başlayabilirdi. Çocuklar itiş kakış sıradan çıkıp taburelerine oturur, öğretmenlerden bazıları kütüphaneye uğrar ve 31. blok yeni güne merhaba derdi.

Dita sabırsızlıkla öğlen çorbasını beklerdi. İçini ısıtırdı. Bir de öğleden sonra acayip ve her şeye burnunu sokan yeni arkadaşı askerin maceralarına dalardı. Şvayk'ın taburundaki Avusturyalı subaylardan biri de Dauerling isimli kaba saba adamdı; askerlere çok sert davrandığından ve yerine göre onları patakladığından üstleri onu takdir ediyordu. "Doğduktan kısa süre sonra Konrad Dauerling kafasına darbe almıştı ve Kuzey Kutbu'na çarpan kuyruklu yıldız misali hâlâ kafasında o darbenin izini taşımaktadır. Beyin hasarını sağ olarak atlatsa dahi işe yarar bir insan olacağına herkes şüpheyle bakıyordu. Bir tek albay babası umudunu yitirmemiş, bunu hasarsız atlatacağına inanmıştı. İyileştiği takdirde küçük Dauerling askerî kariyere yönelmeliydi. İlkokuldaki dört dersi müthiş bir mücadeleydi. Birçok öğretmen ona özel ders verdi; bir tanesi vaktinden önce bunayıp yaşlandı, bir diğeri de çaresizlikten kendini San Esteban kulesinin tepesinden atmaya kalkıştı. Nihayet Hainburg'daki askerî okula girdi. Ahmaklığı öyle müthişti ki birkaç seneye kesin ya Harp Akademisi'ne girerdi ya da savaş bakanlığına."

Okumak büyük keyifti.

Fakat her daim keyif kaçırmaya hazır insanlar bulunurdu. Keyif kaçırıcılar Tanrı'nın mı, yoksa şeytanın mı çocuklarıydılar? Bayan Ayyaş başını merakla onun gizli köşesine uzattı. Yağlı topuzu ve bıngıl bıngıl cildiyle onu tanımamak imkânsızdı. Bir de yanında mikroskopla bakılacak kadar küçük gözlü başka bir kadın öğretmen vardı.

İkisi birlikte kaşlarını çatıp Dita'nın karşısına geçti ve ne okuduğunu göstermesini istedi. Dita kâğıt tomarını öğretmenlere uzattı, bir tanesi kitabı fazla heyecanla kaptı. Kitabın yaprakları düştü düşecekti, cilde bağlayan zayıf ipler kopmak üzereydi. Dita yüzünü buruştursa da yetişkinlere karşı duyduğu az biraz saygıdan dolayı kadının kitaplara olan münasebetsizce davranışına bir şey demedi.

Öğretmenin gözleri okudukça fal taşı gibi açıldı. Boynundaki gevşek deri sinirden pıt pıt atıyordu. Bayan Ayyaş'ın yüzünün tıpkı Şvayk'ın ahmaklıklarına maruz kalan teğmen gibi olduğunu düşününce Dita kendini gülmemek için zor tuttu.

"Bu sakıncalı ve edepsiz bir kitap! Senin yaşında kızlar bu saçmalıkları okuyamaz. İçinde sayısız küfür geçiyor."

O anda Hirsch'in odasından kendilerinden daha yetkili olan yardımcı blok sorumluları Lichtenstern ve Miriam Edelstein çıktı. Bayan Krizková yetkili birilerinin olmasına sevinerek acilen gelmelerini işaret etti.

"Bakın, ne kadar derme çatma da olsa burası bir okul. Siz yardımcı blok sorumluları olarak gençlerin terbiyeyi ve namusu hiçe sayan o roman müsveddesini okumasına izin veremezseniz. O kitapta hayatımda duymadığım kadar fena küfürler var."

Dediklerini kanıtlamak için de dindar bir Tanrı adamına ne iğrençlikler söylediğini, kiliseye nasıl saygısızlık ettiğini dinlemelerini istedi:

"Zilzurna sarhoş. Üstelik rütbesi yüzbaşı. Rütbesi ne olursa olsun o askerlerin tek yeteneği çatlayana kadar içmek. Papaz Katz

diye birinin emir eriydim, adam kendi böbreğini satıp içkiye yatırır, o derece. Kutsal ekmek kabını bile sattı, onun parasıyla beraber içtik, Tanrı rızası için bize acıyıp para veren olursa onu da içkiye harcıyorduk."

Öğretmen hışımla kitabı kapattığında Lichtenstern'in gülmemek için kendini zor tuttuğunu, ciddi görünmeye çalıştığını fark etti. Dita ise her an kopabilecek olan sökülmüş ciltten gözünü ayırmıyordu. Öğretmen bunun çok ciddi bir mesele olduğunu söyleyerek kitabın yasaklanmasını talep etti ve tekrar kitap sayfalarını havada sallayarak gençlerin böyle saçma kitapları okumasına izin vererek onlara ne tür erdemler aşılayacaklarını sordu. Kitabın sineklik gibi sallanmasına dayanamayan Dita ok gibi ayağa fırladı, kadından on beş santim kısa olmasına rağmen karşısına dikildi ve terbiye sınırlarını aşmayan ama buz gibi bir sesle kitabı vermesini rica etti.

"Lütfen."

"Lütfen" kelimesini kafasına nişan alır gibi üstüne basarak söylemişti. Kızdan böyle küstahça bir tepki beklemeyen öğretmen ne yapacağını anlamasa da kopmak üzere olan sayfaları içerlemiş bir ifadeyle uzattı.

Dita kitabı şefkatle aldı, kıvrık sayfaları düzeltti, kopanları yerine yerleştirdi. Acele etmedi, diğerleri savaş yaralarını sarar gibi kitabı iyileştirmesini şaşkınlıkla izliyorlardı. Ellerinde ve bakışlarında öyle saygılı bir özen vardı ki içerlemiş öğretmen bile tek kelime edecek cesareti kendinde bulamadı. Kızının saçını tarayan anne şefkatiyle sayfaları okşayarak düzeltiyordu Dita. Nihayet işini bitirince dikkatle kapağı açtı. Lichtenstern'e tedbirli, Miriam Edelstein'a da ifadesiz bir bakış attı ve kitapta öğretmenin okuduğu gibi daha pek çok şeyin olduğunu söyledi.

Ama başka şeyler de vardı.

Bu kez kendisi yüksek sesle okudu:

"Cepheye gitmek istemeyenlerin son sığınağı askerî hapishaneydi. Topçu alayına katılmak istemediğinden bir subayın

saatini çalıp kendini askerî hapishaneye attıran bir matematik öğretmeniyle tanışmıştım. Her şeyi planlayarak yapmıştı. Savaş onu cezbetmiyor, ilgisini çekmiyordu. Düşmana ateş etmeyi, karşı saflarda bulunan kendisi gibi talihsiz matematik öğretmenlerini kurşunla, el bombasıyla öldürmeyi dev bir ahmaklık, canavarlık olarak görüyordu."

"Bu saçma kitaptaki kötü fikirlerden bazıları da savaşın ahmakça ve canavarca bir şey olduğu. Buna da mı katılmıyorsunuz yoksa?"

Sessizlik oldu.

Lichtenstern o anda dudaklarının arasına koyacak bir sigarası olmasını diledi. Zaman kazanmak için sol kulağını kaşıdı ve sonunda bir şey dememek için bahane uydurdu.

"Affedersiniz ama çocuklarla ilgili çok acil bir konuyu konuşmak için hastanedeki doktorların yanına gitmem lazım."

Kadınların arasında kalan Lichtenstern ortadan çekilip onları kendi hallerine bırakmayı seçti.

Şimdi istemeden de olsa bu okuma yarışmasının hakemi konumuna düşen Miriam Edelstein aklından geçenleri bir bir söyledi.

"Edita'nın okuduğu bana çok akla yatkın geldi," dedi ona bakmakta olan Bayan Krizková'ya dönerek. "Ayrıca bu kitabın dinî ögelere saygısızlık ettiğini söyleyemeyiz, ne de olsa tek söylediği Katolik papazların sarhoş olduğu. Hiçbir yerinde bizim hahamlarımızın itibarını sarsmıyor."

Artık şikâyet edecek, azarlayacak bir şey bulamayan iki öğretmen bozularak arkalarını dönüp gittiler. İyice uzaklaştıklarında Miriam Edelstein, Dita'nın kulağına eğildi ve bitirdiğinde o kitabı ödünç almak istediğini fısıldadı.

17

Yeni bir sabah, Dita tekrar kütüphanesinin başına geçiyordu. Hirsch'in odasına girdiğinde onu çorba saatinden sonra koğuşun arkasında başka bir öğretmen grubuyla oynanacak çok önemli bir voleybol maçı için taktik hazırlarken buldu. Dita blok sorumlusu kadar heyecanlı değildi ve sabah yapılan uzun yoklamadan sonra bacaklarına kramp girmişti.

"Nasılsın, Edita? Güzel bir sabah, bugün biraz güneş açacak, göreceksin."

"Şu iğrenç yoklama yüzünden bacaklarım ağrıyor. Bitmek bilmiyor. Nefret ediyorum."

"Edita, Edita... Tanrı yoklamaları kutsasın! Neden bu kadar uzun sürüyor, biliyor musun?"

"Şey..."

"Çünkü hepimiz buradayız. Eylülden beri bir çocuğumuzu bile kaybetmedik, farkında mısın? Aile kampında eylülden beri hastalık, yetersiz beslenme ya da yorgunluk yüzünden bin beş yüz kişi vefat etti." Edita kederle başını salladı. "Ama 31. bloktan tek bir çocuk ölmedi! Başarıyoruz, Edita, başarıyoruz."

Kederli bir zafer sevinciyle gülümsedi kız. Keşke babası yaşasaydı da yere çubukla dünya haritası çizerken bunu ona da anlatabilseydi.

Gizlice birkaç metre ötedeki kitap bankına koştu. Bu biçimde öğretmen Ota Keller'ın derslerini daha yakından takip edebiliyordu. Artık babası olmadığına göre derslerini boşlayamazdı. Keller'ı dinlemek asla zaman kaybı değildi, her zaman söyleyecek ilginç

bir şeyleri olan insanlardandı o. Kalın yün kazağını ve savaştan önce muhtemelen tombul bir çocuk olduğunu belli eden yuvarlak yüzünü inceledi.

Çocuklara volkanları anlatıyordu.

"Metrelerce altımızda yeryüzü yanıyor. Bazen iç basınç artınca akkor madde baca gibi yüzeye çıkarak volkanları oluşturur. Taşlar lav denen çok sıcak bir püskürtüyle şekillenir. Denizin dibinde volkanik patlamalarla çıkan lavlar birikir ve adaları oluşturur. Mesela Hawaii adaları da böyle oluşmuştur."

Gruplardan gelen ders seslerine daldı; bomboş bir ahırı okula çeviren sihirli bir duman gibiydi. Hâlâ neden hayatta olduklarını tekrar sorguladı. Auschwitz sırtını köleliğe yaslamış bir dev, Hitler'in mesihvari planlarına sığmayan insanları ezen bir öğütücüydü.

Beş yaşındaki çocukların etrafta koşturmasına neden izin verilmişti?

Herkesin aklındaki soru buydu.

Metal kabını *lager* yetkililerinin salon duvarına koyup kulağını dayasa aradığı cevabı bulurdu.

Birkenau kampının sorumlusu SS-Lagerführer Schwarzhuber ile "özel" katkılar sağlayan SS-Hauptsturmführer Doktor Mengele ordu kantininde yalnızdılar. Komutanın önünde bir şişe sek elma likörü, yüzbaşı doktorun önünde ise bir fincan kahve vardı.

Mengele komutanın uzun yüzünü ve fanatik bakışlarını kayıtsızlıkla izliyordu. Yüzbaşı doktor kendini kesinlikle aşırı uç görüşte olarak tanımlamıyordu, o bir bilim insanıydı. Belki de Schwarzhuber'in o derin mavi, kendisine kıyasla yanılmaz biçimde Ari olduğunu belli eden cam gibi mavi gözlerine imrendiğini kabullenmek istemiyordu. Kendisi kahverengi gözleri ve daha esmer teniyle nahoş biçimde Güneyli görüntüsüne sahipti. Okulda bazı çocuklar onunla "Çingene" diye dalga geçerlerdi. Şimdi onları operasyon masasına yatırıp "bir daha söyleyin bakalım" demeyi ne çok isterdi.

Birini canlı canlı parçalara ayırmak olağanüstü bir deneyimdi. Yaşamın saatçisiydi o...

Schwarzhuber'i içerken gözlemledi. Onun gibi emrinde onlarca yaveri olan bir SS komutanının botlarının cilasız, gömlek yakasının kırışık olması zavallıca geliyordu Mengele'ye. Bakımsızlık belirtisiydi ve bu da bir SS subayı için affedilmez bir davranıştı. Tıraş olurken orasını burasını kesen beceriksizleri küçümserdi. Üstüne üstlük çok sinir bozucu bir şey daha yapıyordu: Daha önce defalarca konuştukları konuyu tekrar açıyor, aynı kelimeleri ve aynı zayıf argümanları kullanıyordu.

Üstlerinin şu aile kampı saçmalığıyla neden bu kadar ilgilendiğini sordu yine; doktorun, zaten bildiklerini söylemesini bekliyordu. Mengele sabrının sınırlarını zorlayarak sahte bir nezaket takındı ama kasten küçük bir çocukla veya zihinsel engelliyle konuşur gibi konuşuyordu.

"Zaten bildiğiniz üzere, *Herr Kommandant*, bu kamp Berlin için stratejik açıdan çok önemli."

"Onu biliyorum, *Herr* Doktor, lanet olsun! Ama bu kibarlığın nereden çıktığını anlamıyorum. Şimdi de çocuklara kreş mi yapacağız? Herkes aklını mı kaybetti böyle? Auschwitz'in tatil köyü olduğunu mu sanıyorlar?"

"Bizi yakından izleyen bazı ülkelerin öyle düşünmesini istiyoruz. Söylentiler yayılıyor. Uluslararası Kızıl Haç Örgütü kamplarımızla ilgili bilgi istediğinde ve müfettiş yollamaya kalkıştığında Reichsführer Himmler her zamanki gibi parlak bir fikir buldu. Ziyareti yasaklamak yerine onları gelmeye teşvik etti. Biz de onlara görmek istediklerini göstereceğiz; Auschwitz'de birlik içinde yaşayan Yahudi aileleri ve etrafta koşturan çocukları."

"Fazla zahmetli oluyor..."

"Uluslararası Kızıl Haç gettodan sevk edilenlerin izini sürerek buraya teftişe gelir ve görmelerini istemediğimiz şeyleri görürse Theresienstadt'ta yaptığımız bütün iş boşa gider. Onları evi gör-

meye davet edeceğiz ama mutfağı göstermeyeceğiz, sadece oyun odasını göstereceğiz. Böylece memnuniyetle Cenevre'ye dönecekler."

"Kızıl Haç'ın canı cehenneme! Ordusu bile olmayan o İsviçreliler hangi cesaretle Üçüncü Reich'a ne yapması gerektiğini söyleyebiliyorlar? Geldiklerinde neden kıçlarına tekmeyi basmıyoruz? Ya da en güzeli bana göndersinler de mutfağa bile uğramadan hepsini fırına atayım."

Mengele, Schwarzhuber'in tansiyonu yükselince kıpkırmızı kesilişini küçümser bir tebessümle izliyordu. Kendini tutmasa oracıkta kamçısını alıp adamın kafasını zevkle yarardı. Hayır, kamçısı bu iş için fazla değerliydi. Tabancasını çıkarıp bir kurşunla beynini dağıtmak daha iyi olurdu. Tam bir sersem olmasına rağmen maalesef Birkenau'nun Lagerführer'i oydu.

"Sayın komutanım, kendimizle ve projemizle ilgili dünyaya verdiğimiz izlenimin önemini küçümsemeyin. Tedbirli davranmak zorundayız. Sevgili Führer'imizin Nazi partisinde ilk üst düzey görevi kime verdiğini biliyor musunuz?" Mengele teatral bir es verdi, kendi sorusunu kendi cevaplayacaktı ama Schwarzhuber'i küçük düşürmekten keyif alıyordu. "Propaganda bakanına. *Kavgam*'da yazmıştı, yoksa okumadınız mı?" Komutanın telaşlı halini zevkle izledi. "Almanya içinde ve dışında pek çok kişi, ırk yozlaşmasını yok ederek insanlığı genetik olarak temizlemenin gerekliliğini henüz idrak edemedi. Gardını alıp yeni cepheler açmamıza sebep olacak ülkeler olurdu. Şu anda bunu kesinlikle istemiyoruz. Savaşta yeni cephe açılacaksa bunun nerede, ne zaman olacağına biz karar vermeliyiz. Tıpkı ameliyat etmek gibi, *Mein Kommandant*, neşteri gelişigüzel sallayamayız, kesiyi atmak için uygun yeri seçmek gerekir. Savaş bizim neşterimiz ve dikkatli kullanmamız lazım. Elinde neşter varken delilik edenler neşteri kendilerine saplayabilirler."

Schwarzhuber, onun sakar öğrencisini paylayan öğretmen tonuyla patronluk taslamasına dayanamadı.

"Lanet olsun, Mengele, tam bir siyasetçi gibi konuşuyorsunuz! Bense bir askerim. Aldığım emirleri yerine getiririm. SS-Reichsführer Himmler kampı bu şartlarda idare etmeli diyorsa öyle yapacağım. Fakat çocuk kısmına gelince... Bütün bunlarla ne alakası var?"

"Propaganda, *Mein Kommandant*, p-ro-pa-gan-da. O mahkûmların evlerine mektup yazmalarını ve Auschwitz'de ne kadar iyi durumda olduklarını Yahudi ailelerine anlatmalarını sağlayacağız."

"O pis Yahudi ailelerin buradaki şartlarla ilgili düşünceleri neden umurumuzda olsun?"

Mengele derin bir nefes aldı ve içinden üçe kadar saydı.

"Sayın *Kommandant*... Buraya grup grup getireceğimiz daha birçok Yahudi var hâlâ. Mezbahaya götürüldüğünü bilmeyen bir hayvan daha uysal olur, bilen ise neden vazgeçtiğini anlar ve var gücüyle direnir. Köylü bir adam olarak siz de bunu iyi bilirsiniz."

O son yorum Schwarzhuber'i rahatsız etti.

"Nasıl olur da Tutzing'e köy dersiniz? Bavyera'nın, hatta bütün Almanya'nın, dolayısıyla bütün dünyanın en güzel kasabasıdır Tutzing, bunu böyle bilin."

"Elbette, *Herr Kommandant*. Ben de sizinle tamamen aynı fikirdeyim; Tutzing muhteşem bir köy."

Schwarzhuber tam cevap verecekken o burjuva, ukala doktorun bilerek kendisini tahrik ettiğini anladı, oyununa gelmeyecekti. Mengele gibi birine karşı uyanık olmalıydı zira elindeki kozları asla bilemezdi.

"Pekâlâ, *Herr* Doktor, gerektiği gibi çocuklar için bir blok ve bir de kreş," diye homurdandı. "Fakat bunun kampta en ufak bir aksaklığa ya da düzensizliğe yol açmasına izin vermeyeceğim. En ufak bir disiplinsizlik olduğunda kapatılır. Sizce şu Yahudi disiplini sağlamayı becerebilecek mi?"

"Neden olmasın? O bir Alman."

"Yüzbaşı Mengele! İğrenç bir Yahudi köpeğinin şanlı Alman ulusundan olduğunu nasıl söyleyebilirsiniz?"

"İstediğinizi diyebilirsiniz ama Hirsch'in raporunda Kuzey Ren'in Aachen şehrinde doğduğu yazıyor. Orasının Almanya olduğunu biliyorsunuz herhalde."

Schwarzhuber'in gözlerinden ateş fışkırıyordu. Mengele aklını okuyabiliyordu; densizliğine katlanamasa da üstünde de sezdiği kıskançlıktan ötürü endişelenmiyordu. Berlin'de nüfuzlu dostları olduğunu bildiğinden komutan ona karşı dikkatli olmak zorundaydı. Lagerführer'in gözlerinde kin vardı, âdeta şansının döneceği ve onu böcek gibi ezeceği anı kolluyor gibiydi. Ama Mengele nazikçe gülümsedi. O an hiç gelmeyecekti. Hiçbir şey anlamayan, neden savaştıklarını bilmeyen askerlerden hep bir adım öndeydi aslında. O biliyordu. Meşhur olmak için savaşıyordu. Önce araştırma için Alman Konseyi Deutsche Forschungsgemeinschaft'a gidecek, sonra da tıp tarihine girecekti. Hatta insanlık tarihine. Josef Mengele mütevazı bir adam değildi; tevazuyu güçsüzlere bırakıyordu.

Tarih ona bir ders verecekti. En büyük zayıflıklar da güçlülerden çıkardı; yenilmez olduklarına inanırlardı. Üçüncü Reich'ın gücü kırılganlığında yatıyordu; yenilmez olduklarına inanınca öyle çok cephe açılacaktı ki sonunda ezileceklerdi. Müttefikler uçaklarını Auschwitz'in üzerinden geçirmeye başlamışlardı ve ilk bombaların sesleri uzaktan duyuluyordu.

Kimse zayıflıktan kaçamazdı.

Yenilmez Fredy Hirsch bile.

Birkaç gün sonrasıydı. Öğlenin son faaliyeti bitip de koğuş boşalınca Dita kitapları toplamaya başladı. Yerle temas etmemeleri için onları kumaşa sardı ve saklama yerlerine bırakmak için Blockältester'in odasına yöneldi. En kısa sürede annesinin yanına dönmek istiyordu.

Kapıyı çaldı ve Hirsch girmesine izin verdi. Her zaman olduğu gibi odadaki yegâne sandalyede oturuyordu. Fakat bu kez raporlar üzerinde çalışmıyordu. Kollarını kavuşturmuştu, bakışları dalgındı. Bir farklılık hissediliyordu.

Dita katlanmış battaniye yığınının altındaki gizli ahşap kapağı açtı ve kitapları yerleştirdi. Bir an önce gitmek ve müdürünü rahatsız etmemek için acele ediyordu. Ancak tam gitmek için arkasını döndüğünde Hirsch seslendi.

"Edita..."

Hirsch'in sesi durgun, belki de yorgundu, dinleyen gençlerin içini aydınlatan nutuklarındaki o enerji yoktu. Dita arkasına dönünce o atletik adamın yerinde son derece tükenmiş birini buldu.

"Sana bir şey diyeyim mi? Belki tüm bunlar bitince İsrail'e gitmem."

Dita anlamamıştı, Fredy onun şaşkınlığı karşısında yüce gönüllülükle tebessüm etti. Anlamaması normaldi. Yıllardır var gücüyle Yahudi gençlere kimliklerinden dolayı gururlu olmalarını aşılıyor, onları Tanrı'ya daha yakın olacakları Siyon topraklarına, Golan Tepeleri'ne dönmeye hazırlıyordu.

"Baksana, buradaki insanlar... Ne sence? Siyonist mi? Antisiyonist mi? Ateist mi? Komünist mi?" Derin bir iç çekti kelimelerin üstünü çizerek. "Ne fark eder ki? Dikkatli bakınca sadece insanları görürsün, o kadar. Kırılgan ve bozulmaya meyilli. En iyiye de en kötüye de muktedir."

Sözcükleri öncekiler gibi duyulsa da Hirsch aslında Dita'yla değil, kendi kendine konuşuyordu:

"Eskiden önemli gelen her şey gözümde değerini yitirdi."

Tekrar sessizleşti, gözleri boşluğa dalmıştı, tıpkı kendi içimize bakmak istediğimiz zamanlarda yaptığımız gibi. Dita hiçbir anlam veremiyordu. Vadedilmiş İsrail topraklarına dönmek için bunca mücadele etmiş bir adamın aniden tüm ilgisini kaybetmesini anlamıyordu. Sormak istiyordu ama Hirsch ona bakmıyordu, artık orada değildi. Dita onu kendi labirentinde yalnız bırakıp sessizce gitmeye karar verdi.

İleride anlayacaktı ama yaşamının kıyısına gelen insanlara özgü o tuhaf öngörüden kaynaklanan teslimiyeti o anda bakışlarında göremiyordu. Uçurumun kenarından bakınca her şey inanılmaz

küçük görünüyordu. Bir zamanlar gözüne kocaman gelen her şey aniden ufalmış, yüce gözüken ne varsa önemini yitirmişti.

Göz ucuyla masaya baktı. Üstteki kâğıtlarda Hirsch'in el yazısı vardı ama dikkatli bakınca bunların rapor ya da müdüriyetle alakalı belgeler değil, şiirler olduğunu fark etti. En üstte de her şeyi yıkıp geçen bir kaya gibi duran kamp komutanlığının mührünü taşıyan bir sayfa vardı.

Koyu yazılmış tek bir sözcüğü okuyacak kadar vakti oldu: "Transfer."

Transfer haberleri karantina kampındaki kayıt memuru Rudi Rosenberg'in ofisine de çoktan ulaşmıştı. Eylüldeki nakilden sonra altı aylık süre dolmuştu, planlandığı gibi Almanlar "transfer" adı altında özel uygulamalarını devreye sokuyorlardı.

Bu yüzden tellerin kenarında Alice'in gelişini huzursuzca beklerken, karaborsadan aldığı kabanı son düğmesine kadar iliklemişti. O akşamüstü yerinde duramıyordu, sinirleri kıvılcım çıkaran elektrik kabloları gibiydi.

Bir önceki akşam Schmulewski'nin verdiği talimatla Direniş'in, aile kampında tam olarak kaç kişiyle bağlantılı olduğunu araştırmak için Alice'ten yardım istemişti. Direniş öyle gizli örgütleniyordu ki çoğu kez üyeleri bile birbirini tanımıyordu. O akşam Alice'in bile bir kız arkadaşı vasıtasıyla Direniş'e bağlı olduğunu öğrenmişti.

Schmulewski az konuşurdu, nadiren peş peşe beş altı kelimeden fazla şey söylerdi. Hayatta kalma yöntemlerinden biriydi bu. Biri daha fazla açıklama isterse veya az ama öz konuşmasını eleştirirse ceza avukatı arkadaşının bir keresinde söylediklerini söylerdi: dilsizlerin yaşlılığa erdiğini. Ancak Rudi onu her zamankinden daha kederli, endişeli halde bulunca haberlerin kötü olduğunu anlamıştı. Hep kısa, hep öz, hep üstü kapalı sözcükleri şöyleydi: "Mesele kötü."

Mesele aile kampıydı.

Kuledeki muhafızların gördüğü şey karantina kampı kayıt memuru ile aile kampından Yahudi sevgilisinin pek çok akşam olduğu gibi tellerin iki yanında buluştuğuydu. Artık dikkatlerini çekmeyen bir rutin olmuştu bu. Almanlar tutsakları fiziksel ve zihinsel olarak kendilerinden farklı tutar, onları numaralandırılmış et parçası olarak görürlerdi; eski püskü giysili, zayıf bir Yahudi kızı diğerinden ayırt etmezlerdi. Dolayısıyla o akşam tellere gelenin Alice Munk değil de onun en iyi arkadaşlarından ve Direniş'in öncülerinden Héléna Rezekova olduğunu anlamadılar. Direniş liderinin talep ettiği gizli bilgiyi vermek için gelmişti; iki gruba ayrılmış otuz üç gizli üye vardı. Héléna ona transferle ilgili başka bir bilgi olup olmadığını sordu ama pek az haber vardı. Kulağına Heydebreck kampına transfer ihtimaliyle ilgili bir söylenti çalınmıştı fakat başka ayrıntı yoktu. Yetkililerden hiç bilgi sızmıyordu.

Bir süre konuşmadan birbirlerine baktılar: başka şartlar altında güzel bir kız olacakken kirli ve bakımsız saçı, içe göçmüş yanakları, lekeli giysisi, soğuktan çatlamış dudaklarıyla yirmi iki yaşında bir dilenciye dönmüştü. Normalde konuşkan olan Rosenberg şimdisi acı dolu, geleceği karanlık o kıza diyecek bir şey bulamıyordu.

Akşam listeleri götürme bahanesiyle BIId kampına gitme izni aldı, gerçekte Schmulewski'yle buluşacaktı. Onu koğuşunun önündeki banka oturmuş, tütün olmadığından bir dal parçası çiğnerken buldu. Her daim her şeye hazırlıklı olan Rudi adama bir sigara uzattı.

Héléna'nın aile kampındaki direnişçilerle ve pozisyonlarıyla ilgili verdiği bilgiyi aktardı, adam ise başını sallamakla yetindi. Rudi durumla ilgili bir açıklama yapmasını umuyordu ama elleri boş kaldı. Sanki bilmiyormuş gibi o günün 4 Mart olduğunu ve Alice'in grubunun altı ayının dolduğunu, "özel işlem" zamanının geldiğini anlattı Schmulewski'ye.

"Keşke bu an hiç gelmeseydi."

Polonyalı sessizce sigarasını içiyordu. Rosenberg toplantının bittiğini anladı ve onunla alelacele vedalaştı. Schmulewski'nin kritik bir bilgiye sahip olduğu için mi sustuğunu, yoksa sessizliğinin aslında olan bitenden bihaber oluşunu mu gizlediğini düşünerek kampına döndü.

Akşam yoklaması her zamankinden çok uzadı. SS subayları gelip bütün *kapo*ların kampın girişinde toplanmaları gerektiğini bildiriyordu. Orada onları BIIb'nin sivil sorumlusu (kamp *kapo*su, Willy isminde sıradan bir Alman suçlusuydu) ile Papaz yanlarında makineli tüfekli muhafızla bekliyordu. Tutsaklar koğuş müdürlerinin gidip yetkilinin karşısında yarım ay oluşturmasını izlediler.

Fredy Hirsch enerjik adımlarıyla *lagerstrasse*den geçiyor, toplanma noktasına isteksiz adımlarla ilerleyen diğer *kapo*ları solluyordu. Hava kararmak üzere olsa da Hirsch'in mağrur ve kendinden emin profili kolayca seçilebiliyordu.

Papaz ellerini üniformasının içinde kavuşturmuş onları bekliyordu. Geldiklerini görünce yüzünü alaycı bir gülümseme kapladı; belli ki keyfi yerindeydi. Tutsakların büyük bir kısmından kurtulmak çavuşa göre iyi haberdi; ne kadar az tutsak, o kadar az problem demekti. Bir yardımcı *kapo*ların isim listelerini dağıtıyor, koğuşlarında bulunan eylül transferiyle gelenlerin ertesi sabah eşyalarıyla birlikte (kaşık ve kâse) diğer kampa gönderilmeye hazır bulunmalarını bildiriyordu. 31. blokta kalan tek kişi, yani blokun sorumlusu Blockältester, içinde sadece bir isim –o da kendi ismiydi– bulunan en kısa listeyi aldı: Alfred Hirsch. Sessizliğin ortasında sadece kâğıt hışırtıları duyuluyordu, Hirsch yol açıp çavuşun karşısına dikilme cesaretini gösteren yegâne kişi oldu.

"Müsaadenizle, *Herr* Oberscharführer. Bizi hangi kampa göndereceğinizi öğrenebilir miyiz?"

Papaz gözünü kırpmadan birkaç saniye Hirsch'e baktı. Söz almadan bir SS yetkilisiyle konuşmak hoş karşılanmazdı. Oysa bu kez kısa bir cevapla kestirip atmakla yetindi.

"Zamanı gelince bilgi verilecek. Şimdi çekil."

*Kapo*lar ertesi sabah nakledileceklerin ismini koğuşların önünde haykırmaya başladılar. Her kafadan bir ses çıkıyordu; kimse Auschwitz'den ayrılacakları için sevinse mi üzülse mi bilemiyordu. Aynı soru tekrar tekrar soruluyordu:

"Bizi nereye götürecekler?"

Fakat cevap yoktu ya da ortada bir yığın söylenti olduğundan bunu sormanın faydası yoktu. Herkes altı ayın sonunda yapılacak özel işlemden haberdardı. İçeriği neydi? En iyimserler bile bunun bilinmeze yolculuk olduğunun farkındaydı; yaşama mı, yoksa ölüme mi gidiyorlar belli değildi.

Dita bunca sorunun içinde bir yanıt bulmaya çalışarak Margit'le konuşmuştu. Düşünmekten yorgun halde koğuşa döndü. Haberden dolayı öyle gergindi ki her zamanki önlemlerini almamış, aniden girmesi gerekebilir diye koğuşların kapısına yapışarak yürümemiş, arkasına bakmamıştı. Biri Almanca seslenip elini omzuna koydu.

"Kızım..."

Yerinden sıçradı. Fakat sonra Doktor Mengele'nin muhtemelen kendisine dokunmayacağı aklına geldi. Bu, koğuşuna dönmekte olan Fredy Hirsch'ti. Koyu gözleri alev gibi parlıyordu, her zamanki gibi yine o enerjik, çekici haline dönmüştü.

"Ne yapacağız?"

"Devam edeceğiz. Bazen kaybolabileceğin bir labirent bu ama geri adım atmak daha beter. Kimseye aldırış etme, içinden gelen sesi dinle ve daima ileriye bak."

"Peki ama sizi nereye götürüyorlar?"

"Başka bir yerde çalışacağız. Ama bunun bir önemi yok. Asıl önemli olan burada bitirmemiz gereken görev."

"31. blok..."

"Başladığımız işi bitirmeliyiz."

"Okula devam edeceğiz."

"Aynen öyle. Ancak yapılması gereken önemli bir iş daha var."

Dita anlamayan gözlerle ona baktı.

"Beni iyi dinle; Auschwitz'de hiçbir şey göründüğü gibi değil. Ama göreceksin, bir an gelecek ve doğrular ortaya çıkacak. Yalanın kendi lehlerine olduğunu sanıyorlar ama biz hiç ummadıkları anda son dakika golü atacağız. Onlar bizim yenildiğimizi zannediyorlar ama yanılıyorlar." Bunu derken bir an düşüncelere daldı. "Burada kalıp maçı kazanmanız için size yardım edemeyeceğim. İnanmalısın, Dita, tüm kalbinle inanmalısın. Her şey güzel olacak, göreceksin. Miriam'a güven." Ardından yüzünde en güzel tebessümüyle baktı. "Ve hepsinden öte, asla pes etmemelisin."

"Asla!"

Adam gizemli bir gülümsemeden sonra atletik adımlarla uzaklaştı, Dita ise onun son dakika golüyle ne demek istediğini tam kavrayamadan sessizliğe gömüldü.

Koğuşlarda uykusuz bir geceydi, ranzalardan gelen fısıldaşmalar, akla hayale gelmeyecek teoriler ve dualar havada uçuşuyordu. *Buradan daha kötü bir yer yoksa nereye gittiğimizin ne önemi var*, diye itiraz etti bazıları. Izdırapla bezeli bir teselliydi.

Dita'nın yatağını paylaştığı iri kıyım kadın da eylül girişli olduğundan transfer edilecekler arasındaydı. Komşularıyla kaba saba muhabbetleri dışında az konuşurdu. Dita'ya iyi ya da kötü hiçbir şey dememişti. Ayaklarının yanına kıvrılırken Dita hep yaptığı gibi iyi geceler diledi ve her zamanki gibi yanıt alamadı. Kadın başka zamanlar yanıt yerine geçen homurtu sesini bile çıkarmadı. Uyuyor numarası yapıyordu ama gözlerini fazla sıkı kapatmıştı. En sert kişiler bile son geceleri olabilecek o uzun gecede uyumakta zorlanıyordu.

Sabah hava puslu ve soğuktu. Şiddetli rüzgârda ara sıra küller uçuşuyordu. Diğer günlerden pek farklı değildi. Alışılageldik emir değiştiğinden sıraya girme vaktinde karışıklıklar oldu; eylülde gelenler bir yana, aralıkta gelenler diğer tarafa dizildi. *Kapo*lar arka kısımda grupları canla başla düzenlemeye çalışıyorlardı, SS subayları normalden daha sinirliydiler; sabah yoklamalarında görülmeye alışık olmayan görüntüler sergiliyor, bazı tutsaklara

dipçikle vuruyorlardı. Ortam gergin, yüzler asıktı. Liste çileden çıkaracak kadar yavaş bir şekilde elden geçiriliyor, *kapo* yardımcıları kayıt sayfalarına çarpı işaretleri koyuyorlardı. Onca saat ayakta durduktan sonra Dita ağır ağır çamura battığını hissediyordu, sayım çok uzarsa o taşlar gibi çamura tamamen batacağını düşünmeye başlamıştı.

Nihayet yoklamanın başlamasından aşağı yukarı üç saat sonra yaklaşık dört bin kişilik eylül grubu hareketlenmeye başladı. Şimdilik ilk geçici yerleri kendi kamplarının bitişiğindeki karantina kampı olacaktı, oraya doğru yorgun adımlarla ilerlediler. Kayıt memuru Rudi Rosenberg, içlerinde Alice'in de bulunduğu grubun kaderiyle ilgili bir ipucu bulabilecekmiş gibi muhafızların her hareketini pürdikkat izliyordu.

Dita ile annesi aralık transferindekilerle birlikte sessizce etrafı gözlemliyorlardı. Bölükler eylül kıdemlilerini BIIb kampının çıkışına doğru düzenli bir şekilde götürürken koğuşlarının önünde sırayı bozmadan duruyorlardı. Tutsakların bazıları kendilerini daha iyi bir yerin beklediğine emin bir tavırla gülümseseler de bu, şölen havasıyla alakası olmayan bir geçit töreniydi. Son bir veda için geri dönüp bakan başlar vardı. Gidenlerin de kalanların da salladıkları eller. Dita annesinin elini tuttu ve sıktı. Karnındaki sancının soğuktan mı, yoksa gidenler için duyduğu korkudan mı kaynaklandığını bilmiyordu.

Kahkahalarla gülen yaramaz Gabriel'i gördü giderken; arkasından yürüyen ince uzun bir kızı tökezletmek için mahsustan adımlarını değiştirip duruyor, kız da arkasından saydırıyordu. Daha arkalardan bir yetişkin elini uzatıp sertçe oğlanın kulağını çekti. Bayan Krizková cezalandırma konusunda öyle müthişti ki kulak çekerken bile hizayı bozmuyordu. 31. bloktan tanıdığı yüzler ve öğretmenler karantina kampına doğru yürüyorlardı, daha önce hiç görmediği kişiler de: Çoğunun yüzü solgun ve ciddiydi. Kimi geride kalan aralık transferi çocuklarını selamlıyor, onlar

da kampın tekdüzeliğini bozan bu olaydan dolayı heyecanla, yorulmak bilmeden el sallayarak hoşça kal diyorlardı.

Morgenstern Öğretmen, yamalı takım elbisesi ve kırık gözlükleriyle absürt selamlar vererek geçiyordu. Dita'nın yanından geçerken birden ciddileşerek göz kırptı ve arkasındakileri rahatsız etmemek için hiç duraksamadan yoluna devam etti. Ardından yine yerlere kadar eğilip selamlama numaralarını sıralayarak yaşlı bunak gülümsemesini takındı. Yalnızca iki saniye sürse de Dita öğretmenin yüzündeki değişimi görmüştü, başka biriydi, âdeta bir anlığına maskesini kaldırıp gerçek yüzünü görmesine izin vermişti. Kafası dağınık bir ihtiyarın değil, son derece dingin birinin bakışıydı bu. Ve Dita'nın bütün kuşkuları o anda yok oldu.

"Morgenstern Öğretmen'im!"

Eliyle öğretmene öpücük gönderdi, Morgenstern çocukları güldüren sakar bir selamlamayla teşekkür etti ve çocuklara doğru da eğilerek selam verdi. Oyunun sonunda sahneyi terk eden bir aktördü o ve seyircisine veda ediyordu.

Ona sarılıp artık kafasının yerinde olduğunu bildiğini, içten içe de bunun hep farkında olduğunu söylemeyi ne çok isterdi. Akıl hastanesine kapatılırsan başına gelebilecek en kötü şey aklının başında olmasıydı. Papaz'ın ve Mengele'nin bulunduğu teftiş esnasında beceriksizlik taklidiyle Dita'nın hayatını kurtarmıştı. Muhtemelen kendi hayatını da. Ve diğer herkesin. Biliyordu artık. Fredy de söylemişti; hiçbir şey göründüğü gibi değildi. Yanağına kocaman bir veda öpücüğü kondurmak istese de bu mümkün olmayacaktı. Öğretmen abuk sabuk hareketler yaparak uzaklaşmış, insan kalabalığına karışmıştı.

"İyi şanslar, öğretmenim..."

Bir kadın grubu geçiyordu. Sıkı emirlere karşı gelerek başına şal takmamış olan az sayıdaki kadından biri kararlı adımlarla sıradan çıkmış, Dita'ya doğru geliyordu. Başta Dita kadını tanımadı; bu, onun iri kıyım yatak arkadaşıydı. Birbirine dolaşmış

dağınık saçları, yüzündeki yarayı gizliyordu. Dita'nın karşısına geçip kara gözlerini ona dikti ve bir an bakıştılar.

"Benim adım Lida!" dedi yüksek sesle.

Kapo koşarak geldi ve hemen sıraya dönmesi için ona bağırmaya, sopasıyla tehditler savurmaya başladı. Kadın, grubunun yanına dönerken bile arkasına baktı, Dita ona el sallayarak veda etti.

"Bol şans, Lida! İsmini çok sevdim!" diye bağırdı arkasından.

Ranza arkadaşı sanki bir an gururla gülümser gibi oldu.

Veda geçidinin en son ilerleyenlerinden biri Fredy Hirsch oldu. Üzerinde en düzgün, temiz gömleği, boynunda da hafifçe sallanan metal düdüğü vardı. Başı dimdik yukarıda, kendi düşüncelerine dalmış karşıya bakıyor, hiçbir selama, hiçbir vedaya, kendine seslenilmesine bile aldırış etmiyordu.

Ruh halinin ya da onu içten içe kemiren şüphelerin bir önemi yoktu. Yahudilerin yeni sürgünüydü bu, kendi hapishanelerinden bile sürülüyorlardı ve bunu mümkün mertebe ağırbaşlılıkla karşılamaları gerekiyordu. En ufak bir zayıflık, en ufak bir yumuşama gösteremezlerdi. Bu yüzden bazılarının gurur olarak yorumladığı tavırla hiçbir selamı ya da vedayı yanıtlamıyordu.

Elbette başarılarından ötürü gururluydu; 31. blok, kuruluşundan beri tek bir öğrencisini kaybetmemişti. 521 çocuğu aylar boyunca hayatta tutmak muhtemelen Auschwitz'de kimsenin kıramadığı bir rekordu. Hirsch ileriye, önündekinin ensesine değil de çok daha öteye, dikenli tellerin öbür tarafındaki ufka bakıyordu.

Daha uzağa bakmak, hedeflerde hırslı olmak gerekiyordu.

Eylül tutsaklarının önünden geçerlerken Heydebreck toplama kampına gönderilecekleri söylentileri kulaktan kulağa yayılıyordu. Ekseriyet korkunç bir eleme yapılacağını ve çoğu kişinin oraya hiç varamayacağını düşünüyordu. Bazıları ise transfer edilenlerden kimsenin oraya varmayacağına inanıyordu.

18

7 Mart 1944

Rudi Rosenberg eylül transferiyle aile kampına yerleştirilen BIIa'nın 3800 tutsağının karantina kampına gelmesini izliyordu. Schmulewski'den aldığı haberler felaketti. Yerinde kim olsa derin buhrana sürüklenirdi ama o, sıraların arasında heyecanla Alice'in ince figürünü arıyordu. Nihayet göz göze geldiler ve sevinç tebessümleri bütün endişeleri ezip geçti. Koğuşlarını belirledikten sonra Naziler tutsakların kampta serbestçe dolaşmasına izin verdi. Rudi, sevgilisi ile sevgilisinin Direniş'ten arkadaşları Véra ve Héléna'yı odasında karşıladı.

Héléna tutsakların çoğundan kabul gören resmî açıklamayı anlattı; daha kuzeydeki Varşova dolaylarında bir kampa gönderileceklerini. Avurtları göçmüş yüzüne bir de tiz sesi eklenince Véra'nın kafası iyice bir kuşa benzedi.

"Kamptaki Yahudi topluluğunun bazı itibarlı temsilcileri Almanların çocukları öldürmeye cesaret edemeyeceklerini, böyle bir haberin yayılmasından korktuklarını düşünüyor."

Rosenberg o sabah Schmulewski'nin verdiği haberi ilk kez dolaysız ve tüm gerçekliğiyle söylemekten başka çare bulamadı:

"Fazla zaman kalmadığını, yarın sabah herkesin ölebileceğini söyledi bana."

Sözleriyle birlikte korkunç bir sessizliğe gömüldüler. Auschwitz'in her köşesinde yoğun istihbarat ağı olan Direniş liderinin gerçeği en iyi bilen kişi olduğunun kadınlar da farkındaydı. Gerilim yü-

zünden binbir çeşit söylentiler, dedikodular, fikirler, fikre ve hayale dönüşmüş dilekler ortaya çıkmaya başlamıştı.

"Peki ya hemen bu gece savaş biterse?"

Bir anlığına Héléna'nın neşesi yerine geldi.

"Bu gece savaş bitse Prag'a dönerim, yapacağım ilk şey de annemin evine gidip kazan gibi tencereyle gulaş yemek olur."

"Ben de tencerenin dibini pırıl pırıl yapana kadar ekmekle sıyırırdım, sonra da onu ayna olarak kullanıp kaşlarımı alırdım."

Etli yahni ve baharat kokusunu neredeyse duyar gibi oldular ve mutlulukla iç çektiler. Sonra gerçeğe, soğuk yemek gibi kokan korkuya döndüler. Yeniden düşüncelerini toparlayıp bu koyu karanlıkta bir ipucu bulmaya, gözden kaçırdıkları bir ayrıntıyı yakalamaya ve her şeyi tek tek ele almaya çalıştılar. Hayatları bu pamuk ipliğine bağlıydı.

Rudi'nin ekleyebileceği tek bilgi, kayıttaki mevkisi dolayısıyla görmüş olduğu transfer listesine göre aile kampından sadece dokuz kişinin kalacağıydı. Dördü Doktor Mengele'nin deneyleri için el koyduğu iki ikiz çiftiydi. Diğerleri eylül grubunda gelen ama yine Mengele'nin kendine ayırdığı, hastanedeki üç doktor ile bir eczacıydı. Dokuzuncu kişi ise kamp *kapo*su *Herr* Willy'nin sevgilisiydi. Geri kalan herkes eylülde planlandığı üzere özel işleme tabi tutulacaktı.

Aslında Rudi'nin paylaştığı bilgi yanlıştı. O "transfer edilmeyecekler" listesinde daha fazla isim vardı ama şu anda işler fazlasıyla karışıktı. Her şeyin bir zamanı vardı. Bir saat boyunca hiçbir yere varmayan çıkarımlardan sonra hepsi yorgun düşüp susmuştu.

Véra ile Hélena gidince Rudi ve Alice baş başa kaldı. İlk kez aralarında dikenli tel, etrafta onları izleyen tüfekli muhafız, içinde bulundukları çürümüşlüğü hatırlatan bacalar yoktu. Birkaç saniye bakıştılar, önce temkinle ve bariz bir huzursuzlukla. Yavaş yavaş hisleri yoğunlaştı. Gençtiler, güzeldiler, hayat doluydular, planları vardı, arzuluydular, anı bir yudumda içme telaşındaydı-

lar. Yeniden bakıştıklarında bu kez gözlerinde arzu kıvılcımları vardı, mutluluğun onları sarıp sarmaladığını ve hiçbir şeyin o anı bozamayacağını duyumsadılar.

O rüya anında Rudi, Alice'e sarılmış, mutluluklarının hiçbir şeyin yıkamayacağı kadar büyük olduğuna inanıyordu. Uyandığında bütün kötülüğün yok olacağını ve hayatın savaştan önceki haline döneceğini, sabah seherinde horozların öteceğini, etrafın taze ekmek kokacağını, sütçünün bisiklet zilini duyacaklarını düşünerek uykuya dalmıştı. Oysa gün ağarınca hiçbir şey silinmemişti, Birkenau'nun tehditkâr manzarası sapasağlam duruyordu. Mutluluğun hiçbir şeyin üstesinden gelemeyeceğini, her daim yenilmeye mahkûm, fazlasıyla kırılgan bir şey olduğunu bilemeyecek kadar gençti henüz.

Tiz bir ses duyup aniden uyandı ve zihninde kırılan cam seslerini duyumsadı. Héléna panik halinde sesleniyordu. Schmulewski'nin acilen onu çağırdığını, kampta SS subaylarının cirit attığını, çok ciddi bir şeylerin patlak vereceğini söyledi. Rudi ayakkabılarını giymeye çalışırken Héléna onu kolundan çekiştirerek yataktan sürükledi, Alice ise çarşafların arasında uykuya birazcık daha sarılmıştı.

"Tanrı aşkına, Rudi, elini çabuk tut! Vakit yok, vakit yok!"

Adımını dışarı atar atmaz Rudi de bir şeylerin ters gittiğini anladı. Hiç görmediği kadar çok SS subayı vardı, sanki başka birliklerden özel takviye istemişlerdi. Sıradan bir tren transferini gerçekleştirmek için gelmişe benzemiyorlardı. Derhal Schmulewski'yi görmesi gerekiyordu. Tabii mümkün olsa onu görmekten, onunla konuşmaktan, söylediklerini dinlemekten kaçınırdı. Ancak gidip BIId kampında onunla buluşmak zorundaydı. Pozisyonu düşünüldüğünde eksik birkaç ekmeği alma bahanesiyle çıkması kolay olmadı.

Direniş liderinin yüzü bir yüz olmaktan çıkmış, kırışıklık ve göz altı morluğundan ibaret bir deryaya dönüşmüştü. Lafı

dolandırmıyor, gizlilik ya da temkine aldırış etmiyordu artık, sözcükleri bıçak gibi keskindi.

"Aile kampından gelenler bugün ölecek." Ve bunu derken sesinde hiç tereddüt yoktu.

"Eleme olacağını mı söylemek istiyorsun? Yaşlılardan, hastalardan ve çocuklardan kurtulmak istediklerini mi kastediyorsun?"

"Hayır, Rudi. Hepsi! Sonderkommando bu gece dört bin kişi için fırınların hazırlanması emrini aldı."

Ve sessizliğe geçit vermeden ekledi:

"Ah vah etme zamanı değil, Rudi. İsyan vakti geldi."

Schmulewski'nin aşırı gerilime dayanmaya çalıştığı belliydi ama belki de uykusuz geçen uzun gecede üzerine çalışıp onlarca kez tekrarladığı konuşması kesinlikle doğruydu:

"Eğer Çekler ayaklanırlarsa, başkaldırıp savaşırlarsa yalnız olmazlar. Yüzlercemiz, hatta belki binlercemiz yanlarına geçeriz ve biraz şansla bu iş iyi sonuçlanabilir. Git bunu söyle. Kaybedecek bir şeyleri olmadığını söyle; ya mücadele ederler ya da ölürler, başka seçenek yok. Fakat başlarında bir lider olmadan hiçbir şansları yok."

Kayıt memurunun şaşkın bakışları karşısında Schmulewski açıklamaya girişti; kampta en az yarım düzine farklı siyasi organizasyon mevcuttu: komünistler, sosyalistler, siyonistler, antisiyonistler, sosyal demokratlar, Çek milliyetçileri... Bu gruplardan biri ilk adımı atarsa tartışmalar, ayrışmalar, diğerleriyle çatışmalar olabilir, bu da birleşik bir isyanı imkânsız hale getirirdi. Dolayısıyla çoğunluğun saygısını kazanmış biri gerekiyordu. Çok cesur, tereddüt etmeyen, sesini çıkaran ve herkesin takip etmeye istekli olacağı biri.

"Ama kim olabilir?" diye sordu Rosenberg duyduklarına inanamayarak.

"Hirsch."

Kayıt memuru başını ağır ağır salladı, durumun ciddiyetinin farkına varmıştı.

"Onunla konuşmalısın, durumu anlatıp ayaklanmanın lideri olmaya ikna etmelisin. Zamanımız tükeniyor, Rudi. Tehlike büyük. Hirsch ayaklanmalı, herkesi ayaklandırmalı."

Ayaklanma... Heyecan verici, görkemli, tarih kitaplarına yaraşır bir kelimeydi. Başını kaldırıp etrafa bakınca Rudi'nin kafasında yankılanan sözcük buydu; kulelerdeki makineli tüfekler, silahlı profesyonel askerler, eğitimli köpekler, zırhlı silahlar karşısında bitap halde, silahsız, aç erkekler, kadınlar ve çocuklar. Schmulewski de biliyordu; çoğunun, belki de hepsinin öleceğini biliyordu... Ama bir geçit açılabilir, birkaç kişi, belki onlarca, belki yüzlercesi ormana koşup saklanabilirdi.

Belki ayaklanma başarılı olur ve kampın hayati noktalarını ele geçirirlerdi. Bu şekilde kısa süreliğine de olsa ölüm makinelerini devreden çıkarıp birçok canı kurtarabilirlerdi. Belki de vücutlarına isabet edecek şarapnel parçalarından başka bir şey elde edemezlerdi. SS'in ezici gücünün kesinliği karşısında çok bilinmezli bir denklemdi bu ama Schmulewski yine de tekrar tekrar dile getiriyordu:

"Söyle ona, Rudi, kaybedecek bir şey olmadığını söyle ona."

Karantina kampına dönerken Rudi Rosenberg'in zerre kuşkusu kalmamıştı; ölüm fermanı verilmişti ama kendi kaderleri için mücadele edebilirlerdi. Anahtar Fredy Hirsch'in boynundaydı, hep taşıdığı o metal düdüktü: Bir düdükle en az üç bin kişilik öfkeli kalabalığı ayaklandırabilirdi.

Yürürken aklında Alice vardı. O ana dek Alice ölüme mahkûm eylül grubuna dâhil değilmiş gibi, bütün bu olanların onunla alakası yokmuş gibi davranmıştı. Kız da ölüme gideceklerden biriydi ama Rudi bunu bir türlü kabullenemiyor, Alice'in gençliğinin, güzelliğinin, harikalarla dolu bedeninin, o ceylan bakışlarının birkaç saat içinde cesede dönüşeceğini aklı almıyordu. *Olamaz*, diye yineliyordu, *doğanın bütün kanunlarına aykırı bu.* Alice gibi bir varlığın ölmesini kim isteyebilirdi? İmkânsız geliyordu ona. Rudi adımlarını hızlandırıp yumruklarını sıktı, kederi öf-

keye dönüşüyordu. *Hayır*, diyordu kendi kendine, *hayır, gençliğini elinden alamayacaklar.*

Öfkeden kıpkırmızı kesilen yanaklarla karantina kampına vardı. Héléna kamp girişinde telaşla onu bekliyordu.

"Fredy Hirsch'i bul," dedi kıza. "Acil toplantı için odama gelmesi gerek. Son derece önemli bir mesele için olduğunu söyle."

Ya hep ya hiç anı gelip çatmıştı.

Kısa süre sonra Héléna yanında Hirsch'le çıkageldi; sporcu, gençlerin idolü, siyonizmin simgesi, Josef Mengele'yle senli benli konuşabilen adamla. Rudi bir an onu inceledi; ıslak saçları kusursuz biçimde geriye taranmıştı; naif, dingin bakışlı, daldığı düşüncelerden alıkonduğu için rahatsız ve ciddiydi.

Rosenberg, Birkenau'daki Direniş'in en üst sorumlusunun Terezin'den eylülde gelenlerin hemen o gece gaz odalarında komple katledileceğiyle ilgili bilgi verdiğini açıkladığında Hirsch kılını kıpırdatmadı, şaşırmadı, karşılık vermedi. Asker gibi sessizce hazır olda duruyordu. Rudi tılsım gibi boynunda asılı duran düdüğe baktı.

"Tek şansımız sensin, Fredy. Bir tek sen kamptaki liderlerle konuşabilir, insanları ayaklandırmayı başarabilirsin. Tek vücut olup muhafızlara karşı devrim yapmalarına önayak olabilirsin. Bütün liderlerle konuşmalısın, boynundaki düdük, başlayan isyanın işareti olacak."

Alman yine sessizdi. Yüzü anlaşılmazdı. Bakışları Slovak kayıt memuruna kilitlenmişti. Söylemesi gerekenleri söyleyen Rudi de sustu ve tamamen çaresiz durumda yapılan bu ümitsiz teklife Hirsch'in bir tepki vermesini bekledi.

Sonunda Hirsch konuştu.

Ama konuşan o topluluk lideri, iflah olmaz siyonist, gururlu sporcu değildi. Konuşan, çocuk eğitmeniydi. Ve kısık sesle konuşuyordu.

"Peki ya çocuklara ne olacak, Rudi?"

Rosenberg bu konuyu daha sonraya bırakmayı tercih ederdi. Çocuklar zincirin en zayıf halkasıydı. Şiddetli bir ayaklanmada hayatta kalma şansları en az olanlardı. Ama buna da verilecek cevabı vardı.

"Fredy, çocuklar her hâlükârda ölecekler. Orası kesin. Küçük de olsa bir şansımız var; binlerce tutsağın ayaklanıp kampı yıkma ihtimali var ve böylece buraya gönderilmeyecek birçok hayat kurtulacak."

Fredy'nin dudakları mühürlü olsa da gözleri ondaydı. Birebir savaşacakları ayaklanmada çocuklar ilk katledilenler olacaktı. Tellerde bir delik açılırsa ve kaçma fırsatı olursa en son gelebilecekler çocuklardı. Kurşun yağmuru altında yüzlerce metre koşmak gerekirse en yavaş koşacaklar ve ilk düşecek olanlar onlardı. Ormana ulaşsalar bile bir başlarına, yollarını kaybetmiş halde ne yapacaklardı?

"Çocuklar bana güveniyorlar, Rudi. Şimdi onları nasıl terk ederim? Kendimi kurtarmak için mücadele ederken onları öldürmelerine nasıl müsaade ederim? Ya yanılıyorsanız ve başka kampa transfer edileceksek?"

"Öyle bir şey yok. Ölüme mahkûm edildiniz. Çocukları kurtaramazsın, Fredy. Diğerlerini düşün. Biz şimdi ayaklanmazsak Auschwitz'e ölüme yollanacak binlerce Avrupalı çocuğu düşün."

Fredy Hirsch gözlerini yumdu ve ateşi varmış gibi elini alnına koydu.

"Bana bir saat ver. Düşünmek için bir saate ihtiyacım var."

Fredy her zamanki gibi dimdik duruşuyla odadan çıktı, dışarıdan bakan hiç kimse onun, omuzlarında dört bin hayatın dayanılmaz ağırlığını taşıdığını anlayamazdı. Sadece çok dikkatle izleyen biri yürürken elinin sürekli düdüğüne gittiğini fark edebilirdi.

Durumdan haberdar Direniş üyelerinden bazıları olanları öğrenmek için odaya geldiler ve Rosenberg onlara 31. blok sorumlusuyla yaptığı görüşmeyi anlattı.

"Düşünmek için biraz zaman istedi."

Sert bakışlı Çek üye, Hirsch'in zaman kazanmaya çalıştığını söyledi. Herkes açıklaması için ona döndü.

"Onun işini bitirmeyecekler. Nazilere yararlı, onlar için kıymetli raporlar hazırladı, ayrıca Alman. Hirsch, Mengele'nin onu buradan her an kurtarabileceğini umuyor, beklediği şey bu."

Tuhaf bir sessizlik oldu.

"Bu senin gibi komüniste göre bile gaddarca! Fredy sizden yüz kat fazla çocuk kurtarmıştır bu kampta!" diye bağırdı ona Renata Bubenik.

Diğeri de bağırmaya başladı, ona aptal siyonist dedi ve Hirsch'in koğuşlarındaki *kapo*ya defalarca ona bir mesaj olup olmadığını sorduğunu duyduklarını söyledi.

"Buradan çıkmak için Nazi yetkililerinin kendisini kurtarmasını bekliyor."

"İçin de tırnakların gibi pis senin!"

Rudi ayağa kalkıp ortalığı sakinleştirmeye çalıştı. Bir lider, tek bir ses, hitabeti güçlü ve farklı geçmişten herkesi bir potada eritecek birini bulmanın neden bu kadar önemli olduğunu o anda kavradı.

Onlar gidince Alice birlikte beklemek için Rudi'nin yanına oturdu zira artık Hirsch'in yanıtını beklemekten başka yapacak bir şey yoktu. Kaosun ve belirsizliğin ortasında Alice'in varlığı bir teselliydi. Nazilerin çocuklar da dâhil herkesi öldüreceklerine inanmakta güçlük çekiyordu kız. Ona göre ölüm korkunç fakat yabancıydı, kendi başına değil de sadece başkalarının başına gelebilecek bir şey gibiydi. Rudi dehşet verici olsa da Schmulewski'nin böyle bir meselede yanılamayacağını söyledi. O anda konuyu değiştirmesini istedi; Auschwitz'den sonra hayatlarının nasıl olacağını, kır evlerini ne çok beğendiklerini, en sevdikleri yemekleri, bir gün çocuklarına hangi isimleri vereceklerini konuştular. Kapana kısıldıkları bu kâbustan değil, gerçek hayattan bahsettiler. Bir anlığına, gelecek mümkün göründü gözlerine.

Dakikalar geçti. Her biri katlanılması imkânsız ağırlıktaydı. Rudi, Hirsch'in omuzlarındaki yükün ağırlığını düşündü. Alice konuşuyordu ama Rudi artık onu dinlemiyordu. Hava boğucu bir yoğunluktaydı. Zihninde dönüp duran saatin çıkardığı tik tak sesi onu deli edecekti.

Bir saat geçti ve Hirsch'ten haber gelmedi.

Bir sürü dakika, bir saat daha geçti. Hirsch bir türlü gelmiyordu.

Alice başını kucağına koymuş, bir süredir suskun duruyordu. Rudi ölümün çok yakınlarda olduğunu sezmeye başladı. Sanki kolunu uzatsa dokunabilecekti.

Bu sırada bitişikteki kampta 31. blok dersleri askıya alınmıştı. Okulun sorumluluğunu üstlenen aralık grubu öğretmenleri son derece endişeliydiler. Bazıları çocuklarla oyun kurmaya çalışsa da çocukların kendileri de huzursuz olduğundan, arkadaşlarının nereye gittiğini öğrenmek istediğinden oyunlarla da şarkılarla da ilgilenmiyorlardı. Dermansız ve durgun bir öğlendi. Şömine için yakacak bile yoktu ve hava hiç olmadığı kadar soğuktu. Asistanlardan biri gelip eylül grubundaki Yahudi koğuş sorumluları yerine yeni *kapo*ların atandığını söyledi.

Dita ikide bir çıkıp arkadaşlarının yarısının bulunduğu BIIa kampına bakıyordu. Karantina kampının ana caddesinde dolaşanları görüyordu; gözetim sıkı olsa da bazıları tellere yaklaşıyor, askerler de onları derhal uzaklaştırıyordu.

Öyle boğucu bir atmosfer vardı ki Dita kitapları yerinden kımıldatmanın bile akıllıca olmayacağını düşündü. Kitaplar bir gün öncesine kadar Hirsch'e ve şimdi Lichtenstern'e ait olan blok sorumlusu odasında güvenle saklıydı. 31. blokun yeni sorumlusu yemek payını yarım düzine sigarayla takas etmişti. Sigaraları birbiri ardına içiyor ve kafesteki bir kaplan gibi odayı sinirle arşınlıyordu.

Eylül transferiyle gelenlere ne olacağı konusunda herkes çok endişeliydi. Endişelerinin kaynağı elbette birlik ve insanlık adı-

naydı fakat bunun üç ay sonra, kendilerinin de kamptaki altı aylık süreleri dolduğunda başlarına geleceklerin bir provası olduğunu akıllarından çıkaramıyorlardı.

19

BIIa'da Rudi daha fazla bekleyemiyordu.

Ayağa fırlayıp bir şey demeden Alice'e baktı. Parmaklarını çıtlattı ve onu bir karar almaya zorlamak üzere Hirsch'in koğuşuna gitmeye karar verdi. "Evet" dışında bir cevabı kabul etmeyecekti. İsyan hemen patlak vermeliydi.

Koğuşundan çok gergin bir halde fırladı ama kampın ana caddesinden geçerken paltosuna sıkıca sarınıp daha kararlı adımlarla ilerledi. Hirsch'i tüm kuşkularından, itirazlarından arındırmaya hazırdı. Hızlı adımlarla derin derin nefes alarak aile kampının liderinin koyacağı bütün engelleri aşmak için güç topluyordu: Devrimi başlatmak için tek düdük sesi yeterdi. Bekleyiş boyunca Hirsch'in ortaya koyabileceği itirazları kafasında evirip çevirmiş ve her biri için reddedilemeyecek cevaplar hazırlamıştı. Bu tüm sorunları önceden görüp ona göre tedbir alma yetisine belki de fazla güveniyordu Rudi.

Her soruya bir cevabı olduğu doğruydu. Argümanlarını sağlam hazırlamış, çürütülecek nokta bırakmamıştı. Oysa o an karşılaştığı engel için tamamen hazırlıksızdı. Hirsch'in koğuştaki küçük şahsi odasında karşılaşacağı manzaranın ihtimali hiç aklına gelmemişti.

Kararlı kayıt memuru koğuşa dalıp odanın kapısını çaldı, cevap gelmeyince içeri girdi. Fredy yatağında uzanıyordu. Uyandırmak için yanına gidince zor nefes aldığını, yüzünün mosmor kesildiğini görüp paniğe kapıldı. Hirsch ölümün eşiğindeydi.

Rudi kendini kaybederek koğuştan ok gibi fırladı, deli gibi bağırıp çağırarak doktorlardan yardım istedi. Doktor Mengele'nin emri üzerine gece olmadan BIIb kampına dönmek için hazırlanan ve birkaç parçadan oluşan alet çantasını toplayan iki doktoru yanına alıp tekrar içeri girdi. Teşhis kısa sürdü. İki kez yinelediler ve kendi aralarında fısıldaşarak onayladılar.

"Aşırı doz sakinleştiriciden kaynaklanan ciddi bir zehirlenme vakası, onun için elimizden bir şey gelmez."

Başlarını kaldırıp masanın üzerinde duran boş Luminal şişesini işaret ettiler.

Alfred Hirsch ölüyordu.

Rudi Rosenberg kalbinin sıkıştığını hissetti, yere yığılacak gibiydi. Ayakta durabilmek için ahşap duvara yaslanmak zorunda kaldı. Son nefesini vermekte olan büyük sporcuya son kez bakıyordu. Hirsch'in göğsündeki metal düdük hareketsiz kaldı. O büyük adamın, çocukları mutlak bir ölüme götürmeye dayanamadığını, böylesine trajik bir kararı alamadığından bu dünyayı erken terk etmeye karar verdiğini fark ederek dehşete kapıldı. Sınırını aşan bir şey istemişti ondan. Herkesin sınırını aşan bir şey.

İçi içini kemiren Rosenberg belki başka bir lider bulabileceklerini, Schmulewski'nin ayaklanmayı başka bir yöntemle halledebileceğini düşünüyordu. Vakit kaybetmeden harekete geçti. Ancak Direniş liderinin yanına gitmek için kamptan çıkmaya kalktığında işler değişmişti; etraf arı kovanı gibi SS subayı kaynıyordu. Karantina kampı mühürlenmişti. Kimse hiçbir durumda içeri giremez, dışarı çıkamazdı.

Kayıt memuru BIIb kampını ayıran tellere gitti ve diğer tarafta sürekli volta atan Direniş üyesinin yaklaşmasını istedi. Schmulewski'ye acilen şu haberin iletilmesini söyledi:

"Fredy Hirsch intihar etti. Tanrı aşkına, mesajı hemen ilet!"

Adam bunun imkânsız olduğunu, az önce aldığı bilgiye göre kendilerinin de aile kampından çıkamadıklarını söyledi. Rudi arkasını döndü ve karantina kampının *lagerstrasse*sinde zorlukla

ilerledi. Sokak tutsaklar ile silahlı muhafızların dört döndüğü bir karınca yuvasına benziyordu, hepsi de fırtınadan önce yanlış tarafa uçan kuşlar gibi, tuhaf bir beklenti içindeydi.

Alice, Héléna ve Véra onu karşıladı. Onları da hemen durumdan haberdar etti; Fredy Hirsch bir daha asla liderlik edemeyecekti ve Schmulewski çok uzaktaydı. Üç kamplık mesafe o anda dipsiz bir uçurum demekti.

"Ama isyan yine de başlayabilir," dediler. "Emri sen ver, biz uygulayalım."

Rudi işlerin o kadar basit olmadığını, bu şekilde işlemediğini, Schmulewski'den emir gelmeden karar alma yetkisinin olmadığını açıkladı. Kızlar pek anlamış gibi gözükmüyorlardı. Rudi tükenmiş, Nazilerin toz yaptığı leğen kemikleri gibi tuzla buz olmuştu.

"Ben kimim ki o kararı vereyim..."

Mağrur Rosenberg o anda kendini dünyanın en önemsiz adamı olarak görüyordu. Sadece etrafındaki her şey yıkılmıyor, kendisi de parçalara ayrılıyordu.

Aile kampında haber ağızdan ağıza yayıldı. Cenaze telgrafı kadar kısaydı. En kısa cümleler en yıkıcı olanlarıydı: yanıt gerektirmeyenler. Haber bütün kampa yayıldı. Silindir gibi önüne geleni eziyor, ardında çaresizlik bırakıyordu.

Fredy Hirsch ölmüştü.

Söylenti genişliyor, intihar kelimesi ekleniyordu. Bir de Luminal'dan, aşırı dozlarda yutulması ölümcül sonuçlar doğuran uyku hapından bahsediliyordu.

Roszi Krousz isminde Macar bir asistan kız koşarak bloka girdi, yüzü allak bullaktı. Gözleri dehşetle parlıyordu. Çekçe sözcükleri zor hatırladı, garip aksanı o anda habere komik değil, aksine daha acıklı bir ton katıyordu: Fredy Hirsch ölmüştü.

Başka bir şey diyemedi. Ekleyemedi. Tabureye yığılıp hıçkırıklara boğuldu.

Kimi inanmak istemedi, kimi ne yapacağını bilemedi ama başka asistanlar da kireç gibi yüzlerle gelince yavaş yavaş çocuk

kahkahaları kesildi, şarkılar sustu, oyunlar yarım bırakıldı. Yüzlerinde hüzünden çok korku vardı.

Herkesin tüyleri diken diken oldu. Ölüm, son altı ayda 31. blokun kapısına uğramamıştı. Her çocuğun sağ kalmasını sağlayacak bir mucize gerçekleşmişti. Ve şimdi mucizeleri yaratan adam gitmişti. Herkes nasıl olduğunu, nedenini öğrenmek istiyordu. İçten içe asıl sormak istedikleri Fredy Hirsch'siz ne yapacaklarıydı. Düdükler çaldı, gece yoklaması için herkesin acilen koğuşuna dönmesini bildiren Almanca emirler yağdırıldı.

Liesl, Dita'yı bekliyordu. Sarıldılar. Hirsch'in öldüğünü herkes duymuştu. Anne ile kızın konuşmasına gerek yoktu, bir an yanaklarını birbirlerine değdirip gözlerini sıkıca yummaları onlara yetiyordu.

Koğuşun yeni Blockältester'i yeri boydan boya kaplayan şöminenin üzerine çıkıp öfkeyle susmalarını emredince bütün uğultu kesildi. On sekiz yaşından biraz büyük, Yahudi bir kızdı ama şimdi elinde güç vardı. Ekmek ve çorba paylarını o dağıtacaktı. Artık açlık çekmeyecek, çürük kokulu tahta terlikleri giymeyecekti zira kaçırdığı ekmek parçalarıyla karaborsadan kendine bot alabilirdi. Dolayısıyla tereddüt etmeyecek, kamp *kapo*su ya da SS subayları ondan bağırmasını isterse bağıracaktı. İnsanları sopayla dövmesini isterlerse sopayla dövecekti. Hatta onlar istemeden herkese bağırıp onları sopalayacaktı. Eli korkak alışmasın diye iki kat kuvvetle yapacaktı bunları. Başlangıç için ertesi sabah ziline kadar dışarı çıkmanın yasak olduğunu söve saya haykırdı. Koğuştan çıkmaya kalkışanlar vurulacaktı.

Dita ne zamandır kendine ait bir yatak arzuluyordu ve o gece yatağına kavuşmasına rağmen gözüne uyku girmiyordu. Birkenau'da gece olmuş, kamplar sessizliğe bürünmüştü, dışarıdan bir tek rüzgâr sesi ile elektrikli tellerin uğultusu duyuluyordu. Dita huzursuzca kıpırdanıyor, iri kıyım Lida'nın da onu özleyip özlemediğini merak ediyordu. Uzun zamandır bir başına uyumayı istemiş olsa da artık bunun nasıl bir şey olduğunu bilmiyor,

yapamıyordu. Sonunda yataktan zıpladı, yatağında yalnız kalan annesinin yanına gitti. Kadının yanına kıvrıldı, tıpkı küçükken kâbus görünce anne babasının yatağına girdiği zamanlardaki gibi, orada hiçbir kötülük kendisine ulaşamazdı.

Rudi, Schmulewski'ye haber vermek için yeniden BIId kampına girmeye çalıştı. Bunun için önemli bazı belgeleri teslim etmesi gerektiğini öne sürse de izin alamadı. Hirsch'in naaşını göndermeleri gerektiğini ısrarla bildirse de yine reddedildi. BIId'deki bağlantısıyla konuşmak için tellere döndü ama adam gitmişti, koğuşların dışında kimse kalmamıştı, birileriyle konuşmak imkânsızdı.

Odasına döndü, kısa süre sonra kapıdaki muhafızın değişmiş olması ve bu kez BIId'ye girmesine izin vermesi için onu ikna etme umuduyla tekrar dışarı çıktı. Bu kez diğer kamplardan getirilen *kapo* kalabalığı kampa giriyordu. Ellerinde sopalarla, bağırıp çağıran kadınlarla erkekleri alelacele gruplara toplamaya çalışıyorlardı. Sopalar inip kalkıyor, bağrışlarla düdük sesleri duyuluyor, acı inlemeleri ve panik çığlıkları yeri göğü inletiyordu.

Alice ona doğru koşup kolundan tuttu. Muhafızlardan biri kadınlarla erkeklerin ayrı durması için onları azarladı.

"*Männer hier und Frauen hier*!"*

Sopalar etrafına yağmur gibi iniyordu ve kanlar sicim gibi çamura akıyordu. Alice gözünü Rudi'den ayırmadan, kederli gülümsemesini kesmeden geri çekildi. Onu bir tutsak grubuna doğru ittirdiler ve grubu da kampın girişinde bekleyen kamyona aceleyle bindirdiler. Daha fazla araç geldi ve homurdanan bir kamyon kafilesi oluştu.

Rudi bir an donakaldı, kalabalıkla beraber sopa darbelerinden kaçınmaya çabalayan bir grup erkeğin içine doğru çekildi. Aniden itiş kakış ölüm kamyonlarına bindirilmeye çalışan grubun arasında kaldığını fark etti.

---

* (Alm.) Kadınlar buraya ve erkekler buraya!" (ç. n.)

Kalabalık onu yutmadan önce aksi istikamete, dışarı doğru yürümeye başladı. Sopalı *kapo*lar ile tüfekli SS subayları kimsenin kaçmaması için durumu yakından takip ediyor, kaçmaya kalkışanları ittirip tekmeliyorlardı. İçinde fırtınalar esse de Rudi sakin görünmek için dudaklarının arasına bir sigara koydu ve kendine yol açmak için diğer tutsakları var gücüyle ittirdi, ta ki çemberin yakınında duran ve uzaktan tanıdığı *kapo*yu görene dek. Grubun yanına dönmesi ikazıyla kafasına sopa darbesi almak üzereyken Rudi ona 14. koğuşun sekreteri olduğunu haykırdı.

"Blok sorumlusu acilen beni çağırdı."

Kapo adi suçlu sembolü taşıyan bir Alman'dı. Kargaşanın ortasında ona bir an baktı. Rudi'yi tanımıştı ve sopası havada kaldı. Tüfekli askere işaret etti ve geçmesine müsaade ettiler. Adamın biri kendisini de yanında götürsün diye Rudi'nin ceketine yapışınca göğsüne dipçik darbesi aldı. Rudi onun yalvardığını duyuyordu. Arkasına dönmedi. Yürüyerek uzaklaştı, kayıtsız görünmeye çalışsa da bacakları tir tir titriyordu.

Koğuşuna giderken bağrışları, emirleri, ağlayışları, kamyon kapılarının kapatılışlarını, çamurda çıkan tekerlek sesini, uzaklaşan motorların gürültüsünü dinliyordu. Alice'i düşünüyordu. Son kez bakarken o yavru ceylan bakışlarını anımsadı ve o hatıranın ağırlığını üzerinden silkelemek istercesine başını salladı. Aceleyle yürümeye devam etti ve nihayet odasına varıp kapıyı kapattı.

Rudi Rosenberg'in ağlayıp ağlamadığı bilinmiyordu.

Dita yatakta gözünü kırpmadan yatıyordu, diğer bütün kadınlar gibi. Çıt çıkmadığı için dışarıdan gelen fren sesleri ve motoru kapatmadan yolda duran kamyonların sesleri duyuluyordu. Gittikçe artan kamyonların.

Sonra gece oldu. Komşu kamptan bağrışlar, düdük sesleri, ağlamalar, yalvarmalar ve olmayan bir tanrıya yakarışlar duyuluyordu. Haykırışların ortasında bir değişim, bariz bir insan seli vardı. Kısa süre sonra kamyonların pat diye kapanan kapılarının

sesi, metal menteşelerin gıcırtısı gelmeye başladı. Genel panik çığlıkları yerini hıçkırarak ağlamalara, ağıt yakmalara bırakmış, iç içe geçen yüzlerce uğultudan oluşan bir karmaşa bulutuna dönmüştü.

Aile kampında kimse uyumuyordu. Konuşmuyor, kımıldamıyordu. Dita'nın koğuşunda biri telaşına yenilip yüksek sesle neler olduğunu, başlarına ne geleceğini sorsa hemen diğerleri rahatsız olarak onu susturuyor ve mutlak sessizliği koruyorlardı. Tam olarak neler olduğunu öğrenmek için dışarıdaki sesleri dinlemeleri gerekiyordu ya da belki SS subayları onları duymasın, alıkoymasın, sefil ve çürük yataklarında en azından birazcık daha yaşamalarına izin versin diye sükûneti sağlamak istiyorlardı.

Kamyonların kasalarının kapanma sesi devam ediyor, insan uğultuları ise azalıyordu. Motor seslerindeki değişim insanla dolan ilk araçların gitmeye başladığını gösteriyordu. O anda Dita, annesi ve koğuştaki diğer kadınlar müzik sesi duyar gibi oldular. Belki de kendi kaygılarından dolayı oluşan bir sanrıydı. Ancak kısa süre içinde ses yükseldi. Yoksa bunlar şarkı söyleyenlerin sesi miydi? Koro sesi artık kamyonların gürültüsünü bastırıyordu. Biri yüksek sesle şaşkınlığını dile getirince başkaları da tekrarladı, sanki şarkı söylendiğine inanmak için başkalarına veya kendilerine de anlatmaları gerekiyormuş gibiydi. Kamyonlara bindirilen ve ölüme gittiklerini bilen kadın erkek tutsaklar şarkı söylüyorlardı.

Çek millî marşı "Kde domov muj"u söylüyorlardı. Başka bir kamyondan da geçerken Yahudi şarkısı "Hatikvah"nın notaları yükseliyor, bir diğerinden de "Enternasyonal Marşı" geliyordu. Müzikte malum bir facia havası seziliyordu; kamyonlar uzaklaşırken dekreşendo gibi sesler de yavaş yavaş kayboluyordu. O gece binlerce ses sonsuza dek sustu.

8 Mart 1944 gecesi BIIb aile kampından 3792 tutsak gazla boğulduktan sonra Auschwitz-Birkenau'nun III numaralı krematoryumunda yakıldı.

20

Dita gece boyu gözünü kırpmadığından sabah kalkmak için *kapo*nun seslenmesini beklemedi. Annesinden bir öpücük aldıktan sonra yataktan fırladı ve her günkü gibi yoklama için 31. bloka doğru yola koyuldu. Ancak o gün diğer günlerden farklıydı. Yanındaki insanların yarısı gitmişti, bir daha dönmeyeceklerdi.

*Kapo*lardan ya da muhafızlardan birinin dikkatini çekme riskini göze alarak *lagerstrasse*den saptı ve blokların arkasından dolaşarak tellere yaklaştı, kafasını uzatıp sağ kalan birini görme umuduyla karantina kampına baktı ama BIIa blokları arasında canlı hiçbir şey yoktu. Bir tek yere düşmüş giysilerden kopan kumaş parçaları uçuşuyordu.

Bir önceki geceki karmaşadan eser yoktu, geriye ağır bir sessizlik kalmıştı. Kamp terk edilmişti ve etrafa ölüm sessizliği hâkimdi. Üstüne basılmış şapkalar, atılmış bir palto, boş çanaklar görülüyordu yerde. 31. bloktaki kız çocuklarının kilden yaptığı bebeğin kırık başı da oradaydı. Dita çamurun içinde beyaz bir şey, buruşuk bir kâğıt gördü. Daha fazla bakmamak için gözlerini yumdu zira Morgenstern Öğretmen'in kuşlarından biri olduğunu anlamıştı. Üzerine basılmış, çamura saplanmıştı.

Kendini tam olarak öyle hissediyordu.

Lichtenstern gözü pek SS subayının önünde sabah yoklamasını yapmakla görevliydi ve yoklama bitip de subay gidince herkes biraz olsun rahatladı. Tüm süre boyunca çocuklar durmadan sağa sola bakınmış, gözleri gelmeyen arkadaşlarını aramıştı. Uzun

yoklamadan hiç hoşlanmasalar da o sabahki yoklamanın kısalığı hepsini altüst etmişti.

Dita koğuştaki o hissiyattan kaçmak için dışarı çıktı. Güneş kısa süre önce doğsa da havada karanlık bir şeyler vardı, rüzgârla gelen kuru yağmur her şeyi kirletiyordu. Küller. Daha önce hiç görmediği kadar kara bir fırtına bulutu gibi çöküyordu üzerlerine.

Hendeklerde çalışanlar gökyüzüne baktılar. Taş döşeyenler ellerindekileri yere bırakıp oldukları yerde kaldılar. *Kapo*ların bağrışlarına rağmen atölyedekiler işi bırakıp bakmak için dışarı fırladılar, belki de ilk isyankâr hareketleri buydu: emirlere ve tehditlere kulak asmadan kara göğe bakmak.

Âdeta birden gece çökmüştü.

"Tanrım! Bu nedir?" diye haykırdı biri.

"Tanrı'nın gazabı!" diye bağırdı öbürü.

Dita başını kaldırdı ve yüzü, elleri, elbisesi dokununca dağılan ufak, gri pullarla kaplandı. 31. bloktakiler de neler olduğunu görmek için dışarı çıktılar.

"Neler oluyor?" diye sordu bir kız çocuğu korkuyla.

"Korkmayın," dedi Miriam Edelstein çocuklara. "Bunlar bizim eylül transferiyle gelen arkadaşlarımız. Geri dönüyorlar."

Çocuklar ile öğretmenler sessizce kendi etraflarında dönmeye başladılar. Çoğu dua mırıldanıyordu. Dita ellerini birleştirip o ruh yağmurunun birazını tutmak istedi ve gözyaşlarına hâkim olamadı. Külle kaplı yüzünden sicim gibi akan yaşlar beyaz yollar oluşturdu. Oğlu Ariah'ya sarılmış duran Miriam Edelstein'ın yanına gitti.

"Geri döndüler, Dita. Geri döndüler."

Auschwitz'den bir daha asla ayrılamayacaklardı.

Bazı öğretmenler gelip ders yapmayacaklarını söylediler. Kimine göre bu bir protesto biçimiydi, diğerleri ise devam edecek gücü, enerjiyi kendilerinde bulamıyorlardı. Lichtenstern morallerini düzeltmeye çabalasa da onda Fredy Hirsch'in karizması ve özgüveni yoktu. Kendisinin de çökmüş olduğunu gizleyemiyordu.

Öğretmenlerden biri Hirsch'e ne olduğunu sordu. Cenazedeymiş gibi çoğu başını öne eğdi. Biri ölmek üzereyken ya da çoktan ölmüş halde sedyeyle kamyona bindirildiğini duymuştu.

"Bence gurur meselesinden öldürdü kendini. Ölümünü Nazilerin eline bırakamayacak kadar onurluydu. Onlara bu zevki yaşatmadı."

"Bana kalırsa yurttaşı olan Almanlar tarafından kandırıldığını ve ihanete uğradığını anlayınca buna dayanamadı."

"Asıl katlanamadığı şey çocukların acı çekmesiydi."

Dita dinliyor ve içi parçalanıyordu, Hirsch'in ölümüyle ilgili o sıradan yorumlardan daha fazlasını seziyordu. Hem perişandı hem de yolunu kaybetmişti; her şeyi ayarlayan Hirsch yokken okul ne olacaktı şimdi? Diğerlerinden mümkün olabildiğince uzakta bir tabureye oturdu ama Lichtenstern'in zayıf ve afallamış silüeti yanına yaklaştı. Gergindi. Bir sigara için ömrünün on senesini verebilirdi o anda.

"Çocuklar korkuyor, Edita. Bir baksana, kımıldamıyorlar, konuşmuyorlar."

"Hepimiz perişan haldeyiz, Bay Lichtenstern."

"Bir şey yapmamız gerek."

"Yapmak mı? Ne yapabiliriz ki?"

"Elimizden tek gelen şey ilerlemek. Çocukların kafasını dağıtmamız lazım. Bir şeyler oku onlara.

Dita etrafa bakındı ve çocukların gruplar halinde yere oturduklarını, sessizce tırnaklarını yiyerek tavana baktıklarını fark etti. Onları hiç bu kadar mahzun, hiç bu kadar sessiz görmemişti. Dita'nın gücü yoktu, ağzında acı bir tat vardı. O anda içinden gelen tek şey taburesinde kıpırdamadan oturmak, kimseyle muhatap olmamak ve bir daha oradan kalkmamaktı.

"Ne okuyacağım?"

Lichtenstern bir şey demek için ağzını açsa da kelimeler dökülmedi, dolayısıyla ağzını kapattı ve utanarak başını öne eğdi. Kitaplarla ilgili bir şey bilmediği anlaşılıyordu. Miriam Edelstein'a

da soramazdı. Kadın çok üzgündü; köşeye oturup başını ellerinin arasına almıştı ve kimseyle konuşacak durumda değildi.

"31. blokun kütüphanecisi sensin," dedi Lichtenstern vakur bir ifadeyle.

Dita başını salladı. Sorumluluğunu yerine getirmeliydi. Kimsenin ona anımsatmasına ihtiyacı yoktu.

Blockältester'in odasına gitti, o anda Terezin kütüphanecisi Utitz'e trajik durumlarda çocuklara hangi kitabı okuyacağını sormayı ne çok isterdi. Ciddi bir roman, matematik ile dünya tarihi kitapları vardı. Ancak kütüphane sırrını saklayan eski kapağın üzerindeki yığını kaldırmadan önce kararını vermişti bile.

En döküntü, sayfaları en kopuk kitabı seçti. Tüm kitapların içinde belki de çocuklara en uygunsuz, en alakasız olanı, bazı öğretmenlerin seviyesiz, terbiyesiz ve zevksiz bulduğu kitabı aldı. Oysa çiçeklerin vazoda yetiştiğini zannedenler edebiyattan zerre anlamıyordu. Kütüphane artık onun ecza dolabı olmuştu ve şimdi de sonsuza dek kaybolduğunu sandıkları gülücüğü çocukların yüzüne geri kondurmak için onlara biraz şurup verecekti.

Lichtenstern kapıyı gözetlesin diye asistanlardan birini çağırdı ve Dita koğuşun ortasına konan taburenin üstüne çıkıp ayakta durdu. Çocuklardan bazıları gönülsüz bir merakla baksa da çoğu ayakkabıların ucuna dalıp gitmişti. Dita kitabı açtı, sayfaları karıştırdı ve okumaya başladı. Onu duyuyor ama dinlemiyorlardı. Çocuklar hâlâ kayıtsızdılar, çoğu uyur gibi yere uzanmıştı. Öğretmenler kendi aralarında fısıldaşıyor, eylül transferiyle gelenlerin ölümüyle ilgili bilgilerini paylaşıyorlardı. Lichtenstern bile bir tabureye oturmuş, oradan silinmek istercesine gözlerini yummuştu.

Dita'yı kimse dinlemiyordu.

Avusturya'nın emri altındaki Çek askerlerin trenle cepheye gitmesini, bu sırada Şvayk'ın her zamanki incilerinden biriyle askerleri teftiş eden küstah bir teğmene ağzının payını vermesini anlatıyordu. Yürürken bir yandan da klasik cümlesini söylüyordu Şvayk: "Tanıyor musunuz beni? Ben söyleyeyim, beni gerçekten

tanımıyorsunuz! Hepinizi sürüm sürüm süründüreceğim, eşek herifler!" Teğmen askerlere kardeşleri olup olmadığını soruyor, olumlu cevap alınca kardeşlerinin de en az onlar kadar geri zekâlı olduklarını yüzlerine haykırıyordu.

Çocuklar somurtkan suratlarla köşelerinde oturmayı sürdürüyorlardı; bazıları tırnaklarını yemeyi bırakmış, hatta kimi tavandan vazgeçip havada kelimeler çizen Dita'yı izlemeye koyulmuştu. Öğretmenlerden birkaçı da sohbeti tamamen bırakmadan boynunu hafifçe ona doğru çevirdi. Taburenin tepesinde ne yaptığını anlamamışlardı hâlâ. Dita okumaya devam ediyor, Kazak askeri duvara yaslayan Avusturyalı askerin olduğu propaganda posterini eleştiren Şvayk'ın, aksi teğmenle karşılaşmasını betimliyordu.

"Posterin nesini beğenmedin?" diye sordu Teğmen Dub ters ters.

"Komutanım, benim beğenmediğim kısım askerin resmî silahını dikkatsiz biçimde kullanması; duvara çarparak süngüsünü kırabilir. Ayrıca oldukça gereksiz bir eylem, Rus asker zaten ellerini kaldırmış, teslim olmuş. Yani o bir tutsak ve tutsaklar da insan olduğundan onlara doğru biçimde davranmak gerekir."

"O Rus düşmana acıdığını mı söylüyorsun sen şimdi?" diye sordu teğmen sinirden köpürerek.

"İkisine de acıyorum, komutanım. Yakalandığı için Rus'a da yaptığı şey yüzünden hücreye atılacak olan askere de. Kesin süngüsü kırılmıştır, komutanım çünkü taş duvara kıyasla çelik daha güçsüz. Savaştan önce askerliğimi yaparken bir asteğmenimiz vardı. Görmüş geçirmiş askerler bile onun kadar iyi saydıramazdı. Tatbikat sahasında bize şöyle bağırırdı: 'Hazır ol dediğimde hacetini gideren kedi gibi dümdüz karşıya bakacaksınız.' Ama diğerlerine göre çok hassas bir insandı. Bir keresinde Noel zamanı kafayı yedi ve bütün tabura bir araba dolusu Hindistan cevizi aldı. Süngülerin ne kadar kırılgan olduğunu işte o gün öğrendim; taburun yarısı Hindistan

cevizi açacağım diye süngülerini kırdı, asteğmen de hepimizi üç gün hücreye kapattı."

Artık çocukların bazıları dikkatle dinlemeye başlamıştı, uzakta olanlar da daha iyi duyabilmek için yakına geldi. Konuşmaya dalan öğretmenleri de diğer öğretmenler bir bir susturuyordu. Dita yumuşak ama kararlı bir şekilde okuyordu. Okuma sesi ile Şvayk'ın başına gelenler bütün uğultuları kesiyordu.

"Asteğmenimizi de yakaladılar, çok üzüldüm, Hindistan cevizi saplantısı dışında çok iyi adamdı..."

Teğmen Dub, Aslan Asker Şvayk'ın saf yüzüne öfkeyle bakıyordu, sinirle sordu:

"Sen beni tanıyor musun?"

"Evet, komutanım, sizi tanıyorum."

Teğmen Dub'un gözleri yuvalarından fırlayacaktı, yeri teperek kükredi:

"Hayır, henüz beni tanımıyorsun!"

Şvayk sakin ve tatlı sesiyle yanıtladı:

"Elbette sizi tanıyorum, komutanım. Bizim taburdansınız."

"Beni tanımıyorsun diyorum!" diye bağırdı teğmen çileden çıkarak. "Belki şimdiye kadar iyi tarafıma rast gelmişsindir, ne zalim olduğumu görünce korkudan titreyeceksin. Sertliğimi bilmeyen yoktur, ben adama kan kustururum. Şimdi söyle bakalım, beni tanıyor musun, tanımıyor musun?"

"Tabii ki tanıyorum, komutanım."

"Son kez söylüyorum, beni tanımıyorsun, sersem herif! Kardeşin var mı?"

"Bir kardeşim var, komutanım, ellerinizden öper."

Şvayk'ın yüzündeki saflığı ve samimiyeti görünce iyice köpüren teğmen daha da kükredi:

"O zaman kardeşin de aynı senin gibi kesin geri zekâlının önde gideni!"

"Evet, komutanım. Geri zekâlının önde gideni."

"Kardeşin olacak eşek ne iş yapıyor?"

"Öğretmenlik yapıyordu, savaş sebebiyle orduya katılınca onu teğmen yaptılar."

Teğmen Dub saf saf bakmakta olan Şvayk'ı delici bakışlarla süzdü. Öfkeden kıpkırmızı kesilerek gitmesini emretti.

Çocuklardan bazıları gülüyordu. Koğuşun köşesinde oturan Miriam Edelstein başını kaldırıp ona baktı. Dita, safı oynayarak savaşla, her türden savaşla alay eden o askerin maceralarını okumayı sürdürdü. Miriam Öğretmen başını kaldırıp kütüphaneciye baktı. O küçük kitap sayesinde herkes çevresine toplanmıştı.

Kitabı kapattığında çocuklar yerlerinden kalkıp silkindiler ve koğuşta yine koşturdular. Bir kesintiden sonra hayat normal seyrine dönmüştü, Dita iple yeniden dikilmiş eski kitap cildini okşadı ve Fredy'nin kendisiyle gurur duyacağını bildiğinden mutlu oldu. Verdiği sözü tutmuştu: Daima *ilerle, asla pes etme.* Buna rağmen yüreği kederle doldu. O neden pes etmişti?

21

Mengele aile kampının giriş kapısından geçti, Wagner'in "Valküreler" melodisi de onunla birlikte içeri girdi. Bir parça da soğuk. Çevresinde olan biten her şeyi pürdikkat gözlemliyordu. Gözlerinde sanki röntgen ışını vardı. Bir şeyi ya da birini arıyor gibiydi ama Dita 31. bloktaydı. Orada güvendeydi... En azından o an için.

Doktorun, Auschwitz'in tarihî kumandanı Rudolf Höss tarafından en takdir gören işlerinden biri, 1943 sonlarına doğru ortaya çıkan ve yedi bin kadını etkileyen Birkenau tifüs salgınını durdurma biçimiydi. Bitli koğuşlar sebebiyle salgın kontrol altına alınamıyordu. Altı yüz kadından oluşan bir koğuşun tamamını gaz odasına göndermiş ve devamında koğuşu dip köşe dezenfekte ettirmişti. Dışarıya küvetler ile dezenfeksiyon setleri koydurmuş ve yan koğuştaki kadınları temiz koğuşa almadan önce buradan geçirmişti. Sonrasında o kadınların önceden kalmakta olduğu koğuş dezenfekte edilmiş, diğer kadınlar oraya yerleştirilmiş ve zincir bu şekilde devam etmişti. Mengele bu sayede salgını durdurmayı başarmıştı.

Üst makamlar doktoru tebrik etmişler, hatta ona bu işi canla başla yaparken bizzat tifüs kaptığından dolayı madalya vermek istemişlerdi. Tüm davranışlarına yön veren işte bu kriterdi; aslolan bütüncül sonuçlar veya bilimsel ilerlemeydi, bu yolda önünde duran insanların hayatının önemi yoktu.

Bir SS-Oberscharführer, ikizleri getirdi. Çocuklar bariz bir çekingenlikle yaklaşıp koro halinde Pepi Amca'ya selam verdiler. Adam çocuklara gülümsedi, minik Irene'nin saçlarını okşadı ve

hep beraber aile kampındaki ofisine doğru yürümeye koyuldular. Mengele'nin yokluğunda kendi muhafızları oraya hayvanat bahçesi diyorlardı.

Orada Mengele'nin emri altında birçok patolog çalışıyordu. Çocukların iyi yiyecekleri, temiz çarşafları, hatta oyuncakları ile şekerleri bile vardı. Çocuklar ne zaman doktorla el ele oraya gitse dönene kadar aileleri yüreği ağızlarında bekliyorlardı. O ana dek hep ceplerinde yiyecekle hallerinden memnun dönmüşlerdi ve doktorun, vücutlarının her yerini ölçtüğünü, kan testi yaptığını, bazen iğne vurduğunu ama sonra çikolatayla ödüllendirdiğini anlatmışlardı.

Diğerleri ise o kadar şanslı değildi. O tarihlerde ikizlerdeki hastalıkların etkilerini araştırıyordu; Çingene kampından birçok ikize, etkisini görmek için tifüs bulaştırmış ve sonra kardeşlerdeki hastalık seyrini otopside gözlemlemek için onları infaz etmişti.

Ancak Mengele ikiz çocukların başını okşuyor, hatta veda ederken şefkatle gülümsüyordu.

"Pepi Amca'nızı unutmayın!" dedi çocuklara.

Zira kendisinin onları unutmaya niyeti yoktu.

Unutma gibi bir seçenekleri yoktu. Auschwitz'in ölüm rutininin üzerinden günler geçmiş ama Dita unutamamıştı. Aslında unutmak istemiyordu. Fredy Hirsch, hayat kaynağını aniden kapatmıştı. Ancak Dita'nın zihninde durmadan dönüp duran bir soru damlıyordu: Neden? Ders değişimlerinde kitapları dağıtmaya devam ediyor, kütüphanecilik görevini layığıyla yerine getiriyordu fakat kendi içine kapanmıştı. Her şeye rağmen 31. blokun yola devam etmesini memnuniyetle izliyordu. Yine de belki artık daha az kişi kaldıklarından olsa gerek Hirsch'in yokluğunda her şey gözüne daha küçük, hatta daha bayağı gözüküyordu.

O günkü yardımcısı çok sempatik, tarçın rengi çilleriyle çok yakışıklı bir oğlandı. Başka bir zaman olsa ona daha sıcak davranmaya çalışırdı, ne de olsa ortalık yakışıklı kaynamıyordu.

Ama oğlan muhabbet etmeye yeltendiğinde bile onu geçiştirmişti. Kafası başka yerdeydi.

Hirsch'in neden kendi canını aldığı sorusu beyninde dönüp duruyordu.

Hiç onun yapacağı türden bir şey değildi.

Katlandığı onca şeyden, edindiği onca disiplinden –hem Yahudi hem Alman oluşundan gelen bir özellikti bu– sonra sorumluluğundan kaçması hiç normal değildi. Dita saçlarını savurarak başını hayır anlamında salladı, bu yapbozun parçaları eksikti. Hirsch asker olduklarını ve sonuna kadar savaşmaları gerektiğini söylemişti. Nasıl olmuştu da mevzisini terk etmişti? Hayır, Fredy Hirsch'in mantığına uymuyordu. O bir askerdi ve bir görevi vardı. Onu son kez gördüğü öğleden sonra hiç olmadığı kadar hüzünlü, belki de kırılgan olduğu doğruydu. Muhtemelen o transferin felaketle sonuçlanacağını biliyordu. Ama Dita onun neden intihar ettiğini anlamıyor ve anlam veremediği bir şey karşısında içi içini yiyordu. İnatçıydı, annesi öyle derdi. Haklıydı da: Bir yapbozu asla yarım bırakmayanlardandı.

Bu yüzden 31. blokta işini bitirir bitirmez doğruca koğuşuna gitti. Annesinin Bayan Turnovská'yla yalnız olmasını fırsat bilip yanlarına doğru ilerledi.

"Affedersiniz," diye araya girdi, "size sormak istediğim bir şey var."

"Edita," diye çıkıştı annesi, "hep böyle kaba olmak zorunda mısın?"

Bayan Turnovská gülümsedi. Genç kızların ona akıl danışması hoşuna gidiyordu.

"Bırak sorsun. Gençlerle konuşmak beni gençleştiriyor, sevgili Liesl." Ve bir kahkaha attı.

"Fredy Hirsch'le ilgili. Siz onu tanıyordunuz, değil mi?" Kadın hafifçe başını salladı. Elbette tanıyordu. "Ölümüyle ilgili neler konuşulduğunu bilmek istiyordum."

"Şu iğrenç haplarla zehirlemiş kendini. Haplar her şeyin ilacıdır derler ama ben güvenmem. Doktor bana soğuk algınlığı için ilaç verse de hiç içmezdim. Onun yerine okaliptüs yaprağı buhurunu tercih ederdim."

"Çok haklısınız, ben de öyle yapardım. Nane kaynatmayı denemiş miydiniz?" dedi Bayan Adlerova.

"Hayır ama okaliptüsle mi kaynatılıyor, yoksa tek başına mı?

Dite ofladı.

"Hapları biliyorum ama neden yaptığını öğrenmek istiyorum. Ne laflar dönüyor, Bayan Turnovská?"

"Ay, canım, bir sürü söylenti dolaşıyor! O beyefendinin ölümü herkesin ağzına sakız oldu."

"Edita onun iyi bir adam olduğunu anlatırdı hep."

"Orası öyle. Yine de hayatta iyi olmak yetmiyor. Huzur içinde uyusun, zavallı kocam da çok iyi bir adamdı ama manavlıkla iki yakamız bir araya gelmiyordu. Çiftçilerin hepsi ona, kimseye satamadığı çürük meyveleri kakalıyordu."

"Tamam da Hirsch'le ilgili neler konuşuluyor?" diye sözünü kesti patlamak üzere olan Dita.

"Binbir farklı şey duydum, kızım. Kimi gazla boğulma korkusundan yaptı diyor. Öbürü hap bağımlısı olduğunu ve dozu fazla kaçırdığını söylüyor. Diğeri çocukların öldürüleceğini bilmenin üzüntüsü ağır geldi diyor. Bir kadın ise sır verir gibi ona nazar değdiğini, Nazilerin kara büyü yaptığını anlattı bana."

"Galiba bunu kimin söylediğini biliyorum..."

"Güzel bir şey de duydum... Biri isyan hareketi olduğunu söyledi; Nazilere pabuç bırakmadan kendi canını almış."

"Peki sizce hangisi doğru?"

"Anlatırken hepsi de çok doğruymuş gibi geliyordu sahiden."

Dita başını salladı ve vedalaşıp yanlarından ayrıldı. Auschwitz'de doğruyu öğrenmek Morgenstern Öğretmen'in kelebek ağıyla kar tanesi yakalamasına benziyordu. Hakikat, savaşın ilk kurbanıydı.

Oysa Dita ne kadar çamura batmış olursa olsun onu bulmaya kararlıydı.

Bu sebeple hemen aynı gece annesi yatar yatmaz gizlice Birkenau Radyosu'nun yanına gitti.

"Bayan Turnovská..."

"Efendim, Edita."

"Sizden bir şey rica edecektim... Eminim siz biliyorsunuzdur."

"Olabilir, mümkün," diye yanıtladı mutlak bir kibirle. "Ne istersen bana sorabilirsin. Senden sır saklayacak değilim."

"Direniş'ten konuşabileceğim birinin ismini verin."

"Ama kızım..." Kadın ondan sır saklamayacağını söylediğine pişman olmuştu. "Bu, genç kızlara göre bir mesele değil, çok tehlikeli. Seni Direniş'e yönlendirirsem annen bana demediğini bırakmaz."

"Aralarına katılmak için değil. Fakat şimdi siz söyleyince düşündüm, o kadar da fena bir fikir değilmiş aslında. Ama beni kesin yaşımdan dolayı aralarına almazlar. Bir tek onlardan birine Fredy Hirsch'i sormak istiyorum. Neler olduğunu muhakkak onlar daha iyi biliyordur."

"Onu son gören karantina kampından Rosenberg adında bir kayıt memuruymuş..."

"Biliyorum ama ona ulaşmak çok zor. Buradan biriyle konuşabilseydim... Lütfen."

Bayan Turnovská hafifçe güldü.

"Pekâlâ ama benim gönderdiğimi sakın söyleme. Change adında Praglı bir adam var. Üç numaralı atölyede çalışıyor, bilardo topu gibi kel kafasından ve patlıcan burnundan tanıyabilirsin onu. Başka bir şey bilmiyorum."

"Teşekkürler, size borçlandım."

"Bana bir şey borçlu değilsin, evladım. Hiç kimseye bir şey borçlu değilsin. Biz burada bütün borçlarımızı faiziyle ödedik."

Gün boyu 31. bloktaydı.

Öncekilerden daha gürültüsüz ama aynı açlık ve ölüm korkusuyla geçen bir gün daha. Mesai saati sona erdiğinde yine o Change denen adamı bulmaya çalışacaktı.

Bir öğleden sonra Dita yedi yaş kız grubuna öğretmenlik eden Miriam Edelstein'a yardım ediyordu, yaptıkları şey doğaçlama bir güzel yazı dersinden çok el işi dersine benziyordu. Dışarıda yağmur yağdığı için açık hava oyunları da spor dersi de yapılmayacaktı. Çocuklar seksek oynayamadıkları için kızmışlardı, Dita da günlerdir yağan yağmurdan dolayı insanlar hemen koğuşlarına çekildiği için sinirleniyordu. Bu yüzden kel adamla henüz bir türlü denk gelememişti.

Miriam Edelstein çocukların yanında üzüntüsünü gizlese de Hirsch'in ölümüyle çok yalnız kalmıştı. Ayrıca kocası Yakub'dan da yeni haber alamamıştı, en son Eichmann aile kampına geldiğinde Almanya'ya transfer edildiğini ve iyi durumda olduğunu söylemişti. Ama bu yalandı. Bir kez daha hakikat bambaşkaydı; Birkenau'dan sadece üç kilometre uzaktaki Auschwitz I'in köhne hapishanesinde tutuluyordu hâlâ. Mahkûmların oturamadığı ve ayakta uyumak zorunda kaldığı, betondan, daracık dolap hücreler vardı orada; bacaklar hissizleşirdi. Sistematik işkence uygulanıyordu: elektrik verme, kırbaçlama, cilt altı iğneler. Gardiyanları en çok eğlendiren şey sahte infazlardı. Mahkûmları avluya çıkarıp gözlerini bağlar, horozu kaldırır, karşılarındaki tir tir titrerken, hatta altına yaparken boş silahlardan metalik bir tak sesi gelirdi ve mahkûmları tekrar içeri götürürlerdi. Gerçek infazlar o kadar sık yapılıyordu ki artık duvarları temizlemeye dahi tenezzül edilmiyordu; duvarda kalan saçlı deri ve dağılmış deri parçalarından ölenlerin boyu tahmin edilebiliyordu.

Dita kızların kaşıklarını taşla yontarak sivriltmesine yardım ediyordu. Kaşıkları hazır olan, Dita'yla beraber tahta kıymık çıkarmaya gidiyordu. Bazı kıymıklar düzgün çıkmadığından işe yaramıyordu, kalanının ise ucunu yakıyor ve yeniden başlıyorlardı. Upuzun gelen bir saatten sonra sivri uçlu tahta parçaları elde

ediyorlardı. Sonra Miriam büyük bir dikkatle o kıymıkları bir tencerenin içine koyup tahtaların uçlarını yakıyordu. Her biri, üç dört kelime yazacak kadar kaba birer kurşun kaleme dönüşüyordu. Kâğıtlar da nadir bulunan gereçlerdendi, blok sorumlusu Lichtenstern liste hazırlama bahanesiyle Nazilerden birkaç parça almayı başarmıştı.

Miriam yazmaları için bir iki sözcük söylüyor, kızlar da özene bezene yazıyorlardı. Dita yana çekilip izliyordu, kız çocukları taburelerini masa yapmış, yere diz çökerek ilkel araçlarıyla yazmaya çabalıyorlardı. Kütüphaneci kurşun kalem niyetine kullanılan çubuklardan biriyle bir parça kâğıt aldı. Resim çizmeyeli öyle uzun zaman olmuştu ki eli kâğıdın üzerinde âdeta uçuyordu ama kalemin ucu çabucak köreldi. Miriam Edelstein ne çizdiğine bakmak için arkadan başını uzattı. Birkaç dik çizgi ile bir çember gördü, kalem daha fazlasına müsaade etmese de Miriam'ın gözleri kocaman açıldı.

"Prag'ın astronomik saati..." dedi hüzünlenerek.

"Bildiniz..."

"Denizin dibinde de olsa tanırım. Bence saatçiler ile zanaatkârların Prag'ını temsil ediyor."

"Normal hayatı..."

"Hayatı, evet."

Yardımcı blok sorumlusu elini Dita'nın yün çorabına sokup oraya bir şey koydu, sonrasında bir şey olmamış gibi çocukların yazılarını düzeltmeye devam etti. Dita bacağına dokununca küçük bir kabarıklık hissetti. Bu, kurşun ucuyla gerçek bir kalemdi. Yıllardır aldığı en güzel hediyeydi. İşte bunun için Miriam Edelstein'a artık herkes Miriam Teyze diyordu.

O öğleden sonra Dita çok meşguldü. İskeleti, horozu, burç halkaları, havarileri, uzanmış yaratıklarıyla Prag astronomik saati. Çocuklar onun resim çizdiğini anlayınca bakmak için yanına geldiler. Bazıları Prag'dan gelmemişti, orada doğmuş olanlar ise şehri bile hatırlamıyordu. Saat başı çanı çalan iskeleti ve bir

kapıdan çıkıp diğerinden girerek geçit töreni yapan figürleri çocuklara sabırla açıkladı.

Resmi bitirince dikkatle katladı ve Miriam Edelstein'ın diğer çocuklarla el ele tutuşmuş kulaktan kulağa oynayan oğlu Ariah'nın yanına gitti. Kâğıdı cebine koydu ve annesi için hediye olduğunu söyledi.

Oyalanacak vakti olduğundan o gün cildi biraz yıpranmış geri verilen Freud'un kitabını özenle yapıştırdı. Yoğun geçen günün ardından yaprakları teker teker okşayarak düzeltti.

SS subayı Viktor Pestek de René Naumann'ın buklelerini okşarken mutluydu.

Kız buna müsaade ediyordu. Öpmesine ya da başka türlü yakınlaşmaya izin vermiyordu. Ama Viktor saçını okşamak için yalvarınca bir türlü hayır diyememiş, belki de reddetmek istememişti.

O bir Nazi, bir zalim, bir suçluydu... Ama kıza kampta kendi çevresinden bile görmediği nadir bir saygıyla yaklaşıyordu. Hırsızlık çok olduğundan René geceleri kâsesini kolunun altına alıp ya da ayağına bağlayıp uyuyordu. Bedenini satan kadınlar, muhbirler vardı. Çok düzgün, çok resmî ve çok dindar insanlar da onu aşağılıyor, SS subayının hediye ettiği bir parça meyveyi annesine getirdiği için ona sürtük diyorlardı.

Bunlara kıyasla onunla geçirdiği anlar sakin zamanlardı. Viktor ona savaştan önce bir çiftlikte çalıştığını anlatmıştı, genelde adam konuşuyor, o dinliyordu. Saman balyalarını taşırken hayal etmişti onu. Şu lanet savaş çıkmasaydı muhtemelen onurlu, basit ve çalışkan bir delikanlı olacaktı, herkes gibi. Kim bilir, o zaman belki René de ona âşık olabilirdi.

O akşamüstü Viktor her zamankinden daha telaşlı bir halde geldi. Her görüştüklerinde bir hediye getirirdi. İlk gün dersini almıştı; bu kez kâğıda sarılı pişmiş sosis getirmişti. Ancak ona asıl vermek istediği hediye bambaşkaydı.

"Bir plan, René."

Kız ona baktı.

"Buradan birlikte kaçıp evlenmek ve yeni bir hayata başlamak için bir planım var."

René sessizliğini koruyordu.

"Her şeyi düşündüm. Şüphe uyandırmadan yürüyerek kapıdan çıkacağız."

"Delisin sen..."

"Hayır, hayır. Sen SS üniforması giyeceksin. Gece harekete geçeceğiz. Parolayı vereceğim ve rahatça geçeceğiz. Senin konuşmana gerek olmayacak elbette. Trene binip Prag'a gideceğiz. Orada tanıdığım var. Kampta tutsaklardan dostlar edindim, benim diğer SS subayları gibi olmadığımı biliyorlar. Sahte evraklarımız olacak ve Romanya'ya doğru yola çıkacağız. Orada savaşın bitmesini bekleyeceğiz."

René o ufak tefek, siyah saçlı, mavi gözlü, biraz biçimsiz muhafızı dikkatle süzdü.

"Benim için böyle bir şeyi göze alır mısın?"

"Senin için her şeyi göze alırım, René. Benimle gelecek misin?"

Aşk ile delilik bazı noktalarda kuşkusuz kesişiyordu.

René iç çekti. Auschwitz'den çıkmak herkesin, dikenli teller ve krematoryumlar arasına sıkışıp kalmış binlerce tutsağın hayaliydi. Başını kaldırdı. Alnına lülelerden biri düştü. Tutup onu ısırdı.

"Hayır."

"Korkacak bir şey yok! İyi olacak! Arkadaşlarımın nöbetçi olduğu gün olacak, hiçbir sorun çıkmayacak, çok kolay olacak... Burada kalmak ölüme gitmek için sıranı beklemek demek."

"Annemi burada tek başına bırakamam."

"Ama René... Biz genciz, annen anlayış gösterecektir, önümüzde koca bir hayat var."

"Annemi bırakmayacağım. Konuşacak bir şey kalmadı. Daha fazla ısrar etme."

"René..."

"Sana konuşacak bir şey kalmadı dedim. Ne dersen de fikrimi değiştirmeyeceğim."

Pestek bir an düşündü. Asla karamsarlığa kapılmazdı.

"O halde anneni de buradan çıkaracağız."

René huzursuzlanmaya başlamıştı. Bunların hepsi ona laf olsun diye söylenmiş gibi geliyordu ve bu durumdan hiç hoşnut değildi. Pestek tehlikede değildi, asıl tehlikede olan o ve annesiydi. Auschwitz'den çıkmayı sanki burası bir sinemaymış da canın sıkılınca koltuktan kalkıp gidebilecekmişsin gibi düşünerek saçmalayacak durumda değildi onlar.

"Bizim için burada olmak bir oyun değil. Babam tifüsten öldü, kuzenimle karısını eylül transferindekilerle birlikte öldürdüler. Unut gitsin. Ateşle oynamak hiç komik değil."

"Şaka yaptığımı mı sanıyorsun? Henüz beni tanımıyorsun. Seni ve anneni buradan çıkaracağım diyorsam çıkaracağım."

"Bu mümkün değil, sen de biliyorsun! Annem elli iki yaşında, romatizma hastası ufacık bir kadın. Ona da mı SS üniforması giydireceksin?"

"Planı değiştiririz. Sen hepsini bana bırak."

Kız delikanlıya baktı ve ne diyeceğini bilemedi. İkisini de oradan sağ olarak çıkarmak gibi zayıf bir ihtimali gerçekleştirebilecek miydi? Ya çıkarlarsa... Sonrasında ne olacaktı? Auschwitz'den firar eden iki Yahudi haini olarak Nazilerden saklanabilecekler miydi? Öyle olsa bile... Taraf değiştirse bile hayatını Nazi'nin biriyle birleştirir miydi? O ana dek gözünü kırpmadan yüzlerce masumu ölüme göndermiş biriyle ömür boyu aynı yastığa baş koymayı ister miydi?

Bir ton soru vardı.

Tekrar sustu. Tek kelime etmedi, Pestek öyle anlamak istediği için bu sessizliği kızın kabul ettiğine yordu.

Nihayet yağmur kesildi ve Dita çorba saatini fırsat bilip Direniş üyesi adamı aramaya çıktı ama adam sanki yer yarılmıştı da içine

girmişti, bu çamur deryasında oldukça mümkündü. Tutsakların çıkış saatinde atölyenin önünde voltalar atmış fakat adama bir türlü rastlamamıştı.

Bankına oturmuş, kapaksız Fransızca bir romanın cildini yapıştırıyordu. Kitabı Margit çalıştığı asker postalı imalat atölyesinden gizlice çıkarmıştı. Dita kitabı önce tamir edecek, sonra da bu romanı hak eden tek kişiye verecekti. O kişi de Markéta isminde, aksi karakterli, kırk küsur yaşına göre fazla beyazlamış düz saçları, süpürge sapı gibi kolları olan ve savaştan önce bir devlet bakanının çocuklarına bakıcılık yaptığı söylenen öğretmendi. Dokuz yaşındaki kız grubunun öğretmenliğini yapıyordu ve Dita onu pek çok kez öğrencilere Fransızca kelimeler öğretirken duymuştu; Fransızcanın, seçkin hanımefendilerin dili olduğunu söyler dururdu. Dita'nın kulağına o kelimeler öyle müzikal gelirdi ki o dilin şairler tarafından icat edildiğini düşünürdü.

Romanı öyle çok merak etti ki Markéta'nın mesafeli duruşuna, sohbete mahal vermeyişine rağmen Dita bir gün ona bu kitabı bilip bilmediğini sordu. Kadın onu hayretle tepeden tırnağa süzdü.

Sanki bakire olup olmadığını ya da ona benzer bir şey sormuş gibi bakmıştı.

Neyse ki sayesinde kitabı resmî olarak kaydedebildi. İsmi *Monte Kristo Kontu*, yazarı da Alexandre Dumas'ydı. Kadın bunun Fransa'da meşhur bir kitap olduğunu anlattı. Öğleden sonra kitabı ödünç almak istedi, Dita kitabın tamirini bitirdiktikten sonra öğretmen kendi düşüncelerine dalmış bir başına otururken onun yanına gitti. Az konuşan bir kadındı, hemen hemen kimseyle sohbet etmezdi ama Dita bir süredir ona nasıl yaklaşacağına kafa yormuştu ve doğru an gelmişti. Bir köşede Avi Ofir Öğretmen koro çalışması yapıyordu ve diğer herkes onların sesinden dolayı çekilmişti, ortalık sakindi. Dita davet beklemeden yanındaki tabureye oturuverdi.

"Bu romanın ne anlattığını bilmek isterim. Siz anlatır mısınız?"

Kalkıp gitmesini söylese kalkıp gidecekti ama Markéta ona dönüp bakmıştı ve gözlerinde rahatsızlık değil, orada bulunmasından dolayı hoşnutluk seziyordu. Dahası, o suskun kadın şaşırtıcı biçimde beklenmedik bir coşkuyla anlatmaya başladı.

Monte Kristo Kontu...

Roman, Fransız aksanıyla sesli harfleri uzatarak telaffuz ettiği Edmond Dantés isminde bir genci anlatıyordu ve karakter hemen ete kemiğe bürünüyordu. Düzgün ve dürüst bir delikanlı olan Edmond, Firavun gemisinin başına geçerek babasını ve Katalan sevgilisini görmek için Marsilya Limanı'na gitmişti.

"Yolculuk esnasında kaptan vefat ettiği için geminin dümenini devralmak zorunda kalır ve kaptanın son isteği Paris'e bir mektup götürmesidir. Şans yüzüne gülmüştür; geminin sahibi onu kaptan yapmak ister ve güzeller güzeli sevgilisi Mercedes ona çılgınlar gibi âşıktır. En kısa sürede evleneceklerdir. Ancak kuzeninin de Mercedes'te gözü vardır ve yeni kaptanlığa seçilmediği için kin tutan gemideki bir tayfayla birlik olup Dantés'yi ihanetle suçlarlar ve ölmüş kaptanın mektubunu da kanıt olarak sunarlar. Berbat bir durum! Düğün günü Dantés kutlamanın ortasında tutuklanınca en mutlu gününde acıya boğulur ve If Adası'ndaki korkunç zindana atılır."

"Orası nerede?"

"Marsilya Limanı'nın karşısında küçük bir ada. Yıllarca oradaki hücrede hapis yatar. Ama Dantés yakındaki bir hücrede Farya adında talihsiz bir rahiple dostluk kurar. Bu dindar adama herkes deli gözüyle bakıyordur çünkü sürekli gardiyanlara kendisini serbest bırakmaları karşılığında müthiş bir hazine vadediyordur. Adam yıllar boyu kendi ürettiği aletlerle gıdım gıdım tünel kazmış ama yönünü şaşırarak dışarı çıkmak yerine Dantés'nin hücresine ulaşmıştır. Bu sayede gardiyanların haberi olmadan görüşebiliyorlar ve hapiste birbirlerine can yoldaşı oluyorlar."

Dita pürdikkat dinliyordu. Kendini Edmond Dantés'yle özdeşleştirdi, tıpkı kendisi ve ailesi gibi o da mutlak bir adaletsizliğin pençesinde tutsak edilmiş bir masumdu.

"Dantés nasıl biri?"

"Güçlü ve oldukça yakışıklı. En önemlisi de iyilik, cömertlikle dolu güzel bir kalbi var."

"Peki ona ne oluyor? Hak ettiği özgürlüğe kavuşuyor mu?"

"Farya'yla beraber firar planı yapıyorlar. Yıllarca bıkmadan usanmadan tünel kazıyorlar ve bu süre zarfında rahip Farya onun için bir baba ve akıl hocası oluyor; bitmek bilmez hapis saatlerinde ona tarih, felsefe ve birçok farklı şey öğretiyor. Ancak tünel bitmek üzereyken Farya vefat ediyor ve planları suya düşüyor. Dantés özgürlüğe ulaşmasına ramak kalmışken dostunun ölümüyle darmadağın oluyor."

Dita kendi başında yeterince dert yokmuş gibi dudak bükerek zavallı Dantés'nin kötü kaderine üzüldü. Markéta gülümsedi.

"Dantés çok becerikli ve cesur bir adam. Gardiyanlar gelip cesedi gördükten sonra gidiyorlar, o da gizli geçitten Farya'nın hücresine geçiyor, eski dostunun bedenini geçitten sürükleyip kendi yatağına yatırıyor. Devamında Farya'nın hücresine dönüyor ve rahibin cesedini koydukları çuvala kendi giriyor. Cenazeyi almaya gelen gardiyanlar Dantés'yi götürüyor. Kafasındaki plana göre onu morga götürecekler ve ilk fırsatta kalkıp kaçacak."

"İyi fikir!"

"O kadar da iyi fikir değil. Bilmediği bir şey var, korkunç If Hapishanesi'nde morg ya da gömülme yok, cesetleri denize atıyorlar. Baş döndüren yükseklikten çuvalın içindeki Dantés'yi suya atıyorlar, gardiyanlar hilenin farkına vardıklarında iş işten geçmiş oluyor ve nasıl olsa boğularak öleceğini düşünüyorlar."

"Ölüyor mu?"

"Hayır, daha romanın sonuna çok var. Çuvaldan çıkmayı başarıyor, nefesi kesilse de kıyıya yüzüyor. En güzel kısmı da ne biliyor musun? Rahip Farya deli değilmiş, gerçekten de bir hazine

bulmuş. Edmond Dantés hazineyi buluyor ve kendine yeni bir kişilik yaratıyor; Monte Kristo Kontu oluyor."

"Ee, sonra sonsuza dek mutlu mu yaşıyor?" diye sordu Dita safça.

Markéta o son derece hayret ve azar içeren bakışından fırlattı.

"Hayır! Hiçbir şey olmamış gibi mi yapacaktı yani? Yapması gerekeni yapıyor, ona ihanet eden herkesten intikamını alıyor."

"Başarıyor mu?"

Markéta başını öyle bir kesinlikle salladı ki Edmond Dantés'nin intikamını kusursuzca aldığına şüphe bırakmadı. Öğretmen, Dantés'nin coşkulu ve kurnazca planlarla, hayatını karartanlardan yıkıcı bir intikam almak için Monte Kristo Kontu'na nasıl dönüştüğünü özetledi. Bu karmaşık ve Makyavelist planlardan Mercedes bile kaçamamıştı. Dantés'nin öldüğüne inanıp çevirdiği dolaplardan bihaber biçimde kuzeniyle evlenmişti. Dantés ona da merhamet göstermemişti. Yanlarına yanaşmış, zengin ve dünya zevklerine düşkün kont rolüne bürünerek güvenlerini kazanmıştı; sonunda da hepsini mahvetmişti.

Monte Kristo Kontu'nun kusursuz intikam hikâyesi bitince sessizlik oldu. Dita yerinden kalktı, gitmeden önce öğretmene dönüp, "Bayan Markéta, hikâyeyi öyle güzel anlattınız ki okumuş kadar oldum," dedi. "Ayaklı kitaplarımızdan biri olmak istemez misiniz? Elimizde *Nils Holgersson'un Serüvenleri*, Amerikan Kızılderili efsaneleri, Yahudi tarihi vardı; şimdi bunlara *Monte Kristo Kontu*'nu da ekleyebiliriz."

Markéta başını eğip toprak zemine baktı. Yine o içine kapanık, çekingen haline dönmüştü.

"Üzgünüm, mümkünatı yok. Kızlara ders vermek tamam ama koğuşun ortasına çıkmak... Kabul edemem."

Gözünde canlandırınca bile yüzü kızarmıştı. Hiçbir şekilde istemiyordu. Ama Dita'nın bir kitabı kaybetme lüksü yoktu ve onun yerinde olsa Fredy Hirsch'in ne söyleyeceğini hızlıca düşündü.

"Sizin için büyük çaba gerektireceğini biliyorum ancak hikâye saati boyunca çocuklar bu bitli ahırdan uzaklaşıyor, yanık et kokusunu duymaz oluyor, korkularını unutuyorlar. O dakikalar süresince mutlu oluyorlar. Çocukları bundan mahrum edemeyiz."

Öğretmen özür dilercesine başını salladı.

"Edemeyiz..."

"Gerçek dünyaya bakınca tek hissettiğimiz tiksinti ve öfke. Elimizde yalnızca hayal gücü kalıyor, Bayan Markéta."

Kadın nihayet başını yerden kaldırdı ve kemikli yüzünü ona doğru çevirdi.

"Kitap listene beni de ekle."

"Çok teşekkürler, Bayan Markéta. Teşekkürler. Kütüphaneye hoş geldiniz."

Okumak için çok geç olduğunu, romanı yarın geri alacağını söyledi.

"Ayrıca gözden geçirmem gereken bazı kısımlar olacak."

Dita kadının bunu sevinçle dile getirdiğini ve giderken her zamankinden daha zarif yürüdüğünü fark etti. Belki de ayaklı kitap olma fikri hoşuna gitmişti. Dita bir süre daha kitaba göz gezdirdi, Edmond Dantés'nin ismini olabildiğince Fransızcaya benzeterek tekrar tekrar mırıldanıyordu. Romanın kahramanı gibi bir gün kendisinin de oradan kurtulmayı başarıp başaramayacağını merak etti. Dantés kadar cesur değildi, yine de ormana koşma fırsatı olsa bir an bile durup düşünmezdi.

Kaçmayı başarırsa bütün SS subaylarından, muhafızlarından tıpkı Monte Kristo Kontu'nun yaptığı gibi planlı, kusursuz ve acımasız bir intikam alır mıydı diye sorguluyordu kendi kendine. Bunca masuma çektirdikleri acıları onların da yaşamasını elbette isterdi. Fakat sonradan dönüştüğü hesapçı ve nefret dolu adam-dansa hikâyenin başındaki mutlu ve kendine güvenen Edmond Dantés'yi daha çok sevdiğini anlayınca hüzünlendi. *Gerçekten seçim yapılabilir mi, yoksa kaderin darbeleri, yemyeşil bir ağacı kuru oduna çeviren balta darbeleri gibi, istemesen de seni değiştirir mi*, diye merak etti.

Babasının son günleri aklına düştü, ölümü takıntı haline getirmiş Naziler yüzünden acısını hafifletecek tek bir ilaç olmaksızın yavaş yavaş o hastalık vücudunu kemirmiş, pis bir döşekte kıvranıp durmuştu. Bunu düşününce şakaklarında öfkeli bir zonklama, doymak bilmez bir şiddet açlığı duyumsadı. Ancak o anda Morgenstern Öğretmen'in öğüdünü anımsadı: "Bizim nefretimiz onların zaferidir." Ve başını salladı.

Morgenstern Öğretmen deliyse ben de deliyim, dedi kendi kendine.

22

Aile kampından iki kamp ötede, hiçbir tutsağın şahit olmak istemese de seçim şansı olmadığından gördüğü bir sahne yaşanıyordu. Bazı listeleri almaya çıkan Rudi Rosenberg, BIId'deki *lagerstrasse*de yürürken SS devriyesi gözetiminde dört Rus kampa giriyordu. Yırtık kıyafetlerine, uzamış sakallarına ve yüzlerindeki morluklara rağmen enerjik adımlarla yürüyorlardı. Kamp morgunda çalışan arkadaşı Wetzler'in anlattığına göre Rus savaş esirleri Birkenau'nun dışında çalışıyor, orada ağır demirleri ve tahtaları üst üste diziyorlardı.

Bir sabah Rusların *kapo*su birkaç saatliğine bitişikteki alanı temizleyen kadınları denetlemeye gittiğinde küçük bir sığınak yapmayı başarmışlardı. Dört kalası duvar gibi birleştirip üstüne de kapak niyetine başka bir kalas koymuşlardı. Devamında sığınağın etrafını demir yığınlarıyla doldurup dışarıdan fark edilmeyecek hale getirmişlerdi. Planları *kapo*nun dikkat etmediği bir anda oraya koşmak ve içine saklanmaktı. Kamptaki liste yoklaması sırasında yoklukları fark edilecek, firar ettikleri sanılarak ormanı ve çevresini arayacaklardı ama aslında elektrikli tellerin hemen birkaç metre ötesinde saklandıklarından şüphe etmeyeceklerdi.

Almanlar sistemli çalışırlardı. Kaçaklar için olağanüstü güvenlik önlemleri alınır, kontrol noktalarındaki denetimler sıkılaşır ve üç gün boyunca yakınlardaki yerleşim yerleri aranırdı. Bu süre dolunca olağanüstü durum sona erer ve SS subayları rutin nöbetlerine dönerlerdi. Dolayısıyla o sığınakta tam üç gün bo-

yunca saklanmaları, dördüncü günün gecesinde peşlerine düşecek güvenlik olmadan ormana doğru kaçmaları gerekiyordu.

Kaçma fikri kayıt memurunun kafasında şekillenerek sonunda bir takıntıya dönüşmüştü. Bazı kıdemliler kaçış hummasından âdeta bulaşıcı bir hastalık nöbeti gibi söz ederlerdi. Bir an gelir çatar ve kişi kaçma dürtüsünü bastıramaz hale gelirdi. Önceleri nadiren aklına gelir, sonra ara sıra, nihayetinde başka bir şey düşünemez olurdun. Gece gündüz bunu nasıl yapacağını planlardın. Kaçma ihtiyacı zorunlu bir dürtüye dönüşürdü, tıpkı derini soyacağını bilsen de gitgide artan kaşıntıyı var gücünle kaşımak gibi.

Rusların kaçma girişiminin üzerinden sadece birkaç gün geçmişti, Rosenberg zincirlere bağlı firarileri girişe götüren SS grubuna kederle eşlik ediyordu; arkalarından da Sturmbannführer Schwarzhuber'in komitesi o sahneyi izliyordu. Yırtık giysili, şişmiş gözleriyle güç bela etrafı gören esirler zar zor yürüyordu. Kamp muhafızları düdüklerini çalıyor, bütün tutsakların koğuşlardan çıkmalarını, dışarıdaki sahneyi izlemelerinin zorunlu olduğunu emrediyorlardı. Direnç gösteren olursa şiddet gösteriyorlardı. İnfaz, Nazilere göre son derece önemli bir ders olduğundan herkesin görmesini istiyorlardı. Tutsaklara neden kaçmamaları gerektiğini, kaçarlarsa sonlarının ne olacağını doğrudan göstererek anlatmanın en pratik yoluydu.

Komutan, taburu üst kısmında makara olan barakanın önünde durdurdu. Makaranın saman balyası ya da tahıl çuvalı kaldırmak için kullanıldığı düşünülebilirdi ama gerçekte insan asmak için kullanılıyordu. Schwarzhuber anın tadını çıkara çıkara uzun bir nutuk çekti, Reich'ın emirlere itaatsizlik edenleri nasıl da etkin biçimde cezalandırdığını övdü.

İnfazdan önce kanlı bir bahşiş verir gibi her birine ellişer kırbaç atıldı. Sonra urgan tek tek boyunlarına geçirildi. Bir teğmen izlemekte olan altı kişiye çekmeye başlamalarını söyledi, tutsaklar tereddütte kalınca tabancasını çıkarır gibi yaptı ve altı adam

hemen harekete geçti. İp gerildi, esirlerden ilkinin bedeni yerden yükseldi, havada tekmeler sallayarak ve boğularak can verdi.

Yamulmuş yüzleri, kıpırdayan göz kapaklarının altındaki haşlanmış yumurtaya benzeyen gözleri, dışarı sarkan dilleri, çarpık ağızlarından çıkan sessiz çığlıkları dehşetle izledi Rudi Rosenberg. Delicesine havayı tekmeledikten sonra her türden sıvı yere akıyordu. Başını çevirince diğer esirlerin yüzünü gördü, birbirlerine dayanarak zorlukla ayakta duruyor ve infaz sıralarını bekliyorlardı. Yüzlerindeki ifade bu dünyaya ait değildi artık; kırbaç darbelerinden sonra canları öyle yanmıştı ki ölümü bir kurtuluş gibi bekliyorlardı. O yüzden ip boyunlarına takılırken iş bir an önce bitsin diye sakince duruyorlardı.

O sahne Rosenberg'i derinden etkilese de kararını zerre değiştirmedi; ne olursa olsun Auschwitz'den kaçacaktı. Alice ona silik, acı tatlı bir hatıra bırakmıştı, en önemlisi de bu iğrenç cehennemde hiçbir güzelliğin yeşermeyeceğini göstermişti. Artık bu kampta boğuluyordu, ölümün burnunun dibinde olmasına daha fazla dayanamayacaktı. Sonu boynunda iple havayı tekmeleyerek can vermek olsa da dışarı çıkmaya çalışacaktı.

*Lager*in her köşesinde tanıdığı olduğu BIId kampını kafasında ölçüp tartmıştı. Bir öğleden sonra iş yaptığı bir koğuşun sekreteri olan Frantisek'le karşılaştı. Frantisek Direniş'in önemli bir üyesiydi, gitmek için can attığını anlattı ona. Çoğu koğuş *kapo*su kendisine yardımcı olacak bir sekreter seçer ve onu korumasına alırdı. Frantisek ertesi gün kahve içmek için onu odasına çağırdı.

Kahve mi demişti?

Kahve, ancak karaborsayı avucunun içi gibi bilenlerin ulaşabileceği lüks bir şeydi zira kahve dışında öğütücü, cezve, su, ısıtıcı gibi şeyler de lazımdı... Doğal olarak buluşmaya gitti. Kahveyi çok severdi, hele de arasının iyi olduğu insanlarla birlikte içerse. Koğuşa girdi, o saatlerde dışarıdaki herkes Auschwitz'de çalıştığından doğrudan Frantisek'in odasına yöneldi. Kapıyı çalmadan girdi ve şaşıran kendisi oldu. Sekreterin yanında üniformalı

SS subayını görünce yüreği ağzına geldi. Söyleyecekleri dilinin ucunda kaldı.

"Gel, Rudi. Her şey yolunda. O, dostumuz."

Rudi bir an eşikten adım atmaya çekindi ama Frantisek güvenilirdi, en azından o öyle olduğuna inanıyordu. SS subayı hemen tanışmak için dostane bir tavırla elini uzattı.

"İsmim Viktor, Viktor Pestek."

Rudi kayıt görevinde pek çok şey duymuştu ama karşısındaki SS subayının söyleyeceği şeyi hayatta tahmin edemezdi.

"Benimle kaçmak ister misiniz?"

Planını ayrıntılı biçimde anlattı, doğrusu bir hayli akla yatkındı, en azından ilk kısmı: Şüphe uyandırmadan SS üniformasıyla ana kapıdan geçip Prag'a gidecek trene bineceklerdi. Ertesi gün yoklukları fark edildiğinde onlar çoktan şehre varmış olacaklardı. İkinci kısmı ise daha çılgıncaydı: Kendileriyle birlikte iki kadına daha belge alacak ve geri dönüp onları Auschwitz'den çıkaracaklardı.

Rudi onu dikkatle dinliyordu, doğrusu bir SS onbaşıyla beraber çıkmaktan daha iyi bir kaçma yolu bulması çok zordu ancak içinden bir ses bunun işe yaramayacağını söylüyordu. Belki SS subaylarına karşı olan önyargısı yüzündendi. Yine de ne olursa olsun bundan kimseye bahsetmeyeceğine söz verdikten sonra plana dâhil olmayacağını nazik bir dille söylemeye karar verdi.

Nihayetinde Frantisek'in kahve cezvesi yoktu, onun yerine kahveyi bir çorapla ocağın üstündeki su dolu tencereye daldırıyordu. Yine de tenceredeki kahve enfesti, oradan ayrılırken SS'in planlarını fazla hevesli aktardığını düşünüyordu.

Sahiden de Viktor Pestek tehlikeli bir dedikodu başlatmıştı; bir SS subayının Auschwitz'den kaçmak için yanına birini aradığını. Yine de bunu duyanların çoğu inanmıyor, bunun da gökkuşağının dibindeki altın dolu kazan veya öcü misali bir efsane olduğunu varsayıyorlardı. Oysa Pestek gerçekti ve planında ısrarcıydı. Tek başına gidebilirdi ama René ile kızın annesini çıkarmak için sahte

evrak düzenlemesine yardımcı olacak, Prag'ın gizli işlerini bilen birine ihtiyacı vardı.

Öyle diretti ki sonunda planını desteklemeye hazır birini buldu. Aile kampından Siegfried Lederer adında bir Direniş üyesiydi bu. O da kafasını firar etmeye takmıştı ve kamptan çıkmak için her şeyi yapmaya hazır olanlardandı.

O akşamüstü Pestek, René'yle buluştu. Kız her zamanki gibi son derece ciddi, utanıyormuş gibi ellerini karnında birleştirmiş, başı eğik halde geldi.

"Bu bizim Auschwitz'deki son buluşmamız."

Günlerdir kaçmaktan bahsetse de kız hâlâ ona tam olarak inanmış değildi.

"Büyük gün geldi çattı," dedi. "Şey, tabii ilk kısmının. Önce ben çıkacağım, sonra da gelip annenle seni alacağım."

"Ama nasıl?"

"Detayları bilmemen daha iyi. Herhangi bir boşboğazlık sonumuzu getirebilir, ayrıca her şey öngördüğüm gibi gitmezse planı değiştirmek zorunda kalabilirim. Sen hiçbir şeyi dert etme. Bir gün kampın kapısından çıkacaksın ve özgür olacağız."

René soluk mavi gözleriyle ona baktı ve Pestek'in çok hoşuna giden o hareketi yapıp buklelerinden birini nazlı bir ceylan gibi dudaklarına götürdü.

"Şimdi gitmem gerek."

René başını salladı.

Son anda delikanlının üniformasının kolunu tuttu.

"Viktor..."

"Efendim?"

"Dikkatli ol."

Genç adam mutlu olarak iç geçirdi. Artık hiçbir şey onu durduramazdı.

Dita'nın bir mart akşamı intihar eden Hirsch'e neler olduğunu öğrenme arzusunu da hiçbir şey durduramıyordu. Günlerdir

Change'i arayarak atölyenin önünde dolansa da şansı bir türlü yaver gitmemişti.

Bazen şansın yakasına yapışmak gerekiyordu.

Dita mesai bitiminde çıkan son işçilerin yanına gitti.

"Affedersiniz..."

Adamlar ona yorgun bir sevecenlikle baktılar.

"Birini arıyordum... Saçsız."

Adamlar o saatte artık kafaları yavaş çalışıyormuş ve kızın ne dediğini anlamıyormuş gibi birbirlerine baktılar.

"Saçsız mı?"

"Evet. Kel demek istedim. Tamamen kel."

"Tamamen kel mi?"

"Tabii ya!" dedi içlerinden biri. "Kesin Kurt'tan bahsediyor."

"Olabilir," dedi Dita. "Nerede bulabilirim onu?"

"İçeride," dediler. "Hep en son çıkar. Yerleri süpürüp silmek, her şeyi toplamak onun işi."

"Ne biçim iş," dedi bir diğeri.

"Evet, hem Yahudi hem komünist olursan başına gelecek olan budur."

"Bir de kel," dedi öbürü dalga geçerek.

"Kel olmak iyidir. Kafanda bit durmaz."

"Kar yağdığında bitler kafasında paten kayar," dedi dalga geçen.

Dita yokmuş gibi gülerek oradan uzaklaştılar. Uzun süre dışarıda bekledikten sonra nihayet kel adam çıktı. Gerçekten Bayan Turnovská burnunu doğru tanımlamıştı.

Dita ona doğru ilerledi.

"Affedersiniz, bir şey sormak istiyordum."

Adam ona kötü kötü bakıp adımlarını hızlandırdı. Dita biraz koşarak da olsa ona yetişti.

"Fredy Hirsch'le ilgili bir şey öğrenmem gerek."

"Neden peşimden geliyorsun? Ben bilmem, rahat bırak beni."

"Sizi rahatsız etmek istememiştim ama öğrenmem lazım..."

"Bana ne bundan! Ben atölyede yerleri süpüren basit bir adamım."

"Benim kulağıma başka şeyler geldi..."

Adam pat diye durdu ve hiddetle ona baktı. Sağına soluna bakındıktan sonra Dita o anda Mengele'ye yakalansa sonunun geleceğini fark etti.

"Yanlış söylemişler sana."

Yürümeye başladı.

"Bekleyin!" diye seslendi Dita kızarak. "Sizinle konuşmak istiyorum! Bağırarak mı konuşalım illa?"

Birkaç kişi merakla kafasını çevirince adam bıyık altından sövdü. Dita'yı omzundan tutup daha loş olan yan sokağa, iki baraka arasına götürdü.

"Sen kimsin? Ne istiyorsun?"

"31. blokta asistanım. Bana güvenebilirsiniz. İsterseniz Miriam Edelstein'a sorabilirsiniz beni."

"Tamam, tamam... Anlat."

"Fredy Hirsch'in neden kendini öldürdüğünü anlamaya çalışıyorum."

"Neden mi? Çok basit; korkuya kapıldı da ondan."

"Ne diyorsunuz?"

"Doğru duydun. Geri çekildi. Ayaklanmaya liderlik etmesi istendi ve o cesaret edemedi. Bu kadar."

"Size inanmıyorum."

"İnanıp inanmaman umurumda değil. Olan bu."

"Siz Fredy Hirsch'i tanımıyordunuz, değil mi?" Adam kötü bir şey yaparken yakalanmış gibi donakaldı. Dita konuşurken öfkesi gözyaşına dönüşmesin diye çaba gösteriyordu. "Onu tanımıyordunuz. Hakkında bir şey bilmiyorsunuz. O asla geri adım atmazdı. Siz çok şey bildiğinizi, Direniş'in her şeyi bildiğini zannediyorsunuz... Ama hiçbir şey anlamıyorsunuz."

"Bak kızım, benim bildiğim kadarıyla Direniş'ten ona bu emir gelmiş ve o da sonrasında gidip kendini öldürmek için bir

avuç hap yutmuş," diye yanıtladı huzursuzlanarak. "Niye bu kadar ilgileniyorsun bilmiyorum. 31. blok komple tiyatro. Aile kampının tamamı öyle. Hirsch de hepimiz de Nazilerin oyununa geldik, onların hizmetçisi olduk."

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Burası göstermelik bir kamp, bir kılıf. Yegâne işlevi Almanların burayı ölüm kampına çevirdiği söylentisini duyup gelebilecek uluslararası gözlemcilerin gözlerini boyamak. Aile kampı da 31. blok da dekordan ibaret ve biz de bu komedyanın aktörleriyiz."

Dita sustu. Kel adam başını sağa sola salladı.

"Çok düşünmene gerek yok. Dostun Hirsch korkuya yenik düştü. Bu da insani bir şey."

Korku...

Korkunun, demir gibi sağlam fikirleri bile çürüten pasa benzediğini düşündü. Her şeyi aşındırıyor, kemiriyordu.

Kel adam telaşla sağa sola bakınarak uzaklaştı.

Dita o ara sokakta kaldı. Sözcükler kafasında yankılanıyor, çevredeki bütün sesleri bastırıyordu.

Dekor muydu? Bir komedyanın aktörleri? Nazilerin figüranları mıydılar? 31. blokta gösterdikleri onca çaba Almanların çıkarına mı hizmet ediyordu yani?

Başı döner gibi olunca binanın duvarına yaslanmak zorunda kaldı. Bütün aile kampı bir düzmece miydi? Hiçbir şey gerçek olamaz mıydı?

Belki de böyle olması gerektiğini düşünmeye başladı. Doğrular kaderin silahı, talihin hevesinden başka bir şey değildi. Oysa yalan daha insana özgüydü; insan uydurur, üzerine göre ölçüp biçerdi.

Miriam Edelstein'ı aramaya çıktı ve onu koğuşunda, yatağa otururken buldu. O anda oğlu Ariah akşam yemeği denen bir parça kuru ekmek dağıtımından önce *lagestrasse*de arkadaşlarıyla dolaşmak için izin isteyip çıktı.

"Rahatsız etmedim ya, Miriam Teyze?"

"Elbette hayır."

"Şey..." Dita'nın sesi titriyordu, her yeri titriyordu. Bacakları birbirine vuruyordu. "Direniş'ten bir adamla konuştum. İnanılmaz şeyler anlattı bana; aile kampı başka ülkelerden gözlemciler gelirse diye uydurulmuş bir kılıfmış..."

Miriam sessizce başını salladı.

"Demek doğruymuş! Siz de biliyordunuz!" Ardından fısıldayarak ekledi. "O halde tüm bu süre boyunca yaptığımız onca şey Nazilere hizmet etmekmiş."

"Alakası yok! Onların bir planı vardı ama biz de kendi planımızı devreye soktuk. Onlar çöp gibi köşeye atılmış çocuk deposu istiyorlardı ama biz okul açtık. Ahırdaki çiftlik hayvanları gibi olmalarını istiyorlardı ama biz çocukların kendilerini insan gibi hissetmelerini sağladık."

"Peki neye yaradı? Eylül transferiyle gelen bütün çocuklar öldü."

"Yine de değdi. Hiçbir şey boşuna değildi. Nasıl güldüklerini hatırlıyor musun? 'Alouette' söylerken ya da ayaklı kitaplarımızın hikâyelerini dinlerken nasıl da gözleri kocaman açılıyordu? Tabaklarına bir parça bisküvi koyduğumuzda sevinçten nasıl da havalara uçuyorlardı?"

"Tiyatro oyununa hazırlanırkenki heyecanları!"

"Mutluydular, Edita."

"Ama o kadar kısa sürdü ki..."

"Hayat, her hayat çok kısa sürer. Ancak bir anlığına da olsa mutlu olmayı başarınışsan yaşadığına değmiştir."

"Bir anlığına! Kısa değil mi?"

"Çok kısa. Bir kibritin yanıp sönmesi kadar kısa süreliğine mutlu olmak yeter."

Dita sessizliğe gömüldü, hayatında kaç kibritin yanıp söndüğünü saymaya çalıştı, o kadar çoktu ki sayamıyordu. En karanlık zamanlarda bile kıvılcımın parladığı bir sürü küçük an. O anların bazılarında en büyük felaketlerin ortasında bir kitap açıp

içine dalmıştı. Küçük kütüphanesi bir kibrit kutusuydu. Bunu düşünürken kederle gülümsedi.

"Peki ya şimdi bu çocuklara ne olacak? Hepimize ne olacak? Korkuyorum, Miriam Teyze."

"Naziler evlerimizi, eşyalarımızı, giysilerimizi, hatta saçlarımızı alabilirler ama birçok şeyi bizden söküp alamazlar, umudumuzu bizden çalamazlar. O bizim. Kaybedemeyiz. Müttefiklerin bomba sesleri gitgide daha yakından duyuluyor. Savaş sonsuza dek sürmeyecek, kendimizi barışa da hazırlamamız lazım. Çocukların eğitime devam etmesi gerek çünkü bir gün enkaz halinde bir ülke, bir dünya bulacaklar karşılarında ve işte o zaman onlar, sizler, gençler dünyayı yeni baştan kuracaksınız."

"Ama aile kampının Nazilerin bir düzmecesinden ibaret olması korkunç. Uluslararası gözlemciler geldiğinde burayı gösterecekler, Auschwitz'de çocukların sağ kaldığını görecekler, gaz odalarından haberleri olmayacak, kandırılıp geri gönderilecekler."

"Belki de kanmazlar."

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Bizim zamanımız da gelecek. Gerçeği öğrenmeden buradan gitmelerine izin vermeyeceğiz."

Dita o anda eylül transferleri gitmeden önceki akşam Fredy'yle *lagerstrasse*deki karşılaşmasını anımsadı.

"Fredy'nin bana son söylediği şeyler geldi aklıma. Bir an gelecek ve doğrular ortaya çıkacak demişti. Ve o anı iyi kullanmak gerektiğini. En beklemedikleri anda, son saniyede gol atıp maçı kazanacağımızı söylemişti."

Miriam başını evet anlamında salladı.

"Plan buydu. Gitmeden önce bazı belgeleri bana teslim etti. Kumandanlık için verilen raporlardan daha fazlasını yazmış. Bilgileri, tarihleri, isimleri tek tek toplamış... Auschwitz'de olanları içeren ve tarafsız bir gözlemciye vermek için hazırlanan koca bir dosya."

"Fredy artık kendisi veremez."

"Hayır, o burada değil. Ama biz pes etmeyeceğiz, değil mi?"

"Pes etmek mi? Hayatta olmaz! Bana güvenebilirsiniz, ne olursa olsun. Neye mal olursa olsun."

Yardımcı blok sorumlusu gülümsedi.

"Peki o zaman neden o son anda pes ederek intiharı seçti?" diye diretti Dita. "Direniş'tekiler korkuya kapıldığını söylüyorlar."

Miriam Edelstein'ın gülümsemesi yarım kaldı.

"Direniş'ten o adam ayaklanmaya liderlik etmesinin istendiğini ve onun da bunu kaldıramadığını söyledi. Onu hiç tanımadığını söyledim ama öyle emin görünüyordu ki..."

"Eylül transferiyle gelenlerin gaz odalarına atılacağı kesinleşince ayaklanma lideri olması teklif edildi, doğru. Ben de güvenilir bir kaynaktan duydum."

"Teklifi reddetmiş mi?"

"Yaşlılar ve çocuklardan oluşan ailelerin silahlı SS subaylarına karşı ayaklanması muhteşem bir plan sayılmazdı. Düşünmek için zaman istedi."

"Sonra da intihar etti."

"Evet."

"Neden?"

Miriam Edelstein'ın iç çekmesiyle yüreği burkuldu.

"Her zaman her şeye yanıt bulmamız imkânsız."

Kadın onu omzundan tutup kendine doğru çekti. Bir süre birbirlerine sarılıp öylece kaldılar, sessizlik söyleyebilecekleri bütün kelimelerden daha çok bağlıyordu onları birbirine. Sevgi dolu bir vedadan sonra Dita koğuşa gitti. Belki de her şeyin bir yanıtı olamayacağını düşünüyordu ama Fredy ona "asla pes etme" demişti. Ve bunun cevabını aramaktan vazgeçmeyecekti.

Derslerin uğultusu onu daldığı düşüncelerden çıkardı. Birkaç metre ötede Ota Keller'ın grubu vardı. Çocuklar anlattıklarını can kulağıyla dinliyorlardı ve Dita da Nazilerin kestiği bağlantıyı kaybetmemek için kulak kesildi. Okulu özlüyordu. Eğitimine devam edip belki de pilot olacaktı, tıpkı annesinin dergisinde

gördüğü Amelia Earhart adındaki o kadın gibi. Üstünde deri erkek ceketi, alnının üzerine koyduğu pilot gözlükleri ve hayalperest bakışıyla uçağından inerken çekilen fotoğraflarda gördüğü gibi. Pilot olmak için kesin çok çalışması gerekiyordu. Oturduğu yerden birkaç öğretmenin konuşmasını aynı anda duyuyor ama bir türlü hiçbirini anlayamıyordu.

Keller Öğretmen'i izliyordu. Onun için komünist diyorlardı. O günlerde komünizm hâlâ bir hayaldi, henüz kâbusa dönüşmemişti. Ota Keller çocuklara ışık hızından bahsediyor, evrende ondan daha hızlı bir şey olmadığını, gökte görülen parlak yıldızların baş döndüren hızla milyonlarca kilometre yolculuk ettikten sonra gözlerimize ulaşan ışık fotonlarının sonucu olduğunu anlatıyordu. Öyle hevesle aktarıyordu ki çocuklar hipnotize olmuş gibi dinliyorlardı, konuşurken kaşlarını fazlaca kaldırıyor ve işaret parmağını pusula iğnesi gibi durmadan hareket ettiriyordu.

O anda Dita pusulaların anlaşılması çok zor şeyler olduklarını düşündü. Belki büyüyünce pilot yerine ressam olurdu. Hem daha iyi olurdu. Ne de olsa o da uçmanın başka bir yoluydu, hem de onca alet edevata bağlı kalmadan. Üzerinde uçuyormuş gibi resmedecekti dünyayı.

O akşamüstü Margit onu 31. blokun çıkışında bekliyordu, yanına bir deri bir kemik kalmış kız kardeşi Helga'yı da almıştı. Margit kulağına çok bitkin göründüğünden kardeşi için endişelendiğini fısıldadı. Helga kötü şans eseri lağım çukurlarından birine düşmüş, durmadan yağan bahar yağmurları nedeniyle bütün gün orada biriken çamurları çıkarmıştı.

Birçok tutsak Helga'yla aynı durumdaydı; sanki yedikleri ekmek, içtikleri çorba midelerine uğramadan dışarı atılıyor gibi diğer herkesten daha zayıf düşmüşlerdi. Belki de herkes kadar zayıflardı ama hal ve tavırlarında bir çökkünlük, bakışlarında kırılgan bir yenilgi mevcuttu. Tifüsün, koleranın, veremin, zatürrenin adı çok geçiyordu da kimse *lageri* saran bunalım veba-

sından söz etmiyordu. Babasına da aynısı olmuştu. Aniden içine kapanmaya başlıyordu insanlar. Onlar pes edenlerdi.

Helga'yı neşelendirmeye, olabildiğince eğlenceli bir sohbet açmaya çalıştılar.

"Anlatsana Helga, sizin oralarda yakışıklı çocuklar var mı?"

Kız ne cevap vereceğini bilemeyince Dita topu ablasına attı.

"Ee, Margit, sen anlat, kampta gözüne çarpan biri yok mu hiç? Kumandanlığa yazı yazalım da yenilerini göndersinler bari!"

"Bir saniye... 12. bloktan bir çocuk görmüştüm. Sırım gibiydi!"

"Sırım mı? Duydun mu, Helga? Ablan nasıl da eski moda konuşuyor!"

Üçü de güldü.

"Peki şu sırımla iki çift laf ettin mi bari?" diye şakayı sürdürdü Dita.

"Henüz değil. En az yirmi beş yaşında olsa gerek."

"Uf! Çok büyükmüş. Yaşlı sayılır. Onunla çıkarsan seni torunu sanabilirler."

"Ya sen, Dita?" diye karşı atağa geçti Margit. "Koca koğuşta gözüne çarpan bir asistan yok mu hiç?"

"Asistanlardan mı? Yooo. Suratı sivilce dolu ergenleri kim ne yapsın?"

"Olsun, ilginç birileri vardır elbet!"

"Yoook."

"Hiç mi yok?"

"Şey... Değişik biri var."

"Nasıl değişik?"

"Değişik derken üç bacaklı değil herhalde. Ama..." Dita bunu söylerken ciddi bir havaya büründü. "İçlerinden biri çok ağırbaşlı görünüyor ama çok güzel konuşuyor. İsmi Ota Keller."

"Sıkıcı yani."

"Hiç de değil!"

"Of! Sen ne dersin, Helga? Oğlanların genel durumu pek de iç açıcı sayılmaz, değil mi?"

Kardeşi tebessüm ederek başını salladı. Genelde hep ciddi olan Margit'in yanında oğlanlardan bahsetmeye çekiniyordu ama Dita varken durum başkaydı, onun yanında her şey ciddiyetini yitiriyordu.

O gece Helga, Margit, Dita ve bütün aile kampı uykudayken bir SS onbaşısı dikkat çekmeden kampa girdi. Omzunda sırt çantası vardı.

Bir koğuşun arkasına geçti ve arka kapının sürgüsünü açtı. O anda gölgelerin içinden Siegfried Lederer çıktı ve gizlice üstünü değiştirdi. Dilenci kıyafetlerinden sıyrılıp pırıl pırıl bir SS subayına dönüştü. Pestek ona teğmen üniformasıyla rütbelerini getirmişti çünkü bu şekilde kimse ona soru sormaya bile cesaret edemeyecekti.

Kontrol noktasından geçerken iki muhafız kollarını dimdik uzatarak saygı dolu selam verdiler. Girişteki uğursuz kale görünümlü dev nöbet kulesine doğru yürüdüler. Geceydi ve askerler kulenin üst kısmındaki aydınlatılmış camlardan etrafı gözetliyordu. Lederer üniformanın içinde terliyordu ama Pestek oldukça kendinden emin yürüyordu; kontrolden sorunsuzca geçeceklerine ikna olmuştu.

Giriş kulesinin altındaki nöbet yerine yaklaştılar, Pestek birkaç adım öne geçti. Geldiklerini gören muhafızlar ellerindeki dolu tüfeklerle onlara doğru döndüler. Pestek, Lederer'e yavaş olmasını, öne kendisinin geçeceğini fısıldasa da o, dışarı doğru yürümeyi sürdürdü; o an en önemli şey tereddüt etmemesi, durmadan yürümesiydi. O tereddüt etmezse askerler de etmeyecekti. Bir teğmeni durdurmaya cesaret edemeyeceklerdi.

Pestek kendinden emin birkaç adım attı. Nöbetçilerin yanına gitti, dostça bir tavırla sır verirmiş gibi alçak sesle Auschwitz'e yeni tayin edilen subayı Auschwitz I'deki geneleve götürdüğünü söyledi.

Nöbetçiler tam gülerken önlerinden dimdik duruşuyla teğmen geçiyordu, hemen selama durdular. Sahte subay selamlarına kar-

şılık olarak başını hafifçe eğerek geçti. Pestek de kumandanının yanına gitti ve ikisi birlikte gece karanlığında gözden kayboldular. Kontrol noktasındaki muhafizlar onların ne kadar şanslı olduğunu düşünüyorlardı. Öyleydiler.

Oświęcim İstasyonu'na doğru yürüdüler. Oradan birkaç dakika sonra kalkacak olan trene binip Kraków'a gideceklerdi. Her şey yolunda giderse oradan da Prag trenine bineceklerdi. Adımlarında telaşlı bir hava sezilmemesine dikkat ederek sessizce ilerliyorlardı. Özgürlük ya da belki de subay üniforması veyahut kendi korkusu yüzünden Lederer'in sırtı kaşınıyordu. Pestek ise daha özgüvenli yürüyor, hatta ıslık çalıyordu. Hiçbir sorun çıkmayacağına ikna olmuştu. Onları yakalayamayacaklarını, SS subaylarının kafalarının nasıl çalıştığını çok iyi biliyordu. Ne de olsa henüz on beş dakika öncesine dek o da onlardan biriydi.

23

Sabah yoklaması her zamankinden de uzun gelmişti. Bittiğinde düdük sesleri ve Almanca bağrışlar duyuldu. Bir SS subayı gelip yeniden yoklama yapılması emrini verdi. Çek Yahudilerin çoğu Almanca biliyordu, dolayısıyla koğuşta hemen bir hayal kırıklığı uğultusu oldu. Bir saat daha ayakta duracaklardı... Ne olduğunu bilmeseler de bir şeyler döndüğü kesindi, muhafızlar telaşlı görünüyorlardı. Sıradan sıraya fısıldanan tek bir sözcük vardı: firar.

O sabah 31. blokta "Alouette" şarkısı yeri göğü inletiyordu. Avi Ofir her zamanki şen şakrak haliyle koroyu yönetiyor, farklı yaşlardan çocuklar da 31. blokun marşı haline gelen bu şarkıyı keyifle söylüyorlardı. Dita da koroya katıldı. Müzik onları içine alan akustik bir titreşim yaratıyordu. Bloktaki 360 çocuk başka tonları içine alan tek bir ağız olmuşlardı âdeta.

Bitince Lichtenstern Hamursuz Bayramı'nın yaklaştığını ve çocuk bloku sorumlularının büyük bir kutlama hazırladığını duyurdu. Çocuklar alkışladı, kimisi sevinçle ıslık çaldı. Kutlama için blok sorumlusunun günlerdir karaborsadan yeterli malzemeleri toplamaya çalıştığının haberi yayıldı. Bunlar günü şenlendiren ve onları kısa süreliğine de olsa normal hayatın içine sokan haberlerdi. Ota Keller'ın bahsettiği ışık hızıyla yayılan bir diğer havadis de Lederer isminde bir tutsağın firar ettiğiydi. Yoklamanın tekrar yapılmasının ve genel saç kesimi emrinin verilmesinin sebebi buydu. *Kapo*lar bağıra çağıra hijyen diye tuttursalar da sırf kin yüzündendi bu. Muhtemelen sivil hayatta sadece pastırma kesmiş olan paslı makaslı Yunan berberlerin önünde saatler süren kuy-

ruklar oluştu. Dita'nın omuz hizasındaki dolgun saçları kırpılmış koyuna dönmüştü.

Bunun bir önemi yoktu.

Lederer'in bir SS subayıyla iş birliği yaparak kaçtığı söylentisi Almanları bilhassa rahatsız etmişti. Hiçbir şey kanlarına bu denli dokunamazdı. Onu hak ettiği biçimde öldürecek bir yöntem bile yoktu. Margit o muhafızın René'nin görüştüğü adam olduğunu anlattı ama kız kimseyle konuşmuyordu. Ne bu konu hakkında ne de başka bir şey hakkında.

Ve şükürler olsun ki onları henüz yakalayamamışlardı.

Şans tesadüfiydi. Dita, Mengele radarını açarak *lagerstrasse*de yürüyordu. Ancak karşısına çıkan kişi arada sırada telin öbür tarafında gördüğü yüksek rütbeli bir tutsaktı. Dita haftalardır onunla nasıl buluşacağını kafasında ölçüp tartıyordu ve işte o kişi elleri cebinde, karşıdan geliyordu. Üzerinde *kapo* misali at binicisi pantolonu vardı fakat o, karantina kampının kayıt memuru Rudi Rosenberg'di.

"Affedersiniz..."

Rudi durmasa da yavaşladı. Planına odaklanmıştı. Artık geri adım yoktu. Acısı dayanılmaz boyuttaydı. Ölü ya da diri, oradan çıkmak zorundaydı. Daha fazla bekleyemezdi. Gün belirlenmişti ve son pürüzleri gidermeye çalışıyordu. Talihi dönmeye başlamıştı ve dikkatinin dağılmasına müsaade edemezdi.

"Ne istiyorsun?" diye sordu canı sıkılarak. "Sana verecek yiyeceğim yok."

"Öyle bir şey değil. Ben 31. blokta Fredy Hirsch'in emrinde çalışıyordum."

Rosenberg başını sallasa da duraksamadı, Dita ona yetişmek için gittikçe daha büyük adımlar atmak durumunda kalıyordu.

"Onu tanıyordum..."

"Kendini kandırma, kimse o adamı tanımıyordu. Buna izin vermezdi."

"Fakat cesurdu. İntiharını açıklayacak bir şey demiş miydi size?"

Rosenberg bir an durdu ve bıkkın bir ifadeyle kıza baktı.

"O da insandı. Siz onun Kutsal Kitap'tan bir aziz, Yahudi efsanelerindeki Golem benzeri bir şey olduğuna inanıyordunuz." Küçümseyici bir of çekti. "O, kahraman payesini kendi kendine biçti. Ama içini dolduramadı. Ben gördüm. Diğer herkes gibi bir adamdı. Kısacası daha fazla yapamadı. Sıradan biri gibi başarısızlığa uğradı. Bunu anlamanın nesi bu kadar zor geliyor? Unut onu. Hirsch'in zamanı sona erdi. Artık buradan nasıl sağ çıkacağını düşün sadece."

Aksiliği üstünde olan Rudi konuşmayı sonlandırıp yürümeye koyuldu. Dita adamın söylediklerini düşündü. Bir de o hırçın ses tonunu. Elbette Hirsch de bir insandı, zaafları vardı, o da bunun farkındaydı. Korkmadığını hiç söylememişti, tabii ki korkuyordu. Dediği şey, korkuyu yutmak gerektiğiydi. Rosenberg çok şey bilirdi, herkes öyle söylerdi. Ona makul bir tavsiye vermişti: Yalnızca kendini düşün. Fakat Dita makul olmak istemiyordu.

Nisan ayıyla beraber hava ısınmış, kış soğuğu yumuşamıştı. Yağmur *lagerstrasse*yi çamur deryasına çevirmiş, rutubet yüzünden solunum rahatsızlıkları artmıştı. Gece ölenleri sabah toplayan araba zatürre kurbanlarıyla dolu halde kampı baştan başa dolaşıyordu. Koleradan ve tifüsten ölenlerin de sayısı az değildi. Ani ölüm ya da salgın olarak nitelendirilecek bir durum yoktu ortada ancak ölüm musluğu sürekli açıktı ve bakteriler için cennet olan rutubetli koğuşlara ölümün uğramadığı gün olmuyordu.

Nisan Birkenau'ya hem su hem de insan yağmuru getirmişti. Tıka basa Yahudi'yle dolu ve su sıçratarak yeni platforma yanaşan tren sayısı kimi zamanlar üçü buluyordu. Çocuklar yerinde duramıyor, dışarı çıkıp trenlerin gelişini izlemek, yerde üst üste dağ gibi yığılan bavullarla paketleri görmek istiyorlardı. Yiyecek kutularına açgözlülükle, ağızlarının suyu akarak bakıyorlardı.

"Bak, kocaman bir peynir!" diye bağırdı Wiki isminde on yaşında bir erkek çocuğu.

"Yere atılmış... Salatalığa benziyor!"

"Aman Tanrım, bir kutu kestane var!"

"Aa, gerçekten! Bunlar kestane!"

"Keşke rüzgâr bu tarafa esse de bir tanecik kestane yuvarlanıp gelse! Çok değil, bir tanecik istiyorum!" Wiki alçak sesle dua etmeye başladı. "Göklerdeki yüce Rabbim, bir tanecik, başka istemem."

Yüzü kirli, saçları darmadağın beş yaşında bir kız çocuğu bir iki adım atınca yetişkin bir el onu durdurdu.

"Kestane ne demek?"

Kızlarla oğlanlar çocuğa bakıp gülseler de hemen sonra ciddiyete büründüler. Ufaklık hiç kestane görmemiş, ateşte pişmiş halini ya da kasımda yapılan kestane pastasını hiç tatmamıştı. Wiki duası kabul olur da rüzgâr ona bir kestane getirirse yarısını o kıza verecekti. Hayatında hiç kestane tatmadığını söyleyemezdi böylece.

Öğretmenler ise yiyecek paketleri değil, yenik düşmüş insan kalabalığı görüyorlardı. Muhafızlar her transfer sonrası yapılan rutin için yeni gelenleri döverek sıraya sokuyorlardı; kimler tıraş edilip dövmelenecek ve ölene kadar çalışsınlar diye bataklığın ortasına atılacak, kimler doğrudan infaz edilecek diye. Aile kampı tellerinin ardında altı yedi yaşlarındaki çocuklar ara sıra yeni gelenlerle dalga geçiyorlardı. Tanımadıklarının acısını zerre umursamayarak onlarla sahiden alay mı ediyorlardı, yoksa kader arkadaşlarının başına gelenlere kayıtsız kalıyormuş gibi durup korkularına galip geldiklerini, güçlü olduklarını mı gösteriyorlardı, söylemesi zordu.

Nisanın başındaki Hamursuz Bayramı'nın ilk gecesinde aileler masa etrafında toplandılar ve İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıkışını anlatan *Haggadah*'ı okumaya başladılar. Geleneğin devamında Tanrı şerefine dört kadeh şarap içilirdi. Yiyeceklerin bulunduğu

Keara hazırlanırdı: *Zeroa* (tavuk butu), *Beitza* (Firavun'un kalbinin katılığını simgeleyen kahverengi yumurta), *Maror* (Mısır'daki köleliğin ne kadar acı olduğunu simgeleyen acı baharatlar veya acı turp), *Harose* (Yahudilerin Mısır'daki evlerini yaparken kullandıkları harcı temsil eden ve elma, bal, kuruyemişten yapılan tatlı pestil) ve *Karpas* (İsrailoğulları'nın yaşamlarının daima gözyaşlarıyla yıkandığını simgeleyen tuzlu suya batırılmış maydanoz). Yine de en önemlisi, katılan herkesin bir parça yediği mayasız ekmek *Matza* idi. İsa'nın havarileriyle yediği son yemek de Seder kutlaması içindi ve bu Yahudi geleneğinden Aşai Rabbani Hristiyan geleneği doğdu. Tüm bunları Ota Keller öğrencilerine anlatıyordu ve herkes pürdikkat onu dinliyordu: dinî gelenekler ve yiyecekler onlara göre kutsal konulardı.

Lichtenstern üzerine düşeni yerine getirmişti; Hamursuz Bayramı'nı kutlayabileceklerdi. Eksiksiz bir kutlama için bütün malzemeleri bulamasa da blok sorumlusu elinde tepsi gibi tuttuğu tahta parçasıyla odadan çıktığında çocukların hepsi umut dolu gözlerle ona baktı. Tahtanın üzerinde özenle dizilmiş, muhtemelen tavuğa ait bir kemik, bir yumurta, bir dilim turp ve üzerinde yeşilliklerin yüzdüğü bir tas tuzlu su duruyordu.

Miriam Teyze şarap niyetine sabahki çaya pancar marmeladı eklemişti. Ayrıca ekmek hamurunu yoğurmaktan da o sorumluydu. Koğuşun tamir işlerine bakan Valtr kalınca bir tel bulmuş, onu rezistans teli gibi bükerek ekmek pişirme yeri yapmıştı. Çocuklar tüm süreci hipnotize olmuş gibi izliyorlardı. Yiyeceğin az bulunduğu mekânda bir avuç un, birazcık suyla mis kokulu nefis ekmeğin kabarmasını hayretle izliyorlardı.

Nihayet bir mucize gerçekleşiyordu.

Dolayısıyla gürültüyle ortalıkta koşturan en ufaklıklar dahi sustu ve havada buram buram mistisizm kokan saygı dolu bir sessizlik oluştu.

Sonunda yedi somun ekmeğini masanın ortasına koydular. Üç yüz küsur çocuğa vermek için çok olmasa da Lichtenstern,

Matza'nın tadına bakabilsinler diye herkesin bir parça almasını buyurdu.

"Atalarımızın kölelikten özgürlüğe giden yolda yedikleriyle aynı mayasız ekmek," dedi.

Ve herkes kutsal parçasını almak için uysal bir şekilde sıraya girdi.

Çocuklar tekrar gruplar halinde oturdu ve geleneksel ekmeği yerken ve marmelatlı çaylarını şarapmışçasına içerken öğretmenleri onlara Yahudilerin göç tarihini anlatıyorlardı. Dita bir gruptan öbürüne koşturuyor, aynı hikâyeyi farklı ağızlardan duyuyor, Musa Peygamber'in önderliğinde uzun çöl yolculuğunda gerçekleşen olağanüstü olayların başka versiyonlarını dinliyordu. Çocuklar hikâyelere bayılıyorlardı, Musa'nın Tanrı'ya yakın olmak için dimdik Sina Dağı'na çıkışını ve onlara yol açmak için Kızıl Deniz'i ikiye ayırmasını can kulağıyla dinliyorlardı. Muhtemelen tarihteki en uyduruk Seder gecesi kutlamasıydı zira gece bile değil, gün ortasında kutluyorlardı. Bir de geleneksel kuzu yemeğini yiyemeyeceklerdi elbette, yiyebilecekleri bir şey yoktu. En iyi ihtimalle kişi başına yarım parça bisküvi düşerdi. Yine de özverileri ve bayram kutlama sevinci bütün eksiklikleri kapatıyor, coşkulu bir törene dönüştürüyordu.

Avi Ofir günlerdir bu kutlama için çalıştırdığı koroyu topladı, önce çekingenlikle sonra gür bir sesle Beethoven'ın *Neşeye Övgü*'sünü söylemeye başladılar. Çocukların cirit attığı blokta kimseden gizli saklı bir iş yapılamadığından orada bulunanların çoğu şarkıyı duyar duymaz ezberledikleri sözlerle onlara katılınca yüzlerce sesten dev bir koro oluştu.

Müziklerinin sesi duvarları, dikenli telleri aştı. Kampın lağım çukurlarında çalışanlar bir an durup daha iyi işitmek için küreklerine dayandılar...

Dinleyin! Çocuklar şarkı söylüyorlar...

Elektronik aletler ve radarlar için kondansatör üretilen mika atölyesinde ve tekstil atölyesinde de bir anlığına bütün işler durdu

ve herkes yüzünü *lagere* çok uzak olan bir yerden gelen o neşeli melodiye çevirdi.

Hayır, hayır, dedi biri. *Bunlar gökteki melekler.*

*Kapo*ların tutsakları elleri kanayana dek kazmaya zorladıkları, durmadan kül yağan o yapış yapış çukurda rüzgârın getirdiği o sesler bir mucizeydi. Milyonlarca varlığın, bütün dünyanın sarılıp öpüşeceği ve bütün insanların kardeş olacağı bir zamandan bahsediyordu sözleri. Tarihin gördüğü en büyük ölüm fabrikasında hep bir ağızdan barış çağrısı okunuyordu.

Şarkının sesi öyle güçlüydü ki sıra dışı müzikseverin odasına kadar geldi. Sanki nefis bir kekin kokusu burnuna gelmiş de piştiği fırına gitme arzusuna söz geçiremiyordu. Hemen elindeki kâğıtları bıraktı, aile kampındaki *lagerstrasse*den geçip 31. blokun önüne gitti.

Herkesin ezbere bildiği ilk kıta defalarca tekrar edilmişti, nakaratın sonuna gelmek üzereyken gümüşi kepli, son derece büyük ve tehditkâr bir gölge kapıda belirdi. Lichtenstern kış aniden kapıya dayanmış gibi donakaldı.

Doktor Mengele...

Şarkıya devam etseler de sesleri alçalmıştı; Yahudi bayramlarını kutlamaları yasaktı. Bir an nutku tutulsa da Dita yeniden şarkıya eşlik etti; zira bütün yetişkinler susmuş, çocuklar bir şey olmamış gibi avazları çıktığı kadar bağırarak söylemeyi sürdürüyorlardı.

Mengele bir süre ifadesiz, anlaşılmaz bir tavırla dinledi. Lichtenstern şarkı söylemeyi keserek korkuyla ona bakıyordu. Mengele duyduklarından hoşnut gibi başını salladı ve beyaz eldivenli eliyle devam işareti verdi. Subay arkasını döndü ve blok Mengele'ye güçlü bir mesaj vermek için hep bir ağızdan son sesle söyleyerek şarkıyı bitirdi; devamında kendilerini tebrik etmek, enerjilerini ve cesaretlerini kutlamak için kendi kendilerini alkış yağmuruna tuttular.

Hamursuz Bayramı kutlamasının bitiminden kısa süre sonra herkes gece yoklamasına hazırlanıyordu ve hâlâ herkesin kulağında

Neşeye Övgü'nün melodisi çınlıyordu, dışarıdaki ses ise bambaşkaydı. Daha tiz, daha baskın, daha tekdüzeydi ve içinde neşeden eser yoktu. Yine de bazıları bu sesi duyunca gülümsemekten kendini alamadı. *Lager*in dört bir yanında alarm sirenleri çalıyordu.

SS subayları sağa sola koşturuyorlardı. *Lagerstrasse*de hem korkan hem de durumdan hoşnut olan genç bir kızla flörtleşen iki asker sesi, duyunca çapkınlığı bırakıp muhafız noktasına doğru fırladı. Sirenler firar göstergesiydi. Firarlar ise ya hep ya hiçti, sonu özgürlük veya ölümdü.

Son günlerde ikinci kez firar sireni çalıyordu. İlki Direniş'ten olduğu söylenen Lederer isimli adam ile onun kaçmasına yardım eden bir SS döneği içindi. Onlardan haber alınamamıştı ve bu da alınabilecek en iyi haberdi. Söylentiye göre Nazi, Lederer'i SS üniformasıyla çıkarmış, ellerini kollarını sallayarak kapıdan geçmişlerdi; nöbetçi askerler öyle sersemlerdi ki kaçaklara votka ikram etmişlerdi.

Siren yine çaldı. Firarlar Nazileri panikletiyordu; otoritelerine saygısızlık olmasının dışında canla başla kurdukları düzende bir çatlak demekti. Ve arka arkaya iki firarın yaşanması Schwarzhuber için hakaret demekti. Yanılmıyorlardı; haber yayılınca emrindekilere kan kusturmaya, kelle istemeye başladı. Kimin kellesi olursa.

Tutsaklar kendilerini uzun bir gecenin beklediğini biliyorlardı ve haklı çıktılar. Kampın ana caddesinde çoluk çocuk herkes ayakta sıraya dizildi. İsimler defalarca kontrol edildi, üç saatten fazla süredir ayakta bekliyorlardı, başka kimsenin eksik olmadığını denetleme şekilleriydi bu ama aynı zamanda kaçaklardan çıkaramadıkları hınçlarını onlardan alıyorlardı. En azından şimdilik.

Kampta muhafızlar koştururken ve gerilim artarken birkaç yüz metre ileride kayıt memuru Rudi Rosenberg ile yoldaşı Fred Wetzler mutlak bir karanlığın içinde sessizce duruyorlardı. Tabuta benzeyen ufacık bir sığınakta saklanıyorlardı, yoğun karanlıkta tek yaşam belirtisi telaşlı nefesleriydi. Birkaç gün önce kampın ortasında asılan Rusların görüntüsü kafalarından çıkmıyordu:

şişip sarkmış diller, kan çanağına dönmüş ve yuvalarından fırlamış gözler.

Rudi'nin alnından bir ter damlası süzüldü ve bir milim dahi kımıldamaya cesaret edemedi. Rusların inşa ettiği sığınakta arkadaşı Fred'le beraberdi şimdi. Şanslarını denemeye karar vermişlerdi. Ya hep ya hiçti.

Kamptaki sirenler çalıyordu. Elini uzatıp Fred'in bacağına dokundu. Fred elini Rudi'nin elinin üzerine koydu. Artık geri dönüş yoktu. Naziler sığınağı sökecekler mi diye günlerce beklemişlerdi, sökmediklerini görünce de güvenli olduğuna kanaat getirmişlerdi. Sonucu yakında göreceklerdi.

Aile kampında yorucu bir iş gününden sonra yatma zili çalmadan önce birkaç dakikalık boşlukları vardı ve Dita bitlenmesin diye annesinin başındaki sirkeleri temizlemeye yardım ediyor, bunun için de kırık tarağı defalarca saçlarının arasından geçiriyordu. Annesi titiz bir kadındı, en azından eskiden öyleydi, ellerini sabunla yıkamadan hiçbir şey yapmasına izin vermezdi. Şimdi ise pisliği hoş görmekten başka çaresi kalmamıştı. Annesinin savaştan önce nasıl olduğunu düşündü; kızından daha güzel, çok hoş ve zarif bir kadındı.

Bazı kadın tutsaklar da yatmadan önceki boş zamanlarını kafalarını işgal eden davetsiz misafirleri kovmakla geçiriyorlardı. Bir yandan işlerini yaparken bir yandan da ranzadan ranzaya güncel olayları yorumluyorlardı.

"Kayıt sekreteri mevkisinde birinin böyle bir şey yapmasını anlamıyorum, aç değil açıkta değil, işi yorucu değil, ayrıca Nazilerin koruması altında olduğundan elemelerden de muaf tutuluyor, bu şekilde hayatını neden riske atsın?"

"Kimse anlamıyor."

"Firar etmek intihar etmekle aynı şey. Neredeyse herkesin sonu asılmak oluyor."

"Ayrıca buradan çıkmamıza çok az kaldı," dedi bir diğeri. "Söylentiye göre Ruslar yüzünden Almanlar geri çekiliyormuş. Savaş bu hafta bile bitebilir."

Bu yorumla birlikte heyecan dolu uğultular, bu bitmek bilmeyen savaşın sonunu görmek için bol keseden iyimser dilekler koğuşu sardı.

"Bir de şu var," dedi şarkıcı sesli bir kadın. "Ne zaman biri firar etse faturası bize kesiliyor; yasaklar, cezalar artıyor... Bazı kamplarda gözdağı olsun diye gaz odasına gönderilenler olmuştu. Bizim başımıza neler gelecek, kim bilir. Bazı insanların diğerlerini tehlikeye atacak kadar bencil olmaları inanılır gibi değil."

Diğerleri başlarını sallayarak onayladı.

Liesl Adlerova nadiren tartışmalara katılırdı. Dikkat çekmeyi sevmezdi, yeterince ketum olmadığı için kızını hep azarlardı. Birkaç yabancı dile hâkim bir kadının sıklıkla sessizliği tercih etmesi şaşırtıcıydı. Fakat o gece konuşmayı seçti.

"Nihayet berrak bir ses geldi." Yeniden başlar aşağı yukarı sallandı. "Nihayet biri doğruyu söylüyor."

Onaylama mırıltıları duyuldu. Liesl devam etti.

"Sonunda biri en önemli şeyden bahsetti; o adamın bu işten canlı ya da cansız kurtulması bizi zerre alakadar etmiyor. Asıl endişelendiğimiz kısım bunun bizi nasıl etkileyeceği; çorbamız bir kaşık eksilir mi veya yoklama yaparken saatlerce bizi ayakta tutarlar mı? Önemli olan bu." Şaşkınlık uğultusu oldu ama Liesl konuşmayı sürdürdü. "Siz firar etmenin bir şeye yaramadığını söylüyorsunuz. Kaçanları aramak için onlarca devriye dolaşacak ve bu da Almanları bizi kurtarmak için savaşan müttefiklere karşı asker göndermek yerine buraya takviye göndermeye zorlayacak. Almanların gücünün dağılması için buradan savaşmanın nesi faydasız? Burada bizi öldürmeye karar verene dek SS subaylarının dediklerine boyun eğmek bir şeye yarıyor mu sanki?"

Uyuşuk uğultuların yerini bariz bir fikir ayrılığı almaya başladı. Dita elinde tarakla şaşkınlıktan donakalmıştı. Koğuşta duyulan tek ses Liesl Adlerova'nınkiydi.

"Bir keresinde genç bir kızın bize 'kart tavuklar' dediğine şahit olmuştum. Haklıydı. Bütün günü gıdaklayarak geçiriyoruz."

"Madem çok biliyorsun, bu kadar iyi bir şeyse sen neden kaçmıyorsun? Demesi kolay tabii..." diye çığırdı önceden konuşan kadın.

"Yaşım geçti, gücüm yok. Yeterince cesaretim de yok. Kart tavuğun tekiyim ben. Bu yüzden benim yapamadığımı yapma cesareti gösterenlere saygı duyuyorum."

Etrafındaki kadınlar suspus olmakla kalmamış, âdeta dillerini yutmuşlardı. Her daim cır cır ötmekten geri kalmayan iyi kalpli ve geveze Bayan Turnovská bile arkadaşına merakla bakıyordu.

Dita tarağı döşeğin üstüne bıraktı ve mikroskop camından izliyormuş gibi annesine baktı, her zaman yanında olan bir insanın farklı yönünü keşfetmenin hayreti okunuyordu yüzünden. Annesinin kendi dünyasında izole yaşadığını, babasının ölümünden sonra çevresinde olan biten her şeye yabancı kaldığını zannediyordu.

"Anne, senin bu kadar çok konuştuğunu duymayalı uzun zaman olmuştu."

"Sence gereğinden fazla mı konuştum, yavrum?"

"Bence noktası noktasına tamamdı."

Diğer yandan birkaç yüz metre ötede sessizlik hüküm sürüyordu. Ve bir de karanlık; kaçaklar ellerini yüzlerinin önüne koysalar parmaklarını bile göremeyeceklerdi. Oturarak veya uzanarak durmak zorunda oldukları o tahta küpün içinde zaman acı verici bir yavaşlıkta akıyordu ve buram buram benzin kokusundan mideleri bulanıyordu. Kıdemlinin biri köpekleri kandırmak için bir parça tütünü gaz yağına batırmalarını tavsiye etmişti.

Rudi yanında Fred Wetzler'in huzursuz soluk alışını hissediyordu. Aynı şeyleri milyonlarca kez düşünecek zamanları vardı. Elinde değildi, kamptaki avantajlı işinde bal gibi savaşın bitmesini

beklemek yerine onu buralara sürükleyen çılgınlığı düşünüyordu tekrar. Fakat kaçma arzusu bir kere içine düşünce engel olamamıştı. Alice Munk'un son bakışı da Hirsch'in morarmış yüzü de gözünün önünden gitmiyordu. Fredy Hirsch gibi yenilmez birinin tuz buz olduğunu gördükten sonra herhangi bir ayrıcalığa inanması artık imkânsızdı.

Ya Alice'in ölümüne ne demeli? Onun gençliği ve güzelliği bile nefret çarkını durduramadıysa ne durdurabilirdi? Nazileri engelleyecek hiçbir şey yoktu. Yeryüzündeki son Yahudi'yi öldürene dek durmayacaklardı, sistemli ve kararlıydılar. Kaçmak zorundaydılar. Ancak bu da yeterli değildi. Bir de bunu dünyaya, savaş cephelerinin Rusya'da, Fransa'da olduğunu sanan Batı'ya duyurmaları gerekiyordu. Oysa gerçek yıkımın Polonya'nın kalbinde, toplama kampı denen fakat tarihin en alçak savaş suçlarının işlendiği yerde olduğunu herkese haykırmaları gerekiyordu.

Dolayısıyla bu karanlık kutup soğuğunda katbekat artan endişelerine rağmen nihayetinde olmaları gereken yerin burası olduğuna karar verdi.

Zaman geçiyordu ancak ufacık delikten içeri sızan havadan dışarıda gündüz mü gece mi olduğu anlaşılmıyordu. O mutlak gece karanlığında tam üç gün beklemek zorundaydılar. Yine de dışarıdan gelen seslerin yoğunluğuna bakınca şafağın söktüğünü anladılar.

Bunca zaman boyunca sığınağın içinde beklemek hiç kolay değildi. Kısa süreli uykuya dalsalar da uyanıp gözlerini açınca rüyalarındaki dünya kayboluyor, karanlığa gömülüyordu; o anlarda telaşla irkilseler de hemen sonra bu inşa edilmiş sığınakta olduklarını hatırlayarak az da olsa sakinleşiyorlardı. Tam olarak sakinleşememelerinin sebebi ise saklandıkları yerden birkaç metre ötedeki gözetleme kuleleriydi. Kafalarında binbir tilki dolanıyordu. Korku, karanlıkta büyüyen bir gece bitkisiydi.

Yakınlarda dolaşan birileri olur da seslerini duyar diye konuşmamayı kararlaştırmışlardı. Kalasların arasındaki ufacık delik

havasızlıktan boğulmamalarına yetecek miydi, onu da bilmiyorlardı. Yine de birinin daha fazla dayanamadığı an gelip çattı ve fısıltıyla sabah üstlerine demir yığarlarsa ve ağırlık yüzünden kımıldayamazlarsa ne olacağını sordu. Cevabı ikisi de biliyordu; sığınak kapalı bir tabuta dönüşecek, ağır bir acıyla havasızlıktan, açlık ya da susuzluktan can vereceklerdi. Böylesine uzun ve stresli bir bekleyişte kapalı kaldıklarında kimin önce öleceğini sorgulamak kaçınılmazdı.

En acımasız düşmanları olan köpeklerin havlayışını duydular, neyse ki sesleri uzaktan geliyordu. Ancak gittikçe yaklaşan başka sesler duymaya başladılar; adımlar ve konuşmalar huzursuz edici yakınlıktaydı.

Muhafızların postalları rap rap yere basıyordu. Nefeslerini tuttular. Korkudan ciğerleri büzüştüğü için isteseler de nefes alamazlardı. Çekilen kalas parçalarının sağır edici gürültüsünü işitiyorlardı. Birkaç SS subayı onların saklandığı yerdeki kalasları kaldırıyordu. Durum kötüydü. Öyle yakınlardı ki *lager*de devriye gezmek için izinleri iptal edilen öfkeli askerlerin konuşmalarını duyabiliyorlardı. Kelimeleri kaçaklara karşı duydukları öfkeyi yansıtıyordu. Eğer onları bulurlarsa Schwarzhuber'den önce kendilerinin, kafalarını kıracaklarını söylüyorlardı. Söylediklerini açık seçik duyan Rudi'nin bedeni ölmüş gibi buz kesildi. Hayatları üzerlerini kapatan kalasın kalınlığına bağlıydı sadece. Ölümle yaşam arasında dört beş santim vardı.

Yakından gelen postal sesleri ve kalasların kaldırılıp indirilmesi her şeyin sonu olabilirdi. Bir an öyle umutsuzluğa kapıldı ki o anda kapağı kaldırıp içine bakmalarını ve işlerini bir an önce bitirmelerini diledi. Herkesin ortasında asılmaktansa muhafızların, öfkelerine yenik düşerek onları hemen oracıkta kurşunlamasını tercih ederdi. Bir dakika öncesine kadar özgürlük için yanıp tutuşan Rudi'nin o anda tek arzuladığı çabuk ölmekti. Kalbi küt küt atıyordu, titremeye başladı.

Postallar yere vuruyor, kalaslar tabut kapağı gibi çekiliyordu. Rudi artık kendini teslim etmeye, çözülmeye başlamıştı; yapacak

hiçbir şey yoktu. Günlerce kaçma planı yapmış, yakalanacakları anı, o özgürlük hayalinin yere düşen ayna gibi tuzla buz olduğunu düşününce dehşete kapılacağını, kesin olarak öleceğini anlayınca kontrol edilemez bir panik yaşayacağını düşünmüştü. Ama öyle olmuyordu, dehşet bir önceki anda kalmıştı. Nazi silahını doğrultarak kollarını kaldırmasını söylerken üzerine soğuk bir sükûnet, bir salıverme hali çökecekti zira artık yapacak ya da korkacak bir şey kalmamış olacaktı. Kalasların yerinden oynadığını duyunca içgüdüsel olarak kollarını yukarı kaldırdı. Günlerce süren karanlığın ardından gelecek ışığı engellemek için gözlerini kapattı.

Ancak o ışık hiç gelmedi.

Postalların sesi sanki uzaklaşmış, kalasların sesi daha az gibiydi. Rüyada değillerdi... Kulak kesilince konuşma seslerinin ve gürültülerin uzaklaştığını fark etti. Geçen her saniye bir saat gibi geliyordu, iz sürme köpekleri de sığınaktan uzaklaşıyordu. Nihayet ortalık tekrar durulunca bir tek uzaktaki kamyonun motoru ile düdük sesi duyulur oldu. Bunların dışında yalnızca kendisinin ya da Fred'in yahut her ikisinin de gümbür gümbür atan kalp sesi işitiliyordu.

Kurtulmuşlardı... Şimdilik.

Bunu kutlamak için Rudi o an için lüks sayılan bir şey yaptı ve derin bir oh çekti, ardından duruşunu hafifçe değiştirdi. Fred Wetzler karanlıkta elini uzattı ve Rudi onun elini tuttu. Beraber titriyorlardı.

Uzun dakikalardan sonra tehlike geçince Rudi onun kulağına fısıldadı: "Bu gece gidiyoruz, Fred, geri dönmemek üzere gidiyoruz."

Bu, tekrar gerektirmeyecek denli katıksız bir doğruydu; geri dönmemek üzere gidiyorlardı. O gece üstlerindeki demiri itip karanlığın yardımıyla ormana ulaştıklarında ne olursa olsun bir daha asla Auschwitz tutsakları olmayacaklardı. Ya özgür kalacak ya da öleceklerdi.

24

Birkenau huzursuz uykusuna dalmışken tellerin ardında tahta bir kapak aralandı. Satranç kutusunu açar gibi yavaş yavaş açtılar. Gecenin soğuğu ufak küpün içine dolana dek dört el alttan ittirdi. İki kafa tedbirle dışarı uzandı. Taze havayı ciğerlerine çektiler. Enfesti.

Rudi dikkatle etrafı gözlemledi. Yakınlarda muhafız olmadığını ve karanlığın onları koruduğunu gördü. En yakın gözcü kulesi kırk elli metre uzaklıktaydı ama muhafızlar kampın içini gözetlediğinden tellerin dışında kalan alana dikkat etmiyorlardı. *Lager*in bitişiğine yapılacak yeni koğuşlar için konmuş yığılı kalasların arasından iki silüet çıktı ve eğilerek ormana doğru ilerledi.

Ağaçlık alana varınca içlerine çektikleri nemli havanın etkisi öyle canlandırıcıydı ki yeniden doğmuş gibi hissettiler. Ancak özgürlüğün ilk nefesinin yarattığı mutluluk kısa sürdü. Uzaktan çok güzel ve güvenli görünen orman, geceleri insanlar için tehlikeli bir yere dönüşüyordu. Kısa süre içinde neredeyse el yordamıyla vahşi doğada yürümenin zor olduğunu fark ettiler. Zemin tuzaklarla doluydu; çalılar ayaklarına dolanıyor, dallar yüzlerine çarpıyor, üstleri ıslanıyordu. Mümkün olduğunca düz bir çizgi üzerinde ilerlemeye, *larger* ile aralarına mesafe koymaya çalışıyorlardı.

Planlarına göre gece yürüyüp gündüz saklanarak 120 kilometre uzaklıktaki Slovakya sınırı olan Beskid Dağları'na ulaşacaklardı. Ve dua edeceklerdi. Almanlar firarilere yardım eden oduncuları infaz ettiklerinden sivil Polonya halkından yardım isteyemeceklerini biliyorlardı.

Körü körüne yürüyor, tökezleyip düşüyor, kalkıyor ve yeniden yürümeye koyuluyorlardı. Ağır ağır ve rotasız ilerledikleri iki saatin ardından orman örtüsü azalmaya, ağaçlar aralanmaya başladı ve iki firari bodur bitki örtüsüyle kaplı alanda yürüyordu. Birkaç yüz metre ileride bir evden gelen ışığı gördüler. Nihayet bulutların arkasına saklı ayın cılız ışığı sayesinde toprak bir yolun kenarını seçebildiler. Daha riskli olsa da asfaltsız, daha az kullanılan bir patika olduğu belliydi; dolayısıyla ormanda ilerlemenin zorluğuyla karşılaştırınca yere olabildiğince yakın kalarak ve her sese kulak kesilerek oradan gitmeyi seçtiler. Baykuşlar gecenin ürpertisine derinlik katıyor, arada esen buz gibi rüzgâr nefeslerini kesiyordu. Bir eve yaklaşınca araziyi boydan boya geçip onu güvenli bir mesafeden izliyorlardı. Bazı durumlarda köpekler havlayarak onları ele vermek isteyince en kısa sürede oradan uzaklaşmak için adımlarını sıklaştırıyorlardı.

Gökyüzü aydınlanmaya başlayınca fısıldaşarak ormanın en yoğun olduğu bölgeye girmeyi kararlaştırdılar, yüksekçe bir ağaca tırmanıp günü gizlenerek geçireceklerdi. Gün ağardıkça çevrelerini daha iyi görmeye, daha rahat ilerlemeye başladılar. Yarım saat sonra ışık yüzlerini aydınlatmaya yetiyordu. Bir an bakıştılar ve birbirlerini tanıyamadılar. Üç gün boyunca birbirlerini görmemişlerdi ve sakalları fazlaca uzamıştı. Yüzlerinde farklı bir ifade de vardı, hem huzursuzluk hem de kampın dışında olmanın verdiği keyif. Aslında artık bambaşka insanlar olduklarından birbirlerini tanıyamamışlardı, özgür adamlardı artık. Gülümsediler.

Bir ağaca tırmandılar ve mümkün olduğunca rahat bir dala yerleştiler ama düzgün bir pozisyon bulmak güçtü. Talaş gibi tatsız ekmek parçası çıkarıp yediler ve küçük mataralarındaki son suyu yudumladılar. Güneşin çıkmasını sabırsızlıkla beklediler. Bu şekilde Fred yerlerini hemen belirledi; bir parmağını kaldırıp ilerideki tepeleri işaret etti.

"Slovakya sınırına doğru düzgünce ilerliyoruz, Rudi."

Etrafta silahlı Naziler, sirenler, emirler olmadan bayat ekmek parçasını çiğnedikleri o ağaç tepesindeki özgürlük anını ne olursa olsun kimse ellerinden alamazdı. Denge noktası bulmak hiç kolay değildi, düşme tehlikeleri vardı ve dallar vücutlarına batarak acı veriyordu fakat öyle yorgunlardı ki biraz da olsa uyuklayarak güçlerini geri kazandılar.

İlerleyen saatlerde zeminden gelen aceleci adımları ve konuşma seslerini duydular. Telaşla gözlerini açınca biraz ötelerinden geçmekte olan kolları gamalı haçlı, Almanca şarkılar söyleyen çocuk grubunu gördüler. Kaçaklar panikle birbirine baktı; bunlar Hitler'in gezi yapan gençlik gruplarından biriydi. Şanslarına saklandıkları ağacın dibinde genç eğitmen yirmi küsur çocuğun sandviçlerini yemeleri için mola vermelerini söyledi. İki kaçak kıllarını bile kıpırdatmadan dal misali donakaldılar. Çocuklar gülüyor, bağırıp çağrışıyor, şarkı söylüyordu... Bulundukları yerden çocukların hâkî üniformalarını, kısa pantolonlarını, enerji patlamalarını, ara sıra arkadaşlarına fırlatmak için yemiş aramak üzere ağaca fazla yaklaştıklarını görebiliyorlardı. Mola vakti bitti ve eğitmen tekrar yola çıkmak için çocuklara seslendi. Düzensiz grup uzaklaşırken ağacın tepesindekiler rahat bir nefes aldı ve uzun süre hareketsiz kaldıktan sonra kan dolaşımları normale dönsün diye ellerini açıp kapattı.

Günün bitmesine ne kadar kaldığını düşünerek başlarını salladılar. İkisi de geceye kaç saat kaldığını telaşla hesaplıyordu. Günün son ışıklarından faydalanıp yola indiler ve batı yönünü bulmak için manzarayı gözlemlediler.

İkinci gece ilkine göre çok daha yorucuydu. Birçok kez dinlenmek için mola vermek zorunda kaldılar, bitkin düşmüşlerdi. Kaçışın yarattığı heyecan önceki gün onlara fazladan güç verse de ikinci gün azalmaya başlamıştı. Yine de ilerliyorlardı, gece aydınlanmaya başladığında takatleri kalmamıştı. Karşılarına çatallar, yol ayrımları çıkıyor ve içgüdüsel olarak seçim yapsalar da aslında nerede olduklarını bilmiyorlardı.

Sık ormanı geride bırakıp daha az yeşil, sayılı ağacın olduğu, ekilmiş tarlaların ve çalılıkların bulunduğu bir bölgeye ulaştılar. Yerleşim yerinde olduklarını biliyorlardı ancak gezip dolaşamayacak kadar yorgunlardı. Hava hâlâ çok karanlık olsa da yol kenarında çalılarla çevrili bir açıklık gördüler. Oraya gidip el yordamıyla bol yapraklı dallar topladılar ve birkaç saat uyumak için doğaçlama bir kulübe yaptılar. Kimseye yakalanmazlarsa bütün günü de orada geçirebilirlerdi. Kovuğa girip birkaç dalla girişi kapattılar. Polonya'da şafak sökerken hava buz gibi olduğundan ısınmak için birbirlerine sarıldılar ve nihayet uykuya daldılar.

Uykuları öyle derindi ki seslerle uyandıklarında güneş çoktan tepeye yükselmişti, midelerine panikten sancı girdi. Sığınakları sandıkları kadar korunaklı değildi meğer; koydukları dallar büyük açıklık bırakmıştı ve deliklerden dışarı bakınca şaşkınlıktan donakaldılar. Zannettikleri gibi açıklık bir alanda değillerdi. Gece karanlığında fark etmeden yerleşim yerine doğru gelmişler ve şehir parkında uyumuşlardı. Gizli bir yer olarak düşündükleri yerin tam karşısında banklarla salıncaklar duruyordu.

Yerlerinden kımıldamadan göz ucuyla bakıştılar, yakınlardan adım sesleri duyuluyordu, kıpırdamaya cesaret edemediler. Kaçışı planlarken SS devriyelerinden, kontrol noktalarından, köpeklerden nasıl kaçacaklarını düşünüp taşınsalar da şimdi en büyük kâbusları çocuklar olmuştu.

Henüz korku vücutlarına yayılma fırsatı bulamadan biri kız biri erkek, sarışın, mavi gözlü iki çocuk sığınaklarının tepesine dikilmiş, meraklı Ari gözlerle onlara bakıyordu. Birkaç adım arkalarından ise siyah botların geldiğini gördüler. Çocuklar arkalarını dönüp koşarken Almanca bağırıyorlardı:

"Baba! Baba, gel! Burada garip adamlar var!"

SS-Oberscharführer'in gümüşi kepi içeri uzandı ve Nazi yetkilisi onlara baktı; iki kaçak kucak kucağa, sarmaş dolaş, tamamen savunmasız halde donakalmıştı. Dalların arasından uzanan Oberscharführer'in kafası bir dev misali kocaman gö-

rünüyordu. Buz gibi gözleri onları tanıyormuş gibi bakıyordu. O anda iki kaçağın hayatı film şeridi gibi gözlerinin önünden geçti. Bir şey demek istiyorlardı ama korkudan taş kesilmiş gibi sesleri çıkmıyordu. Nazi çavuşu onları izliyordu, yüzünde şeytani bir tebessüm oluştu. Yaklaşan karısının topuklu ayakkabılarını gördüler, kocasının onun kulağına ne fısıldadığını duyamadılar. Tek duydukları çileden çıkan Alman kadının yüksek sesle verdiği cevaptı:

"Çalıların arasında ilişkiye giren adamlar yüzünden artık çocuklarımızı şehir parkına da getiremeyeceğiz baksana! Ne günlere kaldık, rezillik!"

Kadın hışımla uzaklaştı, hâlâ sırıtan çavuş çocuklarını da alıp karısının peşinden gitti.

Çimlerin üzerinde uzanan Rudi ile Fred birbirlerine baktı. Hâlâ sarmaş dolaş olduklarının farkında değillerdi, şafak sökerken öylece uyuyakalmışlardı. O anda daha da sıkı sarıldılar ve dillerinin tutulmasına sebep olan korkuya şükrettiler. Tek bir kelime bile söylemiş olsalardı yabancı oldukları anlaşılırdı. Neredeyse her zaman en iyi seçenek sükûnetti.

Rudi Rosenberg ile Fred Wetzler artık Slovakya sınırından çok uzak olmadıklarını düşünseler de Beskid Dağları'na giden doğru yolun hangisi olduğunu tam olarak bilmiyorlardı. Bu, ikinci sorunlarıydı. Birincisi ise görünmez olmamalarıydı. Bir patika kıvrımında bir kadınla burun buruna geldiler. Orası açık alanların bulunduğu, kalabalık nüfuslu bir bölgeydi; insanlardan kaçınmak imkânsızdı, tıpkı yüzü buruş buruş olmuş onlara endişeyle bakan Leh köylüsü kadın gibi.

Başka seçenekleri olmadığına kanaat getirdiler, risk almaktan başka çareleri yoktu; er ya da geç birileriyle karşılaşacaklardı ne de olsa, ayrıca yardıma ihtiyaçları vardı. Yirmi dört saatten uzun süredir bir şey yiyip içmemiş, günlerdir uyumamışlardı ve Slovakya'ya giden yolda olup olmadıklarını bilmiyorlardı. İki kaçak kısa bir süre bakıştıktan sonra şüpheyle onları inceleyen kadına

doğruyu söyleme konusunda uzlaştılar; araya Çekçe deyimler karıştırarak bozuk bir Lehçeyle ellerini havada sallayarak en ikna edici biçimde durumu açıklamaya çalışıyorlardı. Auschwitz'den kaçan tutsaklar olduklarını, kimseye zarar vermeyeceklerini, tek istediklerinin Slovakya sınırına nasıl gidileceğini öğrenmek ve evlerine dönmek olduğunu dilleri döndüğünce anlattılar.

Köylü kadının yüz ifadesi değişmemişti, aksine şimdi daha da kuşkulu gözlerle bakıyordu; hatta kaçaklar yanına yaklaşmaya çalışınca bir adım geriledi. Fred ve Rudi sustu. Kadın karabiber tanesi gibi ufacık gözleriyle bir şey demeden bakıyordu hâlâ. Genç adamlar yorgun, aç ve yollarını kaybetmiş haldeydi, bir de korkuyorlardı. El kol hareketleriyle yardım dilendiler ve kadın başını yere eğdi. İki adam göz göze geldi, Fred kadın bağırarak yardım çağırıp onları ele vermeden önce oradan gitmeleri gerektiğini işaret etti. Fakat arkalarını döner dönmez kadının alarm düdüğü gibi bağırmasından çekiniyorlardı.

Geri çekilmeye fırsatları olmadı. Kadın başını kaldırdı ve ani bir karar almış gibi onlara doğru bir adım attı ve Rudi'nin kazağının kolunu çekiştirdi. Kadının onlara yakından bakmak, at veya dana alırken yaptıkları gibi milim milim incelemek istediğini anladılar. Onların nasıl insanlar olduklarını görmek istiyordu belli ki; günlerce kesilmemiş sakalları, kirli kıyafetleri doğruyu söylediklerini kanıtlamaya yetmiyordu ama uykusuzluktan morarmış ve şişmiş gözleri, zayıflıktan iskelete dönmüş yüzleri, dokununca ele gelen kemiklerini iyice inceledi. Ve sonra nihayet başını salladı. Jest ve mimiklerle orada kalmalarını, sonra yiyecek getireceğini anlattı, hatta söylediği iki Lehçe kelimeyi anlar gibi oldular: insan ve sınır. Birkaç adım gittikten sonra kadın arkasını döndü ve orada beklemelerini, bir yere ayrılmamalarını ısrarla söyledi.

Rudi kadının onları Alman yetkililere verebileceğini, kısa süre sonra karşılarında SS devriyesini bulabileceklerini fısıldadı. Fred gidip saklanabileceklerini ancak iki Auschwitz kaçağının

yakınlarda olduğu haberi yayılırsa bölgeyi karış karış arayacaklarını, o zaman kaçmanın çok zor olacağını söyledi.

Beklemeye karar verdiler. O sabah su içtikleri derenin üstünde bulunan tahta köprünün diğer ucuna gittiler; bu şekilde SS subayları geldiği takdirde ormana doğru kaçacak zamanları olacak, en azından bir dakikalık avantaja sahip olacaklardı. Bir saatten fazla zaman geçti ve ufacık gözlü ihtiyar köylü geri dönmedi. Mideleri isyan bayrağı çekmişti.

"En mantıklısı ormana dönmek," diye mırıldandı Rudi.

Fred başıyla onaylasa da ikisi de harekete geçmedi. Artık kımıldayamıyorlardı, bütün güçleri tükenmişti. Besin depolarında yakacak bir şey kalmamıştı.

İki saat geçmiş ve umutlarını yitirmişken soğuktan korunmak için birbirlerine sarıldılar. Uykuyla uyanıklık arasında gidip geliyorlardı. Hızlı adım sesleriyle kendilerine geldiler. Kim gelirse gelsin kaçmaya kalkışacak takatleri dahi yoktu. Gözlerini açtıklarında pantolonu urganla bağlı, çuval bezinden ceket giymiş on iki yaşında bir erkek çocuğunun elinde paketle geldiğini gördüler. Paketi ninesinin gönderdiğini zor da olsa anladılar. Getirdiği küçük tahta sandığı açınca üstünde dumanı tüten haşlanmış patatesle taze pişmiş iki dana bifteği olduğunu keşfettiler. O yemeği o anda yirmi sandık altına değişmezlerdi.

Çocuk gitmeden önce Slovakya sınırını sormaya çalıştılar. Çocuk ise beklemelerini söyledi. O yüzden oldukları yerden ayrılmadılar, yemeği alelacele yedikten sonra bu dostane davranıştan dolayı içleri biraz daha rahatlamıştı. Kısa süre sonra gece oldu ve hava soğudu. Hem ısınmak hem bacaklarını esnetmek için etrafta volta attılar.

Nihayet adım sesleri duyuldu, sesin sahibi bu kez daha tedbirliydi ve karanlığa gizlenmişti. Cılız ay ışığı yüzünden adam diplerine gelene dek nasıl biri olduğunu görememişlerdi; üzerinde sıradan köylü kıyafeti vardı ama elinde bir tabanca tutuyordu. Silah, kötü haberle eşdeğerdi. Adam karşılarına dikildi ve bir

kibrit yaktı, kısa bir an üçünün de yüzü aydınlandı. Açık kumral ve ayakkabı fırçası gibi pala bıyıkları vardı. Tabancalı elini indirdi, diğer eliyle rahat olmalarını işaret etti.

"Direniş."

Başka bir şey demedi, demesine gerek de yoktu. Rudi ile Wetzler sevinçten hoplayıp zıplıyor, dans ediyordu; sarmaş dolaş yere düştüler. Polonyalı hayretle onları izliyordu. *Acaba ne içtiler*, diye düşündü. Oysa onlar özgürlük sarhoşuydular.

Partizan kendini Stanis olarak tanıtsa da bunun gerçek ismi olduğundan kuşkuluydular. Çekçe konuşuyordu ve karşılaştıkları kadının, gerillalarla iş birliği içindeki Polonyalıların peşine düşen, kılık değiştirmiş Gestapo ajanları olmadıklarından emin olmak istediğini açıkladı. Sınıra çok yakın olduklarını, Alman askerlere dikkat etmeleri gerektiğini ama devriye saatlerini bildiğini anlattı; öyle dakiktiler ki her gece aynı yerden aynı saatte geçiyorlardı ve bu yüzden kolayca onları atlatabilirlerdi.

Partizan peşlerinden gelmelerini istedi. Karanlıkta sessizce uzun süre yürüdükten sonra saman çatısı çökmüş, terk edilmiş bir taş eve vardılar. Tahta kapısı itince kolayca açıldı. Dört duvar arası rutubet ve bitkiyle kaplanmıştı. Polonyalı eğilip bir kibrit yaktı, rutubetten çürümüş birkaç tahta parçasını itti ve yerdeki demir halkayı tuttu. Çekince bir kapak açıldı. Cebinden bir mum çıkarıp yaktı. Işığın rehberliğinde merdivenlerden inerek kulübenin altına inşa edilmiş kuru ot deposuna girdiler. İçeride döşekler, battaniyeler ve erzak bulunuyordu. Üçü birlikte gaz ocağında ısıtılmış konservelerdeki çorbaları içti. Uzun süredir ilk defa Fred ile Rudi huzurlu bir uyku çekti.

Polonyalı az ama öz konuşan ancak fevkalade becerikli bir adamdı. Sabah erkenden çıktılar ve onlara yaban domuzu misali yolları avucunun içi gibi bildiğini gösterdi. Neredeyse hiç mola vermeden ormanın içinden yürüdükleri günün sonunda geceyi bir mağarada geçirdiler. Ertesi gün hiç durmadan ilerlediler. Devriyeleri ve trenleri atlatarak, tehlike uzaklaşıncaya dek kayaların arkasına

saklanarak dağları inip inip çıktılar ve yürümeye devam ettiler. Bir sonraki şafakta nihayet Slovakya topraklarına adım attılar.

"Özgürsünüz," dedi Polonyalı veda niyetine.

"Hayır, değiliz," dedi Rudi. "Hâlâ yapmamız gereken bir görev daha var. Olan biteni tüm dünya öğrenmeli."

Polonyalı başını salladı, bıyığı aşağı yukarı oynadı.

"Teşekkürler, çok teşekkürler," dediler adama. "Hayatımızı kurtardın."

Stanis omuz silkti, diyecek bir şeyi yoktu.

Yolculuklarının ikinci kısmı Avrupa'nın bilmediği ya da bilmezden geldiği Reich gerçeğini, bunun bir cephe savaşı değil, soykırım olduğunu dünyaya duyurmaya çalışmak olacaktı.

25 Nisan 1944'te Rudolf Rosenberg ile Alfred Wetzler, Zilina Yahudi Konseyi ana merkezinin kapısını çalarak Slovak Yahudilerinin sözcüsü Doktor Oscar Neumann ile görüştüler. Rudi kayıt memurluğu görevi sayesinde tüyler ürperten istatistiklerle dolu raporun hazırlanmasını sağladı (yaptığı hesaplara göre Auschwitz'de 1.76 milyon Yahudi katledilmişti) ve ilk defa bu raporda organize kitlesel infazların oluş biçimi, köle gibi sömürülen iş gücü, kişisel malların bölünüşü, kumaş yapımında kullanılan insan saçı, altın ve gümüş dişlerin sökülüp eritilerek Reich'a para olarak dönmesi bütün ayrıntılarıyla tasvir ediliyordu.

Eteklerine yapışan çocuklarla beraber hamile kadınları nasıl zehirli gaz odalarına sıra sıra soktuklarını, oturacak yer bile olmayan küçücük beton ceza hücrelerini, her gün sulu çorbaya talim tutsakların üstlerinde yazlık kıyafetlerle dizlerine kadar karda saatlerce ayakta çalıştıklarını anlatıyordu Rudi. Susmamacasına konuşuyor, bazen gözlerinden yaşlar aksa da durmuyordu. Hemen kapı önlerinde yaşanan, tarihin en pis ve en dehşet verici savaşına kulaklarını tıkamış dünyaya gerçeği haykırmak için yanıp tutuşuyordu, bu savaşı ne pahasına olursa olsun durdurmak zorundaydılar.

Rudi raporu dikte etmeyi bitirdiğinde yorgunluğuna rağmen mutluydu, yıllardır ilk defa huzurluydu. Raporu derhal Macaristan'a gönderildi. Naziler o ülkeyi ele geçirmiş, orada yaşayan Yahudileri herkesin toplama veya gruplaştırma sandığı ancak gerçekte ölüm fabrikaları olan kamplara gönderme hazırlıklarına başlamışlardı.

Oysa savaş yalnızca şarapneller ve patlamalarla vücutları parçalamıyor, aynı zamanda akıl sağlığını bozup ruhları da öldürüyordu. Uyarıları Macaristan Yahudi Konseyi'ne ulaşsa da kimse dikkate almadı. Yahudi yetkililer Nazilerin bazı sözlerine inanmayı seçip insanları Polonya'ya doğru yola çıkmaya teşvik ettiler. Akabinde Macarlar akın akın Auschwitz'e gönderildi. Çektiği onca acıdan, katlandığı onca zorluktan ve özgürlük coşkusundan sonra Rudi bu kez de hüsranın acısını yutmak zorunda kalıyordu. Raporu, kurtarabileceklerini sandıkları Macarları kurtaramadı. Savaş, taşan bir nehir misali önüne konan her şeyi içine alıp sürüklüyordu.

Rudi Rosenberg ile Fred Wetzler'i İngiltere'ye gönderdiler, raporlarını orada sundular. Britanya adalarında sözlerine kulak verilse de oradan yapılacak çok bir şey yoktu. Avrupa'yı kasıp kavuran hezeyanı durdurmak için daha büyük cesaretle savaşmak dışında.

25

15 Mayıs 1944'te aile kampına Terezin'den gönderilen 2503 yeni tutsak geldi. Ertesi gün 2500 kişi daha. Ve 18'inde üçüncü grup geldi. Üç grupta toplamda 7503 kişi vardı, yaklaşık yarısı Alman asıllı Yahudilerden oluşuyordu (3125), geri kalanı 2543 Çek, 1276 Avusturyalı ve 559 Hollandalı idi.

İlk sabah ortama kaos hâkimdi. Bağrışlar, düdük sesleri, karmaşa. Dita annesiyle aynı yatağı kullanmak zorunda kalmış, üstüne üstlük yataklarını üçüncü bir tutsakla paylaşmak durumunda kalmışlardı. Çok ürkek Hollandalı bir kadındı, iki günde günaydın bile demeye çekinmişti. Geceleri tir tir titriyordu.

Lichtenstern ile ekibinin koğuş-okulu yeniden organize etme çalışmalarıyla işlerinin başından aşkın olduğunu bilen Dita aceleyle 31. bloka gitti. Kendi aralarında anlaşamayan Çekler, Almanlar ve Hollandalılar olduğundan durum son derece karmaşıktı. Lichtenstern ve Miriam Edelstein'ın emirleri doğrultusunda gruplar organize olana ve durum biraz netleşene kadar Dita'nın kütüphanecilik görevi geçici olarak askıya alınmıştı. Mayıs transferiyle üç yüz çocuk daha geldiğinden yeni sınıf grupları düzenlemek zorundaydılar.

Minikler son derece gergindiler; ağız dalaşları, itiş kakış, tartışma, kavga, ağlama ve gitgide artan bir karmaşa mevcuttu ortamda. Yerlerinde duramıyorlardı; çocuklar tahtakurusu, bit ve rutubetli yatakları yaşam alanı bellemiş her çeşit akar yüzünden kaşıntıdan muzdaripti. Güzel havalarda yalnızca çiçekler çıkmıyor, türlü türlü haşere de hortluyordu.

Miriam zor bir karar aldı, acil durumlar için sakladıkları son kömür payını kovalarda su ısıtıp çocukların iç çamaşırlarını yıkamak için kullanmaya karar verdi. Müthiş bir kargaşa oldu, hepsini şöminede kurutacak zaman olmadığından ıslak giymek zorunda kaldılar ama en azından çoğu haşereden kurtuldu ve günün geri kalanında yavaş yavaş sakinleşti.

31. bloka çalışmak için gönderilenler o çamurlu sokaktaki blokları gördüklerinde bir bataklığa geldiklerini sanmışlardı. Ancak orada gizli bir okulun olduğunu öğrenince büyük şaşkınlık yaşadılar. Şaşkınlık ve umut.

Gruplar organize olmuş ve belli bir okul rutini başlamıştı, günün sonunda Lichtenstern herkesi topladı. Onlara balerin gibi incecik bacaklı, uzun yün çoraplı, tahta terliklerini telaşla yere vuran genç kızı tanıttı. Kıza üstünkörü bakanlar onun ufak tefek, narin biri olduğunu sanırdı ama dikkatli bakanlar onun gözlerindeki ateşi görürdü. Hareketleri çekingen gibi gözükse de etrafındaki her şeyi korkusuzca gözlemliyordu. Lichtenstern bu kızın blok kütüphanecisi olduğunu söyledi.

Bazıları kulaklarına inanamadığı için tekrar etmesini istedi; bir de kütüphaneci mi vardı? Ama kitaplar yasaklanmıştı! Böylesine tehlikeli ve hassas bir konunun küçücük bir kızın eline nasıl bırakıldığını bir türlü anlamıyorlardı. O anda Miriam herkesin duyması için Dita'nın tabureye çıkmasını rica etti.

"İyi günler. Ben Edita Adlerova. Sekiz kâğıt kitaptan ve yarım düzine ayaklı kitaptan oluşan bir kütüphanemiz var."

Yeni gelenlerden bazıları öyle hayrete kapılmışlardı ki Dita'nın bunca yetişkin karşısında sorumluluğunu son derece ciddiyetle aktarmaya başlamasına ellerinde olmadan güldüler.

"Merak etmeyin. Delirmedik. Kitapların elbette ayakları yok. Ayaklı kitap dediğimiz kişiler öğrencilere hikâye anlatanlar; öğleden sonra faaliyetleri için siz de onları ödünç alma talebinde bulunabilirsiniz."

Dita parmak ısırtan bir rahatlıkla hem Çekçe hem Almanca olarak açıklamaya devam etti. Karşısındaki yeni atanmış öğretmenler dünyanın en anormal yerinde normal işleyen bir okul bulunmasının tezatlığından ötürü hâlâ şaşkınlıklarını üzerlerinden atamamışlardı. Dita bitirince tıpkı Morgenstern Öğretmen gibi başını hafif abartılı bir edayla eğdi ve kendini bu denli resmî bir mertebede görünce gülmemek için zor durdu. Kimisinin ağzı açık ona baktığını görünce gülme isteği daha da arttı, daha sakin bir yer aramak için inince ona yer açtılar.

"Bu, 31. blokun kütüphanecisi," diye fısıldaştılar.

Öğlenleri öyle bir karmaşa oluyordu ki bir yere saklanıp kitap okumak imkânsızlaşıyordu. Kalasların ardındaki gizli köşesine gidince orada beş altı çocuğu toplanmış, karıncalara işkence ederken buldu.

Zavallı karıncalar, diye düşündü. Auschwitz'deki karıncalar bir ekmek kırıntısı bulabilmek için akla karayı seçmek zorunda kalıyordu.

Bu yüzden *Kısa Dünya Tarihi*'ni elbisesinin altına saklayıp tuvalete gitti, orada köşedeki kapların arkasına saklandı. Sahiden de görünüşü kötü, kokusu ise daha beter bu yere SS subayları nadiren uğruyordu. Dita'nın bilmediği şey ise tam da bu sebeple tuvaletlerin karaborsacılar için uğrak bir yer olmasıydı.

Çorba vakti gelmek üzereydi, dolayısıyla iş için en uygun zamandı. Kamplardaki tamir işlerini yapan Polonyalı bir adam boruyu tamir eder gibi musluğun altına girmişti. Oradaki en faal kaçakçılardandı; tütün, tarak, ayna, bot... O tutsak Noel Baba'dan her şeyi isteyebilirdiniz, karşılığında her zaman bir şey vermek koşuluyla. Dita bazı sesler duydu ve sayfaları daha sessiz çevirmeye başladı. İstemeden de olsa konuşmalara kulak misafiri oluyordu. Konuşanlardan biri kadındı.

Dita görmüyordu ama Bohumila Vlatava'nın kendine küstah bir hava katan, kalkık, sivri bir burnu vardı. Şiş, yumuşak ve morarmış göz kapakları ona pis bir hava katıyordu.

"Bir müşterim var. Yarından sonraki akşamüstü, gece sayımından önce ihtiyaç olacak."

"Bohumila Teyze bunu ayarlayabilir ama bizim koğuşun *kapo*su işkillendi, ona biraz daha bir şeyler vermek lazım."

"Bokunu çıkarma, Bohumila."

Kadın sesini yükseltti.

"Kendim için mi istiyorum sanki, geri zekâlı! *Kapo*ya lazım diyorum. O göz yummasa, odasını bize vermese hepiniz aç kalırsınız."

Arkadiusz daha alçak sesle konuşsa da o da eşit derecede sert ve tehditkârdı.

"Bir somun ekmek ve on sigara diyelim. Bir zırnık daha alamazsın. Kendi aranızda nasıl istiyorsanız öyle bölüşün."

Kadının homurdandığını Dita bile duydu.

"On beş sigaraya hepsi hallolur."

"Sana olmaz dedim."

"Kahrolası Polonyalı tefeci! Peki, ben kendi payımdan iki sigara daha vereceğim *kapo*ya. Ama gelirim azalırsa ve karaborsadan yiyecek alamazsam hastalanırım. O zaman kim size güzel Yahudi hatunlar getirecek? Gelip Bohumila Teyze'ye çok yalvarıp yakarırsınız, bana böyle ayak dirediğiniz için pişman olursunuz."

Başka tek kelime duyulmadı. Alışveriş yapılırken hep bir an gelirdi ve iki tüccar özel bir odaklanmaya ihtiyaç duyarmış gibi bir sessizlik olurdu. Arkadiusz beş sigara çıkardı. Bohumila her zaman verilenin yarısını alırdı. Ödemenin diğer kısmı olan ekmek payı, buluşma sırasında kadınlara verilirdi.

"Malı görmek istiyorum."

"Bekle."

Birkaç dakika daha sessizlik oldu ve sonra aynı kadının genizden gelen sesi duyuldu.

"İşte burada."

Dita dayanamayıp gölgeden faydalanarak boynunu uzattı. Polonyalının uzun, Bohumila'nın hiç de yetersiz beslenmişe ben-

zemeyen şişman silüetini gördü. Daha ince başka bir kadın daha vardı; ellerini önünde birleştirmiş, başını yere eğmişti.

Polonyalı, kadının eteğini kaldırıp mahrem yerlerini inceledi. Sonra onun kollarını açıp göğüslerini yokladı, kadın kıpırdamadan dururken dikkatle elledi.

"Pek genç değil..."

"Daha iyi ya, ne yapması gerektiğini bilir."

Bohumila'nın çalıştırdığı kadınların çoğu anneydi. Evlatlarının aç kalmasına dayanamadıkları için o fazladan ekmek payını istiyorlardı.

Polonyalı başını sallayıp gitti.

"Bohumila, bu yaptığımız günah," diye fısıldadı kadın utangaç bir tavırla.

Diğer kadın alaycı bir ciddiyetle sırıtarak ona baktı.

"Sen onu dert etme, canım. Tanrı böyle buyurmuş; ekmeğini kukunun teriyle kazanmak zorundasın."

Ve edepsiz kahkahalarla gülmeye başladı. Tuvaletlerden gülerek çıktı, onun peşi sıra da başı önde ayaklarını sürüyerek diğer kadın çıktı.

Ağzının içinde acı bir tat hissetti Dita. Gizli köşesine dönüp Fransız Devrimi'ni de başka bir şeyi de okuyacak hali kalmamıştı. Beti benzi atmış vaziyette koğuşuna döndü, geldiğini gören annesi sohbet ettiği kadının lafını ağzına tıkarak koşup kızına sarıldı. O anda Dita yeniden kendini küçük, savunmasız bir kız çocuğu gibi hissetti ve sonsuza dek annesinin kollarında kalmak istedi.

Macar Yahudilerle dolu trenler –435.000 kişiyle dolu 147 tren– sicim gibi birbiri ardına sıralanıyor, kamptaki telaşı katbekat artırıyordu. Tellerin yakınlarından ayrılmayan çocuklar gelenlere bakıyordu; azarlanan, sarsılan, soyulan, dövülen o yitik insanlara.

"*Das ist Auschwitz-Birkenau!*"

Şaşkın yüzlerine bakılırsa bu ismin onlara bir şey ifade etmediği belliydi. Çoğu orada öleceğinden bile bihaberdi.

Dita uluslararası gözlemcilerin geleceği ve Hirsch ile Miriam Teyze'nin bahsettiği o gerçekleri haykırma fırsatının çıkacağı anın ne zaman gerçekleşeceğini bilmiyordu. Bunu yapmak için kendini ateşe atması gerekecek miydi onu da bilmiyordu. Gözlerini kapatınca o ifadesiz suratı, beyaz önlüğüyle mermer yatağın başında onu bekleyen Doktor Mengele'yi görüyordu.

Ancak tüm bu kaygılarına rağmen bir türlü Hirsch'in nihai kaderini kafasından söküp atamıyordu. Pes ettiğini söylemişlerdi, kanıtlara rağmen buna inanmak istemiyordu. Hiçbir açıklama onu tatmin etmiyor, hiçbirini dinlemek istemiyordu. İnatçı diyorlardı ona. Haklıydılar. Belki pes etmek gereken bir an vardı. Ama o henüz buna hazır değildi ve doktor bloku olan 32. koğuşa giderek elindeki son kartı kullanmaya karar verdi. Fredy Hirsch'i son kez canlı görenler, son sözlerini duyanlar onlardı.

Hastanenin girişinde mide bulandırıcı kara lekelerle dolu çarşafları katlamakta olan bir hemşire vardı.

"Doktorları görmek istiyordum."

"Hepsini mi, kızım?"

"Bazılarını..."

"Hasta mısın? *Kapo*nun haberi var mı?"

"Hayır, beni muayene etmelerini istemiyorum, sadece bir şey danışacaktım."

"Neyin var, bana söyle. Buradaki bütün hastalıkları iyileştirmeyi öğrendim artık."

"Eylül transferiyle ilgili bir soru soracaktım."

Hemşire birden ciddileşti ve kuşkuyla ona baktı.

"Ne soracaktın?"

"Biriyle ilgili."

"Ailenden biri mi?"

"Evet, amcamla ilgili. Galiba karantina kampında eylül transferinden doktorlar ölmeden önce onun yanındaymışlar."

Hemşire dik dik kıza baktı. O anda doktorlardan biri yanlarına geldi; üzerinde sarımsı lekelerle dolu bir önlük vardı.

"Bakın, doktor, bu kız karantina kampında baktığınız eylül transferinden birini soruyor."

Doktorun göz altları torbalanmıştı, yüzünden yorgunluk akıyordu. Yine de nazik davranmak için gülümsemeyi ihmal etmedi.

"Karantina kampında baktığımız kişi kimmiş?"

"İsmi Hirsch'ti, Fredy Hirsch."

Adamın yüzündeki tebessüm bir perde gibi kapanıverdi ve aniden hırçınlaştı.

"Bin kere söyledim! Onu kurtarmak için yapabileceğimiz bir şey yoktu!"

"Ama ben sadece..."

"Tanrı değiliz ki biz! Mosmor kesilmişti, kimsenin elinden bir şey gelmedi. Yapmamız gereken neyse onu yaptık."

Dita onun ne dediğini sormak istemişti ancak doktor oldukça sinirlenerek veda etmeden huzursuzca çıkıp gitti.

"İzin verirsen canım, işimiz var." Hemşire kapıyı işaret etti.

Dita, giderken birinin onu izlediğini fark etti. Daha önce de hastane blokuna gidip gelirken gördüğü ince yapılı, uzun bacaklı bir oğlandı. Görünüşe göre getir götür işlerini yapıyordu. Dita maruz kaldığı kötü tavırlara bozularak çıktı ve Margit'i aramaya gitti. Onu koğuşun arkasında kız kardeşinin bitlerini temizlerken buldu ve yanındaki taşa oturdu.

"Nasıl gidiyor, kızlar?"

"Mayıs transferinden beri bitler arttı."

"Onların suçu değil, Helga. Daha çok insan olunca her şey artıyor," dedi Margit uzlaştırıcı bir tonla.

"Daha çok karmaşa, daha çok gürültü patırtı..."

"Evet ama Tanrı'nın yardımıyla düze çıkacağız," diye moral verdi Margit.

"Dayanamıyorum artık, gitmek istiyorum, eve dönmek istiyorum..." diye hıçkırıklara boğuldu Helga. Ablası bitleri ayıklamayı bırakıp onun saçını okşadı.

"Yakında, Helga, çok yakında."

Auschwitz'de herkesin aklı fikri gitmekte, oradan sonsuza dek uzaklaşmaktaydı. Eve dönmekten başka hayalleri, duaları yoktu. Oysa durumu tam tersi olan biri vardı. Auschwitz'e dönen biri. Viktor Pestek, bütün mantığa, akla, sağduyuya karşı gelerek tarihin en büyük ölüm kampının yakınlarına giden Oświęcim treninde seyahat ediyordu.

25 Mayıs 1944'te Viktor Pestek altı hafta önce geldiği yolu geri tepiyordu. Önceden yaptıkları plan doğrultusunda Lederer'le birlikte *lager* kapısından yürüyerek çıkmış ve Oświęcim'de trene binmişlerdi. Teğmen üniformalı Çek koltuğa oturur oturmaz uyuyor numarası yapmış, treni dolaşan devriyelerin hiçbiri de Kraków yolunda sakin sakin dinlenmekte olan bir SS yetkilisini uyandırmaya cesaret edememişti.

Vardıklarında istasyondan hiç çıkmadan hemen Prag trenine binmişlerdi. Tıklım tıklım dolu, demir çatılı dev merkez istasyonu Hlavni Nadrazi'de inme vakti geldiğinde nasıl tereddüt ettiklerini anımsadı. En çok da Lederer'le bakışmalarını hatırlıyordu; trendeki nispeten güvenli sığınaklarını bırakıp izleyen binlerce gözle dolu bir yerin göbeğine atlama zamanıydı. Pestek'in verdiği talimat netti: *Boyun dik, bakışlar karşıya, somurt ve durma.*

İstasyon koridoru onların siyah SS üniformalarına saygı ve kuşkuyla bakan Wehrmacht askerleriyle doluydu. Siviller kafalarını kaldırıp da bakmaya bile cüret edemiyorlardı. Kimse cesaretini toplayıp da onlara bir şey diyemiyordu. Lederer dostlarının bulunduğu Plzen'e gitmeyi önermişti. Orada SS giysilerini saklamış, yerleşim yerlerinden uzak ormanlık bir alandaki kulübeye sığınmışlardı. Lederer hem kendileri hem de iki kadın için sahte evrak çıkartmak üzere tedbiri elden bırakmadan tanıdıklarına danışmıştı. O iş birkaç hafta sürmüştü. Gestapo'nun nefesinin enselerinde olduğunu bilmiyorlardı.

Auschwitz'e dönüş yolunda Pestek'in üzerinde sivil kıyafetler vardı ve son bir kez giyeceği SS üniforması kusursuz biçimde katlı olarak bavulunda duruyordu.

Pencere kenarındaki koltuğunda kafasında binlerce kez ölçüp tartmış olduğu planı bir kez daha gözden geçiriyordu. Kamptaki ofisinden Katowice kumandanlığı mührü basılı bir kâğıt almıştı ve René ile annesinin adına bir emir hazırlamışlardı. Bölgenin en önemli gözaltı merkezi Katowice'deydi ve Gestapo sık sık sorgulamak için tutsak gönderilmesini talep ederdi. Bir keresinde şahit olmuştu, tutsakları girişteki muhafız noktasına götürmüşler ve oradan da sorguya götürmek için Katowice kumandanlığı arabasına bindirmişlerdi. Çoğu bir daha geri gelmemişti.

Prosedürü çok iyi biliyordu. Ayrıntılara ve kullanılan sözcüklere aşinaydı. Telefonla arayıp iki tutsağın Gestapo için hazırda bulunmasını isteyecekti. Ve bir SS subayı arabayla gelip onları Auschwitz-Birkenau'dan alacaktı. O SS subayı, Lederer olacaktı; elinde de kaçmadan önce hazırlanmış mühürlü belge bulunacaktı. Firar arkadaşı kusursuz Almanca konuşuyordu. Onları alacak, yakındaki bir noktaya bırakacaktı ve sonrası özgürlüktü.

Lederer Direniş'teki bağlantılarıyla buluşmuştu, gereken aracı onlar sağlayacaklardı. Koyu renkte ve dikkat çekmeyecek bir araba olmalıydı. Tabii Alman markası olacaktı.

Belirsiz olan tek şey özgür kaldıklarında René'nin vereceği tepkiydi, bir tek onu gözünde canlandıramıyordu. Artık Viktor bir SS subayı, kız da tutsak olmayacaktı. Onu sevmeye ve geçmişi unutturmaya vakti olacaktı. Buluşmalarında kız her daim suskun olduğundan onun hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyordu. Boş bir defterdi âdeta. Ancak Pestek bunu önemsemiyordu; sayfaları doldurmak için ne de olsa önlerinde koca bir ömür vardı.

Tren Oświęcim İstasyonu'na ağır ağır yanaştı. Donuk bir akşamdı. Auschwitz civarındaki gökyüzünün kirli rengini neredeyse unutmuştu. Son durakta pek az kişi vardı ama bir banka oturmuş gazete okuyan Lederer'i hemen gördü. Rica ettiği şey onun da hayatını tehlikeye attığından Çek dostunun son anda caymasından korkmuştu ama Lederer en başından beri kendisine

güvenebileceğini, orada olacağını söylemişti. Artık hiçbir terslik çıkamazdı.

Viktor, René'ye yaklaştığı için sevinçle sırt çantasını alıp indi. Kendisine gülümsediğini ve buklesini çekiştirerek dudaklarına götürdüğünü hayal etti. Lederer banktan kalkıp ona doğru yürüdü. Ancak ellerinde makineli tüfekle koşarak platforma giren iki sıra SS subayı onun yanından geçti, neredeyse yere düşüreceklerdi.

Viktor görür görmez anladı. Kendisi için gelmişlerdi.

Birlik komutanı var gücüyle düdük çalıp bağırdı. Pestek çantasını yavaşça yere bıraktı. Birkaç SS subayı ellerini kaldırması için haykırırken diğerleri de kıpırdamamasını, yoksa onu oracıkta öldüreceklerini söylüyorlardı. Karmaşık görünse de tam olarak yapmaları gerekeni yapıyorlardı. Şüphelinin aklını karıştırmak ve korkudan donmasını sağlamak için birbirine ters düşen emirler yağdırıyorlardı. Acı acı gülümsüyordu Viktor. Gözaltı prosedürünü ezbere biliyordu. Zamanında kendisi de defalarca yapmıştı.

Lederer ağır ağır geri çekildi. Onu görmemişlerdi, oradan sıvışmak için kalabalık gözaltı ekibinden faydalandı. Sakinliğini korumaya çalışarak yürürken bir yandan da önüne gelene sövüp sayıyordu; Direniş ispiyoncularla ve casuslarla doluydu ve biri onları ele vermişti. Kasaba meydanında zincirsiz bir motosiklet buldu, bindi ve arkasına bakmadan gitti.

Viktor Pestek, merkezî SS karargâhına götürüldü. Günlerce işkence gördü. Neden Auschwitz'e döndüğünü sorguluyor, Direniş hücreleriyle ilgili bilgi istiyorlardı ama bu konuda pek bilgisi yoktu ve René Neumann'la ilişkisi hakkında da tek kelime etmedi. Döneklerin cezası her zaman ölümdü. 8 Ekim 1944'e kadar hapiste tutuldu ve o gün idam edildi.

26

Margit ile Dita koğuşun arkasında oturuyordu. Akşamlar uzamış, hatta az da olsa hava ısınmıştı. Hava ısınınca Auschwitz'de külle kaplı, yapış yapış bir sıcak olurdu. Sohbetin alevinin kademe kademe söndüğü o anlardan biriydi ve kimse de canlandırmak için bir şey yapmıyordu. Dostlukları sessizliğin rahatsız etmediği bir noktaya varmıştı. Dahası, sohbetlerinin bir parçası haline gelmişti. Eski bir tanıdık çıkageldi.

"René... Uzun zaman oldu!"

Sarışın kız bu selam karşısında hafifçe tebessüm etti. Bir buklesini çekip ısırdı. Son zamanlarda onu neredeyse hiç kimse hoş karşılamıyordu.

"Naziliği bırakıp Lederer'le kaçan SS onbaşısını duydunuz mu?"

"Evet..."

"Sana baktığını anlattığın Nazi'ymiş."

René ağır ağır başını salladı ve "Meğer kötü biri değilmiş," dedi. "Burada olanlardan hiç hoşnut değilmiş, o yüzden taraf değiştirmiş."

Dita ile Margit sustu. Bir Yahudi için ölüm kampında infazları gerçekleştiren bir Nazi "o kadar da kötü biri" olmayabilir miydi? Bunu kabullenmek çok zordu. Oysa postallı, siyah üniformalı o delikanlıları kendileri de birçok kez gözlemlemişti. Gözlerine baktıklarında ne bir cellat ne de bir muhafız görmüşlerdi, tek gördükleri yeniyetme bir delikanlıydı.

"Bu akşam iki devriye muhafızı yanıma geldi. Beni gösterip güldüler. İki gün önce onu tutukladıklarını söylediler... Şey, o domuzlar onun sevgilim olduğunu söylediler ama bu pis bir yalan. Oświęcim İstasyonu'nda tutuklamışlar."

"Buradan üç kilometre uzakta yani! Ama kaçalı neredeyse iki ay olmuştu! Neden daha uzağa gidip saklanmayı akıl edememiş?"

René bir süre düşüncelere daldı.

"Neden yakında olduğunu biliyorum."

"Tüm bu zaman boyunca şehirde mi saklanmış?"

"Hayır. Kesin Prag'dan geliyordu. Buradan beni çıkarmak için dönmüştü. Tabii annemi de. Asla annem olmadan gitmezdim. Ama onu yakalamışlar... Dünden önceki gün."

Diğer iki kız tek kelime etmedi. René başını yere eğdi ve onlara içini döktüğü için pişman oldu. Arkasını döndü ve koğuşuna doğru yürümeye başladı.

"René!" diye seslendi Dita ve René döndü. "Şu Viktor... Belki de aslında kötü biri değildi."

Kız yavaşça başını salladı. Ne de olsa artık kesin olarak öğrenmesi imkânsızdı.

Margit ailesinin yanına gitti, Dita yalnız kaldı. O gün karantina kampında tutsak görünmüyordu, diğer bitişik kamp BIIc de tahliye edildikten sonra şimdilik boş kalmıştı... Tahliye edilenler Auschwitz'den mi gitmişlerdi, yoksa bu dünyadan mı, bilinmiyordu. Komşu iki kampın da boş olması nadir bir rastlantıydı, üstelik o olağan dışı sıcak öğlen insanların koğuşlarına kapanmasına sebep olmuş ve son zamanlarda Dita'nın alışık olmadığı bir sükûnet yaratarak ona nefes alacak fırsat tanımıştı.

O anda birinin onu izlediğini sezdi. BIIc kampından yalnız bir silüet ona selam veriyor, el kol işaretleri yapıyordu. Tutsaklardan biriydi, muhtemelen tamir işinde çalışan genç bir delikanlıydı. Tellere yaklaşıp daha dikkatli bakınca üzerinde komşu kamplardaki tutsaklarda görmeye alışık olmadığı türden yepyeni, çizgili bir takım elbise olduğunu gördü; bir de ayrıcalıklı bir mevki olan

tamir birimine ait olduğunu belli eden bere takıyordu. Çatıları asfaltla kaplama işini fırsat bilip tuvaletlerde değiş tokuş yapan o Polonyalı adam geldi Dita'nın aklına. Tamir becerileri sayesinde kampın her yerine erişim imkânları vardı, en iyi tarafı da yemek paylarının daha düzgün olmasıydı. Bu yüzden onları nerede görse tanırdı, karşısındaki delikanlı gibi daha sağlıklı bir görünümleri olurdu, zayıflıktan avurtları çökmüş olmazdı.

Dita gidecek gibi yaptı ama delikanlı kollarını daha da çok sallayarak yaklaşmasını işaret etti. Sempatik birine benziyor, gülerek Dita'nın anlamadığı Lehçe bir şeyler söylüyordu. Dita bir tek "*jabko*"yu, Çekçede "elma" anlamına gelen o kelimeyi çözebilmişti. Coşku veren bir kelimeydi. Yiyecek anlamına gelen bütün sözcükler öyleydi. Dita başını uzatıp sordu:

"*Jabko?*"

Delikanlı gülümsedi ve parmağını hayır anlamında salladı.

"*Jabko* değil... *Yayko*!"

Dita büyük hayal kırıklığına uğradı... Elmanın o lezzetini tatmayalı öyle uzun zaman olmuştu ki artık nasıl bir şey olduğunu unutmuştu. Elmaların hafif mayhoş şekerli bir tadı olduğunu anımsar gibi olsa da en çok hart diye ısırınca çıkan beyaz ve sulu içini hatırlıyordu. Ağzı sulandı. O delikanlının ne demek istediğini bilmiyordu. Belki önemsiz bir şeydi, sadece onunla flört etmeye çalışıyordu belki ama öğrenmeden peşini bırakmaya niyeti yoktu. Huzursuzlansa da saçları yeniden uzadıktan sonra kendinden biraz büyük oğlanların ona bakması içten içe hoşuna gidiyordu.

Elektrikli teller onu korkutuyordu, dokunmak dehşet verici bir ölümle sonuçlanırdı. Hummalı bir çözüm arayan bazı tutsakların dümdüz yürüyerek tele değdiklerini ve ölümcül akıma kapıldıklarını görmüştü. Bu biçimde hayatını sonlandıran pek çok kişi olmuştu ama sadece ilk gördüğünde bakmıştı; sonra dalgın bakışlarla elektrikli tellere doğru yürüyen birini gördüğünde başını çevirmiş, o acı dolu haykırışlar kulağına gelmesin diye mümkün olduğunca hızlı adımlarla oradan uzaklaşmıştı. O ilk kıvılcımı,

hastalık derecesinde zayıf bir kadının diken gibi olan saçlarını, anında kapkara olan bedenini, o acı yanık et kokusunu, kömüre dönmüş teninden tüten dumanları asla unutamazdı.

Tellere yaklaşmaktan zerre hoşnut değildi fakat açlık durmadan midede guruldayan bir bozukluktu. Gece yedikleri ufacık ekmekle ve üstüne sürdükleri margarin parçasıyla açlıklarını az da olsa bastırmışlardı ve şansları yaver gitmez de çorbanın üstünde yüzen bir parça bulamazlarsa katı bir şey yemek için yirmi dört saat beklemeleri gerekiyordu. Dita o Polonyalıyı tam anlamasa da boğazından geçecek iki lokma fırsatını kaçırmaya hazır değildi.

Kuledeki askerlerin dikkatini çekmemek için el işaretiyle beklemesini söyledi ve tuvalet koğuşuna girdi. Pis kokulu barakayı hızlıca geçip arka kapısından çıktı. Bu şekilde koğuşun arka kısmındaki tellere yakın gizli yere ulaştı. Gece ölen ve krematoryuma götürülmeden önce cenaze arabasının gelip almasını bekleyen cesetleri görmekten korktu ama bölge temizdi. Polonyalı kanca burunlu ve kepçe kulaklı bir delikanlıydı; pek yakışıklı sayılmasa da öyle neşeli bir gülümsemesi vardı ki Dita'ya çok sevimli gözüktü. Delikanlı ona bir dakika beklemesini işaret etti ve bir şey arar gibi koğuşun arka tarafındaki açıklığa girdi.

BIIb'nin arka kısmında görünen tek kişi uzaktaki iki koğuşun arasında ateş yakan ve eski kıyafetleri içine atan, bir deri bir kemik kalmış tutsaktı. Bitlendiği için mi, yoksa bulaşıcı hastalıktan ölen birine ait olduğu için mi kıyafetleri yakmaya gönderildiğini bilmiyordu. Lime lime olmuş mikroplu giysilerle uğraşmak iyi bir iş değildi ama bütün gün lağım çukuru kazmak, taş veya inşaat malzemesi taşımak gibi diğer işlerin çoğundan iyiydi. Uzaktan bakınca yaşlı bir adama benzese de muhtemelen henüz kırkında değildi.

Dita tamirci delikanlının dönmesini beklerken adamın giysileri nasıl ateşe attığını, alev alınca kumaşların nasıl şeklini yitirdiğini ve sonunda kara bir dumana dönüştüğünü izleyerek oyalanıyordu. O anda yakınlarda bir varlık hissetti, biri sinsice yanına geliyordu.

Arkasını dönünce iki adım ötedeki Doktor Mengele'nin uzun boylu, kara üniformalı silüetiyle karşılaştı. Islık çalmıyor, ifadesini değiştirmiyor, konuşmuyordu. Sadece ona bakıyordu. Belki de buraya kadar peşinden gelmişti. Belki o Polonyalı delikanlının Direniş'ten olduğunu düşünmüştü. Giysileri yakan adam ayağa kalkıp oradan sıvıştı. Nihayet Dita'nın korktuğu başına gelmiş, Mengele'yle baş başa kalmıştı.

Üstünü aradıklarında elbisesinin içindeki cepleri nasıl açıklayacağını düşünüyordu. Belki de bir şey açıklamaya fırsatı dahi olmayacaktı. Mengele tutsaklarını sorguya çekmezdi, bu ona göre fazla bayağı bir işti. Onun ilgilendiği tek şey tutsakların iç organlarıydı; aradığı o acayip bilimsel gerçeği bulmak için hepsini çıkarırdı.

Yüzbaşı doktor tek kelime etmedi. Kız, kendini tellerin yakınında bulunması için bir bahane uydurmak zorunda hissetti.

Ich wollte mit dem Mann dort sprechen.

"Şu ateşin başındaki adamla konuşmak istemiştim," dedi ikna edicilikten uzak bir sesle. Ateşin başındaki adam çoktan gitmişti.

Mengele ona daha da dikkatli baktı ve Dita onun, dilinin ucundaki bir şeyi anımsamaya çalışır gibi gözlerini hafifçe kıstığını fark etti. Terzinin söyledikleri geldi aklına: "Yalan söylemeyi beceremiyorsun." O anda Doktor Mengele'nin kendisine inanmadığını kesin olarak anladı ve vücudu buz kesildi, karnının dana gibi yarılacağı o mermer masaya yatırıldığını ve onun soğuğunu hissediyor gibiydi.

Mengele hafifçe başını salladı. Gerçekten de bir şeyi hatırlamaya çalışmış, başaramamıştı. Aklına gelmemişti ama aradığı şey oradaydı. Neredeyse bir zafer parıltısıyla gülümser gibiydi. Elini kemerine götürdü, birkaç santim ötede tabancasının kılıfı vardı ve Dita titrememeye çalıştı. İnsanlar son anlarına kadar Tanrı'yla pazarlık etme yetisine sahipti, kızın da o anda minicik bir dileği, küçücük bir arzusu vardı; tek isteği son anda titrememek, altına kaçırmamak ve itibarıyla çekip gitmekti.

O kadardı.

Mengele başını sallamayı sürdürdü ve nihayet ıslık çalmaya başladı. Dita aslında kendisine bakmadığını, bakışlarının onu delip geçtiğini fark etti. Kız Mengele için öyle önemsizdi ki farkına bile varmamıştı. Topuklarının üzerinde döndü ve mutlu mesut ıslık çalarak gitti.

Bazen Bach ona karşı direniyordu.

Dita uzun, siyah ve yıkıcı silüetin uzaklaşmasını izledi. Ve o zaman anladı.

Beni kesinlikle hatırlamadı. Kim olduğumu bilmiyor. Peşime hiç düşmemiş...

Ne onu beklemek üzere koğuşunun kapısına gitmiş ne de herkese baktığından farklı bir gözle bakmış ona. Defterine ismini not etmesi, onu otopsi odasına götürmekle tehdit etmesi... Hepsi de rutin olarak çocukların kendisine Pepi Amca diye hitap etmesini isteyen, gülümseyerek saçlarını okşadıktan sonra ölümcül sonucu görmek için hidroklorik asit enjekte eden birinin akıllara durgunluk veren şakasından ibaretti. Sırf korkusu yüzünden dünyanın genetik gizemlerini çözme hırsına kapılan bir Nazi'nin kendisi gibi sümüklü bir çocuğu dert edinip peşine düşeceğini sanmıştı.

Yine ve yeniden hakikat bambaşkaydı.

En azından bu gölgenin yükünü üzerinden attığı için rahat bir nefes aldı. Ancak yine de ölüm tehlikesi devam ediyordu elbette.

Orası Auschwitz'di...

Mengele geri dönebileceği ve şansı ters gidebileceği için en mantıklısı koğuşuna gitmek olacaktı; zira yılanlar beklenmedik bir hızla dönerdi. Fakat kendisini telaşla çağıran ve el kol işaretiyle bir şey vereceğini anlatmaya çalışan o Polonyalı marangozun niyetini çok merak ediyordu. Yalnızca bir aşk vaadi miydi acaba? Dita sevgili edinmekle de romantizmle de ilgilenmiyordu, hele de ne dediğini hiç anlamadığı ve kulakları çorba kepçesine benzeyen bir Polonyalıyla.

Ne yapması gerektiğini söyleyen bir sevgili istemiyordu. Yine de kendisini olduğundan küçük gösterdiği için sevmediği hafif ayrık dişleriyle dudaklarını ısırarak inatla orada beklemeye devam etti.

Polonyalı, Mengele'nin geldiğini görünce sızıntı tamirine gittiği boş koğuşun içine saklanmıştı. Gittiğini görünce de diğer taraftan çıktı. Dita onun eli boş geldiğini görünce hüsrana uğradı. Delikanlı sağa sola bakındı, birkaç adım attı ve telin birkaç santim ötesinde durdu. Hâlâ gülümsüyordu. Artık kulakları kocaman gelmiyordu Dita'ya, tebessümü her şeyi siliyordu.

Genç marangoz kapalı avucunu dikenli teldeki bir boşluktan geçirince Dita'nın yüreği ağzına geldi. Elini açınca beyaz bir şey düştü ve yuvarlana yuvarlana Dita'nın ayaklarının dibine kadar geldi. İlk bakışta kocaman bir inciye benziyordu. Sahiden de inci sayılırdı; haşlanmış yumurtaydı bu. Dita iki yıldır yumurta yememişti. Neredeyse tadını bile unutmuştu. Kırılacak bir mücevher gibi iki eliyle tuttu, başını kaldırıp delikanlıya baktı, binlerce voltluk elektrik akımının dolaştığı tellerden çekmişti elini.

Birbirlerini anlamıyorlardı; delikanlı bir tek Lehçe konuşuyor, kız da o dili bilmiyordu. Dita'nın eğilme şekli, özellikle de gözlerinin mutlulukla parlaması bütün kelimelerden daha kolay anlaşılan bir dildi. Delikanlı da sevinçle, sanki Nazilerin ölüm kampında değil de sarayda verilen bir davette karşılaşmışlar gibi saygıyla başını eğerek karşılık verdi.

Dita bildiği bütün dillerde teşekkür etti. Delikanlı göz kırparak çok yavaş "*yayko*" dedi. Kız arkasını dönüp koğuşuna doğru koşmadan önce dönüp eliyle ona öpücük gönderdi. Polonyalı zıpladı ve gülerek öpücüğü havada yakalamış gibi yaptı.

Elinde beyaz hazine, birlikte ziyafet çekmek için annesine doğru koşarken o dil dersini ömrü boyunca hatırlayacağını düşünüyordu; Lehçe *yayko* yumurta demekti. Kelimeler önemliydi.

Özellikle ertesi gün bu, daha da netlik kazanacaktı. Sabah yoklamasında gece yoklamasından önce yaşça büyük her tutsağa sevdiklerine yazabileceği bir kartpostal verileceği açıklandı.

Kolunda hükümlü üçgeni taşıyan Alman kamp *kapo*su Reich'ın itibarını zedeleyecek, bozguncu mesajların kabul edilmeyeceğini sıralara tek tek bildiriyordu. Aksi bir durumda kartı yok edecekler ve yazanı da ağır biçimde cezalandıracaklardı. "Ağır biçimde" sözcüğü cezanın avansı olarak hoşnutsuzluk yaratıyordu.

Blok *kapo*ları daha da sert talimatlar almışlardı; açlık, ölüm, infaz gibi kelimeler yasaktı. Büyük gerçeğe, şanlı Führer ve onun Reich'ı için çalışma ayrıcalığına sahip olmalarına gölge düşürecek her kelime atılmıştı. Lichtenstern yemek molasında kamp *kapo*sunun onların koğuşundan neşeli kartlar yazmalarını istediğini söyledi. Günden güne gözleri içe çöken, sigara ve turp çorbasından ibaret beslenme biçiminden dolayı yüzü solan 31. blok sorumlusu böyle bir şeyi emretmekten utandığı için onlara ne isterlerse yazmalarını söyledi.

Gün içinde envaiçeşit yorum yapıldı. Aileleriyle bağlantı kurmalarına ve onlardan yiyecek paketleri göndermelerini istemelerine izin veren Nazilerin bu insani tutumuna şaşıranlar vardı. Ancak kıdemliler hemen Nazilerin her şeyden önce pragmatik olduklarını açıkladılar. Kampa paket paket yiyecek gelecek olması işlerine gelecekti zira en iyilerini kendilerine ayıracaklardı. Her biri dört beş pakete el koysa yüzlerce, binlerce paketleri olurdu. Elde edecekleri gıda miktarı önemliydi. Tabii bu arada dışarıdaki Yahudiler ailelerinden rahatlatıcı mesajlar alacaklardı ve Auschwitz'de olanlarla ilgili artan şüpheler ve diğer bilgiler yok sayılacaktı.

Bir sürü kaygılı yorum da vardı; eylülde gelenlere de gaz odalarına gönderilmeden önce kartpostallar dağıtılmıştı. Aralık transferiyle gelenler altıncı aylarını doldurmak üzereydiler, öldürülen kader arkadaşlarının kalış süresi de o kadar olmuştu. Onların izinden yürüyorlardı. Baş döndüren bir hızla.

Fakat bu kez transfer ayrımı gözetilmedi, mayısta yeni gelenlere de kartpostal verildi. Bu da martta olanlardan farklıydı ve söylentileri tetikledi. Olağan açlık ve korkunun üstüne tuz

biber olan bulaşıcı belirsizlik 31. bloktaki günü normalden daha da düzensiz hale getirdi. Öğleden sonra oyunları ve şarkıları düzgün organize etmek bile imkânsızdı.

Gece yoklamasından sonra nihayet kartlar dağıtıldı, yalnızca yetişkinlere verildi. Farklı bloklardan birçok kişi kart paketlerini getirmeye gelen kaçakçı Arkadiusz'un önünde sıraya girdi. Adam gizlice elinde bir sürü kalem olduğunu ve bunları bir dilim ekmek karşılığında kiralayacağını yaymıştı. Diğerleri ise okul için birkaç kalemi olan Lichtenstern'e gitmişti, blok sorumlusu da istemeye istemeye durumu kabullenmişti.

Dita annesiyle beraber koğuşunun kapısına oturmuş, elinde kartpostallarla bir o tarafa bir bu tarafa koşuşturan insan kalabalığını izliyordu. Annesi kartpostalını ona vermiş ve aşağı yukarı iki yıldır haberleşemedikleri teyzesine yazmasını istemişti. Dita kuzenlerine, dış dünyaya neler olduğunu düşünüyordu.

Karttaki yazı alanını zihninde böldü ve otuz küsur kelimenin sığacağını hesapladı. Eğer o kartpostaldan sonra gaz odasına gönderilirlerse o otuz kelime yazılı olarak bıraktıkları son sözleri olacaktı. Belki de gelmiş geçmiş en kötü zamanda ve en talihsiz yerde geçmiş kısacık ömrünün kaydını bırakmak tek fırsatıydı. Ve onda bile gerçekten ne hissettiğini söyleyemezdi zira kartı kasvetli olursa göndermesine izin vermezler ve annesini de cezalandırırlardı. Sahiden dört binden fazla kartı okuyacaklar mıydı? *Kim bilir*, dedi.

Naziler iğrenç derecede sistemliydiler.

Dita o otuz sözcüğü kafasında döndürüp duruyordu. Öğretmenlerden birinin, kartına Knut Hamsun'un bir kitabını okuduğunu yazacağını duymuştu, böylece akrabaları yazarın en ünlü kitabı olan *Açlık*'ı düşünecek ve aslında demek istediğini anlayacaklardı. Dita bunun fazla dolambaçlı olduğunu düşündü. Diğerleri ise her gün tanık oldukları soykırımı dolaylı yoldan anlatabilecek bir şeyler düşünmeye çalışıyorlardı, çözümlerinin bazıları dâhiyane olsa da çoğu mecazı kimse anlamayacaktı. Kimi mümkün oldu-

ğunca çok yiyecek göndermelerini istiyordu, kimi de dış dünyadan haber almak; çoğunluk ise sadece hayatta olduğunu bildirmekle yetiniyordu. Öğretmenler öğleden sonra kafa kafaya vermiş, akrabalarına göndermek istedikleri yıkıcı mesajları en iyi biçimde nasıl maskeleyebilecekleri konusunda yarışıyorlardı.

Dita annesine, doğruyu söylemeleri gerektiğini bildirdi.

"Doğruyu..."

Annesi "doğru" sözcüğünü bir küfür gibi mahcup olarak mırıldanmıştı. Doğruyu söylemek korkunç günahları bildirmek, sapkınlıkları kâğıda dökmek demekti. Böylesine menfur bir şeyin bir kısmını bile nasıl anlatabilirlerdi?

Liesl Adlerova böylesi bir talihe sahip olmasının haklı bir sebebi olması gerekiyormuş gibi kendi kaderinden utandı. Kızının bu denli fevri, bu denli delibaş olmasına, olayları aşkın bir biçimde değerlendirmemesine, daha ketum olmamasına içerledi. Sonunda kartı alıp kendisi yazmaya karar verdi. Tanrı'ya şükürler olsun ikisinin de iyi olduğunu. Sevgili Hans'ının –nur içinde yatsın– bulaşıcı bir hastalığın pençesinden kurtulamadığını. Bir gün hepsini tekrar görmek için sabırsızlandığını. Dita bir an itiraz edecek gibi baktı, annesi o kartın yerine ulaşıp ulaşmadığını artık bileceklerini ve aileleriyle irtibatta olacaklarını söyledi.

"Böylece bizden haber almış olacaklar."

Bu kadar çekimser bir ihtiyatlılıkla dahi annesi hedefine ulaşamayacaktı; o kartpostal adrese ulaştığında alacak kimse olmayacaktı.

Müttefiklerin hava bombardımanları gitgide sıklaşıyordu; Almanların sınırdaki mevkilerini kaybettikleri, savaşın gidişatının değiştiği, Üçüncü Reich'ın sonunun yaklaştığı konuşuluyordu. Altı ay engelini sağ salim aşarlarsa belki savaşın sonunu görebilir, eve dönebilirlerdi. Yine de artık kimse bu konuda fazla iyimser davranmıyordu; çoğu ömürden uzun süren bu savaşın biteceği dedikodusunu yıllardır duyuyorlardı.

Ertesi sabah gruplar taburelerine otururken Dita kütüphanesini bir kez daha tahta bankın üzerine çıkardı. Miriam Edelstein yanına geldi ve kimse duymasın diye başını uzattı.

"Gelmeyecekler," diye fısıldadı.

Dita anlamadığını belirten bir işaret yaptı.

"Schmulewski öğrenmiş. Görünüşe göre uluslararası gözlemciler Terezin'e gelmişler ve Naziler de her şeyi güzelce organize etmişler. Dolayısıyla başka bir şey sormaya gerek duymamışlar. Uluslararası Kızıl Haç gözlemcileri Auschwitz'e gelmeyecekler."

"O zaman... bizim fırsatımız ne olacak?"

"Bilmiyorum, Edita. Her daim doğruların söyleneceği anın geleceğine inanmak istemişimdir. Dikkatli ve sabırlı olmamız gerekecek. Kızıl Haç gelmeyecekse muhtemelen aile kampının Himmler için bir yararı kalmayacak artık."

Dita kendini kandırılmış hissediyordu. Herkes Kızıl Haç'ın Soykırım perdesini aralayacağını ve gerçeği tüm dünyaya göstereceğini sanıyordu ama kof çıkmışlardı. Ayrıca o ana dek yaşamlarının az da olsa bir ederi vardıysa da artık hiç kalmamıştı.

"Fena, çok fena," diye mırıldandı.

Miriam yanılmıyordu ve çok geçmeden olaylar patlak verdi. Diğerlerinden farksız bir sabah Lichtenstern dersleri beş dakika erken bitirdi ama kampta ondan başka kimsede saat olmadığından fark edilmedi bu. Miriam Edelstein yanındaydı, beraber zor da olsa koğuşun ortasındaki şöminenin üzerine çıktılar. Çorba saatinden önce derslerin normal vaktinde bittiğini zanneden çocuklar gürültü ediyor, gülüşüyor, neşe içinde şakalaşıyordu. Bu yüzden blok sorumlusu düdüğünü ağzına götürüp sessizlik istemek için yüksek sesle çalınca herkes şaşırdı.

Kıdemli olanlar o sesi duyunca bir an Fredy Hirsch'i özlemle andılar ve sessizce beklediler, Lichtenstern'in okulun kurucusuyla özdeşleşmiş bir nesneyi kullanması için ortada ciddi bir sebep olması gerektiğini biliyorlardı.

Son derece ciddi bir ses tonuyla Miriam Edelstein'ın önemli bir duyurusu olduğunu söyledi. Miriam yorgun görünse de net biçimde konuşuyordu.

"Öğretmenler, öğrenciler, asistanlar... Auschwitz-Birkenau kumandanlığı aile kampını acilen kapatacağını bildirdi. Bugün 31. bloktaki son ders günüydü." Koğuşta telaşlı bir uğultu baş gösterdi, Miriam el hareketiyle hepsini susturmak durumunda kaldı. "Yarın SS subayları bir eleme yapacaklar. Herkesi iki gruba ayıracaklar; başka kampa gönderilecekler ve burada kalacaklar olarak."

"Ne tür bir eleme?" diye sordu öğretmenlerden biri.

"Başka açıklama yapmadılar, bilgim bu kadar."

Telaşlı uğultular koğuşu kapladı. Eleme, kimsenin duymak istemediği bir sözcüktü. Naziler rulet çarkını döndürüyordu. Şansın yaver gitmezse kaybedeceğin şey hayatın oluyordu.

Ağızdan ağıza yayılan söylentiler eşliğinde Miriam sabah yoklamasından sonra herkesin kendi koğuşunun önünde toplanacağını ve sonrasında kamp *kapo*sundan elemeyle ilgili talimatları alacaklarını bildirdi. Uğultu öyle artmıştı ki dibindekiler bile sadece Miriam'ın kısa açıklamasını bitirirken herkese tüm kalbiyle şans dilediğini işittiler.

Dita yavaşça başını salladı. Belki de artık şansın onlar için yapabileceği bir şey kalmamıştı.

Akşamüstü 31. blok boşaltılmış, tekrar depo haline dönmüştü. Kapıyı defalarca çalmasına rağmen Lichtenstern'den yanıt gelmeyince haftalar önce ona teslim ettikleri anahtarı kullandı. Birkaç boş konserve kutusu, lekeli bez parçası, pek de temiz görünmeyen bir iki çarşaf ile içinde azıcık malzeme bulunan iki karton kutunun üzerinde giysiler vardı.

Dita, Lichtenstern'in yokluğunu ve çıkış yasağı ziline daha bir saat vakit olmasını fırsat bilerek kitapları tek tek çıkardı.

Günlerdir atlasa göz gezdirmemişti; eğri büğrü kıyı şeritlerini takip ederken, parmağını bir aşağı bir yukarı dağlarda

gezdirirken, Londra, Montevideo, Ottawa, Lizbon, Pekin gibi şehir isimlerini fısıldarken büyük bir sevinç duydu... Ve bunu yaparken de âdeta babasının dünya küresini çevirmesini duyar gibi oldu. *Monte Kristo Kontu*'nun sararmış sayfalı kopyasını da çıkardı, Fransızca olsa da içindeki sırlara Renata sayesinde vâkıf olmuştu. Yüksek sesle Edmond Dantés'nin ismini fısıldadı ve sonucundan memnun olana dek Fransız aksanını taklit etmeye çabaladı. If Adası tutsaklığından kurtulma zamanı gelip çatmıştı.

Son aylarda özel tarih öğretmeni görevi gören H. G. Wells'i de çıkardı. Rus gramer kitabını, Sigmund Freud'u ve geometri inceleme kitabını da. O kapaksız Rus romanının Kiril gizemini bir türlü çözememişti. Olağanüstü bir özenle son kitabı da çıkardı, *Aslan Asker Şvayk*'ın, sayfaları eksik baskısını. Serseri Şvayk'ın hâlâ o sayfaların arasında bir yerde olduğuna emin olmak için birkaç sayfa okumaktan kendini alamadı. Oradaydı işte, her zamanki gibi formdaydı, son gafından sonra Teğmen Lukas'ı yatıştırmaya çalışıyordu.

Alay mutfağından getirdiğin bu çorbanın yarısı eksik! Evet, komutanım. Öyle sıcaktı ki yarısı yolda buharlaştı. Senin midende buharlaşmıştır, arsız sersem! Komutanım, yemin ederim buharlaştığı için azaldı, olur böyle şeyler; Karlovy Vary'ye giden bir katırcının da başına aynısı gelmiş, sıcak şarap testisi taşıyormuş... Defol git gözümün önünden, hayvan herif!

Eski bir dosta sarılır gibi sarıldı o yaprak yığınına.

Yerinden çıkmış cildine büyük özenle yapıştırıcı sürdü. Temiz bir bezle sildi, yer altındaki gizli köşe yüzünden lekelenmiş kısımları tükürükle temizledi. Son kez yaralarını iyileştirdi. Artık tamir edilecek bir yeri kalmayınca kırışık duran sayfaları düzeltip elini defalarca üzerinde gezdirdi. Sayfaları düzeltmiyor, âdeta okşuyordu.

Kitaplar mütevazı bir kıdemliler geçidi gibi sıra sıra diziliydi. Kısacık bir sıraydı ancak son aylarda yüzlerce çocuğun dünya coğrafyası, tarih ve matematik öğrenmesine vesile olmuşlardı. Dahası, kurgunun dolambaçlı yollarına sapmışlar ve yaşamları renklenmişti. Bir avuç eski kitaba göre hiç fena bir sonuç değildi.

27

Temmuz 1944

Atölyeler de 31. blok da kapatılmıştı. Annesi sohbet ediyor, daha doğrusu Bayan Turnovská'nın öbür kadınlarla konuşmalarını dinliyordu. Dita sırtını koğuşun arkasına yaslamıştı. Sırtını yaslayacak bir yer bulmak çok zordu. Margit yanına geldi ve Dita'nın, altından çekiştirip ona uzattığı küçük örtü parçasına oturdu. Endişesi, alt dudağının titremesinden bile anlaşılıyordu.

"Sence gerçekten bizi başka bir yere mi gönderecekler?"

"Ona zerre şüphe yok. Tek umduğum, o yerin öteki dünya olmaması."

Margit huzursuzca kıpırdandı. El ele tutuştular.

"Korkuyorum, Ditinka."

"Hepimiz korkuyoruz."

"Hayır, sen gayet sakinsin. Hatta transferle ilgili espri yapabiliyorsun. Ben de keşke senin gibi cesur olsaydım ama çok korkuyorum. Her yerim titriyor. Hava sıcak, benim içim üşüyor."

"Bir keresinde bacaklarım tir tir titrerken Fredy Hirsch bana gerçekten cesur olanların korktuğunu söylemişti."

"O nasıl oluyormuş?"

"Cesur olmak için korkmak ve yola devam etmek lazım da ondan. Korkmuyorsan birinin öbüründen ne farkı kalır?"

"Bay Hirsch'i birkaç sefer *lagerstrasse*den geçerken görmüştüm. Çok yakışıklıydı! Onunla tanışmayı çok isterdim."

"Öyle kolayca tanıyabileceğin biri değildi. Hayatını odasından çıkmadan geçirirdi. Cuma günleri konuşma yapar, spor

faaliyetleri düzenlerdi, bir sorun çıkarsa çözerdi, herkese karşı çok iyiydi... Ama sonra odasına kapanıp gözden kaybolurdu. Sanki kendini her şeyden soyutlamak istiyordu."

"Sence mutlu muydu?"

Dita arkadaşına döndü ve inanamıyor gibi bakakaldı.

"O ne biçim soru, Margit! Bunu kim bilebilir ki? Bilmem, bence mutluydu. Hayatı hiç kolay değildi ama mücadeleyi severdi. Ve asla geri adım atmazdı."

"Ona hayrandın, değil mi?"

"Bana cesareti öğretmiş birine nasıl hayran olmam?!"

"Ama..." Margit söyleyeceklerinin can yakıcı olduğunu bildiğinden kelimeleri tarttı. "Son anda Hirsch geri adım attı, sonuna dek dayanamadı."

Dita derin derin iç geçirdi.

"Ölümünü çok düşündüm. Öyle diyen de var, böyle diyen de. Ama bana kalırsa hâlâ eksik bir parça, yerine oturmayan bir taş var. Hirsch ve pes etmek? Asla!"

"Ama kayıt memuru Rosenberg onu ölüm döşeğindeyken görmüş..."

"Evet..."

"Yine de Rosenberg'in anlattığı her şeye güvenilmeyeceğini söylüyorlar tabii..."

"Bir ton şey söylüyorlar... Ama bana kalırsa o 8 Mart günü onu tamamen değiştiren bir şey oldu. En kötüsü de artık gerçeği asla öğrenemeyeceğiz."

Dita sustu ve Margit onun sessizliğine birkaç saniye saygı gösterdi.

"Peki bize şimdi ne olacak, Ditinka?"

"Kimse bilmiyor. O yüzden fazla endişelenmeye değmez. Bizim elimizden bir şey gelmiyor. Birileri devrim yapmaya karar verirse haberdar oluruz."

"Sence bir ayaklanma olur mu?"

"Sanmıyorum. Fredy'yle bile olmadıysa onsuz hiç olmaz."

"O zaman dua etmekten başka çaremiz yok."

"Sen dene."

"Sen etmeyecek misin?"

"Dua mı? Kime?"

"Kime olacak? Tanrı'ya. Senin de etmen lazım."

"Yüz binlerce Yahudi 1939'dan beri aralıksız dua ediyor ama hiçbirine kulak asmadı."

"Belki yeterince dua etmedik veya duyacağı kadar güçlü etmedik."

"Hadi ama, Margit. Sebt Günü'nde gömlek düğmesi diktiğini bilen ve ona göre ceza veren Tanrı binlerce masumun öldürüldüğünü ve binlercesinin tutsak alınıp köpeklerden beter şartlarda yaşadığını nasıl bilmez? Gerçekten bilmediğini mi sanıyorsun?"

"Bilmiyorum, Dita. Tanrı'nın yaptıklarını sorgulamak günahtır."

"O halde ben günahkârın tekiyim."

"Öyle deme! Tanrı seni cezalandıracak!"

"Daha da mı?"

"Cehenneme gidersin."

"Saf saf konuşma, Margit. Zaten cehennemdeyiz."

Söylentiler elektrikli yılan balığı gibi kıvrıla kıvrıla kampta kol geziyordu. Elemenin trajikomik olduğunu, herkesi öldüreceklerini söyleyenler vardı. Bazıları ise iş gücü olarak bir kısmını ayıracaklarına, geri kalanını öldüreceklerine inanıyordu.

Beklenmedik biçimde Papaz yanında iki silahlı muhafızla kampa geldi. Kimse ona bakmıyormuş gibi yapsa da herkesin gözü o felaket tellalındaydı, yoklama saati dışında ortalıkta dolaşması hiç hayra alamet değildi. Bir koğuşun önünde durdular ve anında *kapo* geldi.

Telaşla etrafta dolaştıktan sonra oğlunun başı kucağında bir köşede oturan kadın tutsağı işaret etti. Bunlar Miriam Teyze ile oğlu Ariah'ydı. Çavuş kumandan Schwarzhuber'in doğrudan emri olduğunu bildirdi; onu, oğlunu ve kocasını nakledeceklerdi.

Eichmann yalan söylemişti; kocası Yakub Berlin'de değildi. Aslında Auschwitz'den hiç ayrılmamıştı. Yakında kavuşacaklarını da söylemişti, o kısmı doğruydu. Ancak Eichmann'ın söylediği doğrular yalandan bile beterdi.

Miriam'la oğlunu cipe bindirip üç kilometre uzaklıkta siyasi mahkûmların, Direniş üyelerinin, casusların ve Reich'ın bütünlüğü için tehlike arz edenlerin bulunduğu Auschwitz I'e götürdüler. Mümkün olduğunca çok mahkûmu alması ve zarar vermesi için inşa edilmiş kasvetli hücrelerin yanından geçtiler. Kimse hücreden avluya çıkmak istemiyordu zira yalnızca kurşunla infaz edilecekler dışarı çıkarılıyordu.

Kolundan muhafızlarca tutulan, elleri kelepçeli Yakub'un bulunduğu odaya girdiklerinde Miriam Edelstein kocasını tanımakta zorlandı; üstünde lime lime olmuş çizgili bir takım vardı, en beteri de incecik derisinin altından kemiklerinin sayılmasıydı. Gözünde yuvarlak bağa gözlükleri olmadığı için Yakub da bir anlık duraksamadan sonra onu tanıdı. Kesin oraya gelir gelmez gözlüklerini ortadan yok etmişlerdi ve o andan sonra her şeyi bulanık görmek zorunda kalmıştı.

Miriam ile Yakub Edelstein keskin zekâlı insanlardı. Onları neden bir araya getirdiklerini anında kavramışlardı. O anda kimsenin aklına gelmeyecek şeyin olacağını düşünüyorlardı.

Bir SS onbaşısı tabancasını çıkarıp küçük Ariah'yı vurdu. Yakın mesafeden ateş etmişti. Sonra Miriam'a kurşun sıktı. Yakub Edelstein'ı vurduklarında o çoktan manevi olarak ölmüştü.

BIIb kampının kapatılma sürecinin başladığı 11 Temmuz 1944'te orada on iki bin tutsak bulunuyordu. Üç gün sürecek elemeyi Doktor Mengele organize etti. Bütün koğuşlar arasından eleme için 31. bloku seçmişti çünkü orası hem daha genişti hem de içeride ranzalar yoktu. Mengele yardımcılarına mide bulandırıcı

kokmayan tek koğuşun orası olduğunu söylemişti. Otopsilere çok meraklı olsa da kötü kokulara dayanamayan nazik bir insandı.

Aile kampının sonu gelmişti. Dita Adlerova ile annesi yaşayacaklarına veya öleceklerine karar verecek olan Doktor Mengele'nin süzgecinden geçmeye hazırlandılar. Kahvaltı niyetine içtikleri bulanık sudan sonra onları koğuşların önünde sıra olmaya yolladılar. Kampın tüm sakinleri huzursuzdu; insanlar telaşla kımıldanıyor, son anları olabilecek o dakikaları sağa sola koşturarak geçiriyorlardı. Kocalar eşlerine veda etmeye koşuyordu, kadınlar da kocalarına. Bir sürü çift *lagerstrasse*nin göbeğinde, koğuşlarının arasındaki yolun ortasında buluşuyordu. Kucaklaşmalar, öpüşmeler, gözyaşları ve bir de sitem vardı. Hâlâ şöyle diyenler oluyordu: "Sana dediğim zaman Amerika'ya gidecektik işte!.." Her biri son anları olabilecek zamanı kendince değerlendiriyordu. *Kapo*lar kampa gelen SS subaylarının kayıtsız bakışları altında herkesin koğuşuna dönmesi için düdüklerini var gücüyle öttürüyordu.

Bayan Turnovská şans dilemek için Liesl'ın yanına geldi.

"Şans mı, Bayan Turnovská?" dedi başka ranzadan bir kadın. "Bize şans değil, mucize lazım!"

Dita telaşla girip çıkan insan kalabalığından birkaç adım uzaklaştı. Birinin, tam arkasında durduğunu sezdi, nefesini ensesinde hissedebiliyordu.

"Sakın dönme," diye buyurdu ses.

Emirlere aşina olan Dita arkasına bakmadan olduğu yere mıhlanıp kaldı.

"Sen Hirsch'in ölümüyle ilgili sorular soruyordun, değil mi?"

"Evet."

"Ben bir şeyler biliyorum... Ama sakın bana doğru dönme!"

"Şu ana kadar duyduklarım hep korktuğuyla ilgiliydi ama ben onun ölümden korkup geri adım atmayacağını biliyorum."

"Doğru biliyorsun. SS subaylarının karantina kampından çıkarıp tekrar aile kampına alacakları kişilerin listesini gördüm. Hirsch'in de ismi vardı. Onu öldürmeyeceklerdi."

"O zaman neden intihar etti?"

"İşte o konuda yanılıyorsun," dedi ancak sesi ilk kez tereddütlü çıkmıştı, sanki hangi kısma kadar anlatacağına karar veremiyormuş gibiydi. "Hirsch intihar etmedi."

Dita her şeyi öğrenmek istiyordu, esrarengiz konuşmacıya doğru döndü. Ancak sesin sahibi o anda son hızla koşup kalabalığa karıştı. Tanımıştı onu; hastane koğuşundaki ayak işlerini yapan delikanlıydı.

Tam peşinden koşacaktı ki annesi kolundan tuttu.

"Sıraya girmemiz lazım!"

Koğuş *kapo*ları sopayla vurmaya başlamıştı, muhafızlar da dipçikle vuruyorlardı. Vakit yoktu. İstemeye istemeye de olsa Dita annesiyle birlikte sıraya girdi.

Fredy Hirsch intihar etmedi de ne demek oluyordu? İntihar etmediyse ne olmuştu? Ona aktardıkları biçimde ölmemiş miydi? Belki de o delikanlı uydurmuştu. Ama neden öyle bir şey yapsındı ki? Hepsi bir şakaydı da arkasına dönünce o yüzden mi ok gibi fırlamıştı? Mümkündü. Ancak içinden bir ses hayır diyordu, göz göze geldikleri ufacık anda bakışlarında muziplik görmemişti. Karantina kampında o akşamüzeri olanların Direniş'tekilerin anlattığı gibi olmadığına her zamankinden çok inanıyordu şimdi. Neden yalan söylesinlerdi? Yoksa onlar da mı asıl gerçeği bilmiyorlardı?

Aklında bir sürü soru vardı ama belki de artık cevap için çok geçti. Aile kampında binlerce kişi vardı ve hepsi de Doktor Mengele'nin insanın içini delen o sapkın bakışlarına tek tek maruz kalacaktı. Ya hayata ya ölüme...

Saatlerdir grup grup insanlar 31. bloka girip arka kapıdan çıkıyor ve kimse tam olarak neler döndüğünü bilmiyordu. Öğlen çorbasını içip birazcık yere oturabilmişlerdi ama yorgunluk ve

bekleyiş gerginliği gruplarındaki kadınları çileden çıkarıyordu. Elbette dedikodular yayılıyordu. Görünüşe göre eleme yapıldığı doğruydu; sağlıklı tutsakları hastalardan, işe yaramazlardan ayırıyorlardı. Bazıları Doktor Mengele'nin, her zamanki ruhsuzluğuyla kimin öleceğine ve kimin kalacağına karar verdiğini söylüyordu. Yüzbaşı doktorun muayenesi için kadın erkek bütün tutsaklar koğuşa çıplak girmek zorundaydı. Biri de en azından Mengele'nin bu kez kadınları ve erkekleri ayrı ayrı alarak insaflı davrandığını söylemişti. Dediklerine göre çıplak kadın tutsaklara şehvetli gözlerle asla bakmıyor, herkesi aynı mutlak kayıtsızlıkla gözlemliyordu; insanları inceleme görevinden bıkıp usanarak ara sıra sıkılarak esniyordu.

SS subaylarından oluşan kordon 31. bloka kimseyi yaklaştırmıyordu. O gün elemeye girmeyecek olan gruplar gerilim yüklü adımlarla kampı arşınlıyorlardı. Eğitmenler son ana dek çocuklarla ilgilenmeye çalışıyorlardı. Bazı gruplar koğuşların arkasında oturmuş, bilmece veya akıllarına esen her oyunu oynamakla meşguldüler. Endişeyi yatıştırmak için ne gerekiyorsa yapılıyordu. Sert mizaçlı öğretmen Markéta bile kız çocuklarıyla mendil kapmaca oynamaya dalmıştı. Mendili ne zaman kapsa gizlice yüzüne götürüp gözyaşlarını kuruluyordu; on bir yaşında, etrafta cıvıl cıvıl koşturan, mendili kim önce kapacak diye bağrışıp çağrışan hayat dolu kızları gördükçe düşünmeden edemiyordu... Acaba bu kızları, iş gücü olarak kullanmak için yeterince büyük olarak mı değerlendireceklerdi, yoksa hepsini öldürecekler miydi?

Nihayet Dita koğuşundaki kadınlarla beraber 31. blok önünde sıradaydı; bir sonra giren grup onlar olacaktı. Hepsini soyunmaya zorladılar ve giysilerini çamurun içindeki paçavra dağının üstüne attırdılar.

Kendi bedenindense annesinin çıplak vücudunun herkesin gözü önünde olmasına içerledi. Buruşuk göğüslerini, çıplak cinsel organını, bir deri bir kemik duruşunu görmemek için başını çevirdi. Kadınlardan bazıları mahrem yerlerini elleriyle örtmeye

çalışıyordu ancak çoğu için bu, artık önemini yitirmişti. Sıraların sağında ve solunda mesaisi biten küçük SS grupları dizilmişti, sabahtan beri çıplak kadınlara art niyetle bakıp yüksek sesle hangisini beğendiklerini söylüyorlardı. Vücutları zayıflıktan kırılıyor, kaburgaları kalçalarından daha çıkık duruyordu, hatta apış arasındaki tüyleri yeni biten kızlar vardı ama askerler kendilerine eğlence aradıklarından ve tutsakların iskeleti andıran sıskalıklarına alıştıklarından olsa gerek karşılarında azgın güzeller duruyormuş gibi kadınlara laf atıyorlardı.

Dita içeride neler olduğunu görmek için ayak ucunda yükselip muhafız duvarının üstünden bakmaya çalıştı. Kendi hayatı da annesinin hayatı da tehlike altında olmasına rağmen bir türlü kütüphanesine üzülmekten kendini alamıyordu. Kitaplar gizli köşelerinde, yer altına gömülü halde kalmıştı; birileri tesadüfen bulana dek derin uykuda olacaklardı ve sayfaları açılınca yeniden hayata döneceklerdi, tıpkı o Prag efsanesindeki gizli yerinde birilerinin onu yaşama döndürmesini bekleyen Golem gibi. Auschwitz'de sıkışıp kalmış tutsaklardan biri bulur diye kitapların yanına bir not bırakmadığına hayıflanıyordu o anda. Onlara şunu diyebilmeyi isterdi: *Kitaplara iyi bakın, onlar da size iyi bakacaklar.*

Daha orada çırılçıplak saatlerce beklemek zorundaydılar. Bacakları acıyordu, kırıldı kırılacak gibiydi. Daha fazla dayanamayan bir kadın yere oturmuştu ve genç *kapo*nun bağrışlarına, tehditlerine rağmen yerinden kalkmayı reddetmişti. İki muhafız gelip onu patates çuvalı misali sürükleyerek koğuşa götürmüşlerdi. Geride kalanlar kadının doğrudan gözden çıkarılacaklar yığınına atıldığından kuşkulanıyordu.

Sonunda mırıltılar ve dualar eşliğinde sıra geldi, annesiyle yan yana 31. bloka girdiler. Önlerindeki kadın ağlaya ağlaya yürüyordu.

"Ağlamayacaksın, Edita," diye fısıldadı annesi. "Şimdi güçlü olduğunu göstermek zorundasın."

Dita başını salladı. İçerideki havanın belirgin gerilimine, silahlı SS subaylarına ve ölüm emri veren Mengele'nin şömine önündeki masasına rağmen Dita bir şekilde korunaklı bir yer bulup oturdu. SS subayları duvarda asılı çocuk resimlerini indirmemişlerdi. Çeşit çeşit Pamuk Prensesler cüceleriyle birlikte oradaydı; prensesler, ormandaki hayvanlar, biraz da olsa boyalarının olduğu ilk günlerden kalan rengârenk kayıklar vardı... Auschwitz'de en çok özlediği şeyin Terezin'deki gibi resim yapmak ve duygu karmaşasını manzaraya dökmek olduğunu fark etti.

Oysa tabureler ile resimler dursa da 31. blok artık yoktu. Okul değildi artık. Bir sığınak değildi. Şimdi ise içeri girer girmez karşına resmî bir masa, arkasında oturan Doktor Mengele ile kayıt memuru ve makineli tüfekli iki muhafız çıkıyordu. Koğuşun arka kısmında elemeden geçmiş iki grup oluşuyordu. Soldakiler Auschwitz'de kalacak, sağdakiler ise başka kampa çalışmaya gönderilecek olanlardı. Bir grup, sağlıklı görünen genç ve orta yaşlı kadınlardan oluşuyordu; yani hâlâ çalışabilecek durumda olanlardan. Daha kalabalık olan diğer grup ise küçük kız çocuklarından, yaşlı ve hastalıklı görünen kadınlardan oluşuyordu. Soldaki grubun Auschwitz'de kalacağını söylerken doğruyu söylemişlerdi: Külleri ormana doğru saçılacak ve sonsuza dek Birkenau çamuruna karışacaktı.

Nazi doktor, istifini bozmadan beyaz eldivenli elini sağa ve sola doğru hareket ettiriyor, insanların hayatın hangi yanına koyulacağına karar veriyordu. Bunu şaşırtıcı bir kolaylıkla yapıyordu. Tereddüt etmeden.

Dita'nın önündeki sıra bitiyordu. Ağlayan kadın zayıfların, Reich için faydası olmayanların tarafı olan sola gönderilmişti.

Dita derin bir nefes aldı; sırası gelmişti.

Birkaç adım attı ve doktor yüzbaşının masasının önünde durdu. Doktor Mengele ona baktı. Acaba 31. bloktan olduğunu hatırladı mı diye sordu Dita kendi kendine ancak adamın ne düşündüğünü bilmek imkânsızdı. Doktorun gözünde gördüğü şey

tüylerini diken diken etti; o gözlerde hiçbir ifade, hiçbir duygu yoktu. Öyle boş, öyle kayıtsız bir bakıştı ki içi ürperdi.

Saatlerdir tek tek bütün tutsaklara saydığı isteği yineledi:

"İsim, numara, yaş ve meslek."

Dita meslekten kastının Almanlara yararı olabilecek bir şey uydurmak olduğunu biliyordu (marangoz, çiftçi, tamirci, aşçı...) ve yaşça küçük olanların paçayı kurtarmak için yaşlarını büyütüp yalan söylediklerini biliyordu. Dita hepsini biliyordu, temkinli olması lazımdı ama tabiatı onu bambaşka şeylere itiyordu.

Her şeye gücü yeten, bir Olimpos tanrısı misali yaşama ve ölüme karar veren Doktor Josef Mengele'nin önünde ismini söyledi: Edita Adlerova. Numarasını söyledi: 73305. Yaşını söyledi: on altı (bir yaş eklenmişti). Mesleğini söylemeye gelince bir an duraksadı, göğsünde demir gamalı haç olan SS subayı için uygun ve faydalı bir şey demek yerine sonunda şöyle dedi:

"Ressam."

Ona göre sıradan bir rutin olan işlemden sıkılıp yorulmuş olan Mengele o anda büyük bir dikkatle, radarına giren avını gören bir yılan gibi başını kaldırıp ona baktı.

"Ressam mı? Duvar mı boyuyorsun resim mi?"

Dita kalbi göğüs kafesinden fırlayacakmış gibi hissetti ama kusursuz Almancası ve asi duruşuyla istifini bozmadan yanıtladı:

"Resim, efendim."

Mengele gözlerini hafifçe kısarak ve alaycı bir sırıtışla kıza baktı.

"Benim resmimi yapabilir misin?"

Dita hiç bu kadar korkmamıştı. Hayatında hiç bu kadar savunmasız bir durumda kalmamıştı; o anda mı öleceğine, yoksa biraz daha mı yaşayacağına karar verecek olan silahlı adamların karşısında duran on beş yaşında, tek başına, çırılçıplak bir kızdı. Çıplak teninden ter akıyor, damlalar yere düşüyordu. Yine de beklenmedik bir güçle cevap verdi.

"Evet, efendim!"

Mengele onu yakından inceledi. Yüzbaşı doktorun durup düşünmesi hayra alamet değildi. Hangi kıdemliye sorsa o kafadan iyi bir şey çıkmayacağını söylerdi. Herkes nefesini tutmuş o anı bekliyordu. Koğuşta mutlak sessizlik hâkimdi, çıt çıkmıyordu. Silahlı SS subayları bile doktorun tepki anını bozmaya cesaret edemiyordu. Sonunda Mengele keyifle gülümsedi, eldivenli eliyle bir işaret yaptı ve onu sağa gönderdi: elverişliler grubuna.

Fakat Dita hâlâ rahat bir nefes alamıyordu, hemen arkasından annesi elemeye girecekti. Adımlarını yavaşlattı ve onu görmek için başını çevirdi.

Liesl'ın üzüntüden yüzü ve vücudu çökmüştü, düşük omuzlu bir kadındı ve bu da olduğundan daha hastalıklı görünmesine sebep oluyordu. Elemeyi geçemeyeceğine çoktan ikna olmuş, daha savaşmaya başlamadan yenik düşmüştü. Hiç imkânı yoktu, doktor onunla bir saniye bile kaybetmedi.

"*Links*!"

Sol. Uygun olmayanların grubu, en kalabalık olandı.

Yine de hiç itiraz etmeden, basit bir kafa karışıklığından olsa gerek –en azından Dita öyle sanıyordu– Liesl kızının arkasına, ait olmadığı sağdaki sıraya geçti. Kızın nefesi kesildi; annesinin orada ne işi vardı? Onu itiş kakış sıradan çıkaracaklardı ve korkunç bir sahne yaşanacaktı. Ne olursa olsun annesine yapışacak, onu bırakmayacaktı. İkisini birden sürüklesinlerdi.

Ancak şansa bakın ki normalde kadınlara göz açtırmayan ve tutsakların sıkıcı rutininden bunalan muhafızlar da gözlerini genç kızlardan ayırmayan nöbetçiler de o anda onlara dikkat etmedi. Söylenen numaraların bazılarını anlamamış olan ve yardım isteyen kayıt memuruna bakarken Mengele'nin de dikkati dağılmıştı. Sola gönderilen kadınlardan bazıları bağırıyor, yalvarıyor, kendilerini yere atıyorlardı ve muhafızlar onları sürükleye sürükleye götürmek zorunda kalıyordu. Ama annesi sesini çıkarmamış, hiç karşı gelmemişti. Müthiş bir uysallıkla çırılçıplak ölümün önünden

geçmiş ve en cesurların bile sinirlerini bozacak bir durumdan soğukkanlılıkla, doğal bir tavırla sıyrılmıştı.

Dita kalbi yerinden fırlamasın diye elini göğsüne koydu. Arkasında dalgın gözlerle, olan bitenden bihaber gibi duran annesine baktı; Mengele'ye itaat etmemiş, bir an sessizce durduktan sonra onlar masadaki listelere bakarken, askerler de kızları süzerken gönderildiği sıranın aksi istikametine gitmişti. Elbette hepsi emri anlamamış olan annesinin dikkatsizliğinden kaynaklı bir hata olsa gerekti. Yoksa o böyle bir şeyi önceden tasarlayarak yapacak kadar cesur değildi... Yine de Dita ne düşüneceğini bilmiyordu. Tek kelime etmeden annesinin elini sıkıca tuttu ve var gücüyle bastırdı. Göz göze geldiler ve o bakış her şeyi açıkladı. Sıraya başka bir kadın geldi, annesinin arkasına geçti ve onu muhafızların bakışlarından gizledi.

Karantina kampına götürüldüler. Orada şimdilik kurtulanlar grubundakiler arasında sevinçli kucaklaşma sahneleri, girişin yakınında asla gelmeyecek ailelerini ve arkadaşlarını bekleyenlerin hüzünlü sahneleri yaşanıyordu. Bayan Turnovská da annesinin sohbet arkadaşları da yoktu aralarında. Çocuklar da gelmemişti. Miriam Edelstein'dan da bir daha haber alamamışlardı. Yine de muazzam bir karmaşa vardı, BIIb'deki son elemeler henüz bitmeden ilk grupları istasyona tahliye etmeye başlamışlardı. Margit de yoktu.

Kesin olan tek şey şimdilik ölümden kaçtıklarıydı. Ancak orada ölüme terk edilen bunca masum varken hayatta kalmak küçücük bir teselliydi.

28

1945 İlkbaharı

Yine trendelerdi. Aile kampının tasfiyesinin üzerinden sekiz ay geçmiş ve tekrar nereye gittiklerini bilmedikleri bir yük trenine binmişlerdi. İlki Prag'dan Terezin'eydi. Sonra Terezin'den Auschwitz'e. Daha sonra Auschwitz'den Hamburg'a. Ve şimdi Dita gençliğinin dökülüp saçıldığı o rayların nereye gittiğini bilmiyordu.

Auschwitz platformunda onları ite kaka bir yük trenine bindirdiler ve bir grup kadınla beraber Almanya'ya gönderdiler. Açlık ve susuzlukla, evlatsız analarla, anasız kızlarla, kardeşsiz ablalarla yapılan bir yolculuktu. SS subayları Hamburg'da vagonun kapısını açtıklarında sanki karşılarında kırık bebeklerle dolu bir sandık vardı.

Polonya'dan Almanya'ya gitmek iyi yönde değişim sağlamamıştı. Orada SS subayları savaştan daha çok haberdar ve daha gerginlerdi. Almanya bütün cephelerden çekiliyordu ve coşkulu Üçüncü Reich hayali kökten sarsılmaya başlamıştı. Öfkelerini ve hüsranlarını Yahudilerden çıkarıyor, kaçınılmaz yenilgileri için onları suçluyorlardı.

Gittikleri kamptaki çalışma saatleri öyle uzundu ki gün yirmi dört saatten fazlaymış gibi geliyordu. Koğuşa döndüklerinde şikâyet edecek halleri bile kalmıyordu. Tek yaptıkları sessizce çorbalarını içip ertesi güne kadar güçlerini toplamak için yatağa uzanmaktı.

Hamburg'da geçen aylar boyunca Dita'nın aklına şu görüntü kazındı: tuğla ambalajlama makinesinin önünde oturan ve başındaki şalın altından terler akan annesi. Kadın terlese de

yüz ifadesi öyle kayıtsız, odaklanmış ve sakindi ki sanki patlıcan salatası yapıyordu.

Dita ona çok üzülüyordu, öyle narindi ki yiyecekler Auschwitz'den bir parça daha iyi olsa da bir gram kilo almamıştı. İş sırasında konuşmak yasaktı ama elinde malzemeyle annesinin yanından geçerken kaş göz işaretiyle nasıl olduğunu soruyordu ve Liesl her daim başını sallayarak gülümsüyordu. Hep iyiydi.

Bazen bu durumun Dita'yı çileden çıkardığı oluyordu; her zaman iyi olduğunu söylerse gerçekten iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu nasıl anlayacaktı?

Ama Bayan Adlerova, Dita'ya göre hep iyiydi.

Trende oldukları o anda Liesl başını vagon duvarına yaslamış uyuyor numarası yapıyordu. Edita'nın onun uyumasını istediğini biliyordu ancak aslında aylardır geceleri doğru dürüst uyuyamıyordu. Fakat bunu kızına anlatmayacaktı. Evladına mutlu bir çocukluk bahşedemeyen bir annenin trajedisini anlayamayacak kadar gençti henüz.

Artık daha güçlü, daha gözü pek, daha cesur olan kızı için Liesl Adlerova'nın yapabileceği tek şey, onu haddinden fazla endişelendirmemek, kocasının ölümünden beri içinde kanayan bir yara olsa da her daim çok iyi olduğunu söylemekti.

Fabrika işi uzun soluklu olmadı. Nazi üst makamlarındaki gerilim yüzünden çelişkili emirler veriliyordu. Birkaç hafta sonra onları askerî malzeme geri dönüşümü yapan bir fabrikaya naklettiler. Atölyelerden birinde patlamamış defolu bombalar tamir ediliyordu. Orada çalışmayı kimse pek umursamıyor gibiydi, anne kız da dâhil; kapalı alanda çalışıyor, yağmur yağınca ıslanmıyorlardı.

Bir akşamüstü Dita mesaiden sonra koğuşuna dönerken neşe içinde başka kızlarla sohbete dalmış olan ve atölyeden çıkan René Neumann'ı gördü. Durdu ve yanına gitmek için hamle yaptı. Gerçekten onu gördüğüne sevinmişti. René ona kibarca gülümsemiş ama uzaktan kaçamak bir el sallamayla yetinerek yine arkadaşlarıyla sohbet ede ede yürümeye devam etmişti. *Yeni*

arkadaşlar edinmiş, diye düşündü Dita, yeni insanlar onun bir zamanlar bir SS subayıyla arkadaşlık ettiğini bilmeyeceklerdi ve onlara açıklama yapmak zorunda kalmayacaktı. Geçmişinden biriyle durup konuşmak istemiyordu.

Nereye götürüleceklerini söylemeden onları yine gönderdiler. Bir kez daha nakledilecek çiftlik hayvanına dönüşmüşlerdi.

"Mezbahaya götürülen koyun gibi davranıyorlar bize" diye sitem etti Südet aksanlı bir kadın.

"Daha ne isteriz ki! Koyunları mezbahaya götürmeden önce beslerler."

Yük vagonu dikiş makinesi gibi gürültüyle sarsılıyordu; içinde ter pişen metal bir fırın gibiydi. Dita ile annesi çoğu Alman asıllı Yahudi olan, farklı memleketlerden kadınlarla birlikte yerde oturuyordu. Sekiz ay önce Auschwitz-Birkenau'daki aile kampından çıkmış bin kadından yarısı Hamburg banliyösündeki Elbe Nehri yakınlarında yer alan bir atölyede çalışmışlardı. Bitkin vaziyetteydiler. Zorlu şartlar altındaki uzun mesai saatleriyle fabrikada çalışmakla geçen son aylar oldukça yorucuydu. Dita ellerine baktı, nine eline dönmüştü.

Yine de belki yorgunluklarının sebebi başkaydı. Yıllardır itilip kakılarak, ölüm tehditleri altında oradan oraya dolaşmış, düzgün bir uykuya, düzgün bir yemeğe hasret kalmış, yaptıkları işin bir şeye yarayıp yaramadığını, o savaşın sonunu görüp göremeyeceklerini bilememişlerdi.

En kötüsü de Dita artık umursamamaya başlamıştı. Hissizlik bütün alametlerin en beteriydi.

Hayır, hayır, hayır... Pes etmeyeceğim.

Acıyana kadar kolunu çimdikledi. Daha da güçlü sıktı, neredeyse kanayacaktı. Hayatın acısını hissetmeye ihtiyacı vardı. Bir şey canını yakıyorsa o zaman senin için önemlidir demekti.

Fredy Hirsch'i hatırladı. Son aylarda onu gitgide daha az düşünür olmuştu, hatıralar kendi yerlerine yerleşiyordu. Yine de o akşam neler olduğunu hâlâ sorguluyordu. O uzun bacaklı

delikanlı intihar etmediğini söylemişti... O halde sakinleştiriciyi fazla mı kaçırmıştı? Ölmek istemediğine, bir hata olduğuna inanmak geliyordu içinden. Oysa Hirsch'in çok sistemli, tam bir Alman karakterinde olduğunu biliyordu. Yanlışlıkla nasıl yirmi hap içmiş olabilirdi?

İç çekti. Belki de artık bunun bir önemi yoktu; o çoktan gitmişti ve geri dönmeyecekti. Ne fark ederdi?

Trende Bergen-Belsen diye bir yere gönderilecekleri söylentisi dolaşıyordu. Yeni kampla ilgili bazı konuşmalara kulak misafiri oluyorlardı. Kimi oranın bir çalışma kampı olduğunu, Auschwitz veya Mauthausen gibi tek sanayisi insanları öldürmek olan bir yerle alakası olmadığını duymuştu. Yani onları mezbahaya götürmüyorlardı. Haberler rahatlatıcı duruyordu ama artık umut onlar için usturaya dönüştüğünden çoğu susuyordu. Ne zaman ellerini atsalar bir yerlerini keserdi.

"Auschwitz'den geldim ben," dedi biri. "Oradan daha beter olamaz."

Öteki kadınlar bir şey demediler. İkna olmamışlardı. Böylesine mantıklı bir çıkarımı kabullenme konusunda isteksizdiler. Dehşetin dipsiz bir kuyu olduğunu keşfetmişlerdi son yıllarda. Güvenmiyorlardı. Sütten ağızları yanmıştı, yoğurdu üfleyerek yiyorlardı. Kuşkuluydular. Ancak en kötüsü, haklı çıkacak olmalarıydı.

Hamburg'dan Bergen-Belsen'e seyahat kısa sürüyordu ama tren uzun saatler sonunda gıcırdaya gıcırdaya durabildi. Kadınların istasyondan kampın girişine kadar yürümeleri gerekiyordu. Kadın SS subayları onlara yol gösteriyor, şiddetle itip kakıyor ve nahoş küfürler yağdırıyordu. Bakışlarında buz mavisi bir gaddarlık vardı. Bir tutsak, gardiyana uzun uzun bakınca gardiyan suratına tükürüp başını çevirmesini söyledi.

"Sürtük," diye mırıldandı Dita bıyık altından. Annesi, sussun diye kıza çimdik attı.

Gardiyanların onlara neden bu denli öfkeli olduklarını sorguladı; asıl aşağılanan ve her şeyden mahrum bırakılan kendileriydi; daha kampa adım atmamış, kimseye bir kötülük etmemiş, hiçbir karşılık beklemeden Reich'a boyun edip canla başla çalışmışlardı. Her nasılsa o besili, bir eli yağda bir eli balda, rahat kıyafetli gardiyanlar onlara öfke saçıyordu. İşte bunu anlayamıyordu. Gardiyanlar onları kışkırtıyor, sopalarıyla kaburgalarına vuruyor, edepsiz cümlelerle hakaret ediyor ve yeni gelen uysal kadınlara sinirleniyorlardı. Bir kez daha onlara hiçbir zararı dokunmamış kişilere karşı gösterdikleri öfkeye, infiale şaşırmadan edemiyordu Dita.

Sıraya girdiklerinde denetmenleri geldi. Sarışın, uzun boylu, geniş omuzlu, kare çeneli bir kadındı. Emir vermeye ve herkesin anında kendisine itaat etmesine alışkın birinin özgüveni vardı hareketlerinde. Gür sesiyle, saat yedide çalan yasak zilinden sonra kimsenin koğuşlarından adım atmayacağını duyurdu. Çıkanlar ölüm cezasına çarptırılacaktı. Duraksadı ve dümdüz karşıya bakmakta olan tutsakları hırsla süzdü.

Bir genç kız ona bakma hatasına düştü ve denetmen iki adımda karşısına dikilip sertçe saçını çekti. Sürükleyerek kızı sıradan çıkardı ve herkesin önünde yere attı. Kimse doğrudan bakmıyor gibi gözükse de herkes olanları görüyordu. Kıza sopayla vurdu. Sonra bir kere daha. Bir kere daha. Kız bağırmıyor, sadece hıçkırarak ağlıyordu. Beşinci darbeden sonra artık ağlayamıyordu bile, zar zor inliyordu. Denetmenin kızın kulağına yaklaşıp ne dediği duyulmadı ama tutsak, kanları yere süzülerek, sendeleyerek sıraya döndü.

Bergen-Belsen'deki gardiyanların denetmeninin ismi Elisabeth Volkenrath'tı. Ravensbrück'teki hücre gardiyanlığı eğitiminden sonra Auschwitz'e geçmiş, orada en ufak bir hatada gözünü kırpmadan kolayca infazları gerçekleştirmesiyle sağlam bir ün kazanmıştı. 1945'in başlarında Bergen-Belsen'e gönderilmişti.

İleride öğrenecekleri farklı kamplardan oluşan dikenli telli yoldan geçtiler. Erkek tutsak kampı, savaş esirleri ile takas edecekleri tutsakların bulunduğu yıldızlı kamp, tarafsız ülke pasaportlarına sahip yüzlerce Yahudi'nin bulunduğu tarafsız kamp, tifüs hastalarının izole edildiği karantina kampı, Macar kampı ve aslında ölüm kampı olan, diğer kamplardan gelen hasta tutsakların bulunduğu, ekstrem şartlarda çalıştırılarak kısa sürede ölmelerinin sağlandığı korkutucu mahkûm kampı vardı.

Grupları, son aylarda Bergen-Belsen'e gönderilen sayısız nakilden dolayı çorak kalmış büyük kampın yanındaki küçük ölçekli kadın kampına çabucak getirildi. Orası altyapısı da su borusu da olmayan alelacele inşa edilmiş prefabrik koğuşlardan oluşuyordu; öyle ki incecik dört tahta duvardan başka bir özelliği yoktu.

Dita ile annesinin gönderildiği koğuşta elliden fazla kadın bulunuyordu; akşam yemeği yoktu, yatak yoktu ve battaniyeler sidik kokuyordu. Tahta zeminde yatmak zorundaydılar ve neredeyse yerde bile yatacak bir alan yoktu.

Bergen-Belsen başlangıçta Wehrmacht denetimindeki savaş esirleri kampıydı ancak Polonya'daki Rus askerî birliklerinin baskısı yüzünden oradaki tutsakları SS kontrolü altındaki yerlere gönderdiler. Sürekli yeni transferler geliyordu ve tesisler hıncahınç insanla dolup taşıyordu. Yoğun kalabalık, yiyecek kıtlığı, hijyen eksikliği tutsakların ölmesini tetikliyordu.

Anne kız birbirlerine baktı. Liesl yeni koğuş arkadaşlarının bu denli sıska ve hastalıklı halini görünce çaresizce tebessüm etti. En kötüsü de yüzlerindeki anlamsız sırıtış, yitik bakış sebebiyle çoğunun çoktan ruhunu teslim etmiş gibi kayıtsız durmasıydı. Dita annesinin tavrının açlıktan kırılan tutsaklara karşı mı, yoksa kendilerine karşı mı olduğunu bilmiyordu zira çok kısa zaman sonra kendileri de tam olarak onlar gibi gözükeceklerdi. Kıdemliler yeni gelenleri görünce kıllarını bile kıpırdatmıyorlardı. Çoğu, eski battaniye yığınından oluşan uyduruk yataklarından bile kalkmaya tenezzül etmiyordu. Bir kısmı istese de kalkamıyordu.

Dita annesinin battaniyesini yere serdi ve üzerine uzanmasını söyledi. Bayan Adlerova söz dinleyerek yere kıvrıldı. Battaniyeyi yüzüne yaklaştırınca üstünde pire ordusunun zıpladığını gördü ama kılını bile kıpırdatmadı. Artık umursamıyordu. Yeni gelenlerden biri kıdemlilere orada ne tür işler yaptıklarını sordu.

"Burada artık çalışılmıyor," diye gönülsüzce yanıtladı uzanmış yatan kadınlardan biri. "Sadece mümkün olduğunca hayatta kalınıyor."

Gün boyu müttefiklerin hava bombardımanını duydular, gece de bomba yağmuru oldu. Cephe artık çok yakındı, neredeyse ellerini uzatsalar dokunacaklardı. Tutsakları bir sevinç havası sardı. Müttefiklerin bomba sesleri gitgide yaklaşan bir fırtına gibiydi. Bazıları savaş bitince yapacaklarından söz eder olmuştu. Dişsiz bir kadın kocaman bir lale bahçesi yapacağını anlatıyordu.

"Aptallık etme," dedi sert bir ses. "Benim bahçem olsa bir daha ömür boyu aç kalmamak için patates ekerdim."

Bergen-Belsen'de çalışılmadığını, sadece hayatta kalındığını söyleyen tutsağın ne demek istediğini sabah olunca anladılar. İki SS subayının bağrışları ve tekmeleriyle uyandılar ve hemen dışarı çıkıp sıraya girdiler. Sonra muhafızlar ortadan kayboldu ve tutsaklar uzun süre koğuş kapısında gelecek talimatları beklediler. Bazı kıdemliler battaniyelerinden kalkmamış, tekmelere sabırla dayanmışlardı.

Bir saatten uzun bir süre sonra bir muhafız geldi ve bağırarak yoklama listesini istedi ancak henüz listenin olmadığını fark edince koğuşun *kapo*sunu sordu. Kimse cevap vermedi. Gittikçe artan bir öfkeyle üç kez daha sordu.

"Kahrolası kancıklar! Bu pis koğuşun *kapo*su hangi cehennemde?"

Kimse yanıtlamadı. Sinirden kıpkırmızı kesilerek bir tutsağı boynundan yakaladı ve *kapo*nun nerede olduğunu sordu. Yeni gelenlerdendi ve bilmediğini söyledi. O zaman muhafız bir deri

bir kemik halinden kıdemli olduğu belli başka bir kadını tuttu ve sopasıyla vurarak soruyu tekrarladı.

"Ee?"

"İki gün önce öldü," dedi.

"Yeni *kapo* nerede?"

Tutsak omuz silkti.

"Yok."

Muhafız kadın bir süre düşündü, ne yapacağını bilemedi. Herhangi birini *kapo* yapabilirdi ama orada adi suçlu yoktu, koğuşun hepsi Yahudi'ydi ve onlardan birini seçerse başına bela alabilirdi. Sonunda arkasını döndü ve başka bir şey demeden gitti.

Kıdemli tutsaklar kendi kendilerine sırayı bozup koğuşa döndüler. Yeniler kapıda ayakta duruyor, birbirlerine bakıyorlardı. Dita'ya kalsa dışarıda durmayı yeğlerdi; içeride bitlerle pireler cirit atıyordu ve bütün vücudu kaşınıyordu. Ama annesi yorgun düşmüştü ve başıyla işaret edip içeri dönmelerini istedi.

İçeri girince kıdemlilerden birine kahvaltı saatini sordular. Karşılığında, acı bir tebessüm saklayan, dokunaklı bir sırıtış geldi.

"Kahvaltı saati mi?" dedi öbürü. "Bir öğün yemek versinler diye dua ediyoruz."

Biri gelip kin kusarcasına "*Achtung!*" diye bağırana dek sabah boyu bir şey yapmadılar, sesi duyar duymaz ayağa fırladılar. Denetmen ile iki yardımcısı koğuşa girdi. Sopasını bir kıdemliye doğru tuttu ve kayıp olup olmadığını sordu. Tutsak koğuşun arka tarafını işaret etti, bir diğer tutsak da yeri. Bağrışı duyunca kalkmayan bir kadın vardı. Ölmüştü.

Volkenrath hızlıca başını çevirdi ve dört tutsağı işaret etti; ikisi kıdemli, ikisi yeniydi. Tek kelime söylememişti, kıdemliler ne yapılması gerektiğini zaten biliyorlardı. Şaşırtıcı bir hevesle cesedin yanına gittiler ve bacaklarından tuttular. Sağlam yerden tutmaları gerektiğini öğrenmişlerdi; bacak kısmı daha hafifti ve bir nebze daha az nahoştu. Ölüm katılığı yüzünden çenesi yerinden çıkmış, kadının gözleriyle ağzı çarpık biçimde açık kalmıştı. Baş

işaretiyle diğer iki tutsağı da omuzlarından tutmaları için çağırdılar. Dört kişi kendilerine yol açarak cenazeyi çıkışa doğru götürdü.

Muhafızlar yine ortadan kayboldu ve gece oluncaya dek koğuşa kimse girmedi. Sonra bir gardiyan başını içeri uzattı ve çorba kazanını mutfaktan getirmesi için dört tutsak seçti. O anda uğultuyla beraber sevinç nidaları duyuldu.

"Yemek var!"

"Tanrı'ya şükürler olsun!"

Ellerini yakmamak için iki uzun tahtayla kazanı tutan tutsaklar geri geldi ve o gece akşam yemeği olarak çorba içildi.

"Bu aşçı da Birkenau'dakiyle aynı okulda öğrenmiş yemek yapmayı," dedi Dita iki yudum arasında.

Annesi kızının yukarı dikilen saçlarını düzeltti.

Sonraki günlerde kargaşanın dozu gitgide arttı. Öğlen bir tabak çorba içtikleri günler oluyordu ama onun dışında kahvaltı veya akşam yemeği yoktu; nadiren öğle yemeği ile akşam yemeğinin aynı gün verildiği oluyordu ama diğer günler tek lokma verilmiyordu. Açlık bir işkenceye, zihni donduran ve düşünmeyi engelleyen bir duvara dönüşmüştü; tek yaptıkları acı içinde bir sonraki yemeği beklemekti. Saatler boyu boş durmak ile açlığın yarattığı ızdırap birleşince akıl sağlığı buğulanıyor, her şey silikleşiyordu.

29

Sonraki haftalarda başka tutsaklar da geldi ve yiyecek payı daha da azaldı. Ölüm oranları katlanarak arttı. Gaz odaları olmadan bile Bergen-Belsen bir ölüm makinesine dönüşmüştü. Her gün koğuştan yarım düzine ceset çıkarılıyor, resmî olarak doğal ölüm diye kayıtlara geçiyordu. Bergen-Belsen'de ölüm, ahırdaki sinek kadar doğal bir şeydi.

Gardiyanlar cesetleri taşımakla görevlendirecekleri tutsakları seçmeye geldiğinde herkes gerildi ve piyangonun kendisine çıkmamasını umdu. Dita elinden geldiğince saklanmaya çalışıyordu.

Ama o sabah sıra kendisine geldi.

Kadın SS gardiyanı sopasının ucuyla kesin biçimde onu gösterdi. Son seçilen oydu, dolayısıyla cesedin başına geldiğinde ayak uçları çoktan kapılmıştı. Çingene'ye benzeyen oldukça esmer bir kadına ve ona cesedin omzundan tutma işi kalmıştı. Son yıllarda pek çok cansız beden görmüş olsa da hiçbirine dokunmamıştı Dita. Ölenin eline dokunmaktan kendini alamadı ve mermer soğukluğunu hissedince tüyleri diken diken oldu.

Esmer kadınla beraber ağırlığın çoğunu kendileri taşımak zorunda kaldılar. Kolların sağa sola savrulmadığını, sert bir şekilde durduğunu, tahtadan bir oyuncak bebek gibi konumunu koruduğunu görünce Dita gerildi.

Cesedin bacağını tutan kadınlardan biri yol gösteriyordu, dikenli tellerin olduğu bölgeye kadar gittiler. Makineli tüfekli iki muhafız geçmelerine izin verdi. Kamp dışındaki bölgeye çıktılar, orada onları kollarını sıvamış bir Alman subay karşıladı. Cesedi

yere bırakmadan durdular, subay onları şöyle bir süzdü. Koğuş numaralarını, ölenin ismini sordu. Defterine not aldı ve sonra devam etmeleri için işaret verdi. Kıdemlilerden biri bunun Doktor Kline olduğunu ve tifüs salgınını kontrol etmekle sorumlu olduğunu fısıldadı. Bir koğuşta hastalık tespit edilirse acımasız bir eleme yapılıyor ve hasta olanlar, ölsünler diye karantina kampına gönderiliyordu.

Yürüdükçe burunlarına gelen koku daha da mide bulandırıcı bir hal alıyordu. Birkaç metre ötede bir grup kaslı adamın çalıştığını gördüler; burunlarını örten kirli mendil yüzünden kanun kaçağına benziyorlardı. Karşılarında diğer cesetlerin yanına cansız bir bedeni bırakmakta olan başka bir kadın grubu vardı. Adamlardan biri onlarınkini yere bırakmalarını işaret etti. Adamlar ölüleri patates çuvalı misali alıp devasa çukura atıyorlardı. Dita bir an başını uzattı ve ne olduğunu görünce başı döndü, yanındaki kadınlardan birinin koluna tutunmak zorunda kaldı.

"Tanrım..."

Cesetle dolu kocaman bir çukurdu. Alttakiler yakılmış, üsttekiler ise gelişigüzel bir şekilde yığın halinde atılmıştı; beden, kol, bacak, kafa ve sarımsı tenler birbirine karışmıştı. Orada ölüm bütün itibarını kaybediyor, insanları çöp sınıfına indirgiyordu.

Dita'nın midesi ağzına gelmişti ama en önemlisi derinden sarsılmış olmasıydı.

Topu topu bu kadar mıydık? Çürümekte olan bir avuç madde miydik? Söğüt veya ayakkabı gibi, birkaç atomun bir araya gelmiş hali miydik biz?

Daha önce defalarca orada bulunmuş olan kıdemli bile rahatsız olmuştu. Dönüş yolunda kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Ölümü bu şekilde görmek, o ana dek yaşamın kutsallığına inanmış olan herkeste derin bir yaralanmaya, üzüntüye yol açıyordu.

O biçimde hayat son derece değersiz görünüyordu.

Birkaç saat öncesine kadar düşünen, hisseden insanlar çöp gibi atılıyordu. İşçiler kokuya dayanabilmek için yüzlerine mendil

takıyordu ama Dita artık onların, yüzlerini gizlemek için mendil taktıklarına inanıyordu.

İnsanların çöpçüsü oldukları için utanıyorlardı.

Dita geri geldiğinde annesi kaş göz işaretiyle nasıl geçtiğini sordu, kız yüzünü elleriyle kapattı. Yalnız kalmak istiyordu ama annesi ona sarıldı ve yanında durdu.

Kargaşa artıyordu. Düzenli çalışma grupları kaybolmuştu ve ihtiyaç halinde çağrılmak için koğuşun yakınlarında durmaları emredilmişti. Bazen SS kadınlarından biri besili kalçalarını savurarak, kollarını sallayarak geliyor ve kanalizasyon çukurunda çalışmak veya atölyede birinin boşluğunu doldurmak için onunla geleceklerin ismini yüksek sesle çığırıyordu. Birkaç kez Dita'yı kemerlere delik açma ve üniformalara şerit dikme atölyesinde çalıştırmak için almışlardı. Makineler çok eskiydi ve deri şeritleri bastırmak için çok güç sarf etmek gerekiyordu.

Bir sabah yoklama bitmek üzereyken denetmen Volkenrath sıradaki grubun karşısına dikildi. Gösterişli topuzuyla kolayca ayırt edilebiliyordu, her daim sağdan soldan çıkan sarı perçemleriyle düzgünden çok dağınık görünüyordu. Sanki kuaförde pahalı bir saç yaptırmış ve sonra da çiftlikte yerde yuvarlanmış gibi duruyordu. Dita onun sivil hayatta kuaför olduğunu duymuştu; bu da pislik, bit ve tifüsle dolu Bergen-Belsen'de neden o saç şekillerini yaptığını açıklıyordu.

Volkenrath her zamanki gibi kendi yardımcılarını bile korkutan sert yüz ifadesini takınmıştı. Hitler iktidara gelmemiş ve savaş çıkmamış olsaydı o anda karşılarında katil bakışıyla duran vicdansız kadının kızların saçlarına kurdeleler takan, müşterilerine neşeyle mahalle dedikodularını anlatan, hafif tombul, sevecen bir kuaför olacağını düşündü Dita. Yahudi Almanlar da dâhil olmak üzere kadınlar başlarını eğer, o da elinde makasla saçlarını keserdi; kendilerini o şık saç stillerine düşkün iri yarı kadının ellerine bırakmaktan zerre kaygı duymazlardı. Yıllar içinde eğer biri çıkıp Elisabeth Volkenrath'ın bir katil olabileceğini ima

ederse herkes bu iftira karşısında benzer tepkiyi verirdi: "Bizim iyi kalpli Beth mi? O kadın karıncayı bile incitmez!" diye yanıtlarlardı şaşkınlıkla. O iftirayı atanın lafını hemen geri almasını rica ederlerdi. Ve belki de haklı çıkarlardı. Oysa işler bambaşka biçimde ilerlemişti. Şimdi kadınlardan biri hoşuna gitmeyen bir davranış sergilese o bir zamanların zararsız kuaförü boynuna ip geçirip onu boğardı.

Dita kendi düşüncelerine dalmışken bir ses atölyedeki deriye giren metal iğne gibi beynine saplandı.

"Elisabeth Adlerova!"

Bergen-Belsen'deki idari karışıklık sebebiyle tutsakları numarasıyla değil, ismiyle çağırmaya başlamışlardı. SS subayının sesi (otoriter, sert, saldırgan, askerî, sabırsız) tekrar yükseldi. Elisabeth Adlerova!

Annesi o gün biraz dalgındı. Tam sıradan çıkmaya yeltenirken Dita ondan hızlı davrandı ve kararlı adımlarla öne çıktı.

"Adlerova, burada."

Adlerova, burada mı? Liesl'ın gözleri fal taşı gibi açıldı, kızının kendisinin yerine çıkma cesaretinden dolayı öyle afallamıştı ki birkaç saniye ne yapacağını bilemedi. Tam öne atılıp gardiyanlara açıklama yapacaktı ki "Dağılın!" sesi geldi. Sağa sola telaşla koşturan kadınlar Bayan Adlerova'yı engellediler, insan kalabalığı dağıldığında da kızı o günkü ölenleri taşımak için çoktan koğuşa girmişti bile. Liesl gidecek hiçbir yerleri olmadığını unutmuşa benzeyen ve boş yere acele eden koğuş arkadaşları arasında kalakaldı. Kısa süre sonra Dita diğer üç tutsakla beraber cesedi taşıyarak çıktı, o ise hâlâ aynı yerdeydi, çamur deryasının ortasında büyük bir kederle, bir başına kızının uzaklaşmasını izliyordu.

İnsanlığın son sınırına yapılan başka bir yolculuğu.

Dita çukurun içine tekrar kafasını uzatıp baktı ve başı döndüğü için bembeyaz kesildi. Herkes baş dönmesinin kokudan kaynaklandığını söylese de aslında o çukura birbiri üstüne atılmış hayatların görüntüsü kolay alışılacak bir şey değildi.

Umarım asla alışmam, diye düşündü.

Koğuşuna dönerken annesi yoklamadan sonra sıralar dağılmamış gibi girişin yakınında, ayakta duruyordu. Yüzünde derin bir kızgınlık, hatta öfke vardı.

"Aptal mısın nesin? Başka birinin yerine geçmenin cezasının ölüm olduğunu unuttun mu yoksa?" diye bağırdı.

Dita annesinden en son ne zaman azar işittiğini hatırlamıyordu. Yakınlardan geçmekte olan bir tutsak dönüp baktı ve Dita yanaklarının yandığını hissetti. Hiç adil gelmiyordu ona, ağlamak istememesine rağmen gözleri yaşla doldu. Yalnızca gururu sayesinde o gözlerinin dibinde biriken damlaların akmasını engelleyebildi. Başını salladı ve arkasını döndü.

Annesinin ona çocuk gibi davranmasına katlanamıyordu. Ona hiç adil gelmemişti. Tam da bu yüzden, Liesl'ın zayıf ve cesedi kaldıramayacak kadar güçsüz olduğunu bildiğinden yapmıştı bunu. Fakat annesi açıklama yapmasına bile fırsat vermemişti. Dita annesinin kendisiyle gurur duyacağını sanmıştı ama bunun yerine Prag'da yediği tokattan sonraki en kötü azarı işitmişti.

Yaptığım hiçbir şeye değer vermiyor...

Yanlış anlaşıldığını hissediyordu. Toplama kampında olabilirdi ama dünyanın başka yerlerinde yaşayan ve on altı yaşına basmak üzere olan milyonlarca ergenden farklı değildi.

Ancak Dita annesinin onunla gurur duymadığını zannederken fena halde yanılıyordu. Liesl kızıyla çok gurur duyuyordu ama bunu dile getirmeyecekti. Tüm o yıllar boyunca askerî baskı arasında, doğru düzgün okula gitmeden, nefret ve şiddetle kirlenmiş ortamlarda bulunarak büyüyen kızının nasıl bir insan olacağıyla ilgili kuşkuları onu yiyip bitirmişti. Ve kızının bu cömert davranışı tüm sezgilerini ve umutlarını doğrular nitelikteydi; eğer sağ kurtulursa Edita'nın iyi bir kadın olacağını biliyordu.

Yine de bunların hiçbirini dile getiremezdi. Böylesine gözü kara bir davranış karşısında memnuniyetini göstermek Dita'yı teşvik eder ve sonra yine annesini cezadan kurtarmak için ha-

yatını tehlikeye atardı. Ne de olsa o, kızını korumaya çalışan bir anneydi. Zira Liesl için hayat artık daha iyiye de daha kötüye de gitmeyecekti. Varoluş, ona göre vasat bir şeye dönüşmüştü, tıpkı ağzına atınca tatsız olduğunu anladığın haşlanmış balık gibi. Tek mutluluğu kızının gözlerindeki ışıktı. Fakat Dita henüz bunu fark edemeyecek kadar gençti.

Ertesi gün Dita'nın Karga Surat ismini bahşettiği gardiyan koğuşa girdi ve herkesin dışarıda sıra olmasını emretti.

"Herkes! Ayağa kalkmayanı vururum!"

Gönülsüzce, fazla acele etmeden kımıldamaya başladılar.

"Battaniyeleri alın!"

İşte bu, yeni bir şeydi. Herkes birbirine baktı ama kısa sürede açıklaması geldi. Yeni gelen nakillere yer açmak için kadınların bulunduğu büyük kampa gönderileceklerdi. Oradaki tutsaklar da aynı derece kıtlık içindeydi, su azdı, sadece payları kadar içecekleri ölçüde veriliyordu, kimse bir şey yıkayamıyordu. Hâkim olan karmaşa nedeniyle bazı tutsaklar çizgili üniforma bile giymiyordu. Öbürleri de tutsak gömleğinin üstüne alelade bir yelek veya başka giysi geçirmiş şekilde dolaşıyordu. Kadınlar öyle çamur içinde kalmışlardı ki artık üstlerindeki kumaş parçası mı, kabuk bağlamış yara mı, yoksa morluk mu bilemeyecek haldeydiler. Bir SS subayı dişlerini sıkarak lağım çukurunda çalışan bir grup kadını izliyordu, kadınların kolları çubuk misaliydi.

Koğuş tıklım tıklımdı ama Auschwitz'deki gibi küçük bir avantajı vardı: İçeride birkaç yatak, yani tahtakurusu istilası altında, kirli saman döşek vardı ama en azından üstüne yatınca kemikleri batmıyordu. Uzanan bir sürü kadın vardı; çoğu hastaydı ve artık ayağa kalkmayı bırakmışlardı. Gardiyanlar tifüs bulaşacak diye ölümüne korktukları için onların yanına yaklaşmıyorlardı. Bazısı da rahatsız edilmemek için hasta numarası yapıyordu.

Beraber yatacakları boş bir döşeğe oturdular; annesi çok yorgundu fakat Dita huzursuzdu, kalkıp kampı kolaçan etme dürtüsüne karşı koyamadı. Aslında görecek hiçbir şey yoktu; koğuş-

larla tellerden başka. Hararetle sohbet eden bir sürü kadın vardı, son nakille gelenlerin vücudunda hâlâ biraz enerji rezervi vardı ama ötekilerin konuşacak hali bile kalmamıştı. Onlara baksan da sana dönüp bakmıyorlardı.

Teslim olmuşlardı.

Dita o anda bir koğuşun yanında duran kızı gördü, üzerinde çizgili tutsak elbisesi ile başında o dev lağım çukurunda şaşırtıcı derecede beyaz kalmış bir şal vardı. Ona baktı ve yanlış gördüğünü düşünerek gözlerini bir an kapattı. Ancak gözlerini açtığında göz yanılsaması olmadığını anladı. İşte orada duruyordu.

"Margit..."

Vücudunda kaldığını zannetmediği bir güçle ismini haykırıp koşmaya başladı.

"Margit!"

Arkadaşı aniden başını çevirdi ve yerinden kalkmak için hamle yaptığında Dita'yla çarpıştılar, birlikte yere düştüler, kahkahalarla toprak zeminde yuvarlandılar. Birbirlerine sımsıkı sarılıp bakıştılar. O şartlar altında mutluluktan bahsedilebilirse o an için mutluydular.

El ele tutuşup Liesl'ın yanına gittiler. Dita'nın annesini görünce Margit fırladı ve daha önce hiç yapmamış olduğu bir şey yapıp kadına sarıldı. Daha doğrusu boynuna atladı, uzun zamandır ağlayabileceği güvenli bir omuza ihtiyacı vardı.

Ağlayıp açıldıktan sonra aile kampındaki elemenin korkunç olduğunu anlattı; annesiyle kardeşini talihsizler grubuna göndermişlerdi. Kafasında defalarca yeniden yaşadığı sahneyi, o ikisinin güçsüzler sırasına nasıl yollandığını en ufak ayrıntısına dek anlattı.

"Eleme bitene kadar koğuşta gözlerimi onlardan ayırmadım. El ele tutuşmuşlardı, son derece sakindiler. Sonra daha küçük grup olan ve benim de içinde bulunduğum seçilenler grubuna çıkma emri verildi. Gitmek istemedim ama kalabalık deryasında beni dışarı ittirdiler. Koğuştaki şöminenin diğer yanında Helga ile annemi görüyordum, gitgide gözden kayboluyorlardı, etrafları

yaşlılarla ve kız çocuklarıyla sarılıydı. Gidişimi izliyorlardı. Biliyor musun, Ditinka? Ben giderken... gülümsüyorlardı! El sallayıp gülümsüyorlardı. İnanabiliyor musun? Ölüme mahkûm edilmişlerdi ve gülümsüyorlardı."

Margit o anı tekrar anımsadı, sanki ateşle kazınmıştı zihnine, olanlara hâlâ inanamıyor gibi başını iki yana salladı.

"Yaşlı, hasta ve çocukların grubunda olmanın kesin ölümle sonuçlanacağının bilincinde miydiler acaba? Belki de biliyorlardı ve kurtulma ihtimali olan diğer grupla gittiğim için benim adıma seviniyorlardı."

Dita omuz silkti, Liesl başını okşadı. Margit'in annesiyle kız kardeşini hayal ediyorlardı, artık her şeyin ötesine geçmişlerdi; onlar için hayatta kalma mücadelesi çoktan geride kalmış, korku sona ermişti.

"Gülümsüyorlardı..." diye fısıldadı Margit.

Babasını sordular, BIIb'deki o sabahtan sonra bir daha görmemişti.

"Başına ne geldiğini bilmediğim için neredeyse seviniyorum."

Belki ölmüş, belki ölmemişti ama belirsizlik ona eşlik ediyordu.

Margit on yedi yaşına basmıştı artık ama Bayan Adlerova battaniyesini alıp gelmesini söyledi. Kampta öyle bir kontrol eksikliği vardı ki kimse farkına varmayacak ve böylece üçü beraber aynı döşekte uyuyacaklardı.

"Sizi rahatsız etmeyeyim," dedi Margit.

"Beraber olacağız." Liesl'ın yanıtı son noktayı koymuştu.

Onu ikinci evladı olarak kabullendi. Dita için Margit hiç sahip olmadığı ablaydı. İkisi de esmerdi ve ikisinin de dişleri hafif ayrıktı, ikisi de tatlı bir tebessüme sahipti, o yüzden aile kampında bir sürü kişi onları gerçekten abla kardeş sanmıştı ve kızlar da bu karışıklıktan ötürü mutluydular.

Dita'nın koğuşuna taşınsa kimse bir şey demezdi. Artık kimse bir şeyle ilgilenmek istemiyordu. Her şey önemini yitirmişti. Orası bir tutsak kampı değil, yıkıntı kampıydı.

O akşam durmadan bakıştılar.

"Şu geceliklerle pek çekici sayılmayız," dedi Dita birkaç beden büyük gelen çizgili elbisesinin devasa kollarını göstererek.

Bakıştılar. Daha zayıf ve daha bitkin durumdaydılar ama bunu dillendirmiyorlardı. Birbirlerine moral veriyorlardı. Anlatacak çok şey olmasa da konuşuyorlardı. Kaos ve açlık, mutlak hissizlik, enfeksiyonlar ve hastalıklar. Yeni bir şey yoktu.

Yatağının birkaç sıra ötesinde tifüslü iki kız kardeş yaşam savaşını kaybetmek üzereydi. Küçük kardeş Anne sanrılı bir ateşin pençesinde kıvranıyordu. Ablası Margot ondan da beterdi. Alt ranzada hareketsizce yatıyordu ve gitgide azalan nefesi dünyayla tek bağıydı.

Dita yaklaşıp henüz hayatta olan o kıza baksaydı kendisine ne kadar benzediğini görürdü; ergen, tatlı gülüşlü, koyu renk saçlı, hülyalı bakışlı. Dita gibi o da enerjik ve geveze, biraz hayalperest, biraz da asi bir kızdı. Onun da ele avuca sığmaz görünüşünün altında düşünceli, melankolik bir iç ses yatıyordu ama bu onun sırrıydı. İki kız kardeş önce Amsterdam'dan Auschwitz'e, oradan da Ekim 1944'te Bergen-Belsen'e gelmişlerdi. Tek suçları Yahudi olmaktı. O pislik yuvasında ölümden kaçmak için beş ay çok uzun bir süreydi. Tifüs gençlik dinlemiyordu.

Anne, ablasından bir gün sonra sefil yatağında mutlak bir yalnızlıkla hayata gözlerini yumdu. Kemikleri sonsuza dek Bergen-Belsen toplu mezarındaki insan çöplüğünde kalacaktı. Ancak Anne küçük bir mucizeye dönüşecek bir şey başarmıştı; kendisinin ve ablası Margot'nun hatırası yıllar sonra da canlı kalacaktı. Amsterdam'da ailesiyle gizli bir sığınakta saklandıkları iki sene boyunca "arkadaki evde" hayatıyla ilgili ayrıntıları yazmıştı, orası babasının gizlice kapanan ofisine bağlı ek binaydı ve onlar için sığınağa dönüşmüştü. İki yıl boyunca ailesi Van Pels ve Fritz Pfeffer ile aile dostlarının yardımları sayesinde gizlenerek yaşamıştı. Oraya yerleştikten kısa süre sonra doğum günü gelip çatmıştı ve hediyeler arasından bir de not defteri çıkmıştı. Orada hislerini

paylaşacak yakın bir arkadaş edinemeyeceği için Kitty ismini verdiği deftere içini dökmüştü. Arkadaki evde geçen hayatının o dönemine bir başlık koymak gelmemişti aklına fakat sonrasında bunun da üstesinden gelinmişti. O defter, tarihe *Anne Frank'ın Hatıra Defteri* olarak geçmişti.

30

Yiyecek, ender bulunan bir şeye dönüşmüştü. Gün içinde birkaç parça ekmekten başka bir şey alamıyorlardı. Akşamdan akşama bazen çorba kazanı görünüyordu. Dita ile annesi Auschwitz'deki hallerinden bile daha zayıf düşmüşlerdi. Uzun süredir bu durumda yaşayan eski tutsaklar artık zayıf veya sıska değillerdi; çubuk gibi kolları ve bacaklarıyla tahta kuklalara dönmüşlerdi. Su da azdı, damla damla akan musluktan bir kâse doldurmak için saatler boyu sırada beklemek zorundaydılar.

Mikrop ve hastalıktan başka bir şeyin kalmadığı tıklım tıkış kampa hâlâ daha fazla kadın nakliyordu. Bunlar Macar asıllı Yahudilerdi. Yeni gelenlerden biri tuvaleti sordu. Safça.

"Altın kaplama hamamlı banyolarımız var. Volkenrath'a söyle de sana kese getirsin."

Bazıları kahkahayla güldü.

Tuvalet yoktu. Yere delik açılmıştı ama ağzına kadar dolmuştu.

Yeni gelen başka bir kadın öfkeden deliye döndü, o anda içeri giren muhafızlardan birinin yanına giderek çalışmaya hazır olduklarını, onları bir fabrikaya göndermeleri gerektiğini, o pislik çukurundan çıkarmalarını söyledi. Bir kıdemli, muhatabının gardiyanların denetmeni Volkenrath olduğunu, onu görünce tifüs gibi kaçmak gerektiğini fısıldasa da uyarmakta geç kalmıştı.

Kadın SS subayı hiç istifini bozmadan dağılan topuzunu düzeltti, sonra belinden Luger tabancasını çıkarıp namlusunu tutsağın alnına dayadı. Pasteur'ün üstünde çalıştığı, ağzından köpükler çıkan köpeklerin kuduz bakışıyla baktı ona. Tutsak

kollarını kaldırdı, bacakları öyle titriyordu ki dans eder gibi görünüyordu. Volkenrath güldü.

Bir tek o gülüyordu.

Kadının kafasına dayanan silah buz gibi demirden bir çubuktu âdeta, bacaklarının arasından sıcak idrar akmaya başladı. Denetmenin önünde altına işemek pek saygılı bir hareket değildi. Herkes dişlerini sıkıp patlama sesini bekledi. Bazıları etrafa saçılacak beyin parçalarını görmemek için başını çevirdi. Volkenrath'ın, kaşlarının arasından saçına dek uzanan dikey bir kırışığı vardı, öyle belirgin ve derindi ki kara bir yaraya benziyordu. Tabancayı öfkeden sımsıkı tuttuğu için eklemleri bembeyaz kesilmişti. Hem ağlayıp hem altına yapan kadının alnına doğrulttu. Nihayet silahı indirdi. Tutsağın alnında kırmızı bir halka izi kalmıştı. Volkenrath başıyla yerine geçmesini işaret etti.

"Sana bu iyiliği yapmayacağım, Yahudi kancığı. Hayır, şanslı gününde değilsin."

Ve testere sesine benzer bir kahkahayla güldü.

O gece şafak söktüğünden beri beyaz saçlı bir kadın kızının ölümüne ağlıyordu. Neden öldüğünü bile bilmiyordu. Sabah olunca koğuşun arkasına gidip yere çöktü ve kızı için elleriyle mezar kazmaya başladı. Ancak bir serçenin sığabileceği kadar minicik bir delik açabilmişti. Çamur içinde kalan kadın yere yığıldı, ranza arkadaşı teselli etmek için yanına geldi.

"Kızımı gömmeme kimse yardım etmeyecek mi?" diye bağırıyordu kadın yerden.

Kimsenin gücü yoktu ve artık çözümü olmayan bir şey için kimse kılını kıpırdatmayı makul bulmuyordu. Yine de birkaç kadın ona yardım etmeye geldi ve çamuru kazmaya başladılar. Fakat zemin sertti ve zayıf elleri kısa süre içinde kanamaya başladı. Yorgun düşen, canları yanan kadınlar yerde bir iki karışlık yer açamadan durdular.

Arkadaşı kızını çukura götürmeye ikna ediyordu.

"Çukur... Orayı gördüm. Olmaz, lütfen, orası olmaz. Tanrı gücenir..."

"Diğer masumlarla beraber olacak. Yani yalnız kalmayacak," dediler.

Kadın ağır ağır başını salladı. Hiçbir teselli işe yaramıyordu.

Kamp leş gibi kokuyordu. Koğuşların ahşap duvarlarına dayanmış duran dizanteri hastalarının dışkılarıyla doluydu; kimse onlara bakmıyor, kendi pisliklerinin içinde yerde öylece duruyorlardı. Eğer ölenin akrabası ya da arkadaşı varsa onları çukura kadar götürüyordu. Kimsesi yoksa SS subaylarından biri tabancasını çıkarıp tutsaklara zorla taşıtana dek cesetleri kampın toprak zemininde kalıyordu.

Kampta yavaş yavaş yürüyorlardı, her köşede aynı yıkıcı manzara görülüyordu. Dita hem Margit'in hem de ateşten veya korkudan titremekte olan annesinin elinden tuttu. Hastalığı, fenalaşmadan ayırt etmek imkânsızdı.

Koğuşa döndüklerinde durum daha da feciydi. Ekşi hastalık kokuları, sızlanmalar, iç çekmeler, tekdüze dua fısıltıları. Hastaların çoğu artık yataklarından inecek halde değildi; birçoğu ihtiyaçlarını olduğu yerde gideriyordu, koku dayanılacak gibi değildi.

Koğuşun içi ölümü bekleyenler sığınağı gibiydi. Bir bakıma öyleydi de. Dita yatakların kasvetli gölgesine baktı; bazılarının etrafında hastaları rahatlatmaya çalışan aileleri ile dostları bulunuyordu. Hastaların çoğu bir başına acı çekiyor, bir başına ölümle cebelleşiyor ve bir başına ölüyordu.

Dita ile annesi koğuştan çıkmaya karar verdi. Nisan ayı gelmiş olsa da Almanya'da hâlâ keskin bir soğuk vardı; dişleri sızlatan, parmakları uyuşturan, burunları donduran bir soğuk. Açık havada duran herkes normal olarak tir tir titriyordu.

"Tiksintiden ölmektense soğuktan ölmek daha iyi," dedi Dita annesine.

"Edita, kaba saba konuşma."

Onlar gibi pek çok tutsak da dışarıda durmayı yeğlemişti. Liesl ile iki kız duvarda boş bulabildikleri bir parça yere sırtlarını dayadı ve battaniyelerine sarınıp etrafa dikkat etmemeye çabaladı. Kamp kapalıydı, artık kimse giriş çıkış yapmıyordu ve makineli tüfekle kulelerde nöbet bekleyen askerlerin sayısı bir hayli azalmıştı. Kaçmayı denemeleri gerekiyordu –yakalanırlarsa en azından daha çabuk ölürlerdi– ancak deneyecek güçleri bile kalmamıştı. Hiçbir şeyleri kalmamıştı.

Günler geçtikçe her şey altüst oluyordu. SS subayları lağım çukuruna dönen kampta devriye gezmeyi bırakmıştı. Günlerdir yiyecek yoktu, su da tamamen kesilmişti. Bazıları yerdeki çamur birikintisini içiyordu ve kısa süre sonra kasılmalar başlıyor, koleradan ölüyorlardı. Dita etrafa bakındı ve karşısında açık seçik çürümekte olan manzarayı görmemek için gözlerini yumdu. Hava gitgide ısınıyor, cesetler daha hızlı çürümeye başlıyordu. Kaldırmak için tutacak kolları bile kalmamıştı.

Artık neredeyse kimse yerinden kalkmıyordu. Çoğu da bir daha asla kalkamayacaktı; bazıları çabalasa da çubuk bacakları titriyor ve yere yuvarlanarak çamura bulanıyordu. Kimi ise cesetlerin üstüne yüzüstü düşüyordu. Yaşayanları ölülerden ayırmak çok zordu.

Çarpışma sesleri gittikçe yükseliyor, yaklaşıyordu. Kurşun sesleri de artıyor, bombaların yarattığı titreşimler bacaklarını gıdıklıyordu ve ellerindeki yegâne umut, o cehennemin geç olmadan son bulmasıydı. Ancak ölüm çok daha hızlı ve kararlı adımlarla kendi cephesinde ilerliyordu.

Dita annesine sarıldı. Gözlerini kapatmış duran Margit'e bakakaldı ve daha fazla mücadele etmemeye karar verdi. O da gözlerini yumdu; perde kapanıyordu. Direneceğine dair Fredy Hirsch'e söz vermişti. Ama o etmese de vücudu pes ediyordu. Ne de olsa Hirsch de sonunda kendini bırakmıştı... Yoksa bırakmamış mıydı? Bir önemi yoktu artık.

Gözlerini kapatınca Bergen-Belsen'in dehşeti kaybolmuş, yerine *Büyülü Dağ*'daki Berghof Sanatoryumu gelmişti. Dahası Alpler'in o soğuk ve temiz rüzgârını hisseder gibi olmuştu.

Güçsüzlük zihinsel bulanıklığı tetikliyor, asma kilitleri açıyor, hatıraların kapısını aralıyordu; zihnindeki her şey düzensizce birbiri üstüne yığılmaya başlıyordu. Gerçekte bildiği anlar, yerler, insanlar kitapta tanıdıklarıyla birbirine karışıyordu ve Dita hayal gücü hamuruyla yoğrulmuş anları artık gerçek anılardan ayıramaz hale geliyordu.

Berghof'un küstah doktoru Behrens mi –Hans Castorp'a bakan doktor– yoksa Doktor Mengele mi daha gerçekti, bilemiyordu; bir an ikisinin sanatoryum bahçesinde gezdiğini görür gibi olmuştu. Hararetli bir sohbete dalmışlardı sanki. Birden yemek odasına girdi ve *Şahika*'daki centilmen Doktor Manson'ı, önü açık lacivert gömleğiyle yakışıklı Edmond Dantès'yi ve çekici zarafetiyle Madame Chauchat'yı muhteşem yemeklerle donatılmış masanın etrafında otururken gördü. Daha dikkatli bakınca masanın ucundaki Doktor Pasteur'ü gördü, önünde duran fırında pişmiş hindiyi, yemek için neşterle kesiyordu. Oradan "Bayan Ayyaş" lakabını taktığı Bayan Krizková'ya geçti, sıvışmaya çalışan garsonu azarlıyordu; garsonun yüzü Lichtenstern'in yüzüydü. Daha şişman başka bir garson elinde enfes köfte tepsisiyle geldi ancak ani bir sakarlıkla tökezledi ve yemeği masaya döktü, bütün misafirlerin üstü başı yağ içinde kaldı ve herkes azarlayan gözlerle ona baktı. Sakarlığı için özür üstüne özür diliyordu garson, pişmanlıkla başını eğiyor ve yemek artıklarını telaşla toplamaya çalışıyordu. Dita onu hemen tanıdı: Yine her zamanki numaralarından birini yapan Şvayk'tı! Kesin o köfte artıklarını mutfağa götürünce yamaklarla birlikte güzel bir ziyafet çekecekti.

Dita'nın akıl sağlığı tereyağı misali eriyordu. Böylesi daha iyiydi. Gerçeklikten uzaklaştığını biliyordu ve artık umursamıyordu. Mutlu olduğunu hissediyordu, tıpkı küçükken olduğu gibi; odasının kapısını kapatınca dünya dışarıda kalırdı ve hiçbir şey

ona zarar veremezdi. Başı dönüyordu, dünyaya sis perdesi iniyor ve her şey dağılmaya başlıyordu. Tünelin ucunu görüyordu.

Başka bir dünyadan gelen tuhaf sesler duydu kafasında. Sınırı geçtiğini, her şeyin ötesinde olduğunu hissediyordu, orada anlaşılmaz bir dilde hararetle konuşan erkek sesleri vardı, belki sadece seçilenler o dili çözümlemeyi biliyordu. Cennette hangi dilin konuşulduğunu hiç düşünmemişti. Veya Araf'ta. Veya cehennemde. Onun anlamadığı bir dildi.

Histerik bağrışlar da duyuyordu. Ancak o tiz çığlıklar fazla duygu yüklüydü, öteki dünyadan olamayacak kadar. Bu iğrenç dünyanın çığlıklarıydı. O anda henüz ölmemişti. Gözlerini açtı ve yerinden kalkıp ani bir histeri kriziyle deli gibi bağırmaya başlayan tutsakları gördü. İnsanlar bağrışıyor, kekeliyordu; gürültü vardı, düdük sesleri ile adım sesleri duyuluyordu. Öyle afallamıştı ki hiçbir şeye anlam veremiyordu.

"Herkes delirmiş," diye fısıldadı. "Bu kamp tımarhaneye dönmüş."

Margit gözlerini açıp korkuyla ona baktı, sanki artık korkulacak bir şey kalmış gibi. Annesinin koluna dokundu, o da gözlerini açtı.

İşte o anda gördüler; askerler kampa giriyorlardı. Silahlıydılar ama Alman askerleri değillerdi. O ana dek görmüş oldukları siyah üniformalardan farklı olarak kahverengi üniformalar vardı üzerlerinde. Askerler önce her tarafa nişan aldılar ama sonra hemen silahları indirdiler, bazıları tüfekleri omuzlarına geçirip ellerini başlarına götürdü.

"*Oh, my God!*"

"Bunlar kim, anne?"

"İngilizler, Edita."

"İngilizler..."

Margit'in de Dita'nın da gözleri de ağızları gibi kocaman açılmıştı.

"İngilizler mi?"

Genç bir astsubay boş kutunun üzerine çıktı ve ellerini borazan gibi birleştirdi. Kırık Almancasıyla şöyle dedi:

"Büyük Britanya Birleşik Krallığı ve müttefikleri adına bu kamp kurtarılmıştır. Özgürsünüz!"

Dita, Margit'i koluyla dürttü. Arkadaşı donakalmıştı, konuşamıyordu. Dita hiç gücü kalmadığını zannederken ayağa kalkmayı başardı; bir elini arkadaşının omzuna, diğerini hâlâ şaşkın olan annesinin omzuna koydu. Nihayet küçüklüğünden beri söyleyebilmeyi umduğu o cümleyi telaffuz etti:

"Savaş bitti."

31. blok kütüphanecisi ağlamaya başladı. O günü görecek kadar yaşayamamış olan herkes için ağlıyordu; dedesine, babasına, Fredy Hirsch'e, Miriam Edelstein'a, Morgenstern Öğretmen'e... O anı görmek için orada bulunmayan herkese. Acı bir sevinçti.

Bir asker bölgedeki sağ kalanların yanına gelip Galler aksanlı Almancasıyla kampın kurtarıldığını, artık özgür olduklarını haykırıyordu.

"Özgürsünüz! Özgürsünüz!"

Bir kadın sürünerek gelip askerin bacağına sarıldı. Kurtarılanlardan şükran dolu sözcükler bekleyen asker gülümseyerek eğildi. Ancak bir deri bir kemik kalmış kadın sert bir dille onu azarladı:

"Neden bu kadar geç kaldınız?"

Britanyalı askerler sevinç ve mutluluktan sarhoş olmuş bir kalabalıkla karşılaşmayı umuyordu. Kahkahalar ve sevinç nidaları bekliyorlardı. Karşılarında kurtarıldıkları için sevinçten ve o günü göremeyen eşleri, evlatları, kardeşleri, amcaları, kuzenleri, dostları, komşuları ve daha birçoğu için derin bir kederden dolayı ağlayan, sitem eden, yakaran, haykıran kalabalığı beklemiyorlardı.

Kimi askerler şefkatle bakarken kimi inanamaz gözlerle izliyordu, çoğu da tiksintiyle. Bir Yahudi toplama kampının, çamur içinde üst üste yığılı ölüler ile yaşayanların ayırt edilemediği bir bataklık olacağını hiç düşünmemişlerdi. Hatta yaşayanlar ölülerden

daha çok iskelete benziyorlardı. İngilizler bir tutsak kampını kurtaracaklarını zannetmişlerdi ama karşılarına bir mezarlık çıkmıştı.

Hâlâ haberi yayacak kadar çıkan cılız sesler vardı. Yine de yaşayanların çoğunun sadece şaşkın gözlerle bakacak kadar gücü kalmıştı. Tutuklananlar sıra sıra önlerinden geçerken daha da hayretle bakıyorlardı. Dita gözlerine inanamadığından iki kere baktı. Aklının ermeye başladığından beri hayatında ilk kez tutuklananlar Yahudi değildi. Silahlı Britanya askerlerinin yanında darmadağın olmuş topuzu, dimdik başıyla Elisabeth Volkenrath yürüyordu.

31

Özgürlüğün ilk günleri tuhaf geçmişti. Dita'nın engin hayal gücünü bile aşan sahneler yaşanmıştı; Nazi gardiyanları ölüleri elleriyle taşıyorlardı; her daim kusursuz görünen Volkenrath'ın üniforması çamur içindeydi, cesetleri kollarından tutup çukura sürüklerken saçı darmadağın olmuştu. Britanyalılar getirilen cesetleri SS subaylarından alıp aşağı indirme görevini Doktor Kline'a vermişlerdi; artık zorla çalıştırılan tutsak rolünü kendileri devralmıştı.

Özgürlük zamanı gelmişti ancak Bergen-Belsen'de kimse mutlu değildi. Ölümlerin sayısı yıkıcı boyuttaydı. Hastalık baş döndürücü bir hızla yayıldığı için ölüleri istedikleri gibi saygılı bir törenle gömemeyeceklerini kısa sürede anladılar. Sonunda SS subaylarına cesetleri üst üste yığmalarını ve buldozerle çukura itmelerini emrettiler. Barışın da kendi talepleri mevcuttu; savaşın etkileri bir an evvel silinmeliydi.

Margit öğlen yemeği sırasında beklerken bir elin omzuna değdiğini hissetti. Önemsiz bir hareket olsa da o dokunuşla beraber aniden içi yaşama sevinciyle doldu. Arkasına dönmeden dahi o elin babasına ait olduğunu biliyordu.

Dita ve Liesl, Margit adına çok sevindiler. Margit'i mutlu görmek, onları da mutlu ediyordu. Babasının İngilizlerden Prag'a giden trene bir bilet aldığını ve kızını da yanında götürmek için her şeyi ayarladığını anlatınca ona yeni yaşamında bol şans dilediler. Baş döndüren bir hızla değişiyordu her şey.

Margit'in yüzü ciddileşti ve kararlılıkla anne kıza baktı.

"Benim evim, sizin evinizdir."

Bu, nezaket için söylenen bir laf değildi. Dita onun yürekten gelen bir sevgi ilanı olduğunu biliyordu. Babası hâlâ iyi durumda olmasını umduğu, Prag'da onları misafir edecek, Yahudi olmayan birkaç Çek arkadaşının adresini bir kâğıda yazıp verdi.

"Prag'da görüşürüz!" dedi Dita vedalaşmak için el ele tutuştuklarında.

Bu kez daha ümit dolu bir veda olmuştu. Nihayet "Yakında görüşürüz!" lafının hakkını veren bir vedaydı.

İlk günlerde ciddi bir karmaşa yaşandı. Britanyalılar cephede savaşmak için eğitim almışlardı; çoğu hasta ya da gıdasız kalmış, akılları karışık ve kimliksiz yüz binlerce insanla nasıl başa çıkacaklarını bilmiyorlardı. İngiliz müfrezesinin tutsakları ülkelerine göndermek için bir ofisi vardı ama ağzına kadar doluydu ve geçici belgelerin düzenlenmesi haddinden uzun sürüyordu. En azından tutsaklara yiyecek, temiz battaniye veriliyor ve binlerce hasta için çadır hastaneler kuruluyordu.

Dita kaygılarını yansıtarak Margit'in keyfini kaçırmak istememişti; annesi iyi değildi. Düzgün yemek yemesine rağmen kilo almıyordu ve yeniden ateşi çıkmıştı. Hastanede tedavi görmesinden başka çareleri yoktu. Bu da oradan ayrılma sürecinin uzaması anlamına geliyordu.

Müttefik kuvvetlerin Bergen-Belsen'de hayatta kalanlar için kampın eski bakımevine kurduğu çadır hastane savaşın bittiğini henüz öğrenmemiş gibiydi. Alman ordusu teslim olmuş, Hitler kendi yer altı sığınağında intihar etmişti ve SS subayları duruşmasız yargılanmayı bekleyen tutuklulara dönüşmüştü ya da kanunsuz kaçaklar gibi saklanıyorlardı. Oysa hastanelerde savaş kanlı ellerini havaya kaldırıp teslim olmamakta direniyordu. Ateşkes, kesilen kolları ve bacakları geri getirmiyor, yaraların acısını dindirmiyor, tifüsü geçirmiyor, ölüm döşeğindekileri kurtarmıyor, ölenleri geri getirmiyordu. Barış her şeyi iyileştirmiyordu, en azından hızlı bir şekilde.

Yıllarca zorluklara, trajedilere, sıkıntılara dimdik göğüs germiş olan Liesl Adlerova barışın gelişiyle beraber ciddi hastalığa yakalanmıştı. Üstesinden geldiği onca şeyden sonra tekrar huzurla yaşamak için atlaması gereken son engeli aşamayacağına bir türlü inanamıyordu Dita. Hiç adil olmazdı.

Annesi askerî sedyede yatıyordu, en azından çarşaflar temizdi veya son yıllarda üstüne örttükleriyle karşılaştırınca ona temiz görünüyordu. Annesinin elini tuttu ve kulağına moral veren kelimeler fısıldadı. İlaçlar onu uyuşturmuş durumdaydı.

Günler geçtikçe hasta bakıcılar, annesinin baş ucundan ayrılmayan o muzip, melek yüzlü Çek kızın varlığına alışıyorlardı. Mümkün mertebe Dita'ya da göz kulak olmaya çalışıyorlardı; yemeğini yiyip yemediğini kontrol ediyor, uzun süre içeride durmaması için ara sıra hastaneden dışarı çıkmasını tembihliyor, annesinin yanındayken maske takmasını öneriyorlardı.

O öğlenlerden birinde Dita, Francis isimli, ablak yüzü çille kaplı genç bir hasta bakıcının kitap okuduğunu gördü. Yanına yaklaşıp heyecanla kitabın ismine baktı. Bir Vahşi Batı romanıydı ve kapağında dikkat çekici, tüylü bir başlık takan, yanakları savaş boyalı, eli tüfekli bir Kızılderili şefi vardı. Hasta bakıcı, kızın ısrarla incelediğini sezince gözlerini kitaptan kaldırdı ve Vahşi Batı romanlarını sevip sevmediğini sordu. Dita, Karl May'in bir romanını okumuş ve cesur Old Shatterhand ile arkadaşı Apaçi Winnetou'yu sevmişti; onları Kuzey Amerika'nın engin çayırlarında olağanüstü maceralar yaşarken hayal etmişti. Dita yaklaşıp okşar gibi dokundu kitaba, parmağını bir aşağı bir yukarı yavaşça kapakta dolaştırdı. Hasta bakıcı biraz şaşkın gözlerle ona bakıyor, kızın sarsılmış olabileceğini düşünüyordu. O cehennemde yaşadıktan sonra kimse bunu yadırgayamazdı.

"Francis..."

Dita önce kitabı, sonra kendini işaret etti. Ödünç almak istediğini anlatmıştı. Hasta bakıcı ona gülümsedi. Yerinden kalktı ve pantolonunun arka cebinden benzer iki kitap daha çıkardı;

küçük, esnek, sarı kâğıda basılmış ve canlı renkli kapaklara sahip kitaplardı. Biri Vahşi Batı, diğeri ise polisiye romanıydı. Kıza uzattı, Dita kitapları alıp uzaklaştı. Hasta bakıcı o anda fark ederek arkasından seslendi.

"Hey, sweetie! They're in English!" Ve kırık Almancası ile dediğini tercüme etti: "Kız! Kitaplar İngilizce!"

Dita döndü ve duraksamadan gülümsedi. İngilizce olduklarını ve bir şey anlamayacağını biliyordu zaten ama umursamıyordu. Annesi uyurken boş bir yatağa oturdu ve kitapların o kâğıt kokusunu içine çekti, hızlıca sayfaları çevirdi ve kâğıt sesini duyunca tebessüm etti. Bir sayfa açtı ve kâğıt hışırdadı. Kapattı ve kapaktaki pürüzleri okşadı. Yazarların isimlerini sevmişti, ona egzotik gelen İngiliz isimleriydi. Eline tekrar bir kitap almak yaşamın yerli yerine oturmaya başladığının göstergesiydi; birinin gelip tekmeyle bozduğu yapbozun parçaları yavaş yavaş yerlerine oturuyordu.

Ancak bozulduğundan yerine oturmayan bir parça vardı; annesi iyileşmiyordu. Günler geçtikçe durumu daha beter oluyordu; ateşi yükseliyor ve bedeni âdeta şeffaflaşıyordu. Ona bakan doktor Almanca bilmiyordu ama el kol işaretleriyle anlattığında Dita durumun çok iyi olmadığını gayet net anlıyordu.

Bir gece Liesl fenalaştı; kesik kesik nefes alıyor, yatakta kıvranıyordu. Dita son kez şansını denemeye karar verdi, elindeki son kozu oynayacaktı, ya hep ya hiçti. Dışarı çıktı, hastane jeneratörlerinin sağladığı yanıp sönen ışıklardan uzaklaşana dek yürüdü. Karanlık bir yer arıyordu ve birkaç yüz metre ötede bir alan buldu. Mutlak yalnızlığa ulaşınca yüzünü ayın da yıldızların da görünmediği bulutlu göğe çevirdi. Diz çöktü, Tanrı'dan annesini kurtarmasını diledi. Tüm olanlardan sonra Prag'a dönmek için tek yapmaları gereken trene binip gitmek iken ölmesi mümkün değildi. Bunu yapamazdı. Annesine bunu borçluydu. O kadının ömür boyu kimseye zararı dokunmamış, kimseyi gücendirmemiş kırmamış, kimsenin ekmeğine göz dikmemişti. Niçin onu bu şe-

kilde cezalandırıyordu? Annesinin ölmesine izin vermemesi için Tanrı'ya sitem etti, yalvardı, yakardı. Sırf iyileşsin diye binbir türlü vaatte bulundu; kendini onun yoluna adayacağını, Kudüs'te hacı olacağını, bütün hayatını onun sonsuz ihtişamını ve büyüklüğünü övmeye vereceğini söyledi.

Hastanenin aydınlatılmış kapısına geri geldiğinde geceyi izleyen ince, uzun bir silüet gördü. Hasta bakıcı Francis'ti. Onu bekliyordu. Hasta bakıcı son derece ciddi bir yüzle ona doğru bir adım attı ve elini şefkatle omzuna koydu. Ağır bir eldi. Kıza baktı ve başını hayır, maalesef mümkün olmadı anlamında ağır ağır sağa sola salladı.

Dita yerinden fırladı, koşarak annesinin yatağına gitti, başındaki doktor çantasını topluyordu. Annesi artık yoktu. Yalnızca küçük bir insan enkazı, kuş gibi minicik bir beden kalmıştı. Hepsi buydu.

Dita yıkılmıştı, yatağa oturdu. Çilli hasta bakıcı yanına geldi. "*Are you OK*?" "İyi misin" diye sorduğunu belli etmek için başparmağını kaldırdı.

Nasıl iyi olacaktı ki? Kader, Tanrı, şeytan ya da her ne ise o, altı yıllık ızdıraptan sonra bir dakika bile kaybetmeden, barışın tadını bir güncük olsun çıkarmasına izin vermeden annesini almıştı. Hasta bakıcı cevap bekleyen bakışlarla hâlâ onu izliyordu.

"Lanet olsun," dedi Dita.

İngilizlerin, anlamadıkları bir şeyle karşılaşınca takındıkları o komik suratı takındı hasta bakıcı; boynunu dikleştirip kaşlarını abartılı bir şekilde kaldırdı.

"*Shit*... Lanet olsun," dedi Dita, son günlerde İngilizce bu kelimeyi söylemeyi öğrenmişti.

O anda hasta bakıcı başını salladı.

"*Shit*," diye tekrar etti. Sessizce yanına oturdu.

Dita'nın yegâne tesellisi annesinin son nefesini özgür bir kadın olarak vermiş olmasıydı. Bu denli büyük bir acının yanında çok küçük bir teselliydi yine de. Endişeyle ona bakan hasta bakıcıya

döndü ve iyi olduğunu göstermek için başparmağını kaldırdı. Genç hasta bakıcının içi biraz rahatladı ve kalkıp başka yataktaki su isteyen hastanın yanına gitti.

Feci haldeysem, daha beter olamayacaksam neden hasta bakıcıya iyiyim dedim ki, diye sordu Dita kendi kendine. Ama daha soruyu sormadan cevabını biliyordu: *Çünkü o benim arkadaşım ve onu endişelendirmek istemiyorum.*

Annem gibi davranmaya başladım...

Onun nöbetini devralmak gibiydi.

Doktor ertesi gün prosedürü hızlandıracaklarını, bu sayede derhal evine dönebileceğini söyledi. Bunun kızı neşelendireceğini ummuştu ama Dita onu uyurgezer gibi dinliyordu.

Dönmek mi, diye sordu kendi kendine. *Nereye?*

Ailesi yoktu, evi yoktu, kim olduğunu gösteren kimlik belgesi bile yoktu. Dönecek bir yer kalmış mıydı?

32

Na Prikope Caddesi'ndeki Hedva dükkânlarının camında bir yabancının yansımasını görüyordu: Uzun, mavi pazen elbiseli ve kumaş fiyonklu, gri, keçe şapkalı genç bir kadın vardı karşısında. Dita ona dikkatle baksa da hâlâ tanıyamıyordu. O yabancının kendisi olduğunu, camdan yansıyan görüntüsü olduğunu bir türlü kabullenemiyordu.

Almanlar Prag'a girdiğinde annesinin elinden tutarak sokakta yürüyen dokuz yaşında bir kız çocuğuydu, şimdi ise on altı yaşında yalnız bir kadındı. Şehre giren tankları anımsayınca hâlâ içi titriyordu. Her şey bitmişti ama kafasındaki hiçbir şey sonuçlanmamıştı. Asla sonuçlanmayacaktı.

Zafer kutlamasının, savaş bittiği için verilen ziyafetlerin, müttefik kuvvetlerin organize ettiği dansların ve ağdalı konuşmaların ardından *savaş sonrası* gerçek yüzünü göstermişti: sessiz, sert, tantanasız. Müzik bandoları gitmiş, geçit törenleri sona ermiş, büyük nutuklar susmuştu. Barış gerçeğiyle beraber karşısında harap bir ülke bulmuştu; annesiz, babasız, kardeşsiz, evsiz, okulsuzdu; sivil yardımın verdiği giysilerden başka eşyası ve yorucu koşturma sonucu elde ettiği gıda karnesinden başka hayatta kalma yolu da yoktu. Prag'daki ilk gecesinde savaştan dönenler için ayarlanan bir pansiyonda kalacaktı.

Elindeki tek şey adres yazılı bir kâğıt parçasıydı. Defalarca baktığı için ezberlemişti. Savaş her şeyi değiştiriyordu. Barış da öyle. Şimdi her şey bittiğine göre Margit'le toplama kamplarında kurdukları kardeşlikten geriye ne kalacaktı? Annesiyle bir iki

gün içinde geleceklerini düşünmüşlerdi fakat annesinin rahatsızlığı sebebiyle dönüşü birkaç hafta ertelemek zorunda kalmıştı. Bu süre zarfında çoktan yeni dostluklar kurmuştu ve tek amacı geçmişi unutmaktı belki de. Tıpkı hiç duraksamadan, geçmişin gölgesinden uzaklaşmak ister gibi selam verip geçen René gibi.

Margit'in yazdığı adreste, yıllardır görüşmedikleri Yahudi olmayan dostları oturuyordu. Aslında Bergen-Belsen'den ayrılırken babasıyla nerede yaşayacaklarını, yeni hayatlarını nasıl kuracaklarını onlar da bilmiyorlardı. O adresteki dostlarının yıllar süren savaştan sonra hâlâ orada olup olmadıklarını da kendilerini kabul edip etmeyeceklerini de bilmiyorlardı. Dita'nın avucundaki kâğıt buruşuyor, okunmaz hale geliyordu.

Tabelaları takip ederek, insanlara sorarak, işaretlere bakarak hiç bilmediği yollardan geçip şehrin kuzeyinde dolaştı. Artık Prag'da yolunu nasıl bulacağını bilemiyordu. Şehir devasa bir labirent gibi görünüyordu gözüne. Kendini ufacık hissettiğinde dünya kocaman geliyordu.

Nihayet üç kırık banklı meydandan geçip kâğıtta yazılı sokaktaki numara 16'yı buldu. Dış kapıya gelip 1B'deki zile bastı. Kapıyı oldukça şişman, sarışın bir kadın açtı. Yahudi değildi, şişman Yahudilerin soyu tükenmişti.

"Affedersiniz, hanımefendi. Bay Barnash ve kızı Margit burada mı yaşıyorlar?"

"Hayır, burada yaşamıyorlar. Prag dışına taşındılar."

Dita başını salladı. Kızgın değildi. Belki birkaç gün onu beklemişler ama gelmekte çok gecikince gitmişlerdi. Başka bir yerde yeniden hayata başlamışlardı. Olanlardan sonra yeni bir sayfa açmak yetmiyor, kitabı kapatıp başka bir kitap açmak gerekiyordu.

"Kapıda kaldın," dedi kadın. "İçeri geç de yeni yaptığım kekten ye."

"Yok, teşekkürler, sizi rahatsız etmeyeyim. Beni bekliyorlar, gerçekten. Aileme söz verdim, şey, ben gideyim. Başka zaman..."

Arkasını dönüp yeni hayata doğru gitmeye hazırlanmıştı ama kadın ona seslendi.

"Sen Edita'sın... Edita Adlerova."

Dita tam merdivene bir adım atmışken durdu.

"İsmimi mi biliyorsunuz?"

Kadın başını salladı.

"Seni bekliyordum. Sana vermem gereken bir şey var."

Kadın onu kocasıyla tanıştırdı; beyaz saçlı, mavi gözlü, ilerlemiş yaşına rağmen hâlâ yakışıklı bir adamdı. Kadın kocaman bir dilim yaban mersinli kek ile üstünde Dita'nın adı yazılı bir zarf getirdi.

Öyle sıcakkanlı insanlardı ki Dita zarfı onların önünde açmakta bir sakınca görmedi. İçinden Teplice'de bir adres, iki tren bileti ve Margit'in kendine özgü okul yazısıyla yazılmış bir not çıktı.

"Sevgili Ditinka, sizi Teplice'de bekliyoruz. Hemen gelin. Kardeşinden kocaman bir öpücük... Margit."

Bir yerlerde bekleyeninin olması, gece dağ başında yakılan bir kibrit gibiydi. Belki bütün karanlığı aydınlatmıyordu ama eve dönüş yolunu gösteriyordu.

Keki yerken yaşlı çift ona Bay Barnash'ın Teplice'de iş bulduğunu ve Margit'le oraya yerleştiğini anlattı. Margit'in her akşam ondan söz ettiğini de eklediler.

Teplice'ye gitmeden önce belgelerini Yahudi Konseyi ofisinde gösterdikleri gibi ayarlaması gerekiyordu. Dolayısıyla sabah ilk iş olarak kimlik belgesi veren ofisin önündeki upuzun kuyruğa girdi.

Saatlerce bekledi, yeniden sıradaydı. Fakat bu kez Auschwitz'deki gibi değildi zira insanlar, beklerken plan yapıyorlardı. Kızgın insanlar da vardı, o iki karış karda sonunda ellerine bir kâse sulu çorba ile bir parça ekmek geçen kuyruklardaki insanlardan bile daha sinirliydiler. Gecikmeden, doğru dürüst bilgilendirme yapılmadığından veya ihtiyaçları olan belgelerin çokluğundan dolayı rahatsızdı insanlar. Dita içinden gülüyordu. İnsanlar küçük şeylere kızmaya başladığında hayat yoluna giriyor demekti.

Biri sıraya girdi ve tam onun arkasına geçti. Yan gözle bakınca yüzü Dita'ya tanıdık geldi. Aile kampındaki genç öğretmenlerden biriydi. O da Dita'yla karşılaştığı için aynı derecede şaşkındı.

"Bizim ince bacaklı kütüphaneci!" diye haykırdı.

Komünist olduğu söylenen ve çocuklara Celile hikâyeleri uyduran, genç öğretmen Ota Keller'dı. Dita onu biraz korkutan zekâ dolu, alaycı bakışları hemen tanıdı.

Fakat artık genç öğretmenin bakışlarında özel bir sıcaklık vardı. Onu hemen tanımış gibiydi. Hayatlarının kritik bir anında aynı kampta kalmış bir tanıdık gibi değildi sadece, sanki onları birbirine bağlayan bir ipi keşfetmişti. 31. blokta nadiren konuşmuşlukları vardı. Aslında kimse onları tanıştırmamıştı, görünürde birbirlerini tanımayan iki insandılar. Ancak Prag'da birbirlerine rast gelince sanki iki eski dost yeniden karşılaşmıştı.

Ota ona bakıp gülümsedi. Yaşam dolu, muzip gözleriyle kıza şöyle der gibiydi: *Hayatta olduğuna sevindim, seninle tekrar karşılaştığım için mutluyum.* Nedenini tam bilemese de Dita da ona gülümsedi. Aralarındaki ipti sebebi. İnsanları birbirine bağlayan o ip. Sonrasında yumak oluyordu.

Ota neşesini hemen Dita'ya da geçirmişti.

"Bir fabrikanın muhasebe bölümünde iş buldum, bir de kalacak mütevazı bir yerim var... Şey, geldiğimiz yeri düşünürsen yanında saray gibi kalır!"

Dita gülümsedi.

"Ama daha iyi bir şey bulmayı umuyorum. İngilizce çevirmenlik teklifi aldım."

Sıra uzun olsa da Dita'ya kısacık geldi. Durmadan, tuhaf esler vermeden, iki eski can yoldaşı samimiyetiyle konuşuyorlardı. Ota ona ciddi bir iş insanı olan babasının aslında bir şarkıcı olmak istediğini anlatıyordu.

"Olağanüstü bir sesi vardı," dedi gururlu bir tebessümle. "1941'de fabrikasını elinden alıp onu hapse attılar. Sonra hepimizi

Terezin'e yolladılar. Oradan da aile kampına. BIIb kampının dağıtıldığı 1944 Temmuz'undaki elemeden geçemedi."

Son derece iradeli ve hazırcevap olan Ota kelimelerin boğazına takıldığını hissetti ama Dita'nın karşısında gözlerinin dolmasından utanç duymuyordu.

"Bazı geceler şarkı söylediğini duyar gibi oluyorum."

İkisinden biri o yıllarla ilgili zor veya acılı bir hatırayı anmak için gözlerini kaçırdığında diğeri de gözlerini o kaçış noktasına çeviriyordu; yalnızca seni gülerken ve hatta ağlarken görmüş, sonsuz güven duyduğun insanların böyle anlarda sana eşlik etmesine izin verirdin. Onlarda kökten iz bırakmış anları beraber ziyaret ediyorlardı. Henüz öyle gençlerdi ki o yılları anlatmak tüm ömürlerini anlatmakla eş değerdi.

"Mengele'ye ne oldu? Astılar mı onu?" diye sordu Dita.

"Henüz değil ama arıyorlar."

"Bulacaklar mı?"

"Elbette bulacaklar! Yarım düzine ordu peşine düştü. Onu yakalayacaklar ve yargılayacaklar."

"Doğrudan assınlar, suçlu o."

"Olmaz, Dita. Önce yargılamak zorundalar."

"Prosedürle uğraşarak neden vakit kaybediyorlar ki?"

"Biz onlardan daha iyiyiz."

"Fredy Hirsch de öyle derdi!"

"Hirsch..."

"Ne kadar özlendiğini bir bilse..."

Sırası geldi ve işlerini hallettiler. Olmuştu işte. Hâlâ iki yabancıydılar, birbirlerine şans dileyip veda etme zamanları gelmişti. Ama Ota sonrasında nereye gideceğini sordu. Dita da Yahudi Cemiyeti Ofisi'ne gideceğini söyledi; kulağına gelen bilginin doğru olup olmadığını teyit edecek, yetimlere verilen az miktardaki maaşa başvurmayı deneyecekti.

Ota bir mahsuru yoksa Yahudi Cemiyeti Ofisi'ne kadar ona eşlik edebileceğini söyledi.

"Yolumun üzeri zaten," dedi Dita'nın inanmakla inanmamak arasında kaldığı büyük bir ciddiyetle.

Yanında kalmak için bir bahaneydi ama yalan değildi. Dita'nın yolu, onun yolu olmuştu.

Birkaç gün sonra başkente yakın Teplice'de Margit binanın girişini süpürüyordu. Yanından her geçişte neşeyle zil çalan, bisikletiyle getir götür işlerine bakan delikanlıyı düşünürken dalgın dalgın süpürgeyi sallıyordu. Belki sabahları saçını daha özenle taramasının, yeni bir kurdele takmasının zamanı geldiğini düşünüyordu. Birden eşikten geçen bir gölge gözüne ilişti.

"Çok şişmanlamışsın, kızım!" diye seslendi.

Aklından ilk geçen, o patavatsız komşuyu azarlamak oldu ama bir saniye sonra süpürgeyi elinden düşürecekti neredeyse.

Bu, Dita'nın sesiydi.

Margit yaşça daha büyük olsa da hep kendini küçük kardeş gibi hissetmişti. Ufak çocuklar gibi hiç düşünmeden, duraksamadan Dita'nın kollarına atıldı.

"Yere düşeceğiz!" dedi Dita kahkahalarla.

"Artık birlikteyiz ya, gerisinin önemi yok!"

Doğruydu, nihayet bir şey doğru çıkmıştı. Onu beklemişlerdi.

SON BÖLÜM

Ota, Dita'nın, bulduğu geçici işlerden boş kalınca görüştüğü, bazı akşamlar trenle gelen özel dostuydu. Dita ile Margit'in Teplice'deki okulda gördükleri derslere yetişmesine yardımcı oluyordu, kaybettikleri zamanı telafi etmeye çalışıyorlardı. Tabii böyle bir şey mümkünse.

Teplice sıcak suyuyla meşhur, oldukça eski bir kaplıca kentiydi. Nihayet Dita kendi Berghof'unu bulmuştu. *Büyülü Dağ*'daki gibi Alpler'de değillerdi ama Bohemya'nın yüksek vadilerine yakınlardı. Savaş o güzelim şehrin kamu binalarını şiddetle cezalandırmış olsa da geometrik Arnavut kaldırımlı sokaklarında dolaşmayı seviyordu. Bazen yeni ufuklara yelken açmak için sanatoryumu terk eden esrarengiz Madam Chauchat'ya ne olduğunu merak ediyordu. Kendi hayatıyla ilgili ondan tavsiye almayı çok isterdi.

Görkemli sinagog yanmıştı ve kalan enkazı o korkunç yılları anımsatıyordu. Cumartesi günleri Ota'yla birlikte dolaşıyor, binbir türlü şeyden konuşuyorlardı. Bitmek bilmez merakla dolu bir genç adamdı, her şey ilgisini çekiyordu. Bazen Prag'dan Teplice'ye gelmek için katettiği seksen kilometrelik yolda bir sürü tren ve otobüs değiştirdiğinden dem vuruyordu. Şikâyet etmekten çok kedi gibi mırıldanıyordu.

Yavaş yavaş çiçeklenen meydanlarda dolaştıkları birkaç güzel ay geçti; Teplice o albenili kaplıca kenti havasını geri kazanıyordu. O gezilerde Dita ile Ota ipten bir yumak oluyorlardı. Ofisin önündeki belge sırasında karşılaşmalarının üzerinden bir yıl geçmişti ki Ota her şeyi değiştirecek bir şey söyledi:

"Neden Prag'a gelmiyorsun? Seni uzaktan sevemem!"

O akşamüstü saatlerinde birbirlerine bütün hayatlarını anlatmışlardı. Sıfırdan başlama, yeni bir hayata atılma vakti gelip çatmıştı.

Ota ile Dita, Prag'da evlendiler ve 1949'da ilk çocukları dünyaya geldi.

Zorlu süreçlerden sonra Ota babasının kadın iç çamaşırı fabrikasını geri almayı başardı ve yeni baştan inşa etmeye koyuldu. Bununla bir şekilde zamanda geriye dönebileceği için heyecan verici bir projeydi. Eksiklikleri de yaraları da silemezdi ama en azından aile işinin simgesi olan 1939'daki Prag'a dönme biçimiydi. Ota, iş insanı olmak istediğinden emin değildi. O da bilanço cetvellerindense opera partisyonlarını tercih eden babasıyla aynı çelişkiyi yaşıyordu. Şairlerin dilini, avukatların diline tercih ediyordu.

Fakat şirketten sıkılacak fırsatı bile olmadı. Nazilerin Prag sokaklarındaki ayak izleri silinmeden Sovyetler şehre girmişti. Tarihin tekerrür etmekteki nankör inatçılığı yüzünden fabrikaya tekrar el konuldu. Bu kez Üçüncü Reich adına değil, komünist parti adınaydı.

Yine ellerinde hiçbir şey kalmamıştı. Yerinde kim olsa cesaretini yitirirdi. Ota pes etmedi. Dita da öyle. Onlar akıntıya karşı yüzmek için doğmuşlardı. Genç adam İngilizceye hâkimiyeti ve edebiyat alanındaki tanıdıkları sayesinde kültür bakanlığında bir iş buldu; işi Çekçeye çevrilecek kadar ilginç olan yeni kitapları seçmekti. Bölümünde komünist partiyle ilişkisi olmayan tek kişi oydu. Pek çok kişi o dönemde Leninizm'i ağzından düşürmüyordu. Ama ona nutuk çekemiyorlardı, Marksizm'i hepsinden daha iyi biliyordu o. Hepsinden çok okumuştu. Komünizmin, sonu uçurum olan güzel bir patika olduğunu herkesten iyi biliyordu.

Ona karşı entrikalar çevirdiler, parti düşmanı olmakla suçladılar, işleri gitgide zorlaşmaya başladı. 1949'da Ota ile Dita

sıfırdan başlamak üzere İsrail'e göç etmeye karar verdiler. Sonunda Fredy Hirsch'in hayalini onlar gerçekleştireceklerdi.

Bir *kibbutz*da* canla başla çalıştılar ve Dita eğitimini tamamladı. İsrail'de 31. bloktan eski bir tanıdıkla karşılaştılar; mütevazı çocuk tutsak koğuşunu neşeli bir yetimhaneye çeviren Avi Ofir'le. Netanya yakınlarındaki Hadassim Okulu'nda işe başlamaları için yardımcı oldu. İsrail'in en tanınmış eğitim merkezlerinden biri olan ve İkinci Dünya Savaşı sonrası göçmen dalgasıyla gelen pek çok çocuğu kabul eden Hadassim'de Ota ile Dita İngilizce öğretmenliği ve eğitmenlik görevlerini üstlendiler. Sonrasında okul, sorunlu ailelerden gelen ve sosyal dışlanma riski olan çocukların bakımını üstlendi. Özellikle buna benzer sorunlarla mücadele etmiş birçok öğretmene kapılarını açıyorlardı fakat Ota ile Dita kadar insanların acılarına duyarlı kişilere nadiren rast geliyorlardı.

Çiftin üç çocuğu, dört torunu oldu. 31. blokta müthiş bir hikâye anlatıcısı olan Ota pek çok kitap yazdı. *The Painted Wall* isimli kitabı BIIb aile kampındaki bir dizi karakterin tecrübelerini konu alan bir kurgudur. Dita ile Ota, hayatın iniş ve çıkışlarına elli beş sene boyunca beraber göğüs gerdiler. Birbirlerini sevmedikleri, desteklemedikleri tek bir günleri olmadı. Kitapları, sarsılmaz bir espri anlayışını, koca bir ömrü paylaştılar.

Birlikte yaşlandılar. Bir insanın yaşayabileceği en feci zamanlarda dövülmüş bir demir sağlamlığındaki birlikteliği sadece ölüm ayırabilirdi.

---

* İsrail'de kurulan komünal yerleşim yerlerine verilen isim. (ç. n.)

SON SÖZ

31. blok ve Fredy Hirsch hakkında hâlâ anlatılacak önemli şeyler kaldı.

Bu anlatı, gerçek olayların kurgu harcıyla birleştirilerek sayfa sayfa inşa edilmesiyle oluşmuştur. Bu sayfalara ilham veren 31. blok kütüphanecisinin gerçek ismi –bekârken– Dita Polachova'ydı, romandaki öğretmen Ota Keller karakterine ilham veren ve eşi olacak kişinin ismi ise Ota Kraus'tu.

Alberto Manguel'in *Geceleyin Kütüphane* kitabında sözünü ettiği toplama kampındaki ufacık kütüphane, bu kitabın kıvılcımını yakan araştırmaların başlangıcı olmuştur.

Auschwitz-Birkenau'da gizli bir okulu ve yasak kütüphaneyi açık tutabilmek için kendi hayatlarını ortaya koyan insanlarla aynı hayali paylaşmayanlar olacaktır. Daha acil başka ihtiyaçların olduğu bir ölüm kampında bunun gereksiz bir cesaret eylemi olduğunu düşünenler çıkacaktır; zira kitaplar hastalıkları iyileştirmez, cellat ordusuna karşı silah olarak kullanılamaz, mideyi doldurmaz, susuzluğu gidermez. Doğru; kültür, bir insanın hayatta kalması için gerekli değildir, yalnızca ekmek ve su gereklidir. Yiyecek ekmeği, içecek suyu olduğu sürece bir insan hayatta kalır ancak yalnızca bu biçimde olursa bütün insanlık ölür. Bir insan güzellik karşısında duygulanmazsa, gözlerini kapatıp hayal gücünün çarklarını döndürmezse, soru soramazsa, cehaletinin sınırlarını kavrayamazsa bir kadın ya da erkek olabilir ancak insan değildir; onu somondan, zebradan ya da misk öküzünden ayırt eden bir şey yoktur.

İnternette Auschwitz'le ilgili tonlarca bilgi var fakat belgelerde sadece mekândan söz ediliyor. Bir mekânın seninle konuşmasını istiyorsan oraya gitmen ve sana diyeceklerini işitene kadar yeterince vakit geçirmen gerekir. Aile kampından bir kalıntı ya da takip edecek bir iz bulmak için Auschwitz'e kadar gitmek gerekir. Sayısal veriler ve tarihler yeterli değildi; o lanetli yerin titreşimini hissetmek gerekiyordu.

Uçakla Kraków'a gittim ve oradan Oświęcim trenine bindim. O küçük ve huzurlu şehirde, geçmişte yakınlarında yaşanan dehşetten eser yoktu. Her şey öyle sakindi ki kampın kapılarına otobüsle ulaşılıyordu.

Auschwitz I'de otopark ile müzeye benzer bir giriş var. Eskiden Polonya ordusunun kışlasıydı, şimdilerde kuşların cıvıldadığı, geniş Arnavut kaldırımlarıyla ayrılmış, şirin, dörtgen tuğla binalarıyla orada ilk bakışta hiçbir dehşet izi görünmüyordu. Ancak girilebilecek pek çok bina vardı. Bir tanesi akvaryum gibi düzenlenmişti; karanlık bir koridordan geçince iki yanda aydınlatılmış dev cam bölmeler bulunuyordu. İçlerinde binlerce yırtık ayakkabıdan oluşan bir yığın vardı. İki ton insan saçı karanlık bir deniz oluşturuyordu. Kırık oyuncaklar gibi parçalara ayrılmış diş protezleri. Neredeyse hepsi Morgenstern Öğretmen'inki gibi yuvarlak camlı binlerce kırık gözlük.

Üç kilometre uzaklıktaki Auschwitz II-Birkenau'da BII2 aile kampı vardı. Şimdilerde hayaletli gibi görünen *lager* girişindeki gözcü kulesi duruyordu, altında da 1944'ten itibaren kullanılmaya başlanan tren hattı tüneli vardı. Orijinal koğuşlar savaştan sonra yanmıştı. Ziyarete açık, yeniden inşa edilen birkaç koğuş vardı; oralar temiz ve havalandırılmış olmasına rağmen kasvetli duran at ahırlarıydı. Karantina kampı olan o ilk sıra koğuşların arkasında eskiden diğer kampların bulunduğu geniş boş alan vardı. Zamanında BIIb'nin bulunduğu yeri görmek için ilk sıradaki koğuşların kopyalarından ibaret olan rehberli ziyaret rotasından sapmak ve tüm çevreyi dolaşmak gerekiyordu. Tek başına kalmak

gerekiyordu. Auschwitz-Birkenau'da yalnız yürümek, sonsuza dek orada kalanların ve bastığımız çamura karışanların seslerinin yankılarını getiren buz gibi rüzgâra katlanmak demekti. BIIb'de sadece kamp girişindeki metal kapı ile çim bitmeyen geniş bir ıssızlık kalmıştı. Çakıl taşları, rüzgâr ve sessizlik vardı yalnızca. Sakin mi, yoksa tekinsiz bir yer miydi? Bu, oraya bakan gözlerin ne kadar şey bildiğine bağlıydı.

O seyahat bana pek çok soru, pek az yanıt ve soykırımla ilgili hiçbir tarih kitabından öğrenemeyeceğim yepyeni bir bakış açısı kazandırmıştı. Bir de tamamen tesadüfi bir şekilde önemli bir kitabın baskısını bulmuştum: *Je me suis évadé d'Auschwitz* (*I Cannot Forgive*); Rudolf Rosenberg'in anılarının Fransızca çevirisine Kraków'daki Holokost Müzesi kitaplığında denk gelmiştim.

Beni çok özel biçimde kendine çeken ve döner dönmez izini sürmeye başladığım başka bir kitap daha vardı. Ota B. Kraus'un yazdığı *The Painted Wall* isimli, aile kampında geçen bir romandı. Kitabı satın alma seçeneğinin bulunduğu bir web sayfası vardı. Ancak fazla profesyonel bir sayfa olmadığından Visa kartla ödeme yapılamıyordu, doğrudan iletişim adresi veriliyordu. İletişim adresine kitapla ilgilendiğimi yazdım ve ödemeyi nereye yapabileceğimi sordum. Sonrasında hayatın, bütün yolların kesiştiği bir kavşak olduğunu kanıtlayan bir e-posta aldım. Son derece nazikçe yazılmış yanıtta, parayı Western Union ile gönderebileceğim söyleniyordu. Adres Netanya'daydı (İsrail) ve imzalayan kişinin ismi D. Kraus'tu.

Mümkün olduğunca kibar bir tavırla onun küçükken Auschwitz-Birkenau'daki aile kampında bulunmuş Dita Kraus olup olmadığını sordum. Oydu. 31. blok kütüphanecisi yaşıyordu ve bana e-posta gönderiyordu! Yaşam sürprizlerle doluydu ama bazen olağanüstü olabiliyordu.

Dita artık bir kız çocuğu değildi elbette, o zamanlar seksen yaşındaydı ama hâlâ eskisi gibi özverili ve mücadeleciydi, o günlerde eşinin kitabının unutulup gitmemesi için savaşıyordu.

Sonrasında yazışmaya başladık. Kibarlığı, kötü İngilizceme rağmen birbirimizi anlamamızı sağladı. Sonunda senenin birkaç haftasını geçirdiği Prag'da yüz yüze görüşmek için sözleştik ve bana Terezin gettosunu gezdirdi. Yazışmalardaki nazik büyükanne gitmiş, yerine bambaşka biri gelmişti. Dita dostane bir kasırga gibi beni sarmış, anında bana evinin yakınlarında kalacak yer bulmuş ve her şeyi ayarlamıştı. Triska'daki otelin resepsiyonuna geldiğimde beni holdeki koltukta oturmuş bekliyordu. Tam da hayal ettiğim gibiydi; zayıf, gergin, kıpır kıpır ve aynı anda hem ciddi hem de güler yüzlüydü. Müthiş sempatikti.

Yaşamı savaş esnasında da sonrasında da hiç kolay olmamıştı. 2000 yılında vefat edene dek Ota'yla hep yan yanaydılar. İki oğulları bir kızları olmuştu; kızları uzun bir hastalık sürecinden sonra on sekiz yaşında ölmüştü. Ancak Dita feleğin sillesine boyun eğmeyi reddetmişti, eskiden de yapmamıştı, asla da yapmayacaktı.

Bir insanın bunca yükü omuzlarında taşıyıp da hâlâ tebessüm edebilmesi şaşırtıcıydı. "Bana kalan yegâne şey bu," dedi. Ama ona kalan daha bir sürü şey vardı: enerjisi, her şeye, onu seksen yaşında dimdik duran ve gözleri kıvılcımlar saçan bir kadın yapan her şeye karşı mücadele edebilme onuru. Taksiye binmeyi reddetti, ben de çok zor zamanlar geçirmiş birinin tasarruf anlayışına karşı çıkmaya cesaret edemedim. Metroya bindik ve ayakta durdu. Boş koltuklar olsa da oturmaya dahi yeltenmedi. Böyle bir kadını kimse yenemezdi. Üçüncü Reich'ın tamamı bile yenememişti.

Yorulmak bilmiyordu veya yorgun olsa da asla bitkinliğe teslim olmuyordu, Terezin'deki hatıra dükkânına baskısı tükenen *The Painted Wall*'un elli nüshasını götürmek için benden yardım istedi. Araba bile kiralamadık, otobüsle gitmek konusunda diretti. Yaklaşık yetmiş yıl önce gittiği yoldan tekrar geçiyorduk, bu kez elinde kitaplarla dolu bir valiz sürüklüyordu. Bu zamanda yolculuk serüveninin onu etkilemesinden korkuyordum fakat o,

güçlü bir kadındı. O andaki en büyük kaygısı kitapları getto kitaplığına koymaktı.

Ağaç ve çiçeklerle süslü alanın içine serpiştirilmiş, pırıl pırıl mayıs güneşiyle yıkanan kare binalarla dolu huzurlu bir mahalleye benziyordu Terezin. Dita kitapları bırakmakla kalmadı, her zamanki girişkenliğiyle beni sürekli sergi alanına ücretsiz sokmayı başardı.

Oldukça duygulu anların yaşandığı bir gündü. Gettodaki tutsakların sergilenen fotoğrafları arasında bir tane de Dita'nın fotoğrafı vardı, karanlık ve kasvetli fotoğrafta o an bulunduğumuz aydınlık şehirden çok daha farklı bir yer görünüyordu. Terezin'den gelen çocukların isimlerinin yazdığı bir oda da bulunuyordu. Dita isimlere baktı ve bazılarını hatırlayınca gülümsedi. Hemen hemen hepsi çoktan ölmüştü.

Birkaç ekranda, hayatta kalanların Terezin'de yaşadıklarını anlattığı videolar yayınlanıyordu. Dört ekrandan birinde tok sesli, olgun bir adam göründü; bu, kocası Ota Kraus'tu. Çekçe konuşuyordu, söyledikleri İngilizce altyazıyla çevrilse de onlara dikkat etmiyordum, sesi beni fazlasıyla hipnotize etmişti. Sesinden öyle bir irade yansıyordu ki ona kulak kesilmemek imkânsızdı. Dita sessizce duruyordu. Ağırbaşlılığını koruyor, tek bir gözyaşı dökmüyordu. Dışarı çıktık ve bana eskiden yaşadığı yeri görmeye gideceğimizi söyledi. O kadın demirdendi veya öyle görünüyordu. Onun için zor olup olmayacağını sordum. "Öyle," dedi ama durmadı, enerjik adımlarla yürümeyi sürdürdü. Hayatının tüm cephelerinde böylesine cesur, böylesine olağanüstü bir tavır sergilemiş bir kadınla hiç tanışmamıştım.

Terezin gettosunda bulunduğu süre zarfında konakladığı eski blok artık zararsız bir komşu eviydi. Başını kaldırıp üçüncü kata baktı. Marangoz olan kuzeninin ona raf yaptığını anlattı. Ranzalarla dolu odaların bulunduğu, getto döneminden kalmış haliyle müze olarak muhafaza edilmiş başka bir binaya yürürken başka şeyler de anlattı. Bunaltıcı bir yerdi, küçücük mekânda bir

sürü yatak vardı. Hatta ortak tuvalet olarak kullanılan toprak kap da duruyordu.

"Kokuyu hayal edebiliyor musun?" diye sordu bana.

Hayır, edemiyordum.

Bir görevlinin bulunduğu başka odaya girdik, duvarlarda dönemin resimleri ve posterleri asılıydı. Odada Terezin'in en faal kültür elçilerinden olan ünlü piyanist ve besteci Viktor Ullmann'ın operası çalıyordu. Dita bezgin görevliden başka kimsenin bulunmadığı boş odanın ortasında durdu ve yumuşak bir sesle Ullmann'ın operasını söylemeye başladı. Sesi Terezin'deki çocukların sesiydi, o sabah çok kısıtlı bir seyirci için tekrar dile gelmiş olsa da yine de en az onlar kadar şaşırtıcıydı. Görevli ne diyeceğini bilemediği gibi araya girmeye cesaret de edemedi. Zamanın geriye sardığı o anlardan biriydi ve Dita yün çorapları, hayalperest bakışlarıyla "Brundibár" operasını söyleyen Ditinka'ya dönüşmüştü.

Terezin'den Prag'a dönüş yolunda Dita enerjik adımlarla otobüs şoförünün yanına gidip doğru düzgün penceresi olmayan araçta sıcaktan bayılmayalım diye tavan camını açmasını rica etti. Şoför ona aldırış etmeyince bizzat kendisi camı aralamaya kalkıştı, sonra da görevi ben devraldım. İkimiz birlikte başardık.

Otobüste otururken aylardır kafamda dönüp duran bir konudan söz açıldı; 8 Mart akşamı eylül transferiyle gelenler göz göre göre gaz odalarına yollanacakken Direniş'ten gelen ayaklanmaya önderlik etmesi teklifini düşünmeye giden Fredy Hirsch'e ne olmuştu? Fredy Hirsch gibi ihtiyatlı bir adam niçin aşırı doz Luminal alarak intihar etmişti?

Dita bana bakınca gözlerinde koca bir dünya gördüm. Ve anlamaya başladım. Ota'nın kitabında yazmış olduğu ama benim roman kurgusu veya kişisel varsayım olarak algıladığım satırları gözlerinde okudum. Yoksa *The Painted Wall* kurgusal bir roman değil miydi? Ota başka bir bağlamda söylemiş olsaydı başına ciddi sorunlar açacak bazı şeyleri örtmek için mi öyle diyordu acaba?

Bana anlattıkları başına iş açabileceği için Dita sır olarak saklamamı rica etti.

Dolayısıyla bana söylediklerini açıklamak yerine Ota B. Kraus'un, aile kampında geçen *The Painted Wall* isimli romanında yazdıklarını alıntılayacağım. Kitapta asıl ismiyle görünen az sayıda karakterden biri de 31. blok eğitmeni Fredy Hirsch. Kitaba göre eylülde gelenler SS subayları tarafından karantina kampına nakledildikten sonra Direniş, Hirsch'ten ayaklanmaya önderlik etmesini istiyor ve Hirsch de düşünmek için zaman istiyor.

Bir saat sonra Hirsch yataktan kalkıp bir doktor aramaya gitti.

"Kararımı verdim," dedi. "Hava kararır kararmaz emri vereceğim. Sinirlerimi yatıştırmak için ilaca ihtiyacım var."

(...)

Almanlara karşı isyan başlatmak delilik, diye düşündü doktor; hepimizin ölüm fermanı demek. Ölüme mahkûm nakiller, aile kampındaki tutsaklar ve hatta Mengele'nin ayırdığı hastane ekibi. Belli ki Hirsch delirmiş, aklını yitirmişti, eğer onu durdurmazlarsa Yahudi doktorlar da diğer tutsaklarla birlikte öleceklerdi.

"Sana bir sakinleştirici vereceğim," dedi doktor ve eczaneye gitti.

Her daim ilaç kıtlığı olsa da hastanede küçük çapta bir sakinleştirici stokları vardı. Eczacı ona bir şişe uyku ilacı verdi. Doktor şişeyi boşalttı ve hızlı bir hareketle avucunu kapattı. Bardağında soğuk çay vardı ve tabletleri içine dökerek eriyene kadar karıştırdı.

1944'ün o akşamında gerçekte Fredy Hirsch'in başına gelenleri tanımlamak için ceza kanununda doğru sözcükler mevcut. Bazen romanların kurgusu, başka biçimde dile getirilemeyecek gerçekleri içinde saklar.

Hirsch'le ilgili resmî kaynaklarda görülebilen intihar tezi, diğer tanıkların ifadesiyle birlikte daha da sarsıldı. Hastane ekibinin ayak işlerini yapan ve aile kampından sağ çıkan Michael Honey, Rosenberg'in, anı kitabında 8 Mart 1944 günü olanlarla

ilgili yazdığı ifadesini şüpheye düşürmektedir: "*He was given an overdose of Luminalets when he asked for a pill because of a headache.*" (Baş ağrısı için bir hap istediğinde ona aşırı dozda Luminal verildi.)

Umarım bu kitap, Fredy Hirsch'in adını temize çıkarır ve kendi canını isteyerek aldığı yönündeki yanlış fikri giderir. Bu fikir yüzünden yıllar boyunca karar anlarında onun iradesinden şüphe edildi. Fredy Hirsch intihar etmedi. Çocuklarını asla yalnız bırakmazdı. O bir kaptandı; gemisiyle beraber batardı. İşte onu böyle anmak gerek: olağanüstü derecede cesur bir savaşçı olarak.

Ve doğal olarak bu kitap çok şey öğrendiğim Dita'ya bir saygı duruşudur.

31. blok kütüphanecimiz hâlâ Netanya'da yaşıyor ve her yıl Prag'daki küçük dairesini ziyaret ediyor. Sağlığı el verdiği sürece de buna devam edecek. Hâlâ meraklı, öngörülü, nazik ve her şeyin üstesinden gelen iradeye sahip bir kadın o. Şu ana kadar kahramanlara hiç inanmazdım ama şimdi var olduklarını biliyorum; Dita da onlardan biri.

EK

SONRA NE OLDU?

Rudi Rosenberg

Savaştan sonra ismini Rudi Vrba olarak değiştirdi. Auschwitz'den kaçtıktan sonra hemen Zilina şehrindeki Yahudi yetkililere giderek, Nazi yalanlarıyla alakası olmayan ve Auschwitz'e sürgün edilenlere gerçekte neler olduğunu açıklayan ilk raporun yazılmasını sağladı. Rapor Budapeşte'ye gönderildi ancak bazı üst düzey Yahudi yetkililer raporu dikkate almadı ve mayıs ayında Naziler günde yaklaşık on iki bin Yahudi'yi Auschwitz'e göndermeye başladılar. Büyük Britanya'ya vardığında Rudi Rosenberg, firar arkadaşı Fred Wetzler ile birlikte, toplama kampında olan bitenleri bütün dünya bilsin diye başka bir ayrıntılı rapor hazırladı. Rapor, Nürnberg Mahkemeleri sırasında kullanılan kanıtlardan biri oldu. Savaştan sonra Rosenberg eğitimine devam etti. Prag Üniversitesi'nde kimya okudu ve nörokimya alanında saygın bir profesör oldu. Kanada'da yaşadı ve 2006'da vefat etti. Sonrasında İsrail Devleti'nin kurulmasında önemli rol oynayacak olan Macar Yahudi Cemaati'nin önde gelen üyelerine yönelttiği sert eleştiriler nedeniyle yıllar boyu beyanlarına ve kişiliğine Yahudi devletince şüpheyle yaklaşıldı, bugün hâlâ orada tartışmalı biri olarak görülmektedir.

Elisabeth Volkenrath

Mesleği kuaförlüktü fakat Nazi partisine olan yakınlığı sebebiyle SS'e katıldı. Ravensbrück kampında eğitimini tamamladı ve 1943 yılında SS-Aufseherin unvanıyla Auschwitz'e tayin edildi. 1944 Kasım ayında SS-Oberaufseherinliğe terfi etti ve bu unvan adı altında pek çok infaz emri verdi. 1945 yılının ilk aylarında denetmen olarak Bergen-Belsen kampına gönderildi. Kamp müttefikler tarafından kurtarılınca Britanya ordusu tarafından tutuklandı ve sanık sandalyesine oturtuldu.

Bergen-Belsen'deki gardiyanların sorumluluk alanlarını netleştirmek için yürütülen dava sonucunda darağacına mahkûm edildi. 13 Aralık 1945'te Hamelin kasabasında idam edildi.

Rudolf Höss

Auschwitz komutanı sıkı bir Katolik eğitimi almıştı, hatta babası ona papaz olmasını tembihlemişti. Sonunda Höss orduyu seçti; emir komuta zinciri onu büyülüyordu. Komutanlığı süresince Auschwitz'de bir ila iki milyon insan katledildi. Savaş bitince Höss, başlıca savaş suçlularını arayan müttefiklerin kuşatmasından sahte kimlikle piyade askeri olarak kaçtı. Yaklaşık bir yıl çiftçilik yaptı, sonunda müttefikler eşini sıkıştırıp yerini öğrendiler ve Höss'ü tutukladılar. Polonya'da yargılandı ve ölüme mahkûm edildi. İnfazından önce hapiste anılarını yazdı ve işlediği yüz binlerce suçu inkâr etmediği gibi askerî rütbesinden dolayı verilen emirleri yerine getirmek zorunda olduğunu öne sürdü. Dahası, Auschwitz gibi karmaşık bir ölüm makinesini idare edecek organizasyon yeteneğine sahip olduğu için kendisiyle gurur duyuyordu. Auschwitz I'de asıldı ve asıldığı darağacı bugün hâlâ orada görülebilir.

Adolf Eichmann

Yahudi ırkının ortadan kaldırılması için ortaya atılan sözde nihai çözüm fikrinin başmimarlarındandı. Eichmann, toplama kampına nakledilenlerin lojistiğinden sorumluydu. Aynı zamanda sürgün edilenlerle iş birliği içindeki Yahudi konseyleri olan Judenräte'nin de kurucusuydu. Savaşın sonunda Eichmann ABD ordusu tarafından yakalansa da Otto Eckmann ismiyle kaçmayı başardı ve en çok aranan Nazilerden biri olduğu anlaşılmadı. Almanya'da bir süre saklandıktan sonra İtalya'ya geçti, 1950'de Arjantin'e giden bir gemiye bindi. Orada ailesiyle buluştu ve bir araba fabrikasında sahte isimle operatör olarak çalışarak yaşamını sürdürdü. İsrail istihbarat servisinin (Mossad) elit grubu üyesi olan Nazi avcısı Simon Wiesenthal'ın sağladığı bilgiler doğrultusunda Buenos Aires'te yakalandı. Riskli bir operasyonla Eichmann'ı sokağın ortasında yakaladılar ve alelacele arabaya bindirip havaalanına götürdüler. Oradan İsrailli El Al şirketinin uçağıyla, sarhoş bir uçak tamircisi süsü vererek gizlice ülke dışına çıkardılar. Bu durum Arjantin ile İsrail arasında ciddi bir diplomatik krize yol açtı. SS yarbayı

Kudüs'te yargılandı ve ölüme mahkûm edildi. İdam 1 Haziran 1962'de gerçekleştirildi.

Petr Ginz

Terezin'deki gönüllü gençlerin çıkardığı *Vedem* dergisinin baş editörü 1 Şubat 1928'de Prag'da doğdu. Ailesi Esperanto diline tutkuyla bağlı, kültür âşığı kişilerdi. 1942 Ekim'de Petr, Gestapo'nun emriyle yüzlerce komşusuyla birlikte Terezin'e gönderildi, bu esnada anne babası ve kız kardeşi geçici süre için Prag'da kalıyordu. Petr, Terezin'de tek başına kalan az sayıdaki çocuktan biriydi ve ailesi ona paketle sık sık yiyecek ve yazmak için kâğıt gönderiyordu. Ortaya çıkan mektuplarından birinde Petr ailesinden sakız, not defteri, kaşık, ekmek, müsvedde kâğıdı ile sosyoloji kitabı istiyordu. Gelen paketleri oda arkadaşlarıyla paylaşıyordu. Cömertliği, zekâsı ve cana yakın tavırlarından dolayı arkadaşları ve öğretmenleri arasında en sevilen çocuklardan biri oldu. 1944'te Terezin'den gönderildi ve savaş bitince evine dönmedi. İsmi hiçbir ölüm kaydında çıkmadı ve on yıl boyunca ailesi düşük bir ihtimal olsa da onu tekrar görme umudunu yitirmedi. Ancak zaman geçtikçe birlikte nakledildiği kişilerden olan Jehuda Bacon ailesiyle iletişime geçti ve onlara Auschwitz'e gönderildiklerini açıkladı. Orada elemeye sokulmuşlardı; sağdakiler kampa gidecek, soldakiler ise doğrudan gaz odasına gönderileceklerdi. Jehuda, Petr'i soldaki sıraya girerken görmüştü.

David Schmulewski

Auschwitz'deki Polonyalı Direniş lideri sürgüne gönderilmeden önce de kıdemli bir solcuydu; İspanya İç Savaşı'nda Uluslararası Tugaylar safında savaşmıştı ve sonra da Nazilere karşı mücadele etmişti. Savaş bitince Polonya Komünist Partisi'nde önemli sorumluluklar üstlendi. Çalkantılı bir mevzu sebebiyle –sanat eserleri kaçakçılığıyla ilgili bir durum– partideki görevinden azledildi ve Paris'e sürgüne gönderildi, ölene dek de orada yaşadı. Savaş kahramanı oluşu sebebiyle dokunulmaz göründüğünden sanat eseri kaçakçılığıyla ne dereceye dek ilgisi olduğu, bu iddianın ne kadarının Komünist Parti'nin onu itibarsızlaştırma çalışması olduğu bilinmiyor. Yeğeninin torunu olan, 2011'de vefat etmiş, sivri dilli ve zeki İngiliz entelektüel Christopher Hitchins, *Hitch-22* kitabında bu konuların bir kısmını anlatmıştır.

Siegfried Lederer

Kaçışı canına mal olan SS onbaşısı Viktor Pestek'in firar arkadaşıydı. Lederer, Gestapo'dan kıl payı kaçtı ve Direniş'in aktif bir üyesi haline geldi. Zrabaslav'da yerel Direniş gruplarına yardım etmek için SS generali rolü yaptı. Akabinde Slovakya'ya geçerek savaş sonuna kadar bölgedeki partizanlara yardımını sürdürdü.

Hans Schwarzhuber

Kasım 1943'te Auschwitz-Birkenau'daki erkek bölümünün (aile kampının bitişiğindeki) sorumlusu oldu. 1944'te komutan yardımcısı olarak Ravensbrück kampına tayin edildi. 1944'te Britanya ordusu tarafından yakalandı ve orada topladıkları belgelerle, savaşın son aylarında en az 2400 kişiyi gaz odasına göndermiş olduğunu derhal kanıtladılar. Yargılandı ve ölüme mahkûm edildi. Komutanken favori infaz yöntemiyle 1947'de idam edildi: darağacı.

Josef Mengele

Müttefik orduları Auschwitz kampını ele geçirmeden birkaç gün önce, Ocak 1945'te Mengele, geri çekilen bir piyade alayının arasına karıştı. Bu şekilde yüzlerce askerle beraber esir düştü ve dikkat çekmemeyi başardı. Buna bir de savaştan sonraki ilk haftalardaki kaos eklenince müttefiklerin işi zorlaştı ve SS üyelerini sıradan askerlerde olmayan kan grubu dövmelerinden tespit etmeye başladılar. Ancak mütemadiyen ileri görüşlü olan Mengele hiçbir zaman dövme yaptırmamıştı. Güçlü ve sanayi zengini ailesinin ekonomik desteğiyle Almanya'dan kaçabildi ve Arjantin'e sığındı. Orada bir ilaç şirketine ortak olarak yüksek standartlarda rahat bir hayat yaşadı. Ellili yılların sonlarına doğru Nazi avcısı Simon Wiesenthal, Mengele'nin, karısına gönderdiği imzalı boşanma belgesinin izini buldu. Fakat biri onu bulduklarını haber verince Mengele Uruguay'a kaçtı. Orada yeni bir sahte kimlikle yaşasa da bu kez çok daha büyük kısıtlamalarla, mütevazı bir gecekondu bölgesinde, peşinde birilerinin olduğu kaygısıyla hayatını sürdürüyordu. Oysa hiçbir zaman yakalanmadı. Altmış sekiz yaşında sahilde yüzerken (muhtemelen kalp krizinden) öldü. Gerald Posner ile John Ware tarafından yazılan Mengele biyografisinde yazarlar oğlu Rolf'un yıllarca nadiren mektuplaşmadan sonra ölmeden önce babasını ziyaret ettiğini anlattılar. Rolf nihayet çocukluğundan beri içini kemiren

soruyu ona yüz yüze sorabilmişti: Gerçekten ona itham edilen korkunç suçları işlemiş miydi? Mektuplarında onun gibi nazik ve düşünceli bir babanın gazetelerde anlattıkları gibi kana susamış bir cani olduğunu kabul etmek bir evlat için zor olsa gerekti. Sonunda babasıyla yüzleşip gerçekten binlerce kişinin ölüm fermanını imzalayıp imzalamadığını sorduğunda Josef Mengele durumun tam zıddı olduğuna onu temin etmişti. Gayet kendinden emin bir halde ve mutlak bir soğukkanlılıkla oğluna, elemeler –hâlâ iş için kullanılabilecek Yahudileri katledilecek olanlardan ayırma işlemi– sayesinde binlerce Yahudi'yi seçilenler sırasına göndererek onların hayatlarını kurtardığını söylemişti.

Seppl Lichtenstern

Seppl Lichtenstern 1944 Temmuz'unda aile kampında yapılan elemeleri geçti ve Almanya'daki Schwarzheide kampına gönderildi. Orada linyit bazlı dizel tesisinde zorla çalıştırıldı. Savaşın sonunda Naziler müttefiklerin eline geçmek üzere olan kamplardan çıkardıkları binlerce tutsağı erzaksız olarak dehşet verici koşullarda yürüyüşe başlattılar. Adına "ölüm yürüyüşü" denmişti, o zaruri yürüyüşte en ufak bir sıkıntı yaşayanlar vuruluyor, bayılanlar yol ortasında infaz ediliyordu. Binlerce tutsak can verdi. Nazizm çılgınlığının son faaliyeti olan o yürüyüş sırasında Lichtenstern hayatını kaybetti ve naaşı Almanya'daki Saupsdorf mezarlığına gömüldü.

Margit Barnai

Evlendi ve ömür boyu Prag'da yaşadı. Dita İsrail'e taşındıktan sonra bile irtibatlarını koparmadılar. Mektuplaştılar ve birbirlerine çocuklarının fotoğraflarını gönderdiler. Margit'in üç kızı oldu. Üçüncü kızı, kırk yaşındayken sürpriz bir hamilelik sonucu doğunca ismini Dita koydu. Elli beş yaşında, henüz fazlasıyla gençken hayata gözlerini yumdu. Onlar için teyzeden farksız olan Dita Kraus hâlâ Margit'in kızlarıyla görüşüyor ve Prag'a her gelişinde onları ziyaret ediyor.

KAYNAKÇA

Adler, Shimon, *Block 31: The Children's Block in the Family Camp at Birkenau*, Yad Vashem Studies XXIV, 1994.

Demetz, Peter, *Prague in Danger*, Farrar, Straus and Giroux, 2009.

Gutman, Yisrael ve Berenbaum, Michael (ed.), *Anatomy of the Auschwitz Death Camp*, Indiana University Press, 1994.

Kraus, Ota B., *The Painted Wall*, Yaron Golan Publ., 1994.

Krizková, Marie Rút, Kurt Jirí Kotouc ve Zdenek Ornest, *We Are Children Just the Same. Vedem, the Secret Magazine by the Boys of Terezin*, Aventinum Nakladatelství, 1995.

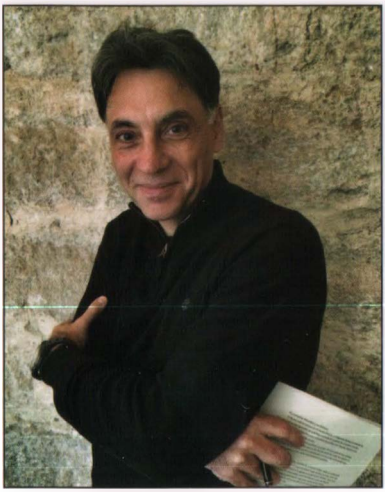
Levine, Alan J., *Captivity, Flight and Survival in World War II*, Praeger, 2000.

Millu, Liana, *El humo de Birkenau*, Acantilado, 2005.

Posner, Gerald L. ve John Ware, *Mengele*, La Esfera de los Libros, 2002.

Venezia, Sholomo, *Sonderkommando*, RBA, 2010.

Vrba, Rudolf ve Alan Bestic, *Je me suis évadé d'Auschwitz*, Éditions J'ai Lu, 1998.

© ELENA BLANCO

1967'de İspanya, Zaragoza'da dünyaya gelen Antonio G. Iturbe, pek çok romanın ve çocuk kitabının yazarı olmasının yanı sıra gazetecilik yapmaktadır. *Auschwitz Kütüphanecisi* için araştırma yaptığı sırada Auschwitz'in gerçek kütüphanecisi Dita Kraus'la röportajlar yapmıştır.

Kapak görseli: Head Design/
Shutterstock/Getty Images
Kapak: www.headdesign.co.uk

Auschwitz Tutsağı Dita Kraus'un Gerçek Yaşam Öyküsüne Dayanan, Dünyadaki En Küçük –Ve En Tehlikeli– Kütüphanenin Hikâyesi

14 yaşındaki Dita, Auschwitz'de Naziler tarafından esir alınan pek çok tutsaktan biridir. Anne babasıyla birlikte Prag'daki Terezin gettosundan alınan Dita, kampta rutin hayatın bir parçası haline gelen dehşet ve korkuya uyum sağlamaktadır.

Çocuklar ve ailelerin bir arada kalmasına izin verilen 31. blokta mahkûmlar gizli bir okul kurmuştur fakat kitapların kesinlikle yasak olduğu kampta, attıkları her adıma dikkat etmeleri gerekir. Alman asıllı bir Yahudi olan blok sorumlusu Fredy Hirsch, bir gün Dita'ya mahkûmların muhafızlardan gizleyerek içeri soktukları kıymetli sekiz kitaptan bahseder ve ondan bu kitaplarla ilgilenmesini, onları korumasını ister. Daima sayfaların ve içinde barındırdıkları farklı hayatların büyüsüne kapılmış olan Dita bu teklifi hiç düşünmeden kabul eder ve Auschwitz'in kütüphanecisi olur.

Şiddete, kötülüğe ve en önemlisi korkuya boyun eğmeyen, korkunç savaş ortamında tek silahı kitaplar olan insanların cesaretine, gücüne ve hiç kaybetmedikleri umuda dair bir direniş öyküsü.

1929 yılında Prag'da doğan Dita Kraus şimdilerde Netanya'da yaşıyor.

"Aklınızdan çıkaramayacağınız, yürek parçalayan bir roman."
Publishers Weekly

"Ölüm kamplarında yaşanan akıl almaz vahşeti inkâr etmek mümkün değil ama yine de umut dolu bir öykü."
Kirkus Reviews

www.pegasusyayinlari.com
ISBN: 978-605-299-863-2